

НАБИЖОН ҲОШИМОВ

ЧИМИЛДИҚЛИ УЙ НОЛАСИ

Саргузашт роман

УДК: 821. 512. 133-3

КБК: 84(5Ў)7

X71

Ҳошимов, Набижон

Чимилдиқли уй ноласи: саргузашт роман (қайта нашр)/
Ҳошимов Набижон; —Тошкент: "Dizayn-Press", 2012. 320 бет.

УДК: 821. 512. 133-3

КБК: 84(5Ў)7

Кулингиздаги мазкур роман бир-бирига аҳду паймон қилгану бироқ бахтли турмуш қуришдан бенасиб бўлган икки севишган ёшларнинг покиза муҳаббатлари, қалб изтироблари ҳамда аянчли тақдирлари ҳақидадир. Уларнинг кўнгил ҳиссиётларига қуюқ осмай ўзларининг ҳужмларини ўтказадиган баъзи ота-оналар, қариндош-уруғларнинг хатти-ҳаракатлари туфайли роман қаҳрамонлари оғир синовларга дучор бўладилар. Бироқ ҳаётда шундай кутилмаган мўъжизалар рўй берар эканки, қашшоқнинг бойиб кетиши, шложсиз ошиқ-маъшукларнинг эса бир-бирларига етишишлари ҳам мумкин экан.

Одамлар, яқин қариндошлар, ёру биродарлар, турли миллатлар ўртасидаги меҳр-оқибат, ўзаро муносабат, турмушнинг оғирлик ва чигалликларини ҳамжиҳатликда енгиб ўтиш борасидаги матонат, жуфти-ҳалолига бўлган садоқат, оила мустаҳкамлиги учун кураш романда ишонарли тарзда баён этилган.

«Чимилдиқли уй ноласи» романи реал воқеалар асосида ёзилган бўлиб, ўз ҳаётини ҳикоя қилиб берган асосий қаҳрамоннинг илтимосига кўра, баъзи исмлар ва жой номлари ўзгартирилди. Романдаги қаҳрамонлар замондошларимиздир.

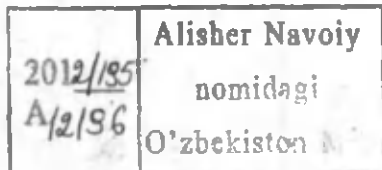
Фоя муаллифлари: Нейматжон Ҳошимов, Маҳфуза Эргашева

Тақризчилар: Эркин Ҳушвақтов — драматург;

Ориф Фармон — ёзувчи, Ўзбекистон

Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси.

ISBN 978-9943-20-075-3

© «Lider-Press» нашриёти, 2009

© «Dizayn-Press» МЧЖ нашриёти

© Набижон Ҳошимов

*Ушбу кун севгимга тутарман мотам,
Қанчалар бағритош экан бу олам.
Нечун яратдингиз азобга, Эгам?!
Қалбимда аламу қўлимда қалам.
Аламо, алам...*

Маҳфуза Эргашева

I ҚИСМ

АЛАМЛИ МУҲАББАТ

МУҚАДДИМА

Жонига теккан шабнамнинг совуқ томчиларини тўзғитмоқ бўлиб бабақхўроз қанотларини тўсатдан силкитиб юборади. Томчилардан сесканган қўноқдаги қолган товуклар эса хўрознинг бу бемаврид қилиғидан норози бўлгандай "ғақ" деган бўғиқ овоз чиқариб қўйишади. Уйқуси қочган хўрознинг бу ҳолатдан баттар ғаши келади. Бу маҳалда қишлоқ масжитининг сўфиси таҳорат қилаётган, гузарда турган икки автобус томон ҳали нонушта қилмаган одамлар жунжика-жунжика, томоқларини қира-қира оқиб келаётган бўладилар. Улар руль устида мудраётган ҳайдовчига эшитилар-эшитилмас салом берган бўладилар-да, ўриндиқларни эгаллаб, ўзлари ҳам пинакка кетадилар.

Кўп ўтмай бетоқат бабақхўроз қичқиритишни, сўфи эса азон чақиритишни бошлайди. Ҳадемай автобус ўриндиқлари йўловчиларга лиқ тўлади. Энди кечикканларга жой қолмайди. Улар ғала-ғовур қилиб, тик туриб жойлашадилар. Осмоннинг ёниқ юлдузлари хира тортади. Теварак-атроф оқариб, шафақ қизара бошлайди. Эркагу аёллар билан тўлган автобусда шовқин кучая боради. Ҳайдовчи бир эснаб керишиб олади-да, ўрнидан эринибгина туриб, кўзларини ишқай-ишқай қира ҳақини йиғади. Тиқилинчдан бетоқат бўлганлар эса энди гўё бабақхўроздай норози қичқира бошлайдилар:

— Ҳой, бўлди-да энди. Шофёр ака, тезроқ ҳайданг-е!

— Қийналиб кетдик-ку!

— Ҳечқиси йўқ, чидайсанлар! Оталаринг ҳам чидаб келишган, — дейди ҳайдовчи бепарво пулнинг чўғини санаркан.
— Орқароққа ўтинглар! Анави ташқарида турган бенгта бечора ҳам сиғиб қолсин, иатимос.

— Ҳа-я, — дейди бир аёл уни маъқуллаб, — Уларниям бола-чақаси бор ахир. Оз-оз яна сурилинлар...

Ўтириб ёки тик туриб бўлса-да ўрнашиб олганлар эса бу гапларга аралашмайдилар. Уларнинг парвойи палак, кечаги ўтган кунларида қанақа одамларнинг уйида нима иш қилганликлари, ёлловчиларнинг яхши одамлигию зиқналиклари, ишбилармонлигию тадбиркорликлари, умуман, кўрган-билганлари ҳақида гоҳ завқланиб, гоҳ зарда билан ўзаро баҳс юритишади.

— Қани бўлмаса, ўртоқлар. Ишёқмас, ялқовларнинг пулини олгани кетдикми! — дейди ниҳоят ҳайдовчи ҳар кунгидек ғурур билан қичқириб.

— Ҳайданг, кетдик! — дея жавобан қийқиришади йўловчилар.

— Қани омин, сафаримиз бехатар бўлсин! Иш берадиганларга худойимнинг ўзи инсоф берсин! Илоҳим қишлоғимизга, бола-чақамизнинг ҳузурига соғ-омон қайтайлик, Омоҳу акбар! — дейди мўйсафидлардан бири ташаббусни ҳар кунгидек ўз қўлига олиб.

Ғала-ғовурларга тўла бўлган икки автобус ўрнидан қўзғалади.

Ширинсойда тонг ҳар куни шундай отади. Қишлоқ аҳолисининг аксарият қисми ҳар кун саҳар ёлланиб ишлаш учун қўшни туманга жўнаб кетишади ва тун қоронғуси тушаётган маҳали ҳориб-чарчаб қайтиб келишади.

Бу ерликлар учун ёлланиб ишлаб келиш янгилик эмас, балки азалий анъана ҳисобланади. Чунки бу депарадаги ерларда сизот сувлари яқинлиги туфайли ҳосил битмайди. Кетмонни урсанг сув сачрайди. Ҳаттоки қабрни ҳам ер сиртига тахтадан сўри қилиб ва атрофига мақбарасимон гувала уриб кўтарадилар, сўнгра атрофига тупроқ тўлдириб, майитни кўмадилар.

Томорқаларида фақат қалампиру маккажўхори аранг битади. Шаҳарлару завод-фабрикалар бу ерга жуда узоқ. Ҳаттоки туман марказига ҳам бора олган боради. Шу сабабли ширинсойликларга бошқа иш йўқ. Билагида қуввати ва имконияти бўлган эр йигитлар асосан Россия ва бошқа давлатларга тирикчилик тапвишида йиллаб ишлагани кетишади. Бундай имкониятдан маҳрум бўлганлар эса қўшни туманга бориб турли юмушларга ёлланиб, пул топиб келишади. Фақат кексалару болалар қолган қишлоқ кўчалари ҳар куни ҳувиллайди. Бироқ маҳаллий аҳоли бу ҳолатга кўникиб кетишган. Улар ҳалол меҳнатларининг натижасидан фахрланишиб, олган иш ҳақларини қайта-қайта ҳисоблаб, гурур билан ҳар куни оилаларига қайтиб келишади. Бола-чақаларининг рисқи-насибаларини топишаётгани учун Яратганга минг қатла шукроналар қилишади...

Ойниса ҳам мана шу маконда ўсиб-улғайди. Эсини танибдики, отаси оилани боқиш, пул ишлаб келиш дардида узоқ муддатли сафарларга кетган бўлса, акалари эл қатори ҳар тонг кетиб, кеч тунда қайтишар, ўзаро суҳбатларининг мавзуси ҳам фақат шу ҳақида бўларди. Ҳориб-чарчаб келганлари учун оз-моз тамадди қилган бўлишар, сўнгра ётардилару қотардилар. Қишлоқ кўчалари ёзда чангу қишда бот-бот лой бўлади. Сиртдан қараганда бу ерларда тараққиёт бутунлай қотиб қолгандай, бутун борлиқ мунгли кўринади.

Ойнисанинг болалиги шўро даврида мана шу кўчаларда чанг ва лойга ботиб мактабга бориб келишу пахтазор далаларида онасига ёрдамлашиб билан ўтди. Мактабда ўқиш деярли бўлмас, асосий куч ва эътибор унумсиз ерларда пахта етиштиришга қаратилган бўлиб, мактаб раҳбарлари колхоз раисига бўйсунувчи кўғирчоқлар каби эдилар. Ана шундай бўлса-да, Ойниса иштиёқ билан ўқиди. У баъзи фанларни мустақил ўзлаштирар, кўп китоблар ўқир айниқса, адабиётни жонидилдан яхши кўрарди. Шеърый китобларни мутолаа қилар экан, унинг тасаввурида ҳам романтик туйғулар жўш урди. Теварак-атрофида кўринган ҳар бир нарса, ҳар бир табиий жараён, осмону юдузлар, қуёшну булутлар, боғу далалар, ҳамма-

ҳаммаси, ҳатто, гуллару ҳазонлар, тупроғу лойлар, қушлару ҳашаротлар унинг нигоҳида ўзгача шукуҳ, ўзгача гўзаллик билан акс эта бошлади. Тез орада унинг бошқа тенгқурларига нисбатан иқтидорлироқ экани маълум бўлди. Қизча шеърлар машқ қиларди. Унинг шеърларида асосан табиат, ҳаёт гўзалликлари ёки мурғакнинг орзу ва армонлари куйланарди. Бора-бора ҳамқишлоқлари кечираётган ночор ҳаёт, турмуш оғриқлари унинг ҳам дардларига айланиб борди. Ўзи эса кўзга тез ташланадиган гўзал ва латофатли қиз бўлиб улғайди.

Мактабни аъло баҳолар билан тугатган қиз қалбида илк бор қолоқ қишлоғига керакли мутахассис бўлиб қайтиб, ҳамқишлоқларига нима биландир ёрдам бериш иштиёқи пайдо бўлди. Шунинг учун иқтисодиёт соҳаси бўйича ўқий бошлади. Лекин ҳамма нарсани унинг орзу, хаёлларидагидек силиқ кўчмади. Ҳеч нарсани ўзгартира олмади: ёшлиги, муҳаббати ва умуман, тақдири кутилмаган тасодифлар туфайли чилпарчин бўлиб кетди...

ЛАЪНАТИ ВАСИЯТ

Орадан бир неча йиллар ўтди. Бироқ хўроз ҳамон ўшандай бир хил қичқираётган Ширинсойнинг тонглиридан бирида унга ҳамоҳанг бўлиб қўшилган янги бир мунгли нола мудроқ одамларнинг эътиборини ўзига тортди. Нола шундай дардли ва аламли эдики, эшитганнинг юрак-бағрини ўртаб юборарди. Овоз Ҳури аянинг уйдан келарди. Ҳамма ҳайрон. "Во ажаб! Кечагина тўю томоша, шоду хуррамлик бўлган бу хонадонда қандай синоат юз берди экан?" деган савол йўловчиларнинг хаёлини безовта қила бошлаганди.

...Ўша куни автобуслар илк бор йўлга кеч жўнади. Чунки йўловчилар Ҳури аянинг қалбини ўртаётган изтироб нимада эканини билишга ошиқдилар. Одамлар бир зумда кечагина тўй шодиёналари бўлиб ўтган мўъжазгина хонадон олдида тўдалашиб пайдо бўлишди ва аёлнинг дийдиёсидан нима гап эканлигини фаҳмлашгач, бошларини чайқата-чайқата, оҳиста изларига қайта бошлашди. Баъзилар "Ё тавба, астаффуллоҳ..." деса, бошқаси мийияида кулиб жимгина жўнаб қолишарди...

Мана, бир ҳафта бўлибдики, ҳар тонг онаизорнинг ноалари тинмайди. У худога илтижо қилиб мунгли зорланади, юракларни ўртайди:

— Вой, менинг пепонагинам курсин-а!.. Шундай кунларга қоламанми-я?!... Бу кунимдан ўлганим яхшийдими-я... Эй, худо! Сенга ахир нима ёмонлик қилувдим? Бундан кўра жонимни олақолсанг бўлмайдимми?! Бу қандай кўргилик, қандай шармандалик?! — дерди аёл бор овози билан тиззаларини шапиллатиб ураркан. — Ахир, чолгинамнинг руҳлари мени тинч қўймапти-ку! Энди нима қиламан? Энди бошимни қайга ураман?

Йўловчилар уни тинчлантормоқчи бўладилар:

— Бўлди-да энди, хола, тинчланинг!

— Ҳаммаси яхши бўлади, хола!

— Ер юткурлар қўшилиб қўя қолишса ўладими-я! — дея қийқиради бир аёл ҳазил қилиб.

Кулги кўтарилади.

— Ҳой, нега куласанлар! Бировнинг қайғуси сенларга ҳали кулги бўлиб қолибдими? — дея танбеҳ беради кимдир.

— Вой, нимаси қайғу, нимаси ғам экан? — дейди ҳалиги аёл аския қилиб. — Холамнинг шунча куйганларига мени ўзим ийиб кетгим келяпти-да, ахир. Гўшангага ўзим кириб қўя қолсаммикан-а.

Яна кулги кўтарилади.

— Айнимай ўлинг, — дейди бошқа бир аёл.

— ...Вой, мени шарманда қилган болаларим-а! Мени кулгию иснодга қўйган болаларим-а! — дийдиёсини давом эттиради Ҳури ая. — Эй, парвардигор, ўзинг менга мадад бер! Болаларимни юдузларига юдузларини ўзинг иссиқ қил! Мен ҳам бошқаларга ўхшаб орзу-ҳавасимни кўрайин. Келиним бошқаларга ўхшаб кўчаларни супуриб-сидирсин, ўғлимни суюкли қаллиғи бўлсин, ўғлим ҳам бошқа эркакларга ўхшаб бошини кўтариб юрсин. Ахир мен нима гуноҳ қилдим? Бор-йўғи чолгинамнинг васиятини вожиб қилдим, холос-ку! Бор-йўғи уларни никоҳлатиб қўйдим, холос-ку! Бошқа ҳеч нарса қилмадим-ку!..

Онасининг афғону нолаларидан жаҳли чиқиб батанг бўлган қулоқларини ёстиқ билан маҳкам беркитиб олган Нурбекнинг ҳам фиғони фалакка кўтарилди. Қўллари асабий мушгланиб "Бас қилинг!!" дея дераза томон ҳайқиради ва ёстиқни жаҳл билан отиб юборди.

...Гўшанганинг бир четида деворга осилган гиламнинг гадир-будир сиртига пешонасини маҳкам ишқаб, чўккалаб олиб унинг ичига кириб кеттудек даражада тирмашаётган келинчак бўлмиш Ойнисанинг кўнглида эса минг хил изтироблар ғужрон ўйнайди. У нима қиларини билмай унсиз йиғлайди. "Эй, худо, тезроқ жонимни олақол! Тезроқ бу азоблардан мени қутқар. Гуноҳимни ўзинг кечир. Гуноҳим нима ўзи? Бир йигитни севганимми? Йўқ-йўқ. Мени кечиринг, Рустам ака! Мен сизни ортиқ кутолмайман. "Бошқасига эрга беришса, ўзимни ўлдираман" деб сизга сўз бергандим. Лаънати васият туфайли мени зўрлаб беришди. Никоҳ пайтида ҳам сиз кўз ўнгимдан кетмадингиз. Хаёлим паришон бўлса керак, "Жимлик — аломати ризо" деб никоҳлаб қўйишди. Тўй ўтди. Аламзада бўлиб нима юз бераётганини англай олмадим. ЗАГСга олиб боришганида ҳам, гўшангага киритишганида ҳам фақат сизни ўйладим, Рустам ака. Қаердасиз?.."

Шу маҳал қиз Нурбек отиб юборган ёстиқнинг деразага бориб урилганидан бир сапчиб тушди. Қайнонасининг юракни эзувчи дийдиёсини энди у тиниқроқ англай бошлайди. "Бечора, бу аёлга ҳам қийин. Эл-юртга ош берган, орзу-ҳавас қилган. Бошқаларга ўхшаб келини этак-этак фарзанд туғиб беришини истайди. Ўша келин мен эмасманми, ахир? Мен нима қиялман ўзи? Гўшангага кирганимизга бугун саккизинчи кун. Нурбек билан ҳали бирор оғиз ҳам гаплашмадик, ҳали тузукроқ туз ҳам тотмадик. Сабр-тоқатли эканлар. Эл-юрт нима деб ўйлаяпти экан? Ёки тақдирга тан бериб қўя қолсаммикан-а?.."

У гилам ҳошияларидан ўзига жавоб излайди. Бармоқлари иланг-биланг чизиқлар бўйлаб бориб пахта шакли устига келгач, яна Рустам ёдига тушади. "Қаёққа, Ойниса? Ахир биз ваъдалашган эдик-ку! Ўзингни қўлга ол. Мени кут. Бизникига

қочиб кет!.." дея гўё Рустам ҳайқиргандай бўлади. Қиз сесканиб кетади ва мадорсиз ўтириб қолади. Бошидан оқ рўмоли сирғалиб тушади. Қайнонанинг дийдиёси давом этади:

— ...Ахир мен нима гуноҳ қилдим?! Бор-йўғи чолимнинг васиятини вожиб қилдим, холос-ку!

Ойнисанинг кўз олдида ўша ўлим тўшагида ётган амакиси келади: "Васиятим шу, Нурбек билан турмуш қурасан! Нурбек билан турмуш қурасан!" дея такрор-такрор айтади ва боши "шилқ" этиб тушадию вафот этади. "Йўқ-йўқ, ўлмай туринг. Гапингизни қайтиб олинг. Ахир менинг бошқа севганим бор, тўхтанг!" — дея қичқиради қиз хаёлан. Шу маҳал ётган ўлик кўзларини катта очади. "Агар Нурбекка тегмасанг, гўримда тик тураман!" дея ҳайқиради гўё... Ойниса қўрқиб кетиб чинқираб юборади. Лекин бу пайтда ойисининг нолаю афғонларидан тўйиб кетган, севгилиси Наташа ва ўғилчасини ўйлаб сиқилиб сил бўлган Нурбек келиннинг сеплари осилган чилвирни ечиб ўзини осишга ҳозирлик кўрмоқда эди. Ниҳоят, у сиртмоқни бўйнига солади.

Қўрқиб кетган Ойниса қичқириб юборди ва дод солиб куёвининг оёғини қучиб олди. Чопиб келган қайнонасининг нолаю афғони энди ҳақиқий фарёдга айланди.

— Вой, болам, нима қип қўйдинг. Войдод, ким бор! Ёрдам беринглар!..

— Вой, акажон, мени кечиринг. Сизни ўрнингизга мен ўла қолай, акажон.

— "Акажон", демай ўл! Тақдирингга тан бериб қўшилиб қўя қолсанг ўласанми-я?! Чидаёлмаганда, чидаёлмаган. Йигитлик ғурури нима эканини биласанми, ўзи?!

— Вой, мени кечиринг, — деди Ойниса дағ-дағ қалтираб чилвирни ечиб оларкан.

Қайнона-келин кўп ўтмай куёвтўранинг устида пиқиллаб йиғлай бошлашди.

— Болагинамни шунчалар азоблайсанми-я? Ахир ўртада никоҳларинг ўқилган-ку, худонинг рози-ризологи олинган-ку... Болам чидаёлмаган-да, чидаёлмаган...

— Ўғлим, худо хоҳласа, сенга муносиб эр бўлади. Мана кўрасан, амакингни руҳлари шод бўлади. Биз — аёлларнинг тақдири ўзи шунақа, қизим. Дод десанг ҳам, фарёд десанг ҳам, барибир кимнингдир хасмимиз. Зурриёт орттириш вазифамиз. Нурбек сенга бегонамас...

Қайнона энди келинини бағрига маҳкам босиб, йиғлай бошлади.

— Қизим, никоҳ бу илоҳий муқаддас туйғу, худонинг хоҳиш-иродаси бу. Шунинг учун ўғлим чидаёлмаяпти. Ўзини-ўзи яна бир нарса қилиб қўйса, нима қиламиз. Одамларга нима деймиз, болам?! Буёғи ночор бўлсак, тўйни қарз-ҳавола қилиб базўр ўтказиб олдик. Номингни ёмон отлиқ қилиб олмагин, болам. Ҳеч жаҳонда шунақа воқеа бўлганини эшитганмисан? Бир ҳафта-я. Мен ҳам энди ортиқ чидаёлмайман. Бу кунимдан ўлганим яхши. Мени ҳам тушун, қизим.

Кампирнинг силкиниб-силкиниб йиғлаши Ойнисанинг раҳмини келтирди: "Ахир, бу аёлда нима айб? Ҳамма гап ўша лаънати васиятда-ку! Нурбек акамда ҳам нима айб? У ҳам ахир никоҳимизни хоҳламадилар-ку! Менда нима айб? Ўзимни каналга отдим, қутқариб олишди. Ўлиб ўлолмадим, қочиб кетолмадим. Қаёққа ҳам борардим? Амакимнинг руҳларидан қўрқдим. Рустам акамда нима айб? Мени деб не кунларни кўрмади, қанча азоб тортмади. Эсиз Рустам акам... Энди бўлар иш бўлди. Мени кечиринг, Рустам ака. Сўзимда туролмадим, иложсиз қолдим. Ҳозир қаерлардасиз? Ахир нима учун ўзингиз бедарак кетдингиз? Мени ботқоқдан қутқариб ололмадингиз. Сизсиз яшаганимдан ўлганим яхши. Фақат сизни бир марта кўриб ўлсам эдим, бу дунёдан армонсиз кетардим. Шунинг учун сизни кутиб яшайман. Йўқ-йўқ, тирик мурда бўлиб яшайман. Менга энди бу ҳаётнинг қизиғи йўқ. Майли, шу кампирни қийнамай, Нурбек акамни ҳам қийнамай... Ахир уларда нима айб? Бошқа иложи йўқ... Илоҳим марҳум амакимнинг руҳлари шод бўлсин, худо рози бўлсин, сиз ҳам мендан рози бўлинг, Рустам ака!.."

...Ойниса шундай ўйлар билан қайнонасининг кўз олдида оҳиста ечина бошлади ва биринчи ич кўйлагида қолди. Ҳури

ая ўғлининг томоғини, сочларини силар экан, уни худди гўдак боладек аллалар ва келинининг гўшангада оқ чойшабни ёзиб тайёрлаётганини бефарқ кузатиб, оҳиста "Ёр-ёр" қўшиғини хиргойи қиларди.

Келинчак билқиллаб турган қават-қават янги тўшагу кўрпалар тўшалган ўрин орасига оҳиста кириб ётиб олди. Бу унинг тақдирига тан бергани аломати эди. Ҳури ая хиргойи орасида ўғлининг қулоғига оҳиста шивирлайди:

— Сени фариштанг кутяпти, болам — дейди-да, ўғлининг кўйлак ёқаси тугмаларини еча бошлаб, нимагадир ишора қилган бўлади. — Борақол, болам. Илоҳим юлдузларинг бир-бирингга иссиқ кўринсин. Қўша қаринглар, этак-этак фарзандлар кўринглар. Сизларни худо ўз паноҳида асрасин, омин!.. Мен бориб овсинимдан суюнчи олай, — дейди у ва хурсанд ўрнидан қўзғалиб, чироқни "чирқ" этказиб ўчириб чиқиб кетади.

Дераза тагида ётган куёвтўра тапқарида оқараётган оппоқ тонгнинг гўшангага тушиб турган шуъласи узра келинчак томон оҳиста нигоҳ таплайди ва Ойнисанинг кумуш мисоли товланаётган сочлари унинг эътиборини тортади. "Қизиқ, унинг сочлари қора эди, шекилли, — деган фикр ўтади унинг хаёлидан. — Худди Наташаникига ўхшар экан..."

Унинг кўз олдига тўшақда нозланиб ётган мовий кўзли, оппоқ сочли Наташа келади ва беихтиёр тўшақ сари эмаклайди, "севгилисининг" сочларини оҳиста силайди.

— Так соскучался по тебе!.. — дейди у эҳтирос билан шивирлаб.

— ...?!

— Спишь, что ли?.. — деб сўрайди у яна ва "Бечора, мени кута-кута ухлаб қолибди-да, — деган ўйга бориб қизнинг аввал пешонасидан, сўнггра кўз ёшлари билан намиққан юзидан оҳиста ўпиб қўйди. Мана ҳозир сеvgилиси шарт ўтириладию уни ўз бағрига олади. Лекин бутун чарчаган кўринади. Бечора, тун билан боласига қараган-да. Ҳа, майли, унга озор бермай қўя қолай..." дейди-да, одатдагидек орқасидан қучоқлайди.

...Изтироб ўтида ёнаётган келиннинг эса хаёллари паришон.

У бир сапчиб тушади "Эсиз, - дейди у ўз-ўзига, - Рустам акам мени бундай ўрисчалаб қучиб-эркаламаганди. Қани энди фалакнинг гардиши ағдар-тўнтар бўлсаю яна сизнинг бағрингизда бўлсам эдим, Рустам ака!", — дея ҳайқиради қиз хаёлан.

Унинг кўз ўнгига Рустамнинг кулиб турган чехраси намоён бўлди. Йигит гўё уни орқасидан қучоқлагандай туюлди. Қиз ўзини шу қадар бахтиёр ҳис қилдики, "Оҳ!" — дея кўзларини оҳиста юмди.

— Моя сладкая!.. — дейди йигит яна эҳтирос билан.

— ... Ай!..

— ... Нежененкая...

— Вой-дод!

— Наташенка моя...

"Нима, нималар деяпти бу ярамас?! "Наташа" дейдими? Ўрис хотинига ўхшатапти, шекилли. Вой, шўрим қурсин, энди нима қилдим? Шунча қилган тоат-ибодатим энди нима бўлади? Нима қилиб қўйдим?!"

— Ўлиб кеткур, қоч! Мен сенга ўрисингмасман! қичқирди Ойниса ва йигитнинг кўксидан тинимсиз итара бошлади.

Лекин қуввати жунбушга келган йигит ожиза қизни маҳкам қучоқлаб олди. Мадорсиз келин ниҳоят таслим бўлди ва ўзидан кетди...

Ойниса ўзига келганида унинг тепасида куёвтўра хомуш ўтирарди.

— Тузукмисан?

— ...

— Сендан сўраяпман?!

Келин бошини қимирлатиб "Ҳа" ишорасини қилади.

— Нега менга ўрисчаладингиз?

— Нима депман?

— "Наташа" дедингиз-ку.

— Ўзинг ҳам "Рустам ака, мени кечиринг" босинқирадинг-ку!

— ...Нима қил қўйдингиз, Нурбек ака?

— Сен нимани кутгандинг?!

— Бекор қилдингиз. Мени ҳайдаб юбора қолинг, илтимос...

- Бекор айтибсан!
- Бошқа менга ўрисчаламанг.
- Ўзинг-чи ўзинг, бўлмаса нега сочингни оққа бўяб олдинг?
- Қанақа оқ? Бўяганим йўқ!
- Бекор айтибсан! Тур ўрнингдан, сув тайёрла! — деди

йигит ва кўрпага бурканиб олиб уйқуни давом эттирди.

Ойнисанинг юраги ҳапқиради. У минг хавотирлик билан сочларини силаб ойна олдига келди ва ўз аксини кўриб, даҳшатдан қичқириб юборди. Ойна тасвирида озиб-тўзиб кетган, сочлари оппоқ бегона аёл турарди. Келинчак ўзидан кетди...

Икки ёш шу алфозда қанча ётишганини билишмайди. Лекин ўтган бу вақт Ойнисани гўё элик ёшга қаритгандек туюлди.

...Бир вақт ташқаридан Ҳури аянинг эркалаганнамо, юмшоқ овози келади. Унинг овозидан энди кўнгли тўқлиги ва хотиржамлиги шундоқ сезилиб турарди:

— Хувв келиним-у! — дея оҳиста қичқирди у гўё донлаётган қушчаларни ҳуркитиб юборишдан чўчигандай. — Тура қолинглар энди, болаларим. Қайноққина шавла қилиб қўйдим, еб олинглар. Кўчаларниям супуриб-сидириш керак. Удумимиз шунақа-да, қизим. Уят бўлади-я!..

Ўшангадан садо чиқавермагач, ая хавотир бўла бошлади. Эшик томон қулоқ тутган бўлди "Нима бало, тинчликмикан ишқилиб? Ёшлик қилиб яна, ҳе, тфу-тфу..."

— Ҳой, Нурбек! Нурбек ўғлиму!

— Ҳа, ҳозир, — деган дўриллаган овоз келади ичкаридан.

"Ҳа, хайрият", — деб қўйди кампир тасалли топиб, — Тура қолинг энди, болам. Нон қилишга унимиз қолмабди. Манави қоп савилни очиб беринг, — дейди атайин сизлаб, эркалаб.

Куёвтўра устига чопонини ташлади-да "чирқ" этказиб чироқни ёқди ва нигоҳини келин томон қаратди. Лекин не кўз билан кўрсинки, юзи докадек оқариб кетган келин ерда узала тушиб ётар, сочлари ҳам Наташаникидай кумушдек оппоқ эди...

Нурбек қўрқиб кетиб "Воҳ!" деб юборди ва чопиб келиб келиннинг юзини шапиллатиб ура бошлайди.

— Ҳой, сенга нима бўлди? Кўзингни очсанг-чи! Тирикмисан?!

Ойниса оҳиста кўзларини очади ва тепасида, ғира-ширада хавотирлик билан боқиб турган бир йигитга кўзи тушди.

— Рустам ака! — деб юборди у беихтиёр.

— Қанақа Рустам? Мен ахир эрингман, Нурбек акангман. Тур, ойимиз чақиряптилар, иссиқ сув қилиб кел...

Ойниса аранг ўрнидан туриб бошига дуррасини танғиб ўради ва устидан келинлик рўмолини ташлаб олгач, гандираклаб ўрнидан қўзғалди. Кўнгли айнаб, қайд қилгиси келди.

КУЁВТЎРА ҚИССАСИ

Нурбек ҳам эсини танибдики, тирикчилик ташвиши уларнинг оиласини тарк этмади. Ночорликда яшаш ва доимо етишмовчилик улғайиб келаётган йигитнинг жонига тега бошлади. У мактабни тамомлагач, бирор ўқишга боришга ўзида хоҳиш сезмади. Қаёққа ҳам кирарди. Бирор жойда ўқиш учун ҳам маблағ керак, қолаверса, билими ҳам саёз. Пул сарфлаб ўқиб келгани билан қаерда ишлайди? Ахир кекса ота-онасини ташлаб кетолмайди-ку. Шу ўйлар билан бирор ўқишга жойлашиш фикрини ўзидан соқит қилди ва тенгқурларига қўшилиб, қўшни туманга бориб эл қатори ёлланиб ишлаб кела бошлади. У ўзининг меҳнатсеварлиги, боодоблиги билан ажралиб турувчи яхшигина мардикор йигитга айланди. Лекин тез кунларда армия хизматида чақирилди ва хизматни Россиянинг Олтой ўлкасида ўтказа бошлади.

Улар хизмат қилаётган қисм ўрмон ичида бўлиб, асосан дарахт кесиб, йўл қуришарди. Ҳаш-паш дегунича икки йил ҳам ўтиб кетди. Бир оз сармоя ҳам орттирди. Лекин бу ерларда ишчи кучи етишмаслиги ва ҳарбий бўлмаган ишловчиларга яхши ҳақ тўланиши уни қизиқтириб қолди. Ўйлаб кўриб қишлоғида барибир яна мардикорлик қилгандан кўра бу ерда

қолиб бир-икки йил ишлашни, чойчақа орттириб боришни афзал деб билди. Ота-онаси бу таклифга йўқ дейишмади. Фақат уларни бир ташвиш — уни уйлантириб қўйиш масаласи қизиқтирарди. Шундай қилиб, Нурбек хизматдан сўнг уйига қайтмай яна уч йил ишлаб қолиб кетди ва бу даврда ишчилардан бирининг ажратиб берган хонасида яшади. Уйидагиларни унутмади. Уларга почта орқали оз-оз ва тез-тез пул, хат ҳамда совға-саломлар жўнатиб турди. Уйидагилар ҳам ундан жуда хурсанд бўлиб, бўлгуси тўйга қизгин тайёргарлик кўра бошладилар.

Нурбекнинг почтага тез-тез келиб туришининг яна бир боиси бор эди. Бу, мовий кўзларини ҳамипша жовдиратиб, доимо жилмайиб турадиган, кумушдек товланувчи сочларини чиройли турмаклаб олган оқбилак почтачи қиз Наташанинг оҳанрабоси эди. Мовий кўзли гўзал Наташа ҳам қора қош, қора кўз Нурбекни ёқтириб қолди ва негадир унинг келишини интизорлик билан пойлайдиган одат чиқарди. У йигитни қаерларгадир таклиф қилиш, у билан яқинроқ танишиб бирга суҳбат қуришга фурсат излади. Ойна тирқишини оҳиста чертиб, рус тилини бузиб, ўзига хос шевада гапирувчи бу ўзбек йигитининг овозинию интизорлик билан кутар ва кўзлари учрашган замон шодлиқдан ўзини қаерга қўярини билмай қоларди. Бу сафар ҳам шундай бўлди:

— Издираска, Наташахон! — деди Нурбек тирқишдан шоколад узатди.

— Ой, здравствуйте. Спасибо большое. Проходите сюда, чай будем пить, — деди қиз беихтиёр уни илк бор тирқишли тўсиқ ортига таклиф қилиб.

— Письмо надо отправить, — деди Нурбек эшикдан ичкарига кириб келаркан.

— Кому, жене?

— Нет у меня жена.

— Как нет?

— Откуда. Если я здесь уже пять лет...

— Ах, да...

Қиз кўнглидаги шубҳалари тарк этганидан, ниҳоят хотиржам

тортиб, ўз оёғи билан кириб келган шаҳзодасини маҳкам тутиб қолишга аҳд қилди. Чунки бундай ҳолат Сибир, қизлари учун камдан-кам учрайдиган омад эди. Бундан ташқари, ҳар иккаласининг балоғат ёши ўз оқими бўйлаб шошиб, тўлиб-топиб оқаётган табиий тоғ сойидай жўшқин ва беғубор эди.

Улар энди тез-тез учрашиб тура бошлашди. Наташа кекса отаси билан бир ўзи яшаркан. У Нурбекни уйига олиб келганида кекса ота ниҳоят қизи ўзига муносиб қаллиқ топтанидан боппи кўкка етди ва кунларнинг бирида қўни-қўшнилари чақириб мўъжазгина ўтириш қилиб берди. Бу бўлғуси оиланинг дебочаси эди...

Ўша ондан эътиборан улар деярли бирга яшай бошлашди. Наташа уни еру кўкка ишонмас, "Черноглазая моя!" деб ардоқларди. Нурбек ҳам уни чиндан севиб қолди. Лекин уни қандай қилиб Ўзбекистонга олиб кетиш, ота-онаси орзу-ҳавас кўриш ниятида қайсидир келинга уйлантириш ҳаракатида эканликларини ўйлаб ўйига етолмасди.

— Наташа, со мной к нам поедишь? — деди йигит кунлардан бир куни.

— Никогда, — дея қатъий жавоб берди қиз. — Я же здесь выросла и никуда.

— Как? Где муж, тут и жена...

— Даже не вздумай...

— Почему?

— Ты сам говоришь, что твой кишлак хуже чем болото. Как там будем жить? Здесь тебе хорошо... и нам хорошо, — деди Наташа қорнига ишора қилиб.

— Кому, отцу что лы? — деб сўради Нурбек уни тушунмай.

— Нет, я же беременная. Мы жару терпеть не можем, да сыночек? — деди Наташа қорнини силаб, эркалаб.

— Да?!! — деб юборди Нурбек ажабланиб. — Рости биланми?! Мен ота бўламанми? — деди у хотинини суюб қучоқлаб оларкан.

— Что такой "ростя"?

— Это правда что ли? — сўради йигит Наташанинг қорнига ишора қилиб.

— Да "рост" и растёт мой живот.

Ҳадемай улар кўзлари қора, сочлари сап-сарик ўғил кўришди ва унинг исмини ҳам Нурбек деб аташди. Бу исми Наташанинг отаси қўйди. Уларда таомил шунақа эмиш. Бола улғайиб отасидек кўркем йигит бўлишини хоҳлашса шунақа исм қўйишармиш, масалан, Александр Александрович деганларидек жарангдор бўлармиш...

Шундай қилиб, катта Нурбек билан кичик Нурбек осуда ҳаёт кечири боплашди. Ширинсойликлар эса дунёнинг бу ишларидан хабарсиз эдилар. Улар тез-тез мактуб йўллашар, хатларида Ўзбекистон ва қишлоқлардаги янгиликлар ҳақида ёзишар, қолаверса, уни жуда соғинганликларини ва ўзлари кўз остига олиб қўйган бўлғуси келин ҳақида тўлиб-тошиб баён қилишарди.

"...Амакингни қизи Ойниса бирам келишган, кўҳликкина қиз бўлибдики, кўрсанг нақ малика дейсан, — деб ёзибди онаси. — У ҳозир ўқишини битириб келиб туман матлубот уюшмасига ҳисобчи бўлиб ишга қиряпти. Шундай маданиятли, одобли қиз бўлганки, шеърлар ҳам ёзади. Совчилар кўпайгандан кўпайиб боряпти. У бўлса "ҳеч кимга тегмайман" деб оёғини қаттиқ тираб олган. Сени кутяпти шехли. Отанг ҳам унга жуда ҳавасманд. "Қишлоқимиздан шунақа ўқимишли қиз ҳам чиқар экан-ку" дейптилар. Тезроқ келавер, болам, отангни аҳволи жуда оғир. "Нурбекнинг тўйини кўраманмикан?" деган илинжда ётибди..."

Нурбек хатни ўқиб, чуқур хўрсинди. Уни зимдан кузатиб турган Наташа гап қотди:

— А что случилось?

— Нет, все хорошо. Только родители меня хотят увидет.

— Что, мало им сколько переводы, посылки? — деди Наташа норози бўлиб.

— Нет, дело не в деньгах. Отец оказывается тяжело болен.

— Ну и конечно, нашли причину...

Нурбек илк бор Наташанинг калтафаҳмлигини англади ва унга "Сенлар ниманиям фарқига борардинлар. Ота-онамдан хабар олиш менинг вазифам-ку" деди у ўзига, лекин хотини

билан бу тўғрида очик баҳслашишни эп кўрмади. Арзимаган гап учун севгилисини аразлатиб қўйишнинг нима кераги бор?..

Аммо орадан бир ой ўтгач, отасининг ҳақиқатдан ҳам оғир, ўлим олдида ётганлиги ва тезда етиб келиши сўралган телеграмма олди. Энди бормаслигининг иложи йўқ эди.

— Может быть я с тобой? — сўради Наташа кўнгил учун.

— Нет, зачем ребёнку мучат? — деди Нурбек кўнмай.

— Ты потом приедешь? — сўради Наташа ички хавотирлик билан кўзларига ёш олиб.

— Конечно...

— А если не приедешь? — у ростакамига кўз ёш қила бошлади.

У ўғилчасининг севимли отаси қайтиб келмаслигидан жуда-жуда кўрқарди.

— Обязательно приеду, — деди Нурбек Наташани ва ўғилчасини бағрига босиб, ўпиб қўяркан.

Сафар олдида ҳовлидаги скамейкада одатта кўра бир неча дақиқа ўтиришди.

— Конечно, раз отцу тяжело, его навестит надо обязательно, — деди қайнотаси қизини тинчлантириб. — Пусть едет и быстрее возвращается...

...

Нурбек ўшанда қишлоғига олти йил деганда кириб келди. Қадрдон қишлоғи уни мунгли кутиб олди. Отаси ўсал ҳолатда ўғли Нурбекни бир бор кўриб қолишни сўраб Яраттанга илтижо қилиб ётарди. Унинг атрофида барча қариндош-уруғлари тўпланишган, ундан рози-ризолик олишар ва совуқ маросимга тайёргарлик кўришарди. Ойниса ҳам шу ерда эди.

Ойниса Нурбек билан яқин қариндошлар сифатида илиқ саломлашишди. Бир сония нигоҳлари тўқнашди. "Ҳа, ойим айтганича бор экан. Кичкинагина қизча эди яқинда" деб қўйди Нурбек ўзича.

"Рустам акамга ўхшаб кўркам йигит экан. Мана олти йилда

бўлса ҳам Нурбек акам қайтиб келдилар. Нега энди Рустам акамдан дарак йўқ. Омонмиканлар ишқилиб? Эй, худо, у кишини кўрар кун бормикан?!!" — деган беғубор ўйлар ўтарди қизнинг хаёлидан.

— Ойниса, сени амакинг йўқлаяптилар. Тез кир, бир нима демоқчилар шекилли, — деб чақириб қолди онаси...

РУСТАМ ЎЗИ КИМ?

Ҳа, Ойнисанинг қалб қалъасини ишғол қилиб, унга ўзининг номи ёзилган байроқни тика олган, кейинчалик Ҳури аянинг нолаю афғонларига сабабчи бўлган Рустам ўзи ким эди?

...Ҳаммаси талабалик йиллари, Ёзёвонда, анъанавий пахта теримидан бошланди.

Ойниса таҳсил кўраётган савдо техникуми талабаларини ҳар йилгидек яна тумандаги колхозлардан бирига олиб келишди. Улар қишлоқнинг бир мактабига, политехника институтининг талабалари эса қўшни мактабга жойлашишди. Институт талабаларининг кўпчилигини йигитлар, техникумникини эса қизлар ташкил қиларди. Ҳар икки ўқув юртида баъзан оқшомлари уюштириладиган мусиқали дам олиш — рақс кечаларига таниш-билиши борлар бир-бирларини таклиф қилиб турардилар.

Кунлардан бир куни ўз ҳамқишлоқларини йўқлаб қувалик икки талаба йигит ташриф буюришди. Улар қуруқ келмай йўл-йўлакай олма бовидан бир халта қилиб қирмизи олма териб келишибди. Рақс даврасига тўпланаётган қизлар бир-бир келиб олма улашаётган йигитлар қўлидан олма олиб қарсиллатиб еб кета бошладилар. Навбат Ойнисага келган эди. У ҳам очиқ чехра билан кулиб қўл узатди. Узатдию, халта тутиб турган йигит билан нигоҳлари туташиб, юрагида бир нима "жиз" этди. Йигит ҳам унга олма узатган кўйи бир сония маҳлиё бўлиб қолди. Жуда қисқа фурсат ичида туташган нигоҳлар гўё бир-бирларига муҳаббат учқунларини бахш этдилар. Юраклар ҳапқириб, олма йигитнинг қўлидан ногаҳон тушиб кетди. Ҳар иккиси ҳам беихтиёр ердаги олмага қўл чўзишди. Лекин

қизнинг қўли олмани, йигитнинг қўли қизнинг қўлини ушлаб қолди. Улар бир-бирларига кулиб қарашди. Мана шу кўз очиб-юмгудек сонияларгина уларнинг қалбларида муҳаббат ришталарини боғлаб бўлган эди.

— Ўх-хў, худди ҳинд фильмидагига ўхшаб кетдими-а?! — деди навбатда турган қиз ҳазил қилиб.

— Ҳой йигит, бизнинг қизлардан эҳтиёт бўлинг, олмангиз қолиб ўзингизниям еб қўйишади-я! — деди бошқа бир шаддодроқ қиз.

Шарақлаб кулги кўтарилди. Лекин бу пайтда Ойниса кетиб бўлган, йигитнинг кўзи олма терар ва қулоғига ҳеч қандай сўз кирмасди. Унинг кўз ўнгига фақат қизнинг нигоҳигина қотиб қолганди. "Барибир уни топаман. Ким бўлди экан бу хилқат?" — деди йигит ўз-ўзига. Бу йигит Рустам эди...

Ойнисанинг бошқа қизлардан ажралиб турадиган латофатли хусни, куйдирувчи табассуми, чиройли рақс тушиши, мулойим сўзлашиши, шеърларни ифодали айтиши ҳар қандай бўйдоқ йигитнинг юрагини така-пука қилмасдан қўймасди, албатта. Нима бўлдию институтга кира олмай қайтиб келган бригадирнинг ўғли Асрорнинг ҳам Ойнисага ишқи тушиб қолди. Бу бекорчи йигит отасига ёрдам бериш учун далага келар, аслида эса ўзига қаллиқ қидирарди. У баъзан челақда сув кўтариб кўзига чиройли кўринган қизлар олдига борар, албатта чанқоқ қизлар ҳазил-мutoйиба қилиб унинг қўлидан сув ичардилар.

Ойнисанинг ҳусни-жамолини кўриб Асрор гўё қанот чиқаргандек бўлди ва қиз билан қандай қилиб яқиндан танишиш ҳақида боши қотди. Пахта тераётган қизлардан бирининг олдига келиб у ҳақида секин сўради.

— Уми, Ширинсойдан, шоира, — деди теримчи талаба қиз қисқа қилиб.

— Исми нима?

— Ойниса.

— Эҳ-ҳе "шоира" денг, — деди Асрор. "Демак, шеър айтиб уни ўзимга оғдирсам бўларкан", — дея кўнглига тутиб қўйди.

У Ойниса тушган эгат бўйлаб бораркан, кўп ўтмай унинг

рўпарасида хода ютгандек туриб қолди. Ўз хаёллари билан банд бўлиб пахта тераётган қиз бир сапчиб тушди. "Шилқим йигитлардан шекилли, бу бригадирнинг ўғли" деган ўй ўтди унинг хаёлидан.

— Бир пиёла сув узатдим, ичмасанг ҳам майлига, — деди Асрор кружкани узатган ҳолда сохта тавозе билан.

— Эгатимга тушволиб, қочмасанг ҳам майлига, — деди Ойниса ҳозиржавоблик билан ва узатилган сувни олмай тезлик билан Асрорни айланиб ўтди-да, пахта теришда давом этди.

Асрор қўли узатилганича, қизариб-бўзариб қолаверди. Лекин шу кундан бошлаб минг бир баҳоналар қилиб Ойнисалар ишлаётган пайкалда гирдикапалак бўлаверишни қўймади. Қизлар ҳам бунинг боисини сезиб қолишганди.

— Ҳой, Ойниса, қара, бригадирнинг ўғли сени суғургани келяпти, — деди қизлардан бири.

— Мени суғурадиган ҳали чиқмаган, — деди Ойниса бепарво.

— Майли, қўявер, — деди бошқа қиз кулиб. — Шолини баҳонасида курмаклар ҳам сув ичиб турар.

Шу зайлдаги ҳазил-хузул билан қизлар чанқоқларини қондиришарди. Лекин Ойниса ҳеч қачон унинг қўлидан сув олиб ичмади. Шунинг учун йигитнинг ичи зил кетар, нима билан уни лол қолдириш ва қармоғига қандай илинтириш ҳақида ўйларди. "Ҳаҳ, нозини қаранглар-у. Ҳали қўлимга тушарсан", дер эди у хаёлан. "Ё уни бирор яхши кўргани бормикан-а? Ким экан ўша? Учратиб қолсам дабдаласини чиқараман", дея аҳд қилган бўлди ўзича. Лекин қилинган бу ёмон ниятнинг бир куни бошга битган бало бўлиши ҳали ҳеч кимга аён эмасди.

Ойнисанинг хаёлидан негадир ўша кеча олма берган йигитнинг нигоҳи сираям кетмай қолганди. "Қизик, ким бўлди экан бу йигит? Жуда келишган экан. Политехникадан эканлиги аниқ. Лекин ўша куни кимнинг олдига келганийкин!? Ё қизлардан суриштираймикан? Э, йўқ, нима деб ўйлашади?.." деган хаёллар қизнинг миясида чарх урарди.

Ҳадемай пахталар ҳам камайиб қолди. Осмонни булут қоплаб

ёмғир томчилаё бошлади. Бригадада кўргазма учун олиб қўйилган, ҳали пахтасига қўл урилмаган пайкал бор эди. Талабалар зудлик билан ўша ерга солинди. Пайкалнинг бир томонидан савдо техникуми теримчилари, иккинчи томонидан политехника институти ҳапарчилари туширилди. Қизлар аввалига бу зарурий тадбир эканлигини тушуниб етишмади ва эгатларига "бошқалар тушиб олди" деб ўйлаб "Қоч эгатимдан!" дея кўп қичқиришди. Қарши томондаги йигитлар эса уларнинг жиғига тегиб шиддат билан териб кела бошладилар. Қизлар чуғурлашди:

— Қизлар, тезроқ тера қолинглар, ануви сурбетлар пахтамызни териб қўйишяпти.

— Нега сурбет дейсан, улар ҳам ўзларича тупишмагандир.

— Политехдагилар атайин тушиб олишган.

— Э, йўқ, уларнинг пахтасини ортгани, ана, трактор келяпти-ку!

— Бизникигаям келяпти, — деди бошқа қиз орқа томонни кўрсатиб.

Шундан сўнг қизлар тинчланишди ва пахтани янада шиддатлироқ тера бошладиди. Ойниса дугонаси Нигора билан бирга ўзаро суҳбатлашиб ёнма-ён теришарди.

— Менга қара, Ойниса, — деб қолди Нигора бир маҳал белини силаб керишар экан, қарши томондан олдинроқда пахта териб яқинлашаётган бир жуфт йигитга ишора қилиб. — Тақдиримиз чизиқлари ҳам эгатга ўхшаб анавиларники билан бирлашиб кетса-я.

— Ҳе, нафасингни ел олсин, пахтаггни тер...

— Нима бўпти, буни тақдир дейдилар.

— Эрга теккинг кеп қопти шекилли, рўпарангдигига ўзинг тегавер, — деди Ойниса аччиқ қилиб.

— Нима бўпти, яхши йигит бўлса тегавераман. Умуман, политехникада ёмон йигитлар ўқишмайди.

— Савдо техникумидаям, — деди Ойниса.

— Тўғри, биз ҳам қолишмаймиз. Оилада инженер ҳам, иқтисодчи ҳам бўлса бунинг нимаси ёмон. Демак, яхши оила қуришимиз мумкин.

— Эҳтимол.

— Тақдирингни аввало ўзинг ҳал қилишинг керак. Бўлмаса ота-онанг дуч келган йигитга бериб юборишаверади. Менга қара, сени яхши кўрганинг борми ўзи? — деб сўради Нигора.

— Йўқ.

— Хаёлинг нега бўлмаса ҳамиша паришон? Нималарни ўйлаяпсан, айта қол.

— Менми? — деди қиз бир дам ўйланиб туриб ва кулиб. — Олма егим келяпти.

— Эҳ, қани энди ўтган кунги "вечер"дагига ўхшаб яна бир халта олиб келишсайди.

— Ҳа, қанийди, — деди Ойниса.

Қизнинг кўз олдида Рустамнинг жилмайиб турган қиёфаси яна намоён бўлди. У қаддини ростлаб, қарши томонидан яқинлашиб келаётган йигитга қаради. Не ажабки, йигит ҳам гўё ҳаракатсиз, унга тикилиб турарди. Унинг қаеридир қизга таниш кўринди. Лекин масофа ҳали узоқлиги учун эслай олмади.

— Ҳа, намунча тикилиб қолдинг?

— Таниш йигитга ўхшаяпти.

Нигора худди кема капитанидек қўлини дурбин қилиб узоқ тикилди.

— Вой, ануви куни олма тарқатган йигит-ку!

— Йўғ-е, қўйсанг-чи, — деди Ойниса, лекин негадир юраги ҳапқириб кетди.

— Нега энди, бўлиши мумкин, — деди ишонч билан дугонаси, қўлини энди пешонасига айвон қилиб тикилар экан.

— Э, бўлса бордир, нима бўпти? — деди Ойниса атайин ўзини бефарқ кўрсатиб.

— Буни тақдир дейдилар.

— Пахтагнни терсанг-чи, йигитларга термулавермай.

— Қара ахир, қандай келишган йигит экан.

— Э, йўқ, пешонам пешонасига урилмагунча қарамайман, мана, кўрасан.

— Мана кўрасан, мен ҳам мана шу эгатимдаги йигитга тегаман.

— Мен эса асло тегмайман.

— Агар севиб қолсанг-чи.

— Нима, севиб қолиш ўйинчоқ эканми?

— Бир кўришдаёқ севиб қолиш мумкин, дейишади-ку?

— Бўлмаган гап.

— Ануви бригадирнинг ўғли Асрор бекорга атрофингда гирдикапалак бўлмаётгандир?

— Афти қурсин унингни.

Нигора қаддини ростлаб теварак-атрофни кузатди. Ҳосили қийвос очилиб турган оппоқ пахтазор ёшлик шуури билан қўшилиб ўзгача тароват бахш этарди. Орқароқдан қизларнинг кулгиси эшитилди. Асрор уларни "суғормоқда" эди.

— Ана, қара, оппигинг келипти, — деди дугонаси Ойнисага.

— Оббо, чиқмаган киннадек ҳадеб келавераркан-да!

— Севади-да ахир. Мана, кўрасан, ҳозир у келиб сенга ялтоқланади.

— Илтимос, уни бир бало қилиб бу ердан кетказиб юбор.

— Вой, нима дейман?

— Бирор нима ўйлаб топ.

Қизларнинг ўзаро баҳси қизиб турганининг устига Асрор илжайиб пайдо бўлди.

— Ҳорманглар, қизлар.

— Бор бўлинг, — деди Нигора қисқа қилиб. Ойниса эса чурқ этмади ва эътибор ҳам бермай теришда давом этди.

— Сув ичасизларми?

— Яна сувми? Бопқа ҳеч нарсангиз йўқми? — деди Нигора.

— Бор, — деди йигит ва ён чўнтагидан битта қизил олма чиқарди.

— Вой-бу, намунача чиройли. Битта холосми?

— Ҳа.

— Қайси биримизга бермоқчисиз?

Асрор олмани Ойнисага узатди. Ойниса қизариб кетди.

— Йўқ, раҳмат, менга керакмас, — деди у қуруқ қилиб.

— Унда кимнинг қўлидан ейсиз? — деди йигит уни гапга тутиб.

— Йигитининг қўлидан ейди-да, — деди Нигора.

— Ким экан ўша йигити, билсак бўладими?

— Ҳа, бўлади, — деди Ойниса истар-истамас, унинг тезроқ даф бўлишига чора излаб. — Ҳув ана, менга қараб териб келяпти-ку!

— Рости биланми?

— Ҳа, рост, — деди Нигора дугонасини тушуниб. — Кўряписизми, улар атайин бир эгатга тушиб олишган.

Йигитнинг қўлида олма муаллақ қолди. Икки дугона унга парво қилмай ишларида давом этишди. Йигит бир оз уларни кузатиб турди ва алам қилдими олмани отиб юборди ва бир-икки тўп ғўзаларни тепиб ташлади. Атрофга кўрақлар сочилди.

— Ҳой, йигит, ўпкангизни босинг, отангизга айтиб берамиз-а, — деди Нигора.

Йигит аччиқланиб нари кетди. Лекин кўп ўтмай йўналишини кескин ўзгартириб, энди институт талабалари томон юра бошлади.

— Афтинг қурсин, шилқим, — деб қўйди Ойниса.

— Боладик. Энди бошқа келмас.

Бироз ўтгач, Асрор қизлар қаршисидаги йигитлар олдида пайдо бўлди.

— Вой, Ойниса, қара, ануви шилқим ғирт ишонибди, шекилли.

Ойниса кулиб юборди.

— Вой, аҳмоғ-ей. Қизиқ, у йигитга нима деяпти экан-а?

Асрор Ойнисанинг эгатидаги йигит билан узоқ тортишиб, охири нари кетди. Қизлар эса, энди яхши кайфият билан қўшиқ айтишиб, Асрорни деярли унутишди. Ойнисанинг қаршисидаги йигит тез терар экан ёки қизлар билан тезроқ танишгиси келдими, ҳар ҳолда тез орада яқин масофага келиб қолди.

— Ҳой, йигит, қочинг йўлимдан! — дея қичқирди Ойниса ҳазиллашиб қўлини силкитар экан.

— Ҳеч қачон! — дея овоз келди узоқдан. — Тезроқ теринг.

Ойниса йигитнинг ким эканлигини билишга ва унинг афт-башарасини тезроқ кўришга ошиқди. "Қизиқ, қанақа йигит экан-а? Келишганмикан ёки афти буришган шилқимларданмикан?" — дея хаёлан фикрлади.

Ойниса ўз хаёллари билан бўлиб йигитга қандай рўпара келиб қолганини пайқамай қолди. Бу пайтда бекорчи сур Асрор бўлмаганида қизларнинг олдига эҳтимол янаям яқинлашиб келармиди.

— Эҳ-ҳе, ўзимизнинг олмахўрлар экан-ку! — деди бир таниш овоз.

Ойниса бир сапчиб тушди ва юраги ҳалқириб ура бошлади.

— Вой, сизмидингиз? — дея олди у ҳаяжон билан.

Уларнинг нигоҳлари туташди.

— Ҳа, мен, лекин ҳозир сизларга берадиган олмам йўқ-да, — деди йигит самимий кулиб.

— Ҳой, сенлар мени нега масхара қияпсанлар? — дея ўшқирди шу пайт алақаёқдан пайдо бўлган Асрор.

— Биз хира пашшалар тўғрисида гаплашяпмиз, — деди Нигора бепарво дутонаси ва рўпарасидаги йигит ўртасидаги ўзаро илиқликни ҳаяжон билан кузатар экан.

— Ким хира пашша! — деди Асрор тўсатдан бақириб.

— Ҳой бола, бор, йўлингдан қолма! — деди йигит.

— Ие, сен ҳам ўзингни кўрсатяпсанми? Мени масхара қияпсанми?!

— Ҳеч ким сени масхара қилаётгани йўқ. Жўна бу ердан!

— Ўзинг жўна! Бу ер мени ерим, билдингми, — деди Асрор мушт дўлайтириб, сўкина-сўкина нари кетди.

— Тоза аҳмоқ эканми бу бола.

— Э, парво қилманг, Ойнисанинг атрофида ўралаштани-ўралашган.

— Демак, исмингиз Ойниса экан-да.

— Ҳа, — дея бош ирғади қиз.

— Меники Рустам.

— Меники Нигора.

— Ануви шилқим ҳали сизга нима деди, Рустам ака? — сўради Ойниса қизиқсиниб.

— “Бу қизни йўлидан қоч. Бошқа жойдан тер”, — деди.

— Сиз нима дедингиз?

— Йўқ, мен бир олмахўр қизни излаяпман, ўша эҳтимол шудир. Эгатга ният қилиб тушганман", дедим.

— Вой, бало экансиз-ку! — деб юборди Нигора.

— Хўш, иннайкейин у нима деди? — яна савол берди Ойниса пахтани териб тобора яқинлашиб келаркан.

— Иннайкейин "У сен айтган қиз эмас, ҳеч кимнинг олмасини емайди", — деди. Мен эса "Меникини ейди", дедим. "Кўрамиз, кимникини еркин", деб гудраниб кетиб қолди. Бор гап шу, — деди Рустам ва чўнтагидан битта олма чиқариб Ойнисага қараб иргитди. Қиз уни чаққонлик билан илиб олди ва "қарс" этказиб тишлаб дугонасига узатди.

— Йўқ, ўзинг еявер. У сенга аталган...

— Э, қўйсанг-чи, бир татиб кўр, зўр экан.

— Одам Атонинг олмасини еган Момо Ҳаво уни бошқа қизга берсам кундош бўлиб қоламан, деган экан, — деди Нигора ҳазиллашиб.

— Вой, нима бўпти, гангир-гунгур қилиб гаплашиб юрамиз-да.

Уччовлон кулиб юборишди.

— Ҳай, майли, сазанг ўлмасин, фақат бир тишлайман.

Улар Рустам билан эски қадрдонлардек қизгин суҳбат қура бошлашди. Шу маҳал Нигоранинг эгатидаги йигит ҳам етиб келди.

— Танишинглар, бу йигит Раҳимжон, яъни Ромео.

— Бу эса Нигора, яъни Жульетта, — деди Ойниса ҳозиржавоблик билан.

Нигоранинг кўзларида олов ёлқинлагандек бўлди.

Бу онлар икки жуфт ёшларнинг ҳаётларидаги энг бахтли дамлар бўлиб қолди. Кейинчалик Нигора билан Раҳимжон ҳақиқатдан ҳам севишиб, бахтли турмуш қуришди.

ОЛМА ЖАНГИ

Пахта эгатлари тақдирларини туташтирган икки жуфт ёшлар ўша кунлари жуда бахтиёр эдилар. Улар пахтани бошқа-бошқа далалардан теришса-да, ётоқхоналаригача бўлган масофа қанча

узоқ бўлмасин, қизгин суҳбату ҳазил-мутойибалар билан, яйраб-яшнаб бирга қайтишни одат қилиб олишганди. Кун бўйи энкайиб пахта терганликларига қарамай чарчоқни бутунлай унутишар, беғубор осмон, унда учаётган ҳар бир қуш, зовурларда тебранаётган қамишлар, гўзалари қорайиб бораётган пахтазор пайкалларию даланинг чанг йўллари — ҳамма-ҳаммаси улар учун муъжиза бўлиб кўринарди. Лекин уларни таъқиб қилаётган бир нигоҳ бор эдики, бу аламзада Асрорники эди.

Кунлардан бирида теримдан сўнг йигитлар қизларни ўз ётоқхоналарига рақс кечасига таклиф қилишди ва ётоқхонадан бир чақиримча наридаги кўприк устида учрашишга келишиб олишди. Бу келишув ҳақида кекса тол танасига айланган Асрор эшитиб қолди. У пайт пойлаб Рустамнинг адабини бериб қўйишга қасд қилди. Чунки унинг олма боғга бориши олдиндан маълум. Боғда уни ушлаб олиб роса савалайди. "Нима гап?" деб сўрашса "Ўғрини тутиб олдим" дейди. Лекин кучи етармикан? Аксинча, Рустам унинг ўзини дўппосласа-чи! Ҳа, билиб бўлмайди, — дея хаёлга борди Асрор. — Яхшиси, ўртоқларимни айтиб келаман, улар билан бирга пойлаймиз. Мени урадиган бўлса ҳуштак чаламан".

У худди кутганидек бўлди. Раҳимжон ширинликлар харид қилгани гузардаги дўконга, Рустам эса одатдагидек олма боғига йўл олишди. Асрор бу пайтда ўн чоғли ўртоқларига ўзининг севган ва уйланмоқчи бўлган қизини бир келгинди талаба йигит тортиб олмоқчи эканлигини, бунинг учун унинг таъзирини бериб қўйиш кераклигини опшириб-тошириб уқтираётганди:

— Аввалига сизлар қараб турасизлар. Мен ўзим у аблахнинг дабдаласини чиқараман. Мабодо эплай олмай қолсам ёрдамга келасизлар.

Қизиққон йигитлар бу таклифга ҳеч иккиланмай рози бўлишди ва худди ашадий душманни пойлагандек йўл четидаги тутлар ортига яширинишди. Йўлнинг ўртасида эса сигаретани беўхшов тутатиб Асрор кеккайиб турарди. Солдатча понамага қирмизи олмани тўлдириб олган Рустам қўшиқ хиргойи қилиб кела бошлади.

— Ҳой, ўғри, олмани қаердан ўғирладинг?

— Ўғирлаганим йўқ, эгасидан сўраб олдим. Ишонмасанг бориб сўра.

— Нега энди сенга ишонар эканман?!

— Ишонмасанг ишонма.

— Ҳов, сен нимага катта кетяпсан?! — деди Асрор унинг йўлига терс чиқиб.

— Йўлимдан қоч, бошимни оғритма.

— Қочмайман!

— Нега?

— Сен менинг қизимга нега илакишяпсан?

— Қанақасига Ойниса сенинг қизинг бўларкан?

— У меники, билдингми?! Агар у билан яна гаплашадитан бўлсанг абжағингни чиқараман!

— Мениям асабимни қўзғатма. Қиз масаласига келсак, буни унинг ўзи ҳал қилади.

— Бекорни бештасини ебсан! Сен ҳали менинг қизимга олма бериб алдайдиган бўп қолдингми?! Мана сенга!.. — деб Асрор кутилмаганда унинг олма ушлаб турган қўлига қараб теңди.

Қирмизи олмалар йўл бўйлаб сочилиб тупроқ билан қоришди. Албатта, Рустамнинг жаҳли жунбушга келди, шундай бўлса-да, ўзини аранг босди. Чунки бу тарбия кўрган босиқ йигит, жигига тегаётган рўпарасидаги аҳмоқ йигитдан кучли, лекин унга тенг бўлиш бемаънилик эканини яхши биларди. Шу туфайли ҳам индамади ва сочилиб ётган олмаларга гўё бепарво бўлиб ўтиб кетмоқчи бўлди. Асрорни эса бу ҳолат қониқтирмади. Чунки ўртоқларини атайин томошага олиб келган. Рақибини индамай ўтказиб юборса улар нима дейишади, ахир? Шундай ўйлар биланми, ёнидан ўтиб бораётган Рустамнинг орқасидан таваккалига тешиб юборди. Рустам энди чидаб тура олмади. Чунки ҳадемай қизлар келиб қолиши мумкин. Унгача бу муттаҳамнинг адабини бериб, тезроқ жўнатиб юбормоқчи бўлди ва қаратэ тўтарагида ўрганаётган усулларида бирини қўллади. Рақибни бир сониядаёқ тупроққа беланди. Рустам энди ўз йўлида кетмоқчи эди, лекин кутилмаганда Асрор орқасидан яна шердек ташланди. Бирок

Асрорнинг пала-партиш уришиши Рустам учун ҳеч қийинчилик туғдирмасди, аксинча эрмак учун аҳён-аҳёнда, бироқ гангитиб қўядиган зарбалар бериб қўярди.

Калтак еган Асрор энди жон-жаҳди билан тутлар ортида томошабин бўлиб турган ўртоқларига қарата кичқирди.

— Ҳой, нега қараб турибсанлар!! Уринглар бу ифлос келгиндини!

Шу маҳал бири таёқ, бири тош кўтариб йигитлар отилиб чиқишди ва қўлларида келганча "душман"ни маҳв эта бошлашди. Рустам уларни ҳам уриб тапшади. Лекин тўсатдан орқа томондан тушган таёқ зарби туфайли кўз олди қоронғулашиб кетиб, ерга йиқилди. Жаҳди жунбушга келган Асрор бу "олийҳиммат шароит"дан фойдаланиб унинг дуч келган жойига тепа бошлади. Шу маҳал дўконга кетган Раҳимжон келиб қолди ва ўзининг кучи етмаслигига кўзи етиб ўртоқларини ёрдамга чақиргани ётоқхона томон чопиб кетди. Ётоқхонадаги рақс кечасига тўпланган барча қизиққон талаба йигитлар ёрдамга отланишди.

Тўполон, ур-йиқит бошланди. Қишлоқ йигитлари ва талабалар тарафма-тараф бўлиб муштлаша кетдилар. Бу ҳодиса ҳақидаги хабар зудлик билан бутун қишлоққа ёйилди ва ёшу қари, оломон оқиб кела бошлади.

Не-не ширин орзу-хаёллар оғушида учрашувга келаётган икки қиз жанг устидан чиқиб қолишди. Улар нима гап бўлганини била олмай ҳайрон эдилар. Шу пайт орзи-бурни қонга бўялган Асрорни икки йигит суяб олиб ўтиб қолишди. У тинмай сўкинар, орзидан боди кириб, шоди чиқарди.

— Билиб қўй, мен Рустамингни ўлдираман! Барибир сенга уйланаман, билдингми? — дея сурбетларча кичқирди у Ойнисага қарата орзидан қон аралаш тупугини сачратиб.

Қизлар қўрқиб кетишди.

— Рустам акам! У билан муштлашибди бу ифлос! — дея Ойниса тўполончилар орасига томон чопди.

— Ҳой, тўхта. У ёққа борма, сениям уришади, — дея кичқириб қолди Нигора.

Ойниса чанг, тўс-тўполон қилиб муштлашаётган йигитлар орасидан Рустамни қидира бошлади.

— а, қаердасиз?! Урушманг, илтимос. Агар бир
 лсангиз мен нима қиламан? — дерди у тинимсиз
 рнинг аҳволини кўриб йиғлаб юборди.

— ердан, қанжиқ! — дея қичқирди кимдир.

— қилиб-суқилиб ўтиб бораркан тинимсиз "Рустам ака,
 қаер... аз?" дея қичқирарди. Лекин уни топа олмас, дунё кўз
 ўнгида тобора торайиб, қоронғулашиб бормоқда эди. "Қаерда
 эканлар-а? Ахир у эсли йигит-ку, эҳтимол урушда
 қатнашмагандир? Мен аҳмоқ бўлсам бу ерда нима қиляпман?"
 деди у хаёлан ва энди кўприк томон чошиб кетди. Лекин йўл
 четида тупроққа ва қонга беланиб ётган бир йигитни кўриб
 кўрққанидан қичқириб юборди. Чунки унинг спорт курткиси
 таниш эди.

— Бу ким бўлди экан? Ишқилиб Рустам акам бўлмасин-да.
 Э, худо, уни ўз паноҳингда асрагин, — дея у зудлик билан
 қаровсиз ётган ярадор йигит устида пайдо бўлди ва ёнбошлаб
 ётган юзини ағдариб кўрди. Не кўз билан кўрсинки, дабдаласи
 чиққан Рустам чалажон ётарди.

— Войдоод! Рустам ака, кўзингизни очинг, сизга нима
 бўлди?! Войдоод, ким бор?!

Муштаклашув маҳаллий аҳоли билан талабалар ўртасидаги
 қўлаки жангга айланиб кетган эди. Бир томондан калтак еган
 йигитларнинг ака-укалари, ҳатто оталари келиб қўшилишса,
 иккинчи томондан ўз ҳамкурсларини ҳимоя қилмоқ учун
 талабалар ёпирилиб келардилар. Шум хабар қанотини тез
 қоққани учунми, тўполонга бошқа ётоқхонадан ҳам талабалар
 юк машиналарида келиб, қўшилишга бошлашди. Туман
 марказидан бир гуруҳ милиция ходимлари етиб келишди, лекин
 олишувни бостиришга ожизлик қилишди. Ўт ўчирувчилар
 тўполончиларга қарата кучли сув босими юборишгач, шалаббо
 бўлганлар икки тарафга ажралишга бошлади.

Фавқулодда юз берган мазкур ҳодиса нафақат туман, балки
 вилоят миқёсидаги шов-шувга сабаб бўлди. Ўша куниёқ
 турнақатор автобуслар келиб талабаларни зудлик билан Қува
 туманига олиб жўнади. Туман касалхонасига калтак зарбидан
 жабрланган уришқоқлар келтирилди. Йигирма чоғли ёрдамчи

талабалар ва маҳаллий уришқоқлар ҳибсга олиниб, вақт ўтлаб туриш муассасасига олиб кетилди. Бўлиб ўтган ҳодиса юзасидан жиноий иш қўзғатилиб, тергов-суриштириш ишлари бошлаб юборилди ва юзлаб фуқаролар бу ишларга жалб қилинди. Авжи пахта йиғим-терими долзарб бўлган пайтидаги жамоат тартиби бузилишига йўл қўйилгани, пахта ҳосилини ўз вақтида йиғиштириб олиш ишига путур етказгани, ёшлар ўртасида ғоявий-тарбиявий ишларни бўшаштириб юборилгани ва сиёсий танглик вазиятига шароит яратилишига сабабчи бўлганликлари ҳамда давлатта моддий зарар етказганликлари учун кўплаб раҳбарлар: факультет декани, институт проректори, техникум директори ва колхоз раиси ўз раҳбарлик лавозимларидан четлатилдилар. Фавқулоддаги ҳодиса, ҳатто вилоят партия кенгашининг навбатдан ташқари бюросида ҳам муҳокама қилиниб, Ёзёвон туманининг раҳбарига "ҳайфсан" эълон қилинди.

ҚАСАМ

...Рустам беҳуш ётарди. Унинг чаккасидан қон сизиб оқарди. Ойниса нима қиларини билмай қолди. Дод солди. Лекин унга ҳеч ким эътибор бермасди. Шу маҳал қулоғига ўт ўчириш машинасининг чинқирган ва "тез ёрдам"нинг гувиллаган овози эштилди. Овозлар айна тўқнашув бўлаётган томондан келарди. Оқшом тушиб қолгани учун уларни узоқдан кўз илғамасди.

Қиз ўзини яна тўполон ичига урди. Ўт ўчирувчилар сув босимини очиб юборишди ва уришқоқлар шалаббо бўлиб йиқилиб, лойларга белана бошлашди. Аёвсиз сепилаётган кучли сув босимларидан бири Ойнисани ҳам ағдариб юборди ва у ариқ ичига йиқилди. Нима бўлаётганини англаб улгурмаган қиз энди эмаклаб "тез ёрдам" излаб кета бошлади. У тақдирнинг бу "ҳазили"га ҳам тушгунмаётган, ҳам чидолмаётган эди. Лойга беланиб эмаклаб келаётган талаба қизга кўзи тушган ҳамширалар "Унга бирор нима бўлганмикин?" деган ўйда ёрдамга ташланишди.

— Рустам акам! Уни қутқаринглар, у ўлиб қолади! — дер эди қиз тўхтовсиз ҳаяжон билан.

— Ўзинг-чи, ўзинг. Сенга нима қилди?

— Ҳеч нима. Рустам акам чалажон бўлиб ётибдилар. Илтимос, юринглар тезроқ.

Ҳамширалар Ойнисани олиб машинага ўтиришди. Машина чировини ва сиренасини ёқиб анчагина тинчиб қолган тўполончиларни оралаб ўтиб борди.

— Уни тез реанимацияга олиб бориш керак. Кўп қон йўқотибди, — деди ҳаяжон билан Рустамни текшириб кўрган ҳамшира.

Шундай қилиб, "тез ёрдам" йўл-йўлакай калтакланган яна икки йигитни олди-да, тун қоронғусида ваҳимали овоз таратиб туман маркази томон елиб кетди. "Сен қол. Борма!", деганларига қўнмай машинага илашиб олган Ойниса ҳам Рустамнинг тепасида юм-юм йиғлаб бирга кетмоқда эди...

Кутилмаганда юз берган бу ҳодиса Ойнисанинг юрагини тилка-пора қилиб ташлади. У ўзини қаерга қўйишини билмас, касалхона коридорларида у ёқдан бу ёққа чопар, реанимацияда жон талашиб ётган севгилисига илҳақ бўлиб, уни ўлмай қолишини Яраттандан илтижо қилиб сўрарди. "Энди нима қиламан? Бир гап бўлса, усиз қандай япайман?" дер эди у ўз-ўзига.

Шу маҳал Рустамнинг олдидан чиқиб келган докторни кўрган қиз чопиб бориб унга рўпара бўлди.

— Рустам акам тузукми? — деб сўради у шоша-пиша.

Ҳориб-чарчаб чиққан кекса доктор кўзойнагини оҳиста олиб қафасдаги қушчадек типирлаётган, сочлари тўзиб, ғам-ғуссадан кўзлари жикқа ёпга тўлган Ойнисани зимдан кузатди.

— Бу йигит кимингиз бўлади?

— Акам, энг яқин акам.

— Қаллигингизми?

— Ҳа-ҳа, биз унаштирилганмиз. Унинг соғлиғи қандай, акажон?

— Уни жудаям яхши кўрасизми?

Саволига савол билан жавоб берган докторнинг бу муносабатидан қиз ажабланди.

— ... Жудаям, — деди у аранг.

— Шундай гўзал ёрини ташлаб кетиш уят-ку! Йигитингиз бақувват экан, худо хоҳласа соғайиб кетади.

— Вой, рости биланми? Раҳмат сизга, — деди қиз қувониб.

— Ҳа, бош мияси бир оз чайқалган, қовурғаси лат еган. Унга ҳозир фақат тинчлик керак.

— Унинг олдига кирсам бўладими?

— Йўқ, асло.

— Сиздан илтимос, — деди қиз зорланиб.

Қиз шундай илтижо қилдики, унинг ҳолатига докторнинг раҳми келиб кетди ва қандай рози бўлганини ҳам ўзи англамай қолди.

— Хўп, қизим.

— Вой, раҳмат сизга, — деди Ойниса ва докторнинг юзидан ўпиб олди.

— Фақат олдида жим ўтирасан, йиғламайсан, “ғиқ” деган овоз чиқармайсан.

— Хўп бўлади.

— Яна бир шартим бор.

— Қанақа шарт экан.

— Тузалиб кетганидан кейин фақат шу йигитни дейсан. Турмуш қурсанглар, мени тўйларингга айтасан.

— Албатта, худо хоҳласа...

Доктор ҳамширани чақириб Ойнисани беморнинг олдига кириб ўтириши мумкинлигини тайинлади ва ундан миннатдор бўлиб қараб турган қизни ўзига имлади.

— Айт-чи, у ҳам сени яхши кўрадами? — деди шивирлаб.

— Ҳа, — деди қиз ерга қараб. — Аслида муштлашув мени деб бўлди.

— Эҳ-ҳе, пунақами? Рақиблар пайдо бўлди, дегин.

— Шунақа.

— Ҳай, майли, энди уни эҳтиёт қил. Ҳали кўрмагандай бўлиб кетасизлар. Бахтли бўлинглар.

Қизнинг кўнгли тоғдай кўтарилди. Ойнисага оқ халат кийдириб қўйишди ва йигитнинг олдига курси қўйиб беришди. Рустамнинг аҳволини кўриб ўзини тута олмай дод деб юборай деди. Лекин ҳамшира бармоғини лабига қўйиб “жим”

ипорасини қилгач, дардини ичига ютди. Ҳамшира чиқиб кетди. Қиз севиқли йигитининг устига келиб илк бор қалбида ҳақиқий муҳаббат меҳрини туйди. Беихтиёр ҳушсиз йигитнинг қора сочларини силади, юрак уриши меъёрини кўрсатиб турган тиббиёт ускуналарига маъюс назар ташлади ва йигитнинг томирлари безовта гуппиллаётган бақувват қўллари устига қўлини қўйди. Беозор ётган бу йигит энди ҳаётининг мазмунига айланганини, усиз яшай олмаслигини чин дилидан ҳис этди ва ҳаёт ришталарини фақат шу йигит билан боғлашга аҳд қилди. Лекин орада бошқа йигит пайдо бўлса-чи? Уни бошқа бировга узатишмоқчи бўлишса-чи? "Йўқ асло. Ундай бўлиши мумкин эмас. Ундан кўра ўлганим яхши. Мен фақат Рустам акамникиман, у эса меники..." деган ўйлар кечарди дилидан.

Унинг кўзларидан кўз ёшлари тинимсиз думаларди.

— Эй, худо, сенинг гувоҳлигингда қасам ичаман. Мен ўз ҳаётимни мана шу йигитга бағишлайман ва фақат уни дейман! — деб юборди Ойниса баралла овозда.

— Нималар деб алжираяпсиз?! Жим ўтиринг, дедим-ку! Ё бўлмаса чиқиб кетинг! — ўшқириб берди тўсатдан кириб келган ҳамшира қиз.

Хаёллари паришон Ойниса бир чўчиб тушди.

— Узр, бошқа қайтарилмайди.

— Беморга нима гапингиз бўлса, яхши қиз, соғайиб кетганидан кейин айтинг. Ҳозир унинг аҳволи оғир, ўлиб қолиши мумкин.

— Вой, унақа деманг. Унда мен ҳам ўлиб қоламан.

Шундай қилиб, Ойниса Рустамнинг тепасида тўрт кечаю тўрт кундуз ўтирди. Туз ҳам тотмади. Ҳолдан тойиб, озиб кетди.

— Қизим, сиз энди дамингизни олинг. Бўлмаса сизниям ётқизишимизга тўғри келади, — деди кекса доктор унинг аҳволига ачиниб ва беморнинг ёнига кичик кушетка қўйдириб берди.

Бешинчи куни хабар тошган Рустамнинг уйидагилари кириб келишди ва ўғилларининг олдида мизғиб ўтирган ҳорғин қизга кўзлари тушди. Ойниса бошини аранг кўтарди. Унинг қизариб кетган кўзлари ишқ туйғуси билан лиммо-лим эди.

Бу пайтда Рустам осмону фалақда учиб юрар ва оқ булутлар орасида бир кўриниб, бир ғойиб бўлаётган Ойнисани изларди. "Ойниса! Қаёқдасиз?" дея қичқирарди у. Шу пайт қора калхатдек унинг олдидан Асрор учиб ўтди ва қиз томон кета бошлади. Оқ булут қора булутга айланиб япин чакнади. "Ойниса! Мени ташлаб кетманг! У ифлосдан қочинг! Мен сизни севаман!.." Лекин шу пайт қизнинг қўлидан ушлаб олган Асрор уни алақадёққа олиб кета бошлади. "У меники! Уни энди сенга бермайман!" дея қичқирар, кўриниши шундай ваҳшиёна эдики, гўё кинолардаги қонхўр вампирлардек оғзидан икки сўйлоқ тиши чиқиб турарди. Шу маҳал ғойибдан Рустамнинг қўлида камалак пайдо бўлди ва у маҳлуқ томон ўқ узди. Ўқ еган маҳлуқ ерга кулади. Лекин бирданига қора ботирга айланди ва ёй ўқини энди Рустам томонга йўллади ҳамда уни яралади. Йигитнинг кўз олдида еру осмон гир айлана бошлади. У Ойнисани йўқотиб қўйди. "Қаердасиз, Ойниса? Қани энди сизни бир бор кўра олсайдим, дийдорингизга тўя олсайдим, Ойниса!.." дея қичқириб Рустам тинмай алаҳсирар, терлаб-пишиб кетган, оёқ-қўллари типирчиламоқда эди.

— Болам, сенга нима бўлди? Тинчлан, болам...

— Ойниса!.. — деди Рустам.

Қўрқиб кетган Ойниса бу маҳалда ҳампираларни чақириш учун чиқиб кетганди.

— Ойниса дегани ким экан-а, қизим? — деб сўради Рустамнинг онаси.

— Мен... — деди аранг кириб келган Ойниса.

Она Ойнисанинг елкасидан қучди ва бутун вужуди билан ўғли севиб қолган ва қўрқувдан потирлаб турган мурғак қизнинг жуссасини туйди. Меҳри жўш урди.

— Айланай, қизим. Ўзим ўргилай сиздан, қизим, — дер эди у юм-юм йиғлаб. — Худо хоҳласа Рустамжон тузалиб кетса тўйларингни қиламиз. Сизни ўзим келин қилганим бўлсин...

Ниҳоят, еттинчи куни Рустам ҳушига келди. Касалхонанинг ўзига хос ҳидини туйди. "Ҳойнаҳой, Ойниса далада қолгандир. Ишқилиб, Асрор унга бирор нима демадимикан? Учрашувга келдимикан? Ишқилиб, келмаган бўлсин-да... Эҳ, ҳозир бир

қултум сув бўлсайди, сувни Ойниса ўз қўли билан берсайди. Қани энди унинг дийдорини бир кўра олсайдим... Мана ҳозир кўзимни очаман. Фалакнинг гардиши гир айланиб агар у тепамда турган бўлса, демак, мен, албатта, ҳаётимни у билан боғлайман. Мен уни бахтли қиламан, уни бошимда кўтариб юраман, қасам ичаман!.."

Рустам оҳиста кўзларини очди ва кўзлари пахта гулли пиёлага тушди. Фира-ширада бир таниш шарпани ҳис қилди. "Кўзимга кўривияпти, шекилли", деди у хаёлан ва узатиб турилган сувни ичди. Танасига жон киргандек бўлди. Теварак-атроф оҳиста жилвалана бошлади.

— Вой, ана ўзларига келдилар! — дея ҳаяжон билан қичқирди ўша таниш овоз.

"Ойниса-ку!" — деган ўй ўтди йигит кўнглидан. Кардиограмма чизиқлари энди балан-балам чизила бошлади. Рустам не кўз билан кўрсинки, қувонганидан кўзига ёш олиб тепасида Ойниса турарди...

— Ойниса... — деди йигит кўзларига ишонмай. — Наҳотки бу сен?

Ойниса қувончдан порлаб кетди ва беихтиёр йигитнинг лабларидан ўпиб олмоқчи бўлди. Лекин Рустамнинг бўсага узатилган лаби муаллақ қолди. Хонада ички ишлар ходими пайдо бўлди:

— Кечирасизлар, салом-алайкум. Ойниса Маҳкамова ким бўлади?

— Мен, — деди қиз бир сапчиб тушиб.

— Мен билан юринг. Сиздан баъзи тафсилотларни сўрамоқчимиз.

— Нима гап, тинчликми? — деб сўради хонага кириб келган Рустамнинг онаси хавотирлик билан.

— Ҳа. Бу қиз бизга тергов ишларига ёрдам беради. Кетдикми? Ойниса Рустам томон нигоҳ ташлади. Йигит эса ҳали нима гаплигини англаб улгурмаганди.

Маълум бўлишича, ёрдамчи талабалар ва маҳаллий аҳоли ўсмирлари ўртасида юз берган тўқнашув бўйича тергов-суриштирув ишлари авж олган, тўполоннинг асл сабабчиларини

аниқлаш ва уларга суд орқали тегишли маъмурий жазолар қўллаш бўйича юқоридан қатъий топшириқ берилган эди. Бу ишга кўплаб талабалар ва қишлоқ ўсмирлари, гувоҳлар, билиб-билмай тўполон иштирокчиларига айланиб қолганлар жалб этилган эди.

Дастлабки кунлари Асрор сўроқ қилинган ва у гўё севган қизи Ойнисани Рустам исмли йигит зўрлаб тортиб олгани учун уни қоралаб кўрсатма берган эди. Рустам ҳақиқатдан ҳам жинойтчими ёки жабранувчи? Бу масалани фақат Ойниса ҳал қилиб берарди.

Жараёнга юзга яқин фуқаролар жалб қилингани учун у йиллаб давом этди. Ойнисанинг эса сўроқ беравериб, Ёзёвондаги ички ишлар маҳкамаси, туман суди, сўнгра эса вилоят судига қатнаб тинкаси қуриди. Ниҳоят, суд жараёни тўхтаб воқеанинг асл сабабчилари бўлган Асрор ва унинг ўртоқлари жами 12 нафар йигитчалар турли муддатларга ҳукм қилинишди.

Жабранувчи деб топишган Рустамни эса институт ректорати жамот тартибини бузганликда айблаб, сиртқи бўлимга ўтқизишди. Бу ишга бош-қош бўлган партком котиби шахсан шаҳар ҳарбий комиссарига илтимос қилиб уни ҳарбий хизматта сафарбар қилдирди. Рустам билан Ойнисанинг муҳаббат қиссаларига гўё шу билан нуқта қўйилгандек бўлди. Лекин аскар йигит билан қиз ўртасидаги севги ришталари энди сўнгсиз хижронга айланди. Улар ўртасидаги ишқий мактублар ва шеърлар гўё осмон узра сонсиз оқ кабутарлар мисоли қанот қоқа бошлади.

ХИЗМАТДАН ҚОЧИШ

Ойниса ўқишни ҳам тугаллай деб қолди. Бу орада тўсатдан амакиси оғир дардга чалиниб тўшакка михланиб қолди. Докторлар унинг умуртқа поғонасидаги нерв толалари оғир шикастланганлигини ва узоқ яшай олмаслигини айтишди. Шу сабаб унинг Россияда узоқ қолиб кетган ва эҳтимол ўрис хотинга уйланиб олган ўғли Нурбекни зудлик билан чақиртириб олишди...

Ўлим тўшагида ётган амаки рус юртида ўзбошимчалик билан

ўзича уйланиб олган ўғли ва эсли-хушли ва севимли жияни Ойнисанинг тақдирини ўзича ҳал қилиб, розилик бериш шарти билан ўша машғум васиятини баён қилди. Қизнинг ота-онаси ва яқин қариндошлари бу васиятни жуда ҳам жиддий қабул қилдилар. Уларнинг назарида васиятни бажармаслик худонинг қаҳрига дучор бўлишдек бир гап эди. Ҳеч ким Ойнисанинг ва ҳатто, Нурбекнинг раъйи-хушларига қулоқ ҳам солишмади. Бу ҳолатни гўё ёшларнинг "эркаликлари"га йўйишди. Ойнисанинг назарида гўё олам остин-устин бўлиб кетди. Бироқ бу "вайроналик" ҳеч кимнинг парвосига ҳам келмади.

Ойниса шошиб қолди ва зудлик билан Рустамга ҳам телеграмма, ҳам изтироблар билан тўлиб-тошган мактуб йўлади. Бу ерда жиддий сабаб ҳам бор эди, албатта. Уларни олган аскар йигитнинг кўзига дунё қоронғу бўлиб кетди. Командиридан уйига бориб келишига навбатсиз таътил беришларини сўради. Лекин Афғонистонда уруш ҳаракатлари бораётгани ва мамлакат бўйича ҳарбий ҳолат эълон қилингани учун рухсат берилмади.

Унинг учун фақатгина қочиш ягона йўл эди.

... У поезд станциясидан тўғри Ширинсойга — Ойнисаларникига келди. Лекин Ойнисанинг бугун сўнгги битирув имтиҳони эканлигидан Рустам хабарсиз эди. Уйдан унинг отаси чиқиб келди ва бегона аскар йигитни кўриб ҳайрон бўлди.

— Келинг, ўғлим, сизга ким керак?

— Ассалому алайкум, кечирасиз, бу уй Маҳкамова-ларникими?

— Ҳа, нимайди?

— Менга Ойниса керак эди...

— Мен унинг отаси бўламан. Қизимда нима ишинг бор? — деди мўйсафид кўнглида қандайдир нохушлик сезиб, сенсираб.

— Мен узоқдан, тўғри хизматдан келяпман.

— Хўш, нима бўпти?

— М-мен, ҳалиги, қизингизни унаштириляпти, деб эшитдим.

— Ҳа, унаштирилиб бўлди. Яқинда тўйи бўлади. Сен уни тинч қўй. Бор, жўна, йўлингдан қолма!

— Мени тўғри тушунинг. Биз у билан бир-биримизни...

— Сенга "Йўқол!" деяпман, ярамас! Ҳозироқ туёғингни шиқиллатмасанг жиялларимни чақириб адабингни бердираман!

— Мен калтак ейишдан қўрқмайман, ўддирсангиз ҳам майлига, отахон!

— Ҳали шунақами, яхшиликча жўна, сурбет! Сенга берадиган қизим йўқ! Уни бериб бўлдим. Бор, ўзингга муносибини топиб ол! Қизимни тинч қўй! — деди мўйсафид ва дарбоза эшигини "қарс" этказиб ёпиб қўйди.

Рустам бу хўрликка чидай олмади. Ички бир титроқ унинг вужудини қоплай бошлади. Бу пайтда ўғли аскарликда бўлган бир аёл уни узоқдан кўриб қолиб ҳовлиқиб келаётганди. Рустам осмонга қараб аламли ҳайқирди. Дарахт шохларида ва симёочларда ўтирган қушлар париллаб учишди. Итлар вовуллаб бошлашди, қизикувчан ёш болалар эса сергакланишиб чопиб келардилар.

— Ҳой, болам, сен кимсан-а? Сенга нима бўлди-я? Мени ўғлимга ўхшар экансан. Ким сени хафа қилди?

Рустам бошини чангаллаб ерга тиз чўкиб қолганди.

Ажабланган аёл теварак-атрофга назар ташлади. Фақат болаларгина чуғурлашиб туришарди.

— Ҳой, кимникига келувдингиз, ўғлим?

— ...

— Сизга нима бўлди-я? Юринг бизникига, иссиқ чой қилиб берай, ўзингизга келиб олинг. Мениям ўғлим сиздақа армияда.

Аёл энди кўзларига ёш олиб йиғлаб гапира бошлади.

— Анчадан бери ундан хат-хабар йўқ. Афғонистон ёмон бўлаётганмиш. Аскарларни олиб кетаётганмиш... Йўлларига кўзим нигорон. Юрақолинг, болам. Сизни кўриб ўғлимни кўргандай бўлдим.

Рустам ихтиёрсиз аёлнинг ортидан эргашди. Аёл тезда сўрига янги кўрпачалар тўшади, дастурхон ёзиб, чой-нон қўйди.

— Қани олинг, гиргиттон болам. Сўрагани айби йўқ. Қаерда хизмат қилаяпсиз?

— Олтойда, — деди Рустам аранг чойни хўпларкан.

— Вой, ўзингиз қаерликсиз?

- Қувалик.
- Ҳозир Қувадан келяпсизми?
- Йўқ. Армиядан.
- Кимникига келдингиз-а?

Рустам аввалига жавоб бера олмай иккиланиб қолди. Сўнгра эса бунинг фойдасизлигини англаб, бўлган ишларни қисқа қилиб айтиб берди.

- Фақат сиздан илтимос, холажон. Бу гап шу ерда қолсин.
- Вой, шўрлик болам-ей, ёмон бўпти-ку! Ойнисани кечагина унаштиришди-я!

— Кимга?

— Амакисининг ўғлига. У вафот қилаётиб васият қилиб кетганмиш.

— Холажон, мени Ойниса билан учраштира оласизми?

— Йўқ, болам, унаштирилган қиз парвардигорнинг назарида бўлади. Иннайкейин бу ишни куёвнинг яқинлари эшитиб қолишса, яхши бўлмайди. Қишлоқдагилар ҳам бунинг ёмон олишади.

— Ҳеч бўлмаса узоқдан бир кўрсам эдим... — деди Рустам оғир хўрсиниб.

— Яхшиси, уйингизга кета қолинг. Улар ҳам сизни жуда соғинишгандир.

— Ҳа, албатта, бораман. Уларни совчиликка юбораман.

— Афсус, энди кеч қолдингиз.

— Мени тушунинг, хола. Ахир биз бир-биримизсиз яшай олмаймиз.

— Ҳа, Ойниса жуда бошқача қиз бўлган. Қишлоғимиздан ҳали бунақа ўқимишли, шоира қиз чиқмаганди... Мен ҳам уни ҳавас қилардим. Лекин ўғлим ҳеч қаерда ўқимади. Шунинг учун уни тенгимас деб қўя қолувдим. Сизга бўлса барибир беришлари қийин эди. Бизда узоққа, бегоналарга қиз беришмайди, яқин қариндош-уруғлар бир-бирларига узатиб қўя қолишади. Мени тоғамнинг ўғлига беришган. Эл қатори мардикорлик қилиб кун кечирамиз... — деди аёл бошини сарак-сарак қилиб.

— Хўп, хола, чойингиз учун раҳмат. Энди мен борай.

— Хафа бўлмай кетинг, ўғлим. Бу тақдир пешонада...

— Хўп, хайр, омон бўлинг.

Рустам аёлниқидан чиқди ва Ойнисаларниқига оғир нигоҳ ташлади-да, гузар томон келган йўлига қараб истар-истамас кета бошлади. Энди у автобустга ўтириб туман марказига жўнайди ва уйига бориб, бор гапни ўртага солиб маслаҳат қилади-да, сўнгра хизмат қисмига жўнаб кетади. “У ёқда ҳозир нима бўляпти экан? Мени қидиришаётгандир. Жилла борса гаупвахтага қамалса керак-да”, деган ўйлар билан у автобустга ўтирди.

Автобус одам тўлгунга қадар анча вақт туриб қолди. Шу маҳал навбатдаги автобус келиб тўхтади, уларники эса чиптага пул йиға бошлади. Рустам ҳам ёнини ковлаштирди.

— Хотиржам бўлинг, биз аскарлардан пул олмаймиз, — деди шопмўйловли ҳайдовчи. — Лекин ануви шеригимнинг нафси ҳакалак отган. Ўтган куни бир ногирон билан жанжаллашиб қолди.

Рустам беихтиёр эътиборини нариги келган автобустга қаратди. Не кўз билан кўрсинки, ундан Ойниса тушиб келди ва уйи томон кета бошлади. Қиз жуда ҳам ғамгин кўринарди.

Йигитнинг кўзларидан ўт чақнади. Ўзини шу қадар бахтиёр ҳис қилдики, шу маҳалда ҳеч ким, ҳеч қандай куч уни тўхтатиб қола олмасди.

— Ойниса!.. — дея эҳтирос билан қичқирди у автобусдан отилиб чиққан ҳамоно.

Қизнинг ҳам кўзларидан олов чақнади. Икки ёш бир-бирларига томон талпиндилар. Шундай талпиндиларки, бутун борлиқ унут бўлди. Тез орада ўзларини бир-бирларининг оғушида кўрдилар. Соғинч ва хижрон икки севишганларнинг бағрини ўртаб юборган, лекин бу ҳол қишлоқликлар назарида “ўта шармандали” ҳол эди.

Қишлоқликларнинг жаҳли чиққанлигини кўрган ҳайдовчи аскар йигитни кутилаётган нохушлиқдан асраб қолмоқчи бўлдим, қичқирди:

— Ҳой, аскар йигит! Чипта олиб қўйгансиз-а! Биз жўнаямиз, — деди у ва сигнални ҳам босиб қўйди.

— Боринг, сизни чақиришяпти.

— Йўқ, сенсиз кетолмайман.

— Ахир, мен унаштирилганман. Боринг жўнанг, — деди қиз ҳайқириб йигитнинг кўксидан оҳиста итарар экан.

Йигит маънос бўлиб қолди ва автобус томон бир-икки қадам ташлади. Оғир изтиробга тушган қиз таҳликада қолди. Қўлидан сумкачаси ҳам тушиб кетди.

— Рустам ака! — қичқирди у беихтиёр ва йиғлаб юборди.

— Кетманг! Мени ташлаб кетманг!...

Йигит тўхтаб қолди.

— Ҳой, аскар йигит, бирор ишқал чиқмасидан юра қолсангизчи! — деди яна ҳайдовчининг раҳми келиб.

Рустам "кетаверинг" дегандек ишора қилди.

— Шармандалар, — деди йўловчи аёллардан бири.

— Қаранг-а, унаштирилган қизам шунақа бўладими? — деди бошқа бир аёл уни маъқуллаб.

— Бу болани абжағини чиқариш керак, — деди йигитлардан бири қўлини муштлаб.

— Ҳайданг, ҳой шафёр ака. Бунақа томоша кимга керак? Кеч қоляпмиз-ку.

— Ҳа, — деди ҳайдовчи ўзича. — Бечора йигитга жабр бўлганга ўхшайди.

Автобус ўрнидан жўнаркан барча йўловчиларнинг кўзи "шармандали" икки ёшга қадалган эди. Шу маҳалда бир-бирларига интиқ бўлиб турган севишганларни ҳеч қандай куч, ҳеч қандай қудрат ажрата олмасди.

— Юр, Ойниса, кетайлик.

— Қадёққа?

— Бизникига...

— Йўқ, отам ўлдиради.

— Нима, ўлимдан қўрқасанми?

— Йўқ, отамнинг оқ қилишидан қўрқаман.

— Эртагаёқ уйдагиларни юбораман.

— Йўқ, мени унаштириб қўйишди.

— Ахир ўзинг рози эмассан-ку, нимадан қўрқасан?

— Амакимнинг арвоҳидан қўрқаман.

— Сен қўрқма, бахтинг учун кураш.

— Ожизман.

— Ахир биз қасам ичганмиз, аҳдлашганмиз-ку!..

— Ҳа. Мени кечиринг... Энди кетинг, мени унутинг.

Рустам бир оз довираб қолди.

— Ҳой, йигит, эшитмаяпсанми, сенга "кет" деяпти, — деди уларни зимдан кузатиб турган қишлоқ йигитларидан бири.

Шундагина икки ёш ўзларини турли одамларнинг кўз таъқибларида турганликларини ҳис қилишди.

— Кетинг, ҳаммаси тамом... — деди қиз ва ҳўнграб йиғлаб, уйига томон юра бошлади.

Бу пайтда гузардаги "томоша" ҳақидаги хабар Ойнисанинг отаси қулоғига ҳам аллақачон етиб борганди. У тезлик билан жиянларини чақиртирди.

— Боринглар тез! Бир аскар йигит Ойнисанинг йўлини тўсиб бошини қотираётганмиш. Унинг адабини бериб жўнатиб юборинглар. Бу ёққа бошқа қадам изи қилмасин! Куёв бола эшитиб қолса яхши гап бўлмайди.

Йигитлар чопиб кетишди ва йўл-йўлакай йиғлаб келаётган Ойнисани учратишди.

— У сени хафа қилдими?..

— Қўй, йиғлама, биз ҳозир унинг жазосини берамиз.

Қиз уларнинг гапини чопиб кетишганидан кейин англаб етди.

— Ҳой, тегманглар унга!

— Унда нега йиғлаяпсан?!

— Ўзим!..

— Тезроқ уйга бор, отанг кутиб турибди.

Ойниса оҳиста дарвозаларини очиб кираркан, қаҳр билан қараб турган отасига дуч келди.

— Ким у аскар?

— Бирга ўқиганмиз.

— Билиб қўй, сени энди бошинг борлиқ. Шилт-шилт қилсанг оқ қиламан! Бор, уйга кир!

Қиз чопиб уйга кириб кетди. Ҳовлидан супургидай юмшоқ ва ювош онаси эрининг вазоҳатидан минг бир хавотирлик билан чиқиб келди.

— Ҳа, тинчликми, дадаси?

— Тинчликмас! Ақамнинг қирқи чиқиши билан тўй бўлади. Тамом-вассалом!

Хотинининг сувга тушган мушукдай дами ичига тушиб кетди. У бир оз тарадудланиб турди-да, эрининг нигоҳидан қўрқиб қизининг олдига кириб кетди. Ичкаридан қизнинг фарёди эшитилди: "Ахир мен уни яхши кўраман! Усиз яшай олмайман, ойижон!" дея қичқириб йиғларди қиз.

Отанинг баттар жаҳли чиқиб кетди ва болохонадор сўқинишда давом этди.

— Ҳой, Хожал! — дея қичқирди у хотинига.

— Ҳувв!

— Чиқ буёққа! Бу қанжиқнинг гапига қулоқ солма! Одамни шарманда қилди бу қизинг. Тезроқ уни ўраб-чирмаб эгасига топширайлик-да, қутилайлик!

ҚАЕРДАСАН, ОЙНИСА?

Аскар Рустам юрагида бир дунё алам билан ота-онасининг ҳузурига қайтди. Тўғри, у яна калтак еди, кўзи кўкарди. Ишқ кўзини кўр қилиб қўйган йигитнинг дарду аламини Ойнисанинг қариндошлари тушунгани исташмади. Бу томонларга қайтиб қадам босмаслик шарти билан уни туртиб-суртиб автобусга "иззат" билан чиқариб қўйишди. Бир гал бир аҳмоқ билан тенг бўлиб муштлашиб, ҳаёти алғов-далғов бўлиб кетгани унинг учун етарли эди. Шу сабаблами ёки Ойнисанинг қайтиб келиб қолишига умиди бўлгани учунми, унинг йўлига интизор бўлиб термулар, атрофидан тушаётган муштларга эътибор ҳам бермас, овриқни сезмас, чурқ ҳам этмасди.

— Бўлди, бас қилларинг, аскарни уриб бўлмайди. Ҳамманг қамаласан! — қичқирди бир мўйсафид йигитни ажратиб оларкан. — Бор уйингга, жўна ҳамманг! Ҳозир мелиса келса онангни кўрасанлар!

Шундагина муштумзўрлар бас қилишди ва индамай келган изларига қараб жўнашди.

— Иккинчи бу ёқларга қадам босма, Ойнисани тинч қўй!

— қичқирди йигитлардан бири ортига қараб.

— Э, гап бу ёқдамиди? Ҳафа бўлмайсан, йигит. Бошқа бунақа қилиб юрма, гашинг бўлса одам қўй, уйланмоқчи бўлсанг совчи юбор.

— Ахир...

— Ҳа, тушунаман. Ойнисани бериб қўйишди. Лекин яна уриниб кўришга вақтинг бор. "Чиқмаган жондан умид" дейдилар.

Шу пайт автобус сигнал берди.

— Бора қол, бу охирги автобус. Ҳафа бўлмай кет. Йигитликда бўлиб туради.

— Ҳечқиси йўқ, раҳмат, отахон.

— Эт-бетингни қоқиб, юзингни ювиб ол.

Рустам Ойнисаларнинг кўчаси томон сўнгги бор нигоҳ ташлади ва эртаси албатта уйдагиларни бу ерга юборишга аҳд қилди.

...

Рустам қишлоғига оқшом маҳали етиб келди. Маҳалла кўчаларини сув босиб кетгани учун киракаш уни уйигача элтиб қўя олмади.

— Узр, йигит. Айбга буюрмайсиз энди, глушителimgа сув кирса қоронғуда қийналиб қолиб кетмай тагин.

— Ҳечқиси йўқ. Мана ҳаққингиз, озроқ кам эди, уйдан олиб бермоқчи эдим.

— Э, бўлади, ука. Бензинimgа етса бўлгани, савоб ҳам керак-ку, ахир.

— Раҳмат, ака. Бу яхшилигингизни мен ҳам бирор кун қайтарарман.

Машина изига қайтди.

"Яхши иш бўлмади-да, — дея кўнглидан ўтди аскар йигитнинг. — Одамларга кўринмаганим маъқул эди".

— Ҳой, аскар, кимсан? — дея қичқирди орқадан бир таниш овоз. Бу синфдоши Аъзамжон эди. Аъзамжоннинг ёнида яна икки йигит туришарди. Улар ҳам синфдошлари Абдурахим ва Иброҳимлар экан. Кўришмасликнинг иложи ҳам, ҳожати ҳам

йўқ эди. Болаликдан бирга ўсиб-улғайган йигитлар учун бу кутилмаган қувончли воқеа бўлди. Рустам уларни кўриб қувониб кетди. Мана энди улар билан дардлашади, маслаҳатлашади, режалар тузишади. Лекин дардларни дарров тўкиб солиб бўлмайди. Аввал у ёқ-бу ёқдан тўйгунларича бафуржа гаплашиб олишсин, ўзи пайти келади. Рустам тезлик билан шундай қарорга келиб қўя қолди ва ўзини жуда қисқа муддатга таътилга келганини айтди.

— Жуда зўр бўлибди-да. Учрашиб қолганимизни қара, бугун Тўхтасиннинг навбати. Шанбаликка кетаётгудик, — деди Аъзам қувониб.

— Кетдик, ўша ёқда гаплашайлик. Бошқа синфдошлар ҳам солдатни кўриб хурсанд бўлишсин, — деди Иброҳим.

— Йўқ, йигитлар, мен уйга тезроқ бора қолай, кеч бўлди.

— Ахир бир-икки кун шу ердამисан? — деб сўради Абдурахим.

— Ҳа, албатта.

— Бўпти-да, борасан-да. Ҳозир биттамыз уйингга хабар қилиб қўямиз.

— Э, йўқ...

— Бир чўқим ошни ейсану кейин сени биз уйингга кузатиб қўямиз, — деди Иброҳим.

— Холамдан суюнчини ўзим оламан ҳали, — деди Аъзам.

Хуллас, у ёқ-бу ёқда тортқилаш бошланди. Бу маҳалда эса қишлоқ шўро кенгашида ҳарбийларни ҳисобга олиш бўлими бошлиғи вазифасида ишлайдиган Каримберди туман ҳарбий комиссаридан телефон орқали олган махсус топшириқ билан Рустам Қурбоновларникига келаётган эди. У тўсатдан ўша ҳарбий хизматдан қочиб кетган аскар Рустам Қурбоновнинг овозини эшитиб қолди ва ўзини панага олди.

— Оббо, номард қочоғ-ей! Яна ҳеч нима бўлмагандек апоқ-чапоқ гаплашишини қаранглар. Давлатни ўйинчоқ қилишни сенга ҳали кўрсатиб қўяман. Бу номардни шундай жазолаш керакки, бошқаларга сабоқ бўлсин... Қизиқ у қачон келдйкин? Ўртоқлари билан маишат қилгани кетяпти. Демак, у аллақачон

келган экан-да. Мундириниям ечиб қўймабди, қизталоқ.

Каримберди йигитларнинг суҳбатларига зўр бериб қулоқ тутди ва уларнинг Тўхтасинларникига кетаётганликларини англади. Зудлик билан ортига қайтди.

— Уни қочирвормаслигим керак. Бўлмаса менга гап тегади. Ундан кўра бошлаб ушлаб борсам, эҳтимол мукофот беришар... Оббо, номард йигит-ей, сен ҳали давлат хизматидан бош тортадиган бўлсан-да...

Синфдошлар Рустам билан апоқ-чапоқ кўришишди. Унинг келиши кутилмаган воқеа бўлди. Даврага файз кирди.

— Уйга хабар қилиб қўяйликми? — деб сўради Абдурахим.

— Йўқ, ҳозир ўзим бораман. Ойимни биласан-ку, ҳовлиқиб бу ёқда чопмасинлар.

— Ҳа, тўғри, кўчалар сув, лой, — деди Тўхтасин.

— Лекин йигитлар менга тезроқ рухсат берасизлар. Уйдагилар ҳали келганимни билишмайди.

— Бўпти, гап йўқ. Ҳозир ошга гуручни соляпмиз.

Синфдошлар гурунги авжига чиқди. Лекин Рустамнинг кўнгли негадир яш эди ва ғашликни кўтариш учун пиёлада узатилган ароқларни йўқ демади. Ичиб олиб, газак қилди. Уч кундан буён туз тотмаганди. Оч қоринга "аччиқ сомса" ўз кучини кўрсата бошлади. Қани энди уйига тезроқ борсаю онасининг тиззасига бош қўйса, бутун дарду ҳасратини тўкиб солиб, қотиб уйқуга кетса...

— Ҳой, Рустам, ухлама, ошни сузаятмиз, — деди Обид исмли синфдоши.

— Узр, йўл чарчоғи, мен қайта қолай.

— Бўлди, ҳозир ошдан бир чўким ейсану сенга жавоб... Лаганга жой бўшатишлар-чи қани, — деди Адҳамжон.

Лекин Рустамга ош ейиш насиб қилмади. Ким билади, ўзи пешонаси шунақа шўр эканми ёки ҳали жуда гўр эканми, Ойнисага етишиш ҳам, бошқа кўриш ҳам насиб этмади. Азоб ва алам унинг тақдирида соядек эргашиб юрди. Ош сузиб келингани маҳали синфдошларининг кўз ўнгида тўсатдан Каримберди ва қурошланган аскарлар кириб келишди, сўнгра мизғиб ўтирган оддий аскар Рустам Қурбоновнинг қўлига

қишан солишди. Кутилмаган бу ҳолатдан йигитлар довдираб қолишди. Сархуш Рустам ҳам нима бўлаётганини ҳарбий машинага чиқаришаётган пайтадагина англади. У худди туш кўраётганга ўхшарди. Аскарлардан бири унинг елкасига қўндоқ билан уриб "Чиқ тез, қочоқ!" деганидагина у ўзига келди.

— Йигитлар, уйимдагиларга келганимни айтманглар, илтимос! — дея қичқирди у ва яна изтироб билан нималардир деб қичқирганини ҳеч ким англай олмади.

Машина юриб кетган эди.

... Ҳарбий трибунал айти Афғонистонда уруш ҳаракатлари кетаётган ҳарбий ҳолат даврида хизмат постини ўзбошимчалик билан ташлаб қочиб кетгани ва ўз бурчини, давлат олдидаги қасамёдини бажаришдан бўйин товлагани учун оддий аскар Рустам Қурбоновни 5 йил муддатга интизомий жазо батальонида кучайтирилган тартибда тарбияланишга ҳукм қилди. Ёшлар ўртасидаги ғоявий-сиёсий тарбия ишлари бўлаштираб юборилгани ва уни кучайтириш бўйича тегишли чора-тадбирлар белгилаш ҳақида туман маориф бўлими ҳамда Рустам ўқиётган институт маъмуриятига ҳам маълум қилинди. Ёшлар ва талабалар билан ўтказилган йиғилишларда Рустамнинг хатти-ҳаракати қораланди. Маҳаллий газеталар бу ҳақида мақолалар эълон қилди.

Эл-юрт, маҳалла-қўй олдида Қурбоновлар оиласининг юзи шувут бўлди. Қочоқнинг онаси Меҳри опа ўғли ҳақидаги нохуш хабарни тўсатдан эшитиб, ўша куниёқ юрагини чанталаб қолди ва уни касалхонага ётқизишди. У ўзига келгач, ўйлаб ўйига етолмасди. "Ўғлим эсли-ҳушли, тарбияли йигит эди-ку! Унга нима бўлди? Армиядан бекорга қочмагандир, бирор сабаби бордир" деган ўй унинг хаёлидан нари кетмасди. Катта ўғли Акбаралининг хотини, яъни келини бўлмиш Сурайёхон доимо ёнида турди. Қишлоқда обрў-эътиборли бўлган оиланинг бошига тушган ташвиш унинг ҳам юрак-бағрини эзиб юборди. Бетоб қайнонасининг устида юм-юм йиғлади. Уни кўриб Меҳри опанинг меҳри жўш урди. Рустам касалхонада чалажон

ётганида тепасида ана шундай юм-юм йиғлаб ўтирган Ойниса исмли қиз ёдига тушди. Келин қилмоқчи бўлганини эслади.

— Қизиқ, у қиз ҳозир қаерда экан? Рустам совчи бўлиб боринглар ҳам демади. Уни ё бошқа яхши кўргани бормикан, ё бирор жиноят қилганмикан? Йўғ-е, унақа қизга ўхшамади-ку! Нега уни мелисалар ҳадеб сўроққа олиб кетаверишди? Болам ўша қизни орқасидан калтак егани аниқ. Энди нима бўлади?.. Шўрлик ўғлимни энди нима қилишаркин? Ё бу ишларга ҳам ўша қизнинг алоқаси бормикин?.."

Ниҳоят қайнона келинига ёрилди.

— Эсингиздами, Сурайёхон, Рустамжоним оғир ётганида уни бир чиройли қиз қараётган эди.

— Ҳа, эсимда. Жуда яхши қиз экан. Биз ташқарида анчагина гаплашувдик. Айтишпича, ўша жанжал шу қизни деб бўлган экан. Шунинг учун ўзини айбдор деб биларкан.

— У қиз қаерлик экан?

— Богдад туманиданман, деди. Қишлоқларининг номи Ширинсувмиди, ё Ширинсоймиди, эсимда йўқ.

Шу маҳал Акбарали кириб келди.

— Ойижон, тузукмисиз?

— Худога шукур. Военком нима деяпти?

— Ҳа, гаплашдим, — деди ўғли чуқур хўрсиниб. — Бекор қилибди. Қочмаслиги керак эди. Тўғри, қийин. Лекин йигит киши ҳамма нарсага сабр қилиши, чидаши керак-да. Ундан бу ишни сираям кутмагандим.

— Бу ерда бошқа гап йўқмикин?

— Қанақадир бир қизни деб қочиб кетганмиш. Худди қиз қуриб кетгандек.

Сурайё унга "ялт" этиб, ғалати қараб қўйди.

— Шу гапларни ойимга айтишингиз шартмиди?

— Ўша қизни топишимиз керак, — деди она қатъий қарор қилгандек.

— Нега энди, ойижон?

— Уканг сен ўйлаган йигитлардан эмас. Уни яхши биламан.

— Йўқ, у сал бебошроқ чиқди. Бўлмаса ўқишидан ҳайдашармиди.

— Ҳайдашгани йўқ, — деди Сурайё қайнонанинг ёнини олиб. — Ўқишни сиртқига ўтқазди, холос. Ўзи ишлаб, пул топиб ўқимоқчи бўлди.

— Хўп, майли, сизлар айтганча бўла қолсин, — деди Акбарали жаҳлини ичига ютиб. — Лекин бу ишни давлат ҳеч қачон кечирмайди.

— Уканг қийналганидан қочиб кетгани йўқ, болам. Ўша қизни севиб қолгани рост. Бу ерда бир гап борга ўхшайди. Шунинг учун ўша қизни топайлик, сўраб-суриштирайлик. Боши очиқ бўлса келин қилайлик. Мен у қизни Рустамга қараётганини кўриб ҳавас қилганман. Улар бир-бирларига жуда муносиб. Ўша қизни қидириб кўргин, болам.

— Қиз қидириш қўлимдан келмайди.

— Мен бораман, ойижон. Акбар акамга бу иш ноқулай.

— Умрингдан барака топ, болам.

— Биз ҳаракат қилиб кўрамиз. Сиз фақат ўзингизни ортиқ уринтирманг. Дунёда ечилмайдиган муаммонинг ўзи йўқ.

— Раҳмат, ўғлим. Энди нима қилсак ҳам уканг учун қиламиз. Биздан бошқа кими бор? Ҳозир унга жудаям қийин. Худойим мушкулени осон қилсин, ишқилиб. Бир мушкулкушод ўқитворайлик, қизим.

— Хўп, майли, ойижон. Сиз соғайиб чиқинг, албатта ўқитворамиз.

— Акбарали!

— Лаббай, ойижон.

— Дўхтирдан сўрачи, менга қачон жавоб беришаркин.

— Бемалол ётаверсангиз-чи!

— Йўқ, бу ерда бемалол ётолмайман. Рустамжоним қайларда қолди экан? — дея она энди пиқиллаб йиғлай бошлади.

— Оббо, қўйинг энди, йиғламанг. Йигит кишига ҳеч жин урмайди. Яқинда хизматни тугатиб қайтиб келади. Худо хоҳласа кўрмагандек бўлиб кетасиз, — деди Акбарали онасини юпатиб.

— Хўп, энди мен борай, эртага Сурайё ўша қизни суриштириб келади.

Акбарали палата эшигини оҳиста ёпаркан, кўнглида бир олам алам унинг елкасини босиб тургандек ҳис қилди. Чунки бугун

ҳарбий комиссариатда Рустамни 5 йилга "дисбатга" ҳукм этилгани маълум қилинганди. Бу ҳақида онасига қандай қилиб айтади, ахир? Хотини Сурайёга ҳам дастлаб ҳеч нима демади. Сурайё кўпни кўрган, бир масалани тез ҳал қила оладиган удабурон аёллардан эди. У эртаси саҳарданоқ Ойнисани қидириб йўлга отланди ва суриштириб кечга яқин Ойнисаларникини топиб борди. Ойниса уйда экан, уни дарров таниди. Бўлган ишларни эшитиб Сурайёнинг тарвузи қўлтиғидан тушди.

— Э, худо, энди нима бўлади? Рустамжоннинг аҳволи энди қандай кечади?..

Икки оғизга бир-бирларини қучиб юм-юм йиғладилар. Сўнгра Сурайё бир қарорга келгандек даст ўрнидан турди.

— Қайним Рустамжон тилло йигит. У сизни деб ўзини хатарга қўйиб келибди. Қайнонам оғирлашиб қолди. Сиз уни ҳақиқатан севсангиз қўл қовуштириб ўтирманг. Биз совчи бўлиб келамиз, ҳаракатингизни қилинг.

— Мен ҳеч нимани ҳал қила олмайман, — деди қиз бўзлаб.

— Энди кеч бўлди.

— Ойингиз-чи?

— Ойим ҳам отамнинг хоҳишларига қарши бора олмайдилар. Бу иш фақат отамга боғлиқ. Чунки ўртада амакимнинг васияти бор.

— Керак бўлса маҳалла-кўйни, оқсоқолларни ўртага солайлик.

— Майлига, қани энди ҳал қила олсангизлар. Амакимнинг ўғлига текканимдан ўлганим яхши. Ундан кўра ўзимни-ўзим ўлдираман!

— "Ўлдираман" дейсизми? Рустам-чи?! Сизни деб у ҳаётини тикиб қўйди. Осонгина ўлиб кетиш ҳамманинг ҳам қўлидан келаверади, лекин инсон ўз бахтини ўзи қуриши, уни ҳимоя қилишиям керак. Хўп, мен кетдим, уйдагилар билан маслаҳат қилиб яна келаман.

Сурайё уйига оқшомда кириб борди. Хавотир олган Акбарали қизчасини кўтариб кўчада турарди.

— Ҳа, намуна кеч?..

- Аранг тоқдим. Жа узоқ экан.
- Нима бўлди?
- Уйга кирайлик, жуда чарчадим.

Сурайё бўлган гапларни эрита гапириб берди. Акбарали гоҳ бошини чангаллар, гоҳ хонтахтани мушглар ва ўрнидан туриб кетиб, яна ўтиради.

— Эҳ аттанг, чатоқ бўпти-ку! Ойим айтганларича бор экан-да!

— Ҳа, бир нарса қилмасак бўлмайди, дадаси. Ахир у ердаям ҳукумат бор, оқсоқоллар бор, ануви қизнинг отасини бир йўлга солишар.

— Биринчидан, бу жуда қийин, мужмал иш, иккинчидан, энди бунинг фойдаси йўқ.

— Нимага унақа дейсиз? Ахир қўл қовуштириб ўтираверамизми? Қанақа акаси ўзи?

— Сенга фойдаси йўқ, деяпман-ку! Чунки Рустамни беш йилга қамашди. У оғир жиноят қилди, хизматдан қочди. Лекин бу ҳақида ойимга айта кўрма. У қизинг барибир Рустамни беш йил кута олмайди. Бунга уйдагилари кўнишмайди.

Сурайёнинг кўзлари катта-катта очилиб кетди.

— Нима, қамашди денг! Бечора Рустамжон... Ойимга бу гапни айтиб бўлармиди?! Ойнисага-чи, бу гапни қандай айтиб бўлади?

— Билмасам, — деди Акбарали чуқур хўрсиниб.

— Лекин у қиз кутади, дадаси. Ҳаракатимизни тўхтатмайлик. Ойим ҳам хурсанд бўладилар.

— Ҳа, майли, уринсак уринаверамиз-да...

Бироқ барча уринишлар бефойда кетди. Қишлоқ шўро раиси, маҳалла оқсоқоли, мачит имоми ва бошқа фаоллар ўртага тушиб Акбарали ва Сурайёнинг куйиб-пишишларига ёрдам бериш учун Ойнисанинг отасини ўртага олиб кўрдилар. Лекин ота кўнмади, акасининг васиятига содиқ қолди ва унинг руҳини шод, севишганларнинг ҳаётини барбод қилди. Қизининг дарди уни қизиқтирмади. ТАМОМ! Тўй бўлди...

ЧИЛЛАЛИҚДАН СЎНГ...

Ниҳоят, келин-куёвнинг изтиробларга лиммо-лим тўлиб-тошган чилласи чиқди.

Хаёллари парижон бўлган Ойниса нима қилаётганини, нима еб-ичаётганини ўзи ҳам билмас, ҳатто исмини айтиб чақиришганида ҳам дарров жавоб беравермасди. Бўш қолди дегунича ичкарига кириб дафтарини олар ва бутун дарду аламини шеър қилиб битарди. У озиб-тўзиб кетди. Деярли ўзига қарамай қўйди. Майин кумуш ранг сочларини рўмолининг ичига танғиб олар, уни фақат ётишдан олдингина ечиб қўярди-да, чойшабда яна оқ сочли маликага айланарди.

Нурбекнинг фикри-хаёли эса узоқларда қолган гўзал Наташа ва ўғилчаси кичик Нурбекда бўларди. У тонг саҳардан эл қатори ишлаб келиш учун чиқиб кетар ва йўл-йўлакай алаmidан топан-тутганини ичиб маст-аласт бўлиб кириб келишни одат қилиб олганди. Ҳар тунда бедор ўтирган онаси жаврай-жаврай унга узоқ танбеҳ берар, лекин Ойниса миқ этмай ўзини уйқута солиб ётаверарди. Жаҳли чиққан Нурбек гудрана-гудрана апил-тапил ечиниб "оқ сочли маликаси"нинг қўйнига кириб кетар ва ўрисчалаб алланималар деб мингирлай-мингирлай ухлаб қоларди.

Улар ухлаб қолганларидан сўнг ҳам тинч ётишмасди. Ойниса "Рустам ака!" дея тўсатдан чўчиб уйғониб кетгани маҳали эри донг қотганча ҳадеб "Наташа.., Нурчик, Нурчик мой..." дея алжираб ётган бўларди.

Кунлардан бир куни Нурбек ичмай келди. Чунки топан пули йўл кирага ҳам аранг етди. Умрининг бундай бемаъни ўтаётгани унга жуда алам қилди. Россияга қандай қилиб кетиш ҳақида ўйлади. Ўғилчаси Нурчик қўлчаларини чўзиб уни ўзига чорлаётгандек туюлаверди.

"Қайтиб кетаман! — дея қатъий қарорга келди у. — Бу ерда бемаъни кун ўтказгандан кўра у ёққа бориб яхши пул топаман. Бу ерга ҳам пул жўнатиб тураман, бир йилда бир келиб хабар олиб кетаман... Онамга энди қарайдиган одам бор-ку! Бунақа имконият кимда бор?"

У узоқ ўй суриб уйига барвақт кириб келди. Онаси ўғли ичиб келмаганидан хурсанд бўлиб, атрофида гирди-капалак бўла бошлади. Ойниса эса бефарқ эди. У тоғора "шарақлатиб" кир чайиб ўтирар ва фикри-хаёли ҳозиргина тугатган шеърларидан бирида бўлиб, уни тоғорада оҳангига монанд ёдида такрорламоқда эди:

Сизга дардларимни айтайин қандай?

Кундан-кун мен сўлиб, сўниб боряпман.

Сиз билан бир умр кўришмасак-да,

Билмадим, недандир умид қияпман.

Ичкарига кириб келган Нурбек стол устидаги Ойнисанинг ёзувларига кўзи тушди ва уни беихтиёр қўлига олиб варақлай бошлади. Шеърлар ўта аламли ва қайсидир севимли ёр бўлган йигитга бағишланган эди. Нурбекнинг жаҳли чиқиб рашк ўтида ёна бошлади ва уйдан отилиб чиқди-да, хотининг ортидан бориб уни дафтар билан савалай кетди. Эрининг кутилмаган ҳаракатидан аёл довдираб қолди. Нурбек уни тепиб юборди. Ойниса тоғора томон мункиб кетди ва лойга беланди. Нурбек бўралиб сўкиниб, дафтарни парчалаб ташлади.

— Уни йиртманг! Майли мени ўлдилинг!

— Сен ҳали ўйнашингга шеър ёзипсанми?! Онангни кўрсатаман, қанжиқ!

Ҳовлиқиб Ҳури ая чиқиб келиб, уни ажратиб олмаганида, ким билади, Ойнисанинг ҳоли не кечарди. Нурбек сўкина-сўкина кўчага чиқиб кета бошлади.

— Ойи, ана, пишириб енг топган келинингизни. Мен Россияга кетаман, ҳаммаси жонимга тегди!

— Вой, ундай қилма, болам, ёш келинни ташлаб кетиб бўлмайди.

— Унингиз ҳар хил бемаъни шеърларни ёзавермай қўлини тийиб юрсин. Агар жияним бўлмаганида ҳозир уриб ўлдирган бўлардим. Кетаман, ойи, гап тамом!

— Ахир пулимиз йўқ-ку, болам!

— Ўртоқлардан қарз оламан. Мен бу ерда ортиқ яшаёлмайман, мардикорлик жонимга тегди!!!

— Вой, ундай дема, ахир бу тирикчилик...

— Ҳе, тупурдим, тирикчилик шунақа бўлса!

Хури ая чопиб келиб келинига ёрдамлашди. Ойнисанинг бутун уст-боши, ҳатто бошидаги рўмоли ҳам тўкилган мағзавадан ҳосил бўлган лойга беланган эди. У пиқ-пиқ йиғларкан, беихтиёр рўмолини ечди ва ёновига ёпишган лойни арта бошлади. Қайнона уни алқаб ўғлини қарғар экан, келинининг сочларига эътиборини қаратди.

— Вой, айланай, сиз ҳам мундоқ эркак кишини жонини оладиган бўлиб ўзингизга қараб юрсангиз бўлмайдими-я?! Тавба, туппа-тузук қоп-қора сочингизни ўрисча қилиб оққа бўяб олибсиз-а! Ҳозирги ёшларга ҳайронсан-да, эрининг кўнглига қарамайдиям, сочини бири оққа, бири сариққа бўййверишади...

— Бўяганим йўқ! — дея аламли қичқирди Ойниса ва энди ҳўнграб йиғлай бошлади.

— Ҳай, майли, қизим, хафа бўлманг. Юринг, кийимингизни алмаштириб олинг. Бўяган бўлсангиз ҳеч нарса қилмайди, тагидан яна қораси ўсиб чиқаверади.

Шундай дея эсаётган елвизак оҳиста кўзгатаётган қороз парчаларини йиғиштира бошлади. Улар бир уюм бўлди. Лекин энди даҳшат юз берди. Шу туфайли дастлаб келинчакнинг тили айланмай қотиб қолди, чунки унинг кўз ўнгида қайнона кўлидаги қалб кўри билан қороз парчаларига ёзилган шеърлари кирга иситилаётган қозон осилган ўчоқ ичига кириб, ловуллаб ёнаётган эди.

— Войдод! — дея тўсатдан қичқирди Ойниса ва ўзини лойга белаб энди чинакамига фарёд сола бошлади.

— Ҳай-ҳай, бир парча қорозларгаям шунақа куядими-я? Ўзингизни босиб олинг, болам. Маҳалла-кўй эшитса нима дейди-я?..

Кўп ўтмай Нурбек Россияга жўнаб кетди. Заҳдан қулай бошлаган ҳайхотдек ҳовлида қайнона билан келин қолаверишди. Нурбекнинг акаси Ойбек кўшни Бектепа қишлоғидаги ҳали

чала, битмаган уйга кўчиб ўтишган эди. Ойниса техникумнинг йўлланмаси билан матлубот уюшмасида ҳисобчи бўлиб ишга жойлашди ва кичик оилани тебрата бошлади. Эрининг қарзларини узди. Иш билан овунди. Лекин тез орада унинг ҳомиладор экани маълум бўлди...

Ҳаш-паш дегунча орадан беш йил ҳам ўтиб кетди. Ойниса бу орада бир ўғил ва бир қиз кўрди. Болаларига қайнонаси қарар, у эса туман марказига ишга бориб келар, ойлик маошининг бирор сўмини ҳам беҳуда ишлатмай Ҳури аянинг қўлига тутқазарди. Нурбек ҳам баъзан Ойнисанинг номига пул жўнатиб турарди.

Бу орада у икки марта келиб ҳам кетди. Лекин иккинчи бор келганида ўртоғи Раҳмондан бир ноҳуш гапни эшитди. У қишлоқ дўконини очар ва Ойнисанинг олдига баъзан иш билан бориб турарди. Ойнисанинг ўта латофатли эканлиги ва бошқа қишлоқ аёлларига ўхшамаслигидан негадир Раҳмоннинг рашқи келар, хизмат юзасидан мурожаат қилувчи бошқа эркаклар билан мулоқот қилиб турганини кўрса ҳам негадир гапи келарди.

Ойниса ўзининг тиришқоқлиги, теран фикрлилиги билан кўп ўтмай жамоада ҳурмат-эътибор қозонди. Иши унинг жону дилига, кундалик суянчигига айланди. Ишқий хотираларни унуттандай, борлиқ ҳаётга кўниккандай бўлди.

Бу орада, Рустам озод этилди ва қолган хизматни ҳам ўтаб, ниҳоят, жонажон юртига қайтди. Қатъий режимда бўлгани учун у Ойниса билан бошқа хабарлаша олмаганди. Фақат соқчи бўлиб хизмат қилаётган қўқонлик бир ватандошига илтимос қилиб, унинг ота-онаси орқали демоблизация арафасидагина Ойниса ҳақидаги маълумотга эга бўлганди.

"Демак, Ойниса туман марказида, шундоқ станцияда жойлашган матлубот уюшмасида", дея пичирлади Рустам поезднинг бир маромда овоз чиқаришига қулоқ тутиб, — Ҳадемай ўша станцияга етиб бораман. Нима қилсам экан, тушиб топа олармикинман? Қизиқ, эри ким экан? Ҳозир қаерда экан ўша бахтли инсон?

— Боғдодга яқинлашяпмиз. Тушадиганлар, тайёр бўлиб туринглар, — деди шу пайт проводник.

✓ Ҳаёл суриб келаётган Рустам тепа полкадан ирғиб тушди-да, зудлик билан апил-тапил кийина бошлади.

— Намунча ҳовлиқасиз, аскар йигит? Ҳали Қувага узоқ-ку! — деди ҳамроҳи ҳайрон бўлиб.

— Бир дўстимни кўриб кетмоқчиман.

— Узоқ сафардан келаётган одам аввало ота-онасини, яқинларини бориб кўриши керак. Улар, ахир йўлингизга интизор бўлиб ўтиришгандир.

— Ҳа, тўғри, дўстимни кўраман-у тўғри таксида уйимга жўнайман.

— У дўстингиз жа қадрдонми, дейман-а?

— Ҳа, бирга ўқиганмиз, ётоқда бирга яшаганмиз.

— Ҳа, энди, уйингизга эсон-омон етиб олинг-да, ишқилиб.

Рустам станцияда тушиб қолди ва туман матлубот уюшмасини ҳеч қийинчиликсиз топди. Бу пайтда Раҳмон ҳам уюшмага иш билан келиб, бино олдида сигарет чекиб турганди. Аскар йигит тўғри унинг олдида келиб илиқ саломлашди.

— Ваалайкум ассалом.

— Кечирасиз, шу ер матлубот уюшмасими?

— Ҳа, нимайди?

— Бир одамни қидириб келувдим.

— Ким экан у?

— Ойниса деган қиз.

— Ойниса, бош ҳисобчимизми?

— Ҳа-ҳа, ширинсойлик.

— У кимингиз бўлади? — деб сўради Раҳмон Рустамга бошдан-оёқ синчков назар солиб.

— Бир танишим... Илтимос, чақириб бера олмайсизми?

— Ҳа, майли, — деди Раҳмон оғир ва ҳисобхонага кириб кетди.

— Сизни бир аскар йигит йўқлаб келибди, — деди у Ойнисага дераза томонни пичинг қилиб кўрсатиб. — Бир танишиман, дейди.

Ойниса дераза томон шошиб қаради ва кўзларидан ўт чақнаб кетай деди.

— Ахир бу Рустам акам-ку! — дея қичқириб юборди у ҳаяжон билан ва хонадаги мижозларни ҳайрон қолдириб чошиб чиқиб кетди.

Раҳмон ва мижозлар икки ёшнинг ҳаракатларини дераза орқали зимдан кузата бошладилар. Ойниса Рустамга уч қадамча қолгач, аввалига қотиб туриб қолди. Аскар елкасидаги рюкзagini ерга ташлади.

— Ойниса! — деди у ҳаяжон билан.

— Рустам ака! — деди қиз ҳам кўзларига ишонгиси келмай.

— Наҳотки бу сиз? Қаёқларда эдингиз?

— Мени беш йилга қамаб қўйишганди. Энди озод бўлдим. Бутунлай қайтиб келдим!

Икки ёш теварак-агрофдаги бутун борлиқни, ўтган ишларни, ҳамма-ҳаммасини бир дақиқа унутишди. Кўзларига энди аввалгидек ўзларидан бошқа ҳеч ким кўринмас, қулоқлари гўё кар эди. Кўп ўтмай бир-бирларига интиқ бўлган вужудлар туташди ва ўта соғинч ила юз-кўзларини бўсаларга кўмишди...

Бу текин томоша Раҳмоннинг жаҳдини чиқарди ва шарманда қилаётган ҳамқишлоғини тергаб қўйиш учун ташқарига шошиб чиқиб келди. Бу пайтда Ойниса бошидан ўтган ташвишларни йиғлай-йиғлай гашириб бераётган эди.

— Ҳой йигит, — деди Раҳмон бинодан чиқа солиб. — Болачақали, бир номусли аёлни нега шарманда қиялпсан, бор бу ердан жўна! Ҳой, Ойниса! Бошингизда эрингиз, болаларингиз бор-а, уялмайсизми?!

Ойниса "Вой, шарманда бўлдик. Кетинг тез!", — деди шивирлаб ва ўзини ўнглаб ичкарига чоцди. Рустам хижолат бўлиб туриб қолди.

— Жўна деяпман, сенга! Эри билса, абжағингни чиқаради.

Рустам бир оз ерга қараб турди ва рюкзagini оҳиста қўлига олди. У деразалар томон изтироб билан нигоҳ ташлади-да, станция томон истар-истамай кета бошлади. Бўш хоналардан бирига кириб олган Ойниса эса унинг ортидан ўксиб-ўксиб йиғлаб қолаверди...

Кўп ўтмай Нурбек Россиядан келди ва ўша куни чойхонада ўртоқларига ўтириш қилиб берди. Уйларига қайтишда кайфи ошган Раҳмон бир аскар йигит келгани ва уни бошлаб ҳайдаб солганини мақтаниб айтиб берди. Нурбекнинг жаҳли жунбушга келди.

— Қанжиқ, ифлос! — дея кайфи тароқ Нурбек уйига кела солиб хотинининг ёқасидан олди. — Сен ҳали биров билан дон олишиб юраркансан-да! Ҳали ундан бола ҳам орттириб олгандирсан?! Мана сенга!...

Нурбек орзидан боди кириб, шоди чиқиб Ойнисани дўппослай кетди.

Узоқ сафардан келган куниёқ хотинини ураётган ўғлининг бу қилиғидан Ҳури ая танг қолди ва тинимсиз дод солаётган беозор келинини қутқариш учун бутун вужуди билан ташланди. Дадасининг келишини интиқ бўлиб кутаётган болалар ойиларининг калтакланишини кўриб, қўрқиб кетишди ва улар ҳам бақириб йиғлай бошладилар.

— Ҳой, хотинингни болаларинг олдида урмагин, гуноҳ бўлади-я!

— Қанақа гуноҳ? Ким қилган ўша гуноҳни, келинингизми ё менми?!

— Ҳай-ҳай, шайтонга ҳай бер, болам! Уни ургунча мана, мени ур! Уни майиб қилиб қўясан-ку, болам!

Ниҳоят Нурбек йўлида дуч келган идишларни чил-чил қилиб кўча эшигини ҳам тепиб чиқиб кетди. Қайнона-келин бир-бирларини қучоқлаб, бўзлаб қолишаверди. Умуман, Нурбекдан зада бўлган қайнона билан келин энди бундан буён бир-бирларига суяниб қолдилар. Турмушнинг оғир, ташвишли дамларини энди бирга ўтказа бошлашди. Чунки Нурбек уларнинг бошига маъзава ағдаргандек, бир дунё қарзни илиб кетди.

Нурбек хотини Ойнисани хиёнатда айблаб уни бутунлай ёмон кўриб қолди. Болаларидан меҳри қочди. Онаси, хотини ва болаларининг тақдирига бефарқ бўлди. Ойнисага энди туман матлубот уюшмасида ишлашни бутунлай тақиқлаб қўйди ва Россияга тезлик билан қайтиб кетишга тараддуд кўра бошлади.

Қуруқ кетмаслик учун яна аллакимлардан қарз олди ва бир "Камаз"да ҳўл мева олиб кетди. Лекин кимнингдир қарғиши урдими, тунда Қозоғистоннинг шимолида кетишаётганида машинанинг электр тизимидан тўсатдан ўт чиқди. У шофёр билан аччиқ тугун ичида қолишди. Аккумуляторни узиб оловни аранг ўчириб қолишди. Лекин на чироқ, на иситтич ишлар, изғирин шамол, ёмғир аралаш қор кўз очиргани қўймасди. Шундай қилиб, чўлнинг одам зоти яшамайдиган жойида совуқда қолиб кетишди. Эртаси уни бир илож қилиб бошқа машина билан тортиб юргизиб олишди, лекин чироқларию ойна артгичлари ишламас, фақат очик ойнадан қўлни чиқариб тозалаб бориш керак эди. Ёмғир аралашган муз энди кучли қорга айланди ва Нурбек шофёр томонда ташқарида турганча ойнани тозалаб кетди. Шу зайл икки кун йўл босишди. Шофёрнинг "Машинани таъмирлатиб олайлик. Бундай юриш хавфли" дейишига Нурбек кўнмади. "Тезроқ ҳайдайверинг, мевалар музлаб қолмасин", дер эди у. Лекин бу пайтда алақачон мевалар музлаб, ўзи эса касалликка чалиниб бўлган эди.

... Докторлар Нурбекнинг мияси қаттиқ шамоллаб, менингит касаллигига чалинганини айтишди ва зудлик билан уни махсус касалхонага ётқизишди. У энди озиб-тўзиб кета бошлади. Ҳамма бўлгулик Наташага бўлди. У эрининг умрида мева-чева савдогарлиги билан шуғулланмай туриб бу ишга қўл ургани, энг ёмони, соғлиғини йўқотгани учун қаттиқ койиди. Лекин ноилож, бўлар иш бўлган, нолиш, куюниш энди бефойда эди.

Наташа музлаган меваларни саралаб, қолган-қутганини сотди ва уйдаги йиғиб қўйган озгина сармоясини қўшиб Ўзбекистондан келган машинанинг кира ҳақини аранг тўлади ва уни таъмирлатиб жўнатиб юборди. У эрининг ҳолидан тез-тез хабар олар, камхўрлик кўрсатар, чунки отаси оламдан ўтиб кетгани учун Нурбек унинг асосий суянчиги, ўғли кичик Нурбек эса овунчоғи, ҳаётининг мазмунига айланган эди.

Нурбек ўшанда касалхонада узоқ даволанди. Лекин энди кўзи хиралашган ва касалликка тез чалинувчан, оғир ишларни қила олмайдиган, совуқ ва намлик тез таъсир қиладиган бўлиб қолгани учун уй ичида ўтроқ бўлиб қолди. Ўзбекистонга келиб-

кегиш ва онасига пул жўнатиб туриш имкониятидан бутунлай маҳрум бўлди. "Қарз берганлар ахир тушунинлар. Шофёр бориб айтгандир, дерди ўз-ўзига тасалли бериб. — Онам пулни барибир қаердан ҳам олиб берарди? Энди узоқ вақт бормай қўя қоламан. Яхши одамлар-ку, кечиб юборишса ажабмас..."

...

Лекин қарз берганлар кечиб юборишни ўйларига ҳам келтиришмади. Киракаш шофёрдан меваларнинг музлаб қолганини эпитиштиб Ҳури аянинг дарвозасини тинимсиз қоқа бопладилар.

— Вой, мен нима қилай, пулим бўлмаса қандай қилиб тўлайман, болам! Тушунинглар, ахир. Менинг нафақамга аранг кун кўраяпмиз-ку! Ўзи келиб тўлайди-да...

— Ўзи келмас экан. Уни оғир касал деб эшитдик!

— Вой худо, бу яна қанақа кўргулик. Бориб кўролмасам, ёрдам беролмасам, — дея йиғлаб юборди Ҳури ая.

— Хафа бўлманг, кирган дард чиқиб ҳам кетади. Лекин у қарзни бир ойга олувди. Бизни ҳам тушунинг. Озгина йиққанзимизни ўғлингиз ялиниб туриб олгани учун бергандик. Бу ёғи тўй-тўйчилигимиз бор, — деди Оллоёр исмли киши.

— Бу эркакчиликка тўғриям келмайди-да, хола. Мен ўғлингизга пулимни фоизга берганман. У кун сайин ошаверади. Кейин уйингизни сотиб ҳам қутулолмайсиз, — деди Нурмат исмли "фоизчи" йигит.

Ойниса чиқса уни ҳам тинч қўйишмасди.

— Уй-жойингларни сотинглар бўлмасам.

— Бу масалани қайнонам билан ҳал қилинлар.

— Нурбек сизни эрингиз-ку, араванинг бир томони сизда-ку, ахир!

— Мен билмасам, қайнонам келса, ўзлари биладилар, — деди Ойниса дарвозани ёпаркан.

— Холам қанилар? Чақиринг у кишини.

— Ойбек акамникига кетганлар, — деди Ойниса баҳона қилиб.

— Қачон келадилар?

— Билмасам.

— Кетдик, Ойбекникига борамиз. Энди акасининг гирибонидан оламиз! — деди Нурмат исмли йигит.

Ойниса дарвоза ортида туриб йиғлаб юборди. Энди бошида шундай синоатлар ҳам бор эди.

— Ойи, сизни ким хафа қилди? — деб ичкаридан чиқиб келди ўғилчаси Қобилбек.

— Э, ануви қарз берганлар.

— Қанақа қарз?

— Отанг улардан қарз олиб кетган экан. Юки музлаб қолганмиш.

Ёш йигитчанинг кўзлари жовдиради ва онасини қучиб олди.

— Йиғламанг, ойижон, мен катта бўлсам сизниям, бувимниям ўзим боқаман. Кўп пул топаман, мана кўрасиз. Бошқа бировларнинг уйларида ишламайсиз.

Ойниса ўғлининг жингалак сочларини силади.

— Айтганинг келсин, ўғлим. Ишқилиб сочингта сираям оқ тушмасин.

Улар бир-бирларини суяшиб ичкарига киришди. Юраги сиқилиб, қон босими опиб ётиб қолган Хури аянинг устига чўккалаб ўтиришди.

— Кимакан, қизим? — деб сўради кампир аранг. — Яна анавиларми?

— Йўқ, бошқалар. Ойбек акамни сўраб келишибди. Мен уни кўчиб кетган, деб айтдим.

— Ҳаммасини эшитдим, қизим. Уйни ҳеч қачон сотмаймиз. Тақинчоқларимизни, ортиқча нарсаларимизни, кийимларимизни сотамиз.

— Кейин-чи, ойижон?

— Омон бўлсак жондан бошқа ҳамма нарса топилади. Мен энди анча тузукман. Эртага иккаламиз ишга чиқамиз.

— Қанақа иш? — деб сўради Қобилбек кўзларини жовдиратиб.

— Ҳамма бораётган ишга-да, — деди бувиси унинг бошини силаб.

— Йўқ, сиз ҳеч қаёққа бормайсиз. Мен ўзим ишлаб келавераман, — деди Ойниса.

— Ойи, мен ҳам борақолай, гувала қўйишни, тапти қилишни биламан.

— Йўқ, сен мактабингдан қолма. Ўқишинг, катта одам бўлишинг керак.

— Ойи, дадам қачон келадилар?

— Билмасам, — деди Ойниса ва кўзларидан "дув" этиб ёш тўкилди.

Ҳури ая ўғлининг шундай беозор, гўзал келинига нима учун кўнгли йўқлигини тушуна олмай узоқ ўй суриб ётди. "Уни ўрис хотини бор, кўнгли ўшанда. Ҳойнаҳой боласиям бордир. Уни яхши кўрса керак-да. Эсиз, ўғлим бемеҳр ўсди. Ота тарбиясини деярли кўрмади. Шундан хавотир олибми, раҳматли эрим ҳам уни Россиядан келтириб олиш учун кўп уринди. Охири қишлоқнинг энг гўзал, ўқимли қизи — ўз жиянини мўлжаллаб, никоҳларини васият қилиб кетди. Бечора Ойнисаниям бошқа бировда кўнгли бўлган шекилли, тўйдан кейин бир ҳафтагача қовушишмади. Мен бўлсам худонинг зорини қилдим..."

Қайнона-келин энди бир тан-бир жон бўлиб қўшни туманга ёлланиб ишлаб келиш учун бора бошлашди. Тезроқ қарзларидан қутулиш, тирикчилик учун пул орттириш йўлида улар энг оғир ишларга ҳам боришга тайёр эдилар.

— Меҳнат билан одам ўлмайди, болам. Куч-қувватимиз бор экан, ишлайверамиз. Эртадан оҳак заводига борамиз. Минг сўм ортиқ тўлашаркан, овқати ҳам яхшимиш.

— Ахир у ерда олов ёниб туради, жудаям иссиқ-ку.

— Ҳечқиси йўқ, қизим. Чидаймиз, одамлар ишлаб ётишибди. Меҳнат билан ҳеч ким ўлмаган, — деди Ҳури ая ўз қароридан қайтмай.

Тўғри, улар ўлиб қолишмади. Лекин анча-мунча йигит кишилар дош беролмайдиган, фақат кучайтирилган тартибдаги жазолаш муассасаларининг маҳбуслари ишлашга мажбур қилинадиган жойга ихтиёрий келишган қайнона-келин ўзларини ўтта, чўққа уриб ишлай бошладилар. Юз-кўзларига рўмол танғиб ва эгниларига зраккча гимнастерка ҳамда этик

кийиб олишган бўлса-да, 1000 даражали иссиқликда пишган оҳак тошларни юкчиларга ажратиб олиб бериш уларнинг вазифасига кирарди. Қошу киприклари саргайиб тўкилди, қўлларида қўлқоп бўлса-да, куйиб ёрилди. Кўпроқ пул топиш иштиёқи гўё печ оловидек гуркираб ёнар, кўнгилларига умид учкунларини ташлар, лекин аёл эканликлари тобора унут бўла бошлаган эди. Иссиқликдан кўп терлашар, ивиб кетган ички кўйлаклари баданларига ёпишиб кетарди. Шу туфайли кўп ўтмай Ҳури ая тез-тез шамоллаб қоладиган ва оғир ишга яроқсиз экани яқдол намоён бўла бошлади. Энди у иложсиз уйда қоладиган, заводга эса Ойнисанинг ўзи бошқа аёллар билан бориб-келадиган бўлди.

Ойниса баъзан оловга тикилиб ўй суриб қоларди: "Нурбек акам қарзи борлиги туфайли келолмаётган бўлсалар керак. Худо хоҳласа яқинда қарзларини узиб бўламиз. Шундан сўнг у кишига хабар қиламиз. Нурбек акам болаларининг ҳузурига ёруғ юз билан, хурсанд бўлиб қайтиб келадилар. У кишини касал дейишади. Қайтиб келсалар ўзим қарайман. Ишқилиб соғ бўлсалар бўлгани. Ўғлимиз Қобулжон ҳам энди катта йигит бўлиб қолди..."

РУСТАМДЕК КЎРКАМ ЙИГИТ

Орадан бир неча йиллар ўтди. Қобилбек 15 ёшга қадам қўйди ва тўққизинчи синфни тамомлай деб қолди. Лекин у ёш болага ўхшамас, катталар каби фикр қила оладиган йигитчага айланганди.

— Ойижон, — деди кўзлари порлаб кўчадан янги гап топиб келгани учун ютоқиб, — Наримонлар ота-онаси билан Қозоғистонга ишлагани кетишаётганмиш. Сизлар ҳам биз билан бирга боринглар, дейишяпти.

— Биз кетсак бувингга ким қарайди. Ахир бетоблар. Йўқ, биз бора олмаймиз. Худога шукур, бир бурда нонимизни топиб еяпмиз-ку!

— Э, биз қорин тўйдириш учун яшамаймиз-ку!

— Сен, худо хоҳласа, катта бўлсанг, яхши-яхши ўқишларга кирсанг...

— Э, йўқ, бўлмаса мен ўзим кетавераман.

— Жинни бўлма, мактабинг-чи?

— Наримон айтди, ўша ёқда ҳам ўқиш бормиш. Ҳам ишлаб, ҳам ўқийверамиз. Улар ҳам ўғли ҳақида ўйлашаётгандир, ахир.

— У ёқда нима иш қилишаркан?

Қобилбек беихтиёр кулиб юборди.

— Қозоқлар пахта экишни билишмасмиш. Шунга бизникиларни шартнома билан ишга ёллашаётганмиш. Овқати, ётоғи текин экан. Иннайкейин кузда ҳисоб-китоб қилишаркан.

— Э, йўқ, бўлмаган гап.

— Ана, ишонмасангиз ўзингиз сўраб кўринг.

Наримоннинг отаси Зоҳид ака кўпни кўрган, умри пахта даласида ўтган миришкор деҳқонлардан эди. У Ойнисани кулиб қарши олди. Хотини Солияхон ҳам Ойниса билан яхши муносабатда эди. "Бир шерикчилак қилсак ёмон бўлмасди", деди у.

— Ахири сизни кўндирибди-да, — деди Зоҳид ака Қобилбекнинг елкасини қоқиб.

— Ойим бормас эканлар. Ўзим борадиган бўлдим.

— Ие, шунақами?

— Қайнонам бетоблар. У кишига қарайдиган ҳеч ким йўқ.

— Ҳай, майли, нима ҳам қила олардик. Бу ёғини кўринг-да...

— Ойим "У ёқда мактаб борми?" деб сўраяптилар.

— Албатта бўлади-да. Дунёнинг любой точкасида мактаб бўлса кераг-ов. Бунисидан ҳеч хавотир олманг. Ўғлингиз менинг Наримоним билан жа қалин ошна-да. Ҳеч ажралтилари келмаяпти.

— Ўзимиз қараб турамиз. Ишқилиб, ёмон бўлмайди, яхши бўлади, — деди Солияхон ҳам.

— Қанақа бўларкин? — деди Ойниса ерга қараб.

— Ўғлингиз энди катта йигит бўлиб қолди. Пул-мул топса, ўзини эшлаб юрса ёмон бўлмайди-да, келинжон. Ҳар хил бемаъни болаларга қўшилиб кўча чангитиб юргандан кўра меҳнат қилгани маъқулроқ эмасми? Ёшлигидан пишади.

— Ойи, кузда мен сизга кўп пул олиб келаман.

— Пулинг керакмас. Ўзинг соғ бўлсанг, ўқишингни қолдирмасанг бўлгани.

— Кирларини ўзим ювиб бериб тураман, айланай, — деди Солияхон самимий. — Сиз ҳам борсангиз яхши бўларди. Бирга ишлаб келардик.

— Қани, сизлар бу йилча бориб кўраверинглар-чи. Яхши бўлса, янаги йили насиб... — деди Ойниса қуллақ қилиб.

Эртасига эрталаб Ойниса уйқусираб турган қизчаси Ойсара билан етаклашиб чиқиб, ўғли Қобилбекни узоқ сафарга кузатиб қўйишди. Қайнонасига "Лагерга кетишди", деб қўя қолди.

Тез орада ўғлидан хат келди. У Қозоғистонга етиб келиб, қанақадир шийпонга яхши жойлашиб олганини, далада чигит эка бошлашгани ҳақида ёзибди. Ойниса тезлик билан жавоб хати ёзди: "Мақтабинг нима бўлди, ўғлим? Ўқишни асло тапламагин. Агар мактаб бўлмаса қайтиб келавер", деб ёзди. Бир ойлардан сўнг унга жавоб келди: "Ойи, хавотир бўлманг, мактабимни ташламайман. Бу ерда ёзги каникулга эрта чиқишаркан, кузда яна қайтишаркан... Ишларимиз яхши. Пахталаримиз униб қолди, ятаналаяпмиз", деб ёзибди ўғли.

Қобилбекнинг бир ойдан буён мактабга сабабсиз бормаётгани учун Ойнисанинг олдига синф раҳбари келди.

— Сиз кимдан рухсат олиб ўғлингизни жўнатиб юбордингиз?

— Ахир у ёқдаям мактаб боракан-ку!

— Қанақа мактаб? Далада, чўлда мактаб нима қилади. 9-синф битирувчи ҳисобланади-ку!..

— Зоҳид акаям ўғлини опкетди-ку!

— Зоҳид ака — у бир оми одам. Сизнинг ақлу ҳушингиз жойида-ку. Ким айтади сизни ўқимишли аёл, деб. Биласизми нима? Бу ишингиз билан ўғлингизни келажагига болта уряпсиз, уни саводсиз қияпсиз. Ҳалиям бўлса тез чақиртириб олинг.

Лекин худонинг зорини қилмасин Қобилбек қайтиб келмади. У иштиёқ билан берилиб меҳнат қилаётгани ой ва кундек равшан эди.

Бу орада қайноғаси Ойбек онасини тез-тез йўқлаб келадиган бўлиб қолди. У ҳар сафар нолир, укаси Нурбекнинг қилиғи,

қурилиш материалларининг қимматлиги, турмушнинг қийинчиликлари ва ҳоказолар унинг минғир-минғирларининг асослари бўлиб хизмат қиларди. Охири у мақсадга ўтди:

— Ойниса, сен ўзинг жўжабирдек жонсан. Ўзингни, болаларингни боқяпсан. Ойимга яхши қаролмайсан. Биз учун келиб-кетаверишга уйимиз узоқлик қиялпти. Ойим анча бетоблар.

— Кўчиб кела қолинглар бўлмаса.

— Э, йўқ. У ҳовлини ташлаб бўладими? Ўзинг эсли-хушли аёлсан-ку. Укам қайтиб келса, ҳаммаси яхши бўлиб кетади. Шунинг учун бир маслаҳат бор эди.

— Қанақа маслаҳат?

— Менинг ҳовлимга сизлар кўчиб борсанглар. Биз эса бу ёққа. Ойимга хотиним қарайди. Олдидан ҳеч қаёққа жилмайди. Мен ишлаб, пул топиб келавераман.

Ойниса узоқ ўйлаб ўтирмади. Қайноғасининг гапида жон борга ўхшади. У ҳар куни ишга кетса қайноғасининг олдида ҳеч ким қолмаяпти. Бир ўзию бир қизи. Бир кунини кўраверар. Қобилбек, худо хоҳласа, яхши пул топа бошласа, янги иморатлар қуриб олади. Нураётган бу эски уйлاردан қутилади. Эҳтимол бу яхшиликкадир, деган ўйлар билан Ойниса қандай розилик билдирганини ўзи ҳам билмай қолди.

У Ойбекларникига ҳеч ҳам келмаганди. У қўшни Бектепа қишлоғида, янги томорқада лой-ботқоқлар ичида, ҳали бу ерга газ тугул электр чироғи ҳам келмаган жойда экан. Сувни ҳам узоқдан ташиб келиш керак. Ёзда тупроқ, қишда ботқоқ кўчалар. Ҳали бирорта уйи маънили битмаган чала деворлар. Фақатгина бир уйчасининг томига шох-шабба ташланиб, лой сувоқ қилиб қўйилибди, деразаларга целлофан ёпиштирилибди.

Ойниса қизчасини етаклаб янги жойда анграйиб туриб қолди. Қайноғаси ўзини шошиб турганини айтди-да, кўчларини кўчага шоша-пиша тушириб ичкариларни кўрсатмай ҳам жўнаб қолди. Қўни-қўшнилари ҳали деярли кўчиб келмаган экан. Ҳадемай оқшом чўқди. Ёққани шам ҳам йўқ. Янги жойда ўчоққа олов ёқиб тонг оттиришди. Энг ёмони, бу ердан қўшни туманга қатнашга ҳам, мактабга ҳам узоқ эди...

Лекин тез орада бу ерга кўникиб кетипди. Ҳадемай пахталар терила бошланди. Демак, кўп ўтмай Қобилбек қайтиб келади. У билан яна бирга бўлишади. Қандай яхши...

Қобилбек кичкина бўлишига қарамай югуриб-елиб меҳнат қилди ва ўзини ўта тиришқоқлиги ҳамда меҳнатсеварлиги билан иш берувчи хўжайин Сапар орага маъқул келиб қолди. Сапар оранинг ўғли йўқ эди. "Янаги йили яна албатта қайтиб кел, ўғлим. Мана буни ойингга эҳтиёт қилиб олиб бор", деб керагидан ҳам кўп пул берди. "Ҳосилинлар яхши бўлди. Ҳақиқий пахтакор экансизлар. Янаги йили ҳам келаверинлар", деди у Зоҳид ака билан ҳам самимий ҳайрлашар экан.

Қобилбек пулни секин санаб кўрди. "Демак, Сапар ора бир миллион ҳисобида пул берибди-да, — деди у ич-ичида қувониб. — Худо хоҳласа энди қишда оч қолмаймиз. Ойимга янги кийимлар сотиб оламиз. Тошкентга боргач, уйга яхши совғалар оламан. Синглимга катта қўғирчоқ оламан. Ойимни энди ишлагани юбормайман..."

Улар пулларини тежаб оддий, умумий вагонга билет олишиб, дуч келган жойларга жойлашди. Одам кўплиги учун Қобилбек билан Наримон энг юқори полкага ётиб олишди. Наримоннинг пуллари отасида эди. У нимагадир ҳадеб ўртоғининг доллар пулини ўйлаб, санаб кўрайлик деб қистайверди ва йўловчиларнинг эътиборини ўзига торта бошлашди.

— Вой-бў, доллар зўр бўларкан-а?! — дер эди Наримон ҳовлиқиб.

— Ҳа, зўр бўларкан. Энди ётиб ухлайлик.

— Кел, менга бирпасга бериб тур, озгина ушлаб ётай.

— Э, жиннимисан!

— Жон ўртоқ, менга ҳам юқиб қолсин.

— Ма, бўлмаса, тезроқ бўл, — деди Қобилбек бир ҳовуч пулни ўртоғига узатиб.

— Ҳой, сенлар ухлагани кўясанларми ё йўқми?! — деди йўловчилардан бири.

Наримон пулларни у ёққа ағдариб, бу ёққа ағдариб узок томоша қилди ва ниҳоят дўстига қайтарди. Қобилбек уйқусираб пулларни олди-да, ёстиқ вазифасини ўтаётган чопонининг

тагига қистириб қўйди. Ширин орзуларга берилиб ухлаб қолди ва ажойиб тушлар кўра бошлади...

— Болалар, туринглар, Тошкентга келиб қолдик, — деди Зоҳид ака уларни уйғотиб.

Қобилбек уйғонибоқ қўлини чопонининг тагига тикди. Пул эса жойида йўқ эди...

Қобилбекнинг эсхонаси чиқаёзди. Атрофини ҳовлиқиб тинтиб ташлади. Ҳамма вагондан тушиб кетди ҳамки, у вагоннинг турли ковакларига умид билан термулиб қўлини тикиб чиқди.

— Ўғри олган. Ўзингни эҳтиёт қилишинг керак эди, — деди проводник ачиниб.

— Ҳамма айб менда, пулини олволишим керак эди, — деди Зоҳид ака афсус чекиб.

— Тушинглар энди, поезд ҳозир жўнайди.

— Қаёққа?! — дея ҳайқирди йигитча.

— Депога-да, ҳамма тушиб бўлди.

— Пулим-чи?!

— Юрақол, ўғлим. Бўлар иш бўлди. Ким олган бўлса ҳам буюрмасин, илоҳим қўллари узилиб тушсин!

— Энди уйга қанақа қилиб бораман? Ойимга нима дейман? — деди Қобилбек ва ўпкаси тўлиб йиғлаб юборди.

— Ойинг ҳеч нима демайди. У тушунадиган аёл. Хавотир бўлма, мен сени қандай олиб кетган бўлсам, шундай олиб бораман.

Йигитча бошини чангалаб, дод солди. Унинг фарёдидан шохбекат ларзага келди. Бекорчи одамлар ўраб олишди. Аллақаердан милиция ходими ҳам пайдо бўлди.

— Ҳа, тинчликми, нима гап?

— Пулимни ўғирлатиб қўйдим, — деди йигитча йиғлаб.

— Қаерда?

— Вагонда.

— Неча пул эди?

— Анчагина, — деди Зоҳид ака афсусланиб.

— Бу бола кимга қарашли?

- Менга. Мен унинг тоғасиман.
- Тинчитинг. Бу ерда бунақа қилиб турманглар, фойдаси йўқ.
- Юрақол. Бечора ўғлим, йил бўйи ишлаб топиб келаётувди. Пешона тери эди...

Қобилбек уйларига етиб келгунларича бир оғиз ҳам гапирмади, туз ҳам тотмади. Қишлоққа ярим тунда етиб келишди. Зоҳид ака йигитчани топшириш учун Ҳури аянинг эшигини қокди. Ичкаридан Ойниса ўрнига Ойбек чиқиб келди.

- Ҳа, дайдиб келдингми?! — деди у ўшқириб.
- Ойим қанилар?
- Менинг уйимга кўчиб кетишган.
- Болани уйга олиб кириб ҳол-аҳвол сўрасангиз-чи. Йўлда туз ҳам тотмади, ишлаган пулини ўрларлатиб қўйди.
- Баттар бўлсин! Муштдек бошпидан ким уни мардикорлик қилсин дебди. Бор, онангникига бор!

- Қанақа йигитсиз?! Одам ҳам шунақа бемеҳр бўладими?
- деди Зоҳид ака ҳайратланиб.

— Мен онамга қараяпман. Сизга яна қанақа меҳр керак?! Бемеҳр деб манави тирранчанинг отасини айтса бўлади. Юрибди у Россияда, ўрис хотинчасининг қўйнига кириб, ялло қилиб!..

- Ҳай-ҳай, болани олдида бунақа гапни гапириб бўладими? Ўз жигарингиз-а! Расво одам экансиз-ку! Юр ўғлим, бизникига...

- Ҳов, бировнинг боласини узоққа олиб кетиб ишлатишга нима ҳақингиз бор эди?! Сиз расвоми ё менми?

Ичкаридан Ҳури аянинг овози келди:

- Ҳувв, Ойбекжон-у! Кимакан-а?
- Мен ҳозир! — деди Ойбек ва Қобилбекка ўқрайиб қаради.
- Кир ичкарига!..

Қобилбек бир оз жим қараб турди-да, тўсатдан қоронғулик қаърига томон чопиб кетди. Унинг ортидан "Ҳой, тўхта! Қаёққа?" — дея икки киши бир оз чопишиб қолаверишди.

- Қўяверинг, ойсининг олдида кетди, — деди Ойбек.

- Уни бекор хафа қилдингиз, ўзи аламзада эди, бечора.
- Э, қўйсангиз-чи, ёш болага бало урармиди?..
- Ишқилиб тунда ойисини топиб борармикан?
- Топади. Тополмаса қайтиб келади-да...

Ойбек қўл силтаб уйи томон йўналди. Ойсиз қора тун қўйнида Зоҳид ака Қобилбекдан хавотир олиб алламаҳалгача тентираб юрди. Йигитча эса ўн чақирим наридаги умрида бир мартагина кундуз кунни борган Ойбек амакисининг уйига қўрқинчли далалар оралаб то тонг отгунга қадар етиб борди. Яхшиямки йўлда ишга кетаётган одамларни учратди ва улардан амакисининг уйини сўраб-суриштириб хўроз қичқираётган маҳали уни аранг топиб борди. Вайронага ўхшаган, дарвозасиз, чала қурилган уй ҳовлисида ойиси қумғонга ўт ёқмоқда эди. Оловга тикилиб олган Ойниса, ким билади, бу пайтда қандай ўйлар оғушида эди?..

Аёл ўғлининг узоқ сафардан тўсатдан бир аҳволда кириб келганини кўриб уни бағрига олди, уйқу тортиб кетаётган юз-кўзларидан ўпди.

— Ойи, уйқум келяпти. Жой солиб беринг...

— Вой, юрақол, болам, — деди-да, Ойниса ўғлининг устки кийимларини ечиб кўрпага ўради.

"Бечора болам, нариги уйга бориб у ерда бизнинг йўқлигимиз учун бу ёққа қараб жўнаворибди-да. Худога шукур, эсон-омон келибди. Қуруқ келмагандир, албатта. Уйда егулик ҳам қолмаганди. Яхши бўлди." Шундай ўй билан Ойниса ўғлининг пиджаги ва шимининг чўнтақларига беихтиёр қўлини солиб кўрди. Унинг мақсади бир оз пулидан олиб майда-чўйда, гўшт-ёғ сотиб олиб, ўғли уйғонишига бирор овқат қилиб қўйишни мўлжаллаган эди. Афсуски, қўлига ҳеч вақо илинмади...

"Бечора болам, пул ишлолмай келибди, шекилли. Ҳай майли, бир ўйнаб келди-да. Кўрмаган жойларини кўрди. Бўйи анчагина ўсиб қолибди."

Тонг ёриша бошлаган эди. Ойниса соғинган ўғлининг сочларини оҳиста силади. Лекин тўсатдан қўлини ток ургандек тортиб олди ва қичқириб юбораёзди. Қобилбекнинг ён сочлари оқариб қолган ва қумуш каби товланмоқда эди...

Ойниса ўзининг қаерга қўйишини билмай довдираб қолди. Ўғлининг оғир изтироб чекканини фаҳмлади. Турмуш тапвишлари деб ўғилчасининг шу куйга тушганига ўзини айбдор деб ҳисоблади. Ташқарига чиқиб юм-юм йиғлади.

— Бечора болам. Мени кечир, сени юбормаслигим керак эди. Энди ҳеч қаяққа бормайсан. Фақат ўқийсан. Сени ўзим катта қиламан.

Ойниса қумғондаги чойни дамлаб сочиққа ўради. Дастурхонни очди. Яримта нон қолибди. Охирги нон. Яна бисотида ярим коса куйдирилган қаймоқ ҳам бор экан. Нонни икки бурдага бўлди. Бири ўғли, бири қизига. Нонупта қилишар. Сўнгра қизчаси Ойсара мактабига кетади. Ойниса нохуш ўйлар билан қотиб ухлаётган ўғлининг тепасига келди ва оқариб қолган сочларини яна бир бор оҳиста силаб, пешонасидан ўтиб қўйди. Сўнгра Ойсарани уйғотиб, қулоғига бир нималар деб шивирлади ва шаҳд билан ўрнидан туриб кўчага томон чиқди.

Аёл гузар сари шошиб борар, уни одамларга лиқ тўлган автобуслардан бири кутмоқда эди...

Бир бурда нонни еб олган Ойсара мактабга отланди ва қотиб ухлаётган акасига меҳр билан боқди. У ҳам қўлларини анчагина улғайиб қолган акасининг сочига олиб борди ва оқарган сочларига кўзи тушди. "Оббо олифта-ей, бўяб олибди-да", дея болаларча жириглаб кулиб қўйди. Лекин ўрнидан тураётганда, пиёлага оёғи тегиб жиринглашидан Қобилбек уйғонди ва сумкасини елкасига осётган синглисига кўзи тушди.

— Ўх-хў, олифта акам келибдилар-да, — деди қизча қикирлаб ва соғинган акасининг бўйнига осилиб кўришди.

— Ойим қанилар? — деб сўради Қобилбек янги уйлариининг сувалмаган деворларига анграйиб боқиб.

— Ишга кетдилар.

— Қанақа ишга?

— Мардикорликка-де.

— Нима?!

— Эшитганийиз. Хўп, мен кетдим. Чойингизни ичволаркансиз.

Ойсара қўллари билан пирингина "Хайр" дегандек ишора қилди-да, жилмайиб чиқиб кетди.

— Нима, "мардикорликка" дейдими? — деди у ўз-ўзига ва ўрнидан даст туриб кетди. — Ойижон, ахир у ерга энди мен боришим, сизни ўзим боқишим керак-ку! — дея йиғламсираб ташқарига отилди.

Қаёққа бошини уришини, дардини кимга айтишини билмади. Янги қурилаётган, чала, вайронага ўхшаб қолаётган уйларининг хоналарига бир-бир кириб баттар эзилди.

Ойбек амакисининг отаси тўғрисидаги тунда айтган гаплари ёдига тушди. "Бемехр деб манави тирранчаннинг отасини айтса бўлади. Юрибди у Россияда, ўрис хотинчасининг қўйнига кириб, ялло қилиб! — дерди у Қобилбекни бигиз қилиб кўрсатиб. — Баттар бўлсин!

Ким уни борсин деди?!"

Йигитча кулоқларини чангаллади ва гувала деворга пешонасини тираб туриб қолди ва асабий равишда деворни аямай муштлай бошлади:

— Дадажон, бизни нега ташлаб кетдингиз? Ойимда нима айб? Нимага бизни қийнайсиз? Ахир ойим қачонгача мардикорлик қиладилар? Тезроқ келинг, дадажон. Бизни уйимиздан ҳам қувишди. Йил бўйи ишлаган пулимни ўғирлашди. Энди нима қиламиз, жон дадажон?!

Шу маҳал кўчада бир машина сигнал берди.

"Наҳотки, бу дадам? Наҳотки, оҳим худога етган бўлса. Э, худо, борингга шукур. Ишқилиб дадам келган бўлсинлар-да..."

У кўчага отилиб чиқди ва бир оқ "Жигули" турганини кўрди. Лекин унда яхши кийинган, дадаси қатори бир бегона киши турарди.

— Ҳой, йигитча, исминг нима?

— Ассалому алайкум, исмим Қобил.

— Ойбек аканинг кими бўласан?

— У киши амаким бўладилар.

— Ҳозир у кишини қаердан топсам бўлади?

— Улар бизникига кўчиб борди, биз уларникига келдик.

— Сизларники қаерда?

— Ширинсойда.

— Нима?!.. — йигит негадир алланечук бўлиб кетди.

— Амакимда нима ишингиз бор эди?

— Мен у кишига Россиядан хабар олиб келувдим, — деди йигит ва қўйнидан бир хат чиқариб Қобилбекка яқинлашди.

— Хатни ким берди?

— Нурбек ака. Мен уни ўша ёқда тасодифан учратиб қолувдим. Илтимос қилувди.

Қўлини узатган болакайнинг кўзларидан ўт чақнади. Шунча чеккан қайғу-аламидан бир сониядаёқ асар ҳам қолмади. Онаси Ойнисаникига ўхшаган қош-кўзлар шундай чимирилдики, қувончдан қичқириб юборди.

— У киши мени дадам бўладилар! — деди у фахр билан.

— Ие, шунақами? — деди йигит унинг кўзларига ҳайрон тикилиб.

— Сизлар ҳақингизда индамади-ку!

— Майли, ўзлари яхши юрибдиларми? Қачон келишар экан?

— Билмасам. Мазаси йўқроқ, тузалса, албатта келади.

— Амаки, мениям дадамнинг олдига олиб кетолмайсизми? Ҳар қанақа иш қўлимдан келади. Кеча кечқурун Қозоғистондан ишлаб келдим.

— Эҳ-ҳе, унда жа катта одам экансан-ку! — деди йигит унинг елкасини қоқиб. — Уйлариңгда ким бор?

— Ҳеч ким йўқ, ойим ишга кетганлар, синглим мактабда.

— Ойинг қаерда ишлайди?

— Эл қатори-да, — деди Қобилбек ерга қараб. — Энди уларни ҳеч қаерга юбормайман, ўзим ишлайман...

— Сен ишлашга ҳали ёшлик қиласан.

— Дадам келмаяпти-да... Амаки, уйга кирайлик. Дадам тўғрисида менга гапириб беринг, илтимос.

Меҳмоннинг кўнглидан бир гап ўтди: "Мен янглишмай тўғри топдиммикан ўзи? Ҳозирги пайтда ким кўп, Россияга иш ахтариб кетган кўп."

— Ҳай, майли, юрчи, бир уйлариңгни кўрайинчи.

У ҳовлининг аҳволини кўриб ачиниб кетди. "Ким бўлса ҳам яхши бола экан. Қийналиб қолган оила экани кўриниб турибди. Савобгарчиликка бир оз пул бериб кетсаммикан..."

— Қобилжон, ма, манавини олиб қўй, — деди у чўнтагидан бир оз пул чиқариб.

— Ие, дадам бериб юбордиларми?

Йигитнинг кўнгли шув этиб кетди. "Наҳотки бу ерда хотини, бола-чақаси бор экану у ёқда ўрис хотини билан яшаса! Нега мента ўз оиласи ҳақида бир оғиз ҳам айтмади? Ё бир нима бериб юбормади? Қизиқ, ё бирор гап бормикан? Йўғ-е, Нурбек ака унақа мунофиқ одамга ўхшамайди-ку! Тўғри, касалванд, кўзи яхши кўрмай қопти. "Бола-чақадан ҳам хабар олиб қўй" деса бўларди-ку!.." Меҳмон чала биттан кулбага кириб келиб ўтираркан, хаёлида шу каби ҳар хил ўйлар ғужрон ўйнарди.

— Ҳа, даданг, "Мабодо ўғлимни кўрсангиз бериб қўйинг", деб илтимос қилганди, — деди у узоқ жимлиқдан сўнг.

— Раҳмат, — деди болакай севиниб

— Сизга ҳозир дадамнинг суратини кўрсатаман.

Йигитча жавондан бир талай сурат олди.

— Қани, қани, бир кўрайлик-чи, — деди меҳмон қизиқсиниб.

— Мана, — деди йигитча фахр билан дадасининг аскарлиқда тушган суратини узатиб.

"Ҳа, адашмабман", — деб қўйди фикран меҳмон.

Шу пайт тўсатдан Қобилбекнинг ранги оқариб кетди. У негадир навбатдаги суратни ушлаб қалтираб турарди.

— Ҳа, нима гап, бу ёққа бер-чи.

— Бир ўрис қиз экан, танимайман.

Меҳмон дарров таниди. Бу кулиб турган оқ сочли Наташанинг ёшлигида тушган сурати эди. "Қизиқ, Нурбек ака бу суратни нима учун жўнатди экан? Тавба, хотини йиртиб ҳам ташламабди. Менинг хотиним аяб ўтирмаган бўларди. Демак, Қобилнинг ойиси жуда ҳам сабр-бардошли, яхши аёлга ўхшайди", деди у фикран.

— Бу ойингни бирор дугонасиدير-да. Эҳтимол бирга ўқишгандир.

— Ҳа, тўғри, лекин бирга ўқиганларнинг суратида бу қизни кўрмаганман.

— Бирор жойда танишиб қолишгандир-да, — деди меҳмон навбатдаги суратни қўлига оларкан.

— Мана, ойимнинг талабаликлари.

...Ранг-рўйининг тўсатдан оқариб, қўлларининг қалтираб кетиш навбати энди меҳмонга юққанга ўхшарди. У лол қолиб кўзлари катта-катта очилиб кетди.

— Ахир бу...

— Бу ойим бўладилар. Ўқишда зўр ўқиганлар, шеърлар ҳам ёзган эканлар, — деди йигитча мақтаниб.

— Ахир бу...

Меҳмоннинг томоғига бир нима тикилгандек бўлди.

— Сиз ойимни танийсизми?..

— Ҳа. Э, йўқ. Қаердадир кўргандекман... — деди йигит суратдан кўзини узолмай. "Э, худо, бизни яна учраштирдинг-а. Ўзингга шукур..."

Бу йигит Рустам эди.

Рустам жазони ўтаб қайтгач, Ойнисани охириги бор кўриб ишхонасининг олдидан қувғин қилинган, энди уни бир умр учратмасам керак, деган хаёлда эди. Ўшанда қишлоғига тунд бўлиб қайтди. Яқинлари ва ёру биродарлари билан ҳам, худди эсини еб қўйгандек нохуш кўришди. Кўзларини шодлик тарк этганди. Кўп ўтмай уни бир Ҳанифа исмли қариндош қизга унаштириб қўйишди ва тўйни ҳам ўтказишди. Ҳаёт унинг назарида, худди кинода кўраётгандек, одамлар худди актёрларга ўхшаб ролга кириб муомала қилаётгандек сохта туюлар, ўта паришон бўлиб қолган, илгариги Рустамдан энди асар ҳам йўқ эди. Бу ҳолатни одамлар қамалиб чиқиб шунақа асаби чатоқроқ бўлиб қолибди, деб ўйлашди.

Негадир бирор ишнинг жиловини ҳам тутат олмас, ўзи ҳам қизиқиб кетавермас, жуда камгап бўлиб қолганди.

Йиллар ўтди. Энди у ҳам фарзандли бўлди. Аввалига қизчасининг, сўнгра эса ўғилчасининг дунёга келиши унга бир олам қувонч бағишлади. Эски ишқий изтироблар тарк этиб, фақат хотираларидагина ширин туш каби қолиб кетди.

Институтда ўқий олмади, деган тавқи лаънатдан соқит бўлиш учун ўша даврда кириш анча енгил бўлган Марказий олий ўқув юр்தларининг бирига йўлсозлик соҳаси бўйича ўқишга кириб олди. Амалиётлардан бирини Олтой ўлкасида, ўша Нурбек истиқомат қилаётган Тельменко шаҳарчасида ўтказишга тўғри келди.

Баъзан фалакнинг гардиши шундай айланар эканки, инсон ҳаётида ва тақдирида сира қутилмаган воқеалар содир бўларкан.

Уч ойга амалиётга келган ва ишлаётган Рустамнинг йўли, албатта почтага ва у ерда ишлаётган Наташага тушди. У хотинига пул юбормоқ ниятида варақани тўлдириб одатдагидек тирқишдан узатди.

— Вы из Узбекистана, что лы? — дея ажабланиб қутилмаганда савол бериб қолди почта ходимаси.

— Да. А что случилось?

— Ничего. Вы оказывается с моим мужем земляки.

— А, где он?

— Дома.

— Привет передайте. Он родом откуда?

— Из Ферганы.

— Я тоже из Ферганы.

— Ой, тогда пожалуйста, приходите к нам в гости. Он будет очень рад. Понимайте, он тяжело боленъ... — деди аёл ачинган бўлиб.

— А, чем болеет?

— Сахарный диабет и еще у него со зрением... А вы проездом?

— Нет, на практике, работаю.

— Тогда вот наш адрес, приходите пожалуйста вечером.

Ишдан сўнг Рустам ҳамюртини кўриш мақсадида уларникига кириб келди. Унинг исми Нурбек бўлиб, аҳволи ҳақиқатдан ҳам танг экан. Ватанига бормаганига анча йиллар бўлибди. Аввалига ўзи хоҳламаган, сўнггра эса имкони, соғлиғи кўтармаганмиш. Рустам амалиёт тугагунга қадар уларникига бир-икки бор келиб хабар олди ва сўнгги бор хайрлашини учун келганида Наташа унинг қўлига бир хатни тутқазди. Хат

Бектепа қишлоғига. Нурбекнинг акаси Ойбекнинг номига ёзилганди.

— Менинг кўзим яхши кўрмайди. Шунинг учун Наташадан илтимос қилдим. Бағдодни билсангиз керак, албатта, — деди Нурбек хайрлашар экан.

— Ҳа, биламан, — деди Рустам бир пайтлар ҳаётида содир бўлган муҳаббат гунчалари аламли тарзда янчиб тапланган Ширинсой қишлоғини ёдига олиб.

Лекин Нурбек берган манзил ўша қишлоқ эмаслиги учун юраги анчагина таскин топди. Ким билади, эҳтимол Ойнисага учрашиб қолиб яна уни хижолат қилмагани маъқулдир. Ҳар иккиси ҳам энди оилали, бола-чақали бўлса, энди тўғри келмас... Хуллас, бетоб ватандошининг илтимосини бажаришни ўз зиммасига олди.

... Рустамнинг лаблари беихтиёр титраб кетди. У тақдирнинг бу ўйинидан танг қолган эди.

— Ойинг ҳозир қаерда?

— Қўшни тумандалар.

Қобилбек айб иш қилиб қўйган боладек хомуш ерга боқди. Меҳмоннинг кўллари тинимсиз титрарди. Унинг кўз ўнгидан Ойниса билан кечган ҳам тотли, ҳам оғир дамлар тез айлантирилган лентадек ўтиб чиқди.

— У ерда нима иш қилади?

— Одамларнинг уйида-да...

“Қизиқ, у ҳисобчи эди шекилли, одамларнинг уйидамиш?” Рустам кўнглидан ўтган бу саволни яшира олмади.

— Нима, қаерда дединг?

— Ҳамма билади-ку, ҳалиги...

— Ахир у “ўқиган” дединг-ку!

— Ҳа. Ойим аввал туманимиз марказида ишлардилар. Лекин кейин дадам ишлатмай қўювдилар.

— Нега энди?

Қобилбек ойисининг суратини Рустамнинг кўлидан оҳиста олиб қўйди.

— Билмасам, — деди у истар-истамас. — Дадам жуда рашиқ қилардилар.

— Кимдан?

— Бир аскар йигит билан гаплашиб туришганини эшитиб ойимни ишлатмай қўйган эканлар. Кейин роса уришгандилар.

Рустамнинг қалби ларзага келди ва беихтиёр ўрнидан туриб кетиб у ёқ-бу ёққа асабий юра бошлади.

— Тавба, отанг қизиқ одам экан-ку! Бегона одамларнинг уйида ёлланиб ишлаши мумкину ўзи ўқиган касби бўйича ишлаш мумкин эмас эканми?

— Билмасам...

— Хўш, сен-чи, нима деб ўйлайсан, ойингни шу аҳволга солиб қўйиш яхшими?

— Йўқ.

— Сен агар ҳақиқий йигит бўлмоқчи бўлсанг, ойингни бировларнинг уйида қарам бўлиб ишлашига йўл қўйма. Уни авайла. Сени не умидлар билан катта қилибди. Аслида уйда сенмас, ойинг қолиши ёки ўз касбида ишлаши керак эди. Бу уят, ўғлим. Мен даданг Нурбек акага ҳам тан бермадим. Лекин у касал. Шунинг учун, узрли...

Йигитча ортиқ чидай олмади. Энди пиқиллаб йиғлаб юборди.

— Амакижон, мен нима қилай? Қозоғистонга ишлагани бориб, қайтишда пулимни олдириб келсам, ойим саҳарлаб ишга кетиб қолибдилар... Дадамни албатта олиб келаман... Дадамниям, ойимниям ўзим боқаман ҳали.

Рустам Қобилбекнинг елкасини силади.

— Қўй, хафа бўлма, ҳаммаси яхши бўлади. Ҳаёт шунақа, машаққатларни енгиб, яхши кунлар келишига умид билан яшашимиз, ҳаракат қилишимиз керак.

— Амакижон, илтимос, мени ҳозир ойимни олдига олиб бординг.

— Нима?! Сен уни топа оласанми?

— Ҳа, борадиган жойларини биламан. Ҳали эрта, одамлар ишга тарқаб улгуришмаган бўлишса керак.

— Топа олмасанг-чи?

- Ўзим қайтиб келавераман.
- Яхши. Тезроқ бора қолайлик, бўлмаса.

Кўп ўтмай машина ўнқир-чўнқир, тупроқ-лой янги чек кўчалари бўйлаб катта магистраль йўл сари гандираклай-гандираклай тез кетиб борарди. Ҳайдовчининг ҳам, йўловчининг ҳам хаёлларида фақатгина бир ўй ҳукмрон: уларнинг назарида ботқоқ гирдоби гўё Ойнисани ўз домига тортаётгандек, улар эса қўлларини узатиб, тортиб олишга бераётган қутқарувчилардек жиддий тусга киргандилар.

Ниҳоят, қўшни тумандаги ёлланган ишчилар тўпланиб турадиган жойга етиб келишди. Рустам машинасини секинлатиб оҳиста юра бошлади.

- Қара-чи, ойинг қайси бири?

Қобилбек аёлларга тикилиб ўзига таниш чеҳрани излай бошлади. Ёлланувчилар ишга олиб кетгани келган мижозлардан деб ўйлаб машинага ёпирилиб яқин келишарди. Бироқ "йўқ", дея ишора қиларди ҳайдовчи.

- Ойинг кўринмадими?

— Йўқлар, кеч қолибмиз шекилли, — деди Қобилбекнинг хафсаласи пир бўлиб.

- Бўлмаса мен бир четда тўхтаб тураман.

— Майли, мен ҳамқишлоқлардан сўраб кўраман. Сиз кетаверинг.

- Сен-чи?

- Топсам, топдим. Бўлмаса мен ҳам ишлагани кетаман.

Рустам йигитчага кулоқ тутиб машинасини ғала-роғурдан анчагина нарироққа олиб бориб тўхтатди.

- Сен, нима, ўқишга бормаيسانми?

— Йўқ, Қозоғистонга ишга кетаман. Сапар оға "Хоҳласанг қайтиб кел. Меникида ишлаб юраверасан", деганлар.

- Сапар оға ким?

- Бир яхши одам. Унинг 50 гектар ери, чорваси ҳам бор.

Шу маҳал Рустамнинг кўзи одамлар ичидан ажралиб чиқиб йўл четида бетон тўсиқ устида беҳол, жунжикиб ўтирган аёлга тушди. У озғин, қарисифат бир аёл бўлиб, уни қаердадир кўргандек туюлди.

— Ануви аёл танишга ўхшайди-да, — деди у беихтиёр.

— Ие! — дея қичқириб юборди шу маҳал Қобилбек. — Ахир бу ойимлар-ку! Мен ҳозир уларни чақираман.

— Йўқ, тўхта, — деди Рустам тўсатдан. — Мени кўриб хижолат бўлмасин. Сен қолавер. Мен кета қолай.

— Хўп, майли, амакижон. Сизга кўп раҳмат. Яхши кунларда учрашайлик. Дадамнинг манзилини ёзиб беролмайсизми?

— Ҳалиги хатда ёзилган.

— Э-ҳа, — деди йигитча чўнтагидаги мўъжазгина қовозни авайлаб силаб қўяркан, Рустамнинг қўлини сиқиб хайрлашди ва машина эшигини ёпиб қўйди.

— Э, тўхта! — деди Рустам бир нима ёдига тушиб.

Йигитча ойнадан мўралади. Ҳайдовчи чўнтакларини титкилаб бор пулларини олди:

— Мана буни ойингга бер. Даданг илтимос қилган эди, эсимдан чиқиб қолай дебди.

Қобилбекнинг қўлида бир талай пул пайдо бўлди. Рустам сўнгги бор нигоҳини Ойниса томон қаратди-да, машинасини ортга қайтариб аста ҳайдаб кетди.

Йигитча ойисининг олдига югурди ва чошиб бориб совуқ бетон ўриндиқдан уни қўлидан тантанавор тортди ва бир нималар деб тобора узоқлашиб бораётган Рустамнинг машинасини кўрсатди. Бир талай пулни қўлида хайрон тутиб қолган Ойниса узоқда кетиб бораётган оқ машина томон тикилиб қолди. Бу ҳолатнинг ҳаммасини Рустам машина ички ойнасидан изтироб билан кузатиб борарди. Она ва бола ниҳоят кўринмай қолишди.

— Ким экан у? — деб сўради Ойниса ўғлидан.

— Исmlарини сўрамабман. Дадамнинг олдиларидан келишибди.

— Нега бу ерга бошлаб келдинг?

— Мен уларга ташлаб қўйинг, деб илтимос қилдим. Сизни олиб кетгани келдим, ойижон.

— Қаёққа?

— Уйимизга. Сиз энди бу ерга келмайсиз. Иложи бўлса ўз касбингизда ишлайсиз. Дадамни ҳам олиб келамиз. Энди сизларни ўзим боқаман.

Ойнисанинг кўзларидан дувиллаб ёш тўкилди ва ўғлини маҳкам қучиб олди. Лекин бағридаги бу ўсмир яқингинада ўзини эплай олмай бурнини тортиб юрган болакай эмас, балки навқирон йигитга айланиб қолганини ҳис қилди.

— Раҳмат, болам! Бўйинг ўсиб, ақлинг кириб қолибди. Ўқтам йигит бўлибсан. ... Худди Рустамдек, — дея қўшиб қўйди Ойниса кўнглида. У киши ҳам бола-чақали бўлиб кетишгандир. Ёшлигимиз ўтиб кетди. Ойнинг ҳам доғи бўлганидек муҳаббатимиз энди хотираларда мангу қолади. Энди бутун меҳр-муҳаббатимни болаларимга бағишлаганим бўлсин..."

— Юр, болам, очикқандирсан.

— Ҳа, ҳали нонушта қилмадим. Сизсиз томоғимдан ўтмади, ойижон.

— Унда қаерга борамиз?

— Бу ернинг шўрвали сомсасини мақташади-ку!

— Ҳа, кетдик, сен билан бир сомсахўрлик қилайлик, — деди Ойниса қувониб ўғлини қўлтиғидан маҳкам ушлаб оларкан.

Ойниса шу маҳалда жуда ҳам бахтиёр эди. Қобилбек онасини гўё ботқоқдан тортиб олгандек қўлидан маҳкам ушлаб бир тўда аёллар ичидан олиб чиқди-да, дуч келган таксилардан бирини тўхтатди.

...

Ўша тасодикий учрашувдан сўнг Рустам рулни аранг бошқариб келди. Хаёли паришон бўлганидан машинани гаражга қўяётиб орқа чироқларини дарвоза пештоқига уриб олди. Чироқ ойналари чил-чил синди. У бошини рулга қўйиб шу аллоз узоқ ўтирди. Кўз ўнгидан гўзал Ойниса билан танишган дамлари, унинг олмага қўл узатганидаги нигоҳи, Асрор билан муштаклашув, севиқлисининг касалхонада тепасида тургани, аскарликда унинг ёзган мактублари, изтироблар, қувғинлар, қизчасининг туғилиши, бетоб Нурбек ака ҳамда унинг ўғли Қобилбек ва яна ўша бахтсиз, хор-зор бўлган

Ойниса... "Эҳ, Ойниса, Ойниса. Нима қилиб қўйдинг? Нега ўшанда мени кутмадинг? Нима учун уйингдан қочиб кетмадинг ва бизникига келиб ётиб олмадинг? Мен ахир бир кун қайтар эдим-ку! Амакингнинг васиятини вожиб қилиш шартмиди? Ахир худонинг ўзи гувоҳ эди-ку, у гуноҳимизни кечирар эди-ку! Нима бу, соддаликми ё нодонликми? Эҳ, аҳдида турмаган номард қиз..."

— Ойниса, дадангни чақир, овқат пишди! — дея одатдагидек қичқирди хотини шу маҳал.

— Дадажон, юрақолинг, ойим чақиряптилар, — деди 12 ёшлардаги бир қизалоқ машинанинг олдига чопқиллаб келиб кулгичларини ўйнатиб, ойнадан мўралар экан. — Сизга нима бўлди, мастмисиз? — деди.

Жовдираб турган қизини кўрган Рустамнинг кўнгли ҳийла таскин топди ва бутунги кўрган-кечирганларининг ҳаммасини унутгандай бўлди.

— Юрақол, Ойниса қизим...

— Дада, менга нима опкелдингиз?

— Ўзимни опкелдим. Пулим йўқ эди.

Қизалоқ қиқирлаб кулди. Рустам уни бағрига босди. Шундай бағрига босдики, ўзи йиғлаб юборай деди.

— Шу қизингизни жуда бошқача кўрасиз-да, дадаси, — деди хотини Ҳанифа уларни хурсанд қарши оларкан.

— Чунки унинг онаси бошқача-да...

Аёл беҳад севиниб кетди. Лекин Рустам унинг кўзларига негадир тик қарай олмади. Кўз ёшларини яширди...

ОНА ҚАРҒИШИ

Ойбекнинг номига хатни аслида Наташа ёзган эди. Чунки Нурбекнинг кўзи хиралашиб, деярли кўрмай қолганди. Эрини гоҳо қандай қилиб ватанига жўнатиб юбориш ҳақида ўйласа, гоҳо уни бутунлай кетказмаслик ҳақида ўйлаб иккиланарди. "Ҳар ҳолда ўзи туғилиб ўсган жойида витаминлар кўп, қор деярли йўқ дейишади. Зора тузалиб кетса. Хотини, болалари бор экан. Улар ҳам қарашсин. Бир гап бўлиб қолса, унда нима

қиламан? Посёлкамизда мусулмон мазори ҳам йўқ", дея изтироб чекарди у баъзан.

Аслида Нурбек хатни ўзбек тилида айтиб турди. Наташа уни хижжалаб аранг ёзди ва ўқиб берди. Лекин хатда нима деб ёзилганини у жуда ҳам билгиси келар, бироқ бу ҳақида эридан сўрашга ботина олмади.

Кечки пайт хайрлашиш учун келган Рустам Нурбек билан овқатланиб, суҳбатлашиб ўтиришган пайтда Наташа нариги хонада хатни ўз тилида қайта ёзиб, эри ўзбекча қилиб манзилини ёздирган конвертдаги хатга алмаштириб қўйди ва уни ёпиштириб Рустамга олиб чиқиб берди. Унинг кўзларидан тинимсиз ёш оқар ва у бу оқаяётган ёшларини тўғраётган пиёзига рўқач қилиб қўя қолди.

Қобилбек отаси юборган хат ҳақида оёйсига айтмай қўя қолди ва қўшни тумандан қайтиб келишгач, энасини кўриб келиш баҳонасида Ширинсойга йўл олди. Кампир набирасини жуда соғинганди. Унинг сочларини силаб эркалаб алқади.

— Нима бало, сениям сочингта оқ тушибдими, болам?

— Йўқ, ҳозир бу мода бўлган.

— Шунақами? Бу мода деганинг сенга ярашмабди. Ювиб таплагин, болам.

— Хўп.

— У ёқда ўқидингми?

— Ҳа, ўқидим.

— Ўқишларинг яхшими, ишқилиб.

— Ҳа, яхши...

Шу пайт Ойбек кириб келди. У чамаси онасининг гапларини остонадан эшитиб қолганди.

— Қанақа ўқиш, ойи? Бунингиз Қозоғистонга ишлагани бориб қуруқ қайтиб келди-ку!

— Ҳам ишлаб, ҳам ўқидим-да, амаки.

— Бекорни айтибсан, тирранча. Мени неча марта мактаб директори чақиртирди. Ўқияётган бўлса делосини олиб кетсин, деди.

— Қўй энди, ўғлим, жиянингни хафа қилма. "Ўқидим", деяпти-ку, — ачиниб гапга аралашди Ҳури ая.

— Сиз мана шунақа, ёш боланинг гапига лаққа ишониб эркалатаверасиз. Нурбекниям шунақа тарбиялагансиз. Мана оқибати. Сиздан бирор мартаям хабар олмай қўйди-ку. Хотин, бола-чақасини-ку, қўяверинг.

Кампир ўғлини эслаб қўзларига ёш олди.

— Ҳа, ишқилиб, қаерда бўлсаям омон бўлсин. Бирор кун эсиям кириб қолар...

— Бугун дадамнинг олдидан бир одам келувди. Бизга озгина пул билан манави хатни бериб юборибдилар, — деди Қобилбек дадасининг ҳадеб ёмонотлиқ қилаверишларига чек қўймоқчи бўлиб.

— Ие, вой! Ана, айтдим-ку... — деди кампир қувониб.

— Шунақами? Нега дарров айтмадинг? — деди амакиси шопиб хатни олиб очаркан.

— Ҳой, овозингни чиқариб ўқий қол, болам.

Ойбек конверт сиртига ва хат матнига қараб бир оз довдираб қолди.

— Нима дебди? — деб сўради кампир бетоқат.

— Ўрисча ёзибди.

— Ё тавба, тилиниям унутибди-да, болам тушмагур.

Ойбек хатни тез ўқиб чиқаркан қўлларига қалтироқ кириб, ранги бўзара бошлади.

— Йўқ, унақамас, ойи. Хатни бошқа биров ёзибди.

Ҳури ая бир сапчиб тушди.

— Вой, шўрим қурсин, тинчлик эканми?

— Ҳа, касал бўлиб қолганмиш.

— Э, худо, Нурбекжонимни ўз паноҳингда асра. Касали оғир эканми?

Ойбек чуқур хўрсиниб қўйди. Бир жиянига, бир ойисига норози қараб олди.

— Ўша ёқда касалхона йўқ эканми, амаки? — деб сўради Қобилбек ҳам гапга аралашиб.

— Бор. Лекин даволаша олмапти. Уни опкелиш керак экан.

Шундай дея Ойбек муштини пешонасига тираб, хонтахта устида узоқ жим қолди.

— Вой, шўрлик болам-а. Энди нима қиламиз-а? Қандай кунларга қолдик-а? — дея зорлана бошлади она.

— У худонинг қарғишига учрабди! — деди тўсатдан Ойбек бошини кўтариб чуқур хўрсинаркан.

— Ундай дема, болам. Уни худо қарғгани йўқ... Мен қарғанман.

— Нима? Қачон?

— Қачон бўларди. Ўша Россиядан келиб, болаларини олдида хотинини уриб, бизларни қарзга ботириб кетганидан кейин келин билан оҳак заводида ишлаб касал бўлиб қолганимда уни қарғандим-да. Тилим қуриб кетсин-а! Бизни хор қилиб ташлаб қўювди-да, ўзиям.

— Нима деб қарғандингиз?

— Гулдек хотини кўзига кўринмай, болаларини ташлаб, хор-зор қилиб қўйгани учун "кўр бўлгур!" дегандим.

— Нима қилиб қўйдингиз, ойи?!!

— Вой, нима қилибман, болам?

— Ахир у кўр бўп қопти-ку! — деди Ойбек эзилиб.

Онанинг оғзи очилиб қолди ва юрагига қўлини олиб борди-да, ўзидан кетиб йиқилди.

— Амаки, нимага унақа дедингиз? Энам хушларидан кетиб қолдилар-ку!

— Бор тез! "Тез ёрдам"ни чақир. Югур! Уч!!!

Қобилбек шошиб чопиб кетди.

— Ойижон! Ойижон, сизга нима бўлди?! Мени кечиринг, билмай қаттиқ гапириб юборибман. Кўзингизни очинг, ойи!

Ширинсойдан қайтган ўғил уйга таҳликада кириб келди.

— Ҳа, тинчликми, ўғлим? — деб сўради Ойниса хавотирланиб.

— Йўқ.

— Нима гап?

Қобилбек онасига нима деярини билмай тараддудланиб қолди.

— Энанг тузукмикан?

— Ҳа, э, йўқ...

— Нима, мундоқ тушунтириброқ гапирсанг-чи!

— Энамнинг юраги оғриб қолди. Дўхтирга олиб кетишди.

— Вой, ўлмасам. Бориб кўриб кела қолай бўлмасам.

Қобилбек ичидаги гапини айтмоқчи бўлар, лекин онасини ҳам қийин аҳволга солиб қўйишини ўйлаб хавотирда эди. Шу туфайли бесаранжом бўла бошлади.

— Нима, жуда оғирмилар?

— Билмасам.

— Ўзини биляптиларми, ахир?

— Ҳа.

— Бўлмаса нега безовтасан, болам?

— Ойи, мен Россияга, дадамнинг олдига кетмоқчиман.

— Нима?!.

Ўғлининг кутилмаган бу гапидан Ойниса довдираб қолди.

— Дадамни олиб келаман, — деди ўғли жиддий ва ерга қаради.

— Бунақа бўлмағур гапни хаёлингдан чиқариб ташла. Ҳали ёш боласан. Қозоғистонга бориб келганинг етар.

— Ахир...

Қобилбек оғир изтиробда бўлиб, оёғи билан доира қилиб ер чизарди.

— Қўй, ўғлим. Россияни ҳавас қилма. Дадангни куйдирганининг ўзи етар.

— Нега у бизни ташлаб кетган, ойи?

— Билмадим, болам.

Ойниса беихтиёр ўғлини бағрига олди.

— Ойи, энам дадамни қаргаганмиди?

— Йўқ. Ҳеч қачон она ўз боласини қарғамайди.

Қобилбек онасининг кўзларига тик қаради.

— Ёлгон гапирялсиз.

— Вой, нега? Бунақа бемаъни саволларни бермагинда, болам.

Даданг жуда бебаҳо инсон. У ёқда ишлари жудаям кўп. Ҳали у кўп пул ишлаб келади. Уйимизни битирамиз, сени

уйлантирамиз, орзу-ҳавас кўрамиз...

— Йўқ. Турмуш қуриш сизларникидақа бўлса ҳеч қачон уйланмайман.

— Вой, унақа дема, болам. Яхши ният қил. Биз ёмон яшаётганимиз йўқ, худога шукур.

Қобилбек қўл силтаб нари кетди.

— Шуям яшашми, ойи? Бировларнинг қўлида қарол бўлиб ишлаш. Фақат қорин тўйдириш, кунни бир бало қилиб ўтказиш учун яшаш. Ойи, ахир сиз нима учун ўқидингизу нима учун ўз касбингизда ишламайсиз? Мардикорликка бораверасиз?

— Даданг бунга йўл қўймаган-да...

— Нима учун!

Ойниса ўғлининг кутилмаган бу саволларидан ноқулай аҳволга тушиб қолди.

— Даданг мени жуда яхши кўрганларидан бошқаларга рашиқ қилардилар.

— Нима, бировларнинг уйида ишласа майлию ишхонада мумкин эмас эканми?

— Билмасам. Қўй, бошимни қотирма. Энангни олдига тезроқ бориб кела қолай.

— Дадамни олдидан келган кишиям "Ойингга айт, ўз касбида ишласин" деб айтди. Ҳа, айтмоқчи, мен ўша кишини қидириб келаман.

— Нега?

— У кишидан дадамнинг олдига қандай боришни сўрайман. Эҳтимол у яна борар, бирга олиб кетар.

— Ҳой, сенга нима бало бўлди?! Шу пайтгача эсламаган дадангни нега энди дарров кўргинг кеп қолди?

— Нимага эсламас эканман, унақа деманг, ойи, мен дадамни доим эслайман.

Ойниса кўзларига ёш олди ва ўғлини бағрига босди.

— Мен барибир ўша қувалик кишини топаман.

— Нима, у қувалик эканми? — дея сўради онаси.

— Ҳа.

— Иси нима экан?

— Сўрамабман...

— Уни қанақа қилиб топасан?

— Машинасининг номерини эслаб қолганман, " 16-44 ФЕ", оқ "Жигули".

— Хомхаёл бўлма. Нима кўп, машина кўп.

— Ботир акам-чи, аммамнинг ўғли, ГАИда ишлаётганмиш.

Шу кишидан сўраб биламан.

— Ҳай, майли, борсанг бора қол. Юр бўлмаса, бирга кетайлик.

Она-бола туман марказигача бирга келишди. Қобилбек бирор соатлардан сўнг касалхонага келиб, уларни ўзи топиб олишини айтиб, ДАН идорасига қараб чопди.

Ойниса касалхонага келиб қайнонасининг аҳволи оғирлигини билди. Қайноғаси Ойбек, овсини Гулчеҳра ва яна эшитган бир-икки қариндош-уруғлари скамейкада ўзаро хомуш суҳбатлашиб ўтиришарди.

— Ассалому алайкум, ҳа, тинчликми? — деди Ойниса шоша-пиша.

— Ойимиз реанимацияда, ҳозир ухляптилар. "Безовта қилманглар" дейишди, — деди Гулчеҳра сўрашар экан.

— Ҳа, келдингми, Ойниса. Ойим анча оғирлар, — деди Ойбек хўрсиниб. — Ҳадеб Нурбекни сўраяптилар.

— Ҳа, у кишига тез хабар қилишимиз керак бўлмаса.

— Тўғри, лекин уям бетобмиш, ўзи келолмасмиш.

— Вой, у кишига нима қипти?

— Билмасам.

— Йўқ, сизлар бир нимани билсангиз керак. Жиянингиз Қобил кўққисдан "Дадамни олдига кетаман" деб қолди. Ҳозир у ГАИга Ботиржонни қидириб кетди.

— Унда нима иши бор экан?

— Кеча дадасининг олдидан қувалик бир киши келиб-кетганмиш. Ўша киши Нурбек акамнинг қаердалигини билармиш.

— Нима кераги бор? Унинг адреси менда бор-ку!

Шундай дея Ойбек қўйнидан истар-истамас хатни чиқарди.

— Ма, хатни ўқиб кўр. Лекин оғир бўл. Бечора, укам

шўрликни пешонасида бор экан-да... — деди хўрлиги келиб.

Ойниса хатни олиб шоша-пиша ўқий бошлади. Ҳамма гапдан хабари бўлган овсини Гулчеҳра келиб унинг елкасига қўлини ташлади. Русча ёзилган хатни ўқиш Ойниса учун қийин кечди. Кўп сўзларини тушунмаса-да, ҳар ҳолда уни Наташа ёзганлигини ва Нурбекни олиб кетишларини илтимос қилаётганини юрагидан ҳис қилди. Унинг ранги бўзариб кетди.

— Вой, ўлмасам. Эй, Худо, энди нима қиламиз?

— Буям кўргулик-да энди, овсин. Пешонадагини кўраверамиз, хафа бўлмайсиз, — деди Гулчеҳра уни бағрига тортиб.

Икки овсин узоқ йиғлаб-сиқташди.

— Ойбек ака, укангизни ўзингиз тез олиб кела қолинг.

Лекин Ойбек жавоб беришга шошилмади. Ўрнидан туриб у ёқ-бу ёққа бетоқат юра бошлади.

— Ахир, айтишга осон. Узоқ йўл, умримда у ёқларга бормаган бўлсам... Иннайкейин анча-мунча пул керак бўлади.

— Ҳа, нима ҳам қила олардик, — деди уни хотини қувватлаб.

— Ҳамма гап пулда-да, — деди Ойбек "аттанг" дегандек.

— Хўш, у ёққа бир киши учади, жойини топиб боради ва икки киши бўлиб қайтади. Самолётда, албатта...

— Қанча?!

— Камида икки миллион.

Эрининг икки миллион қарз олиб кетгач қарз берганлар остонани қоқиб келаверганлари, қайнонаси билан икки йил оҳак заводида минг азобда меҳнат қилиб, емай-ичмай ўша қарз пулни йиғиб, эгаларига қайтарганлари ва қанча азоб-уқубат чекканлари бир-бир кўз ўнгидан ўтди. Диёнатсиз, ношуд эри яна уларни шунча пулга тушурмоқчи. "Наҳотки, шунча йиллар пул ишлаб тополмади? Ахир шунча йиллар болалари учун бирор тийин ҳам маънили пул жўнатмади-ку! Наҳотки, ҳаммасини Наташага сарфлаган бўлса..."

— Наташам қараб турмас, қайтишларингга пул топиб берар, — деб юборди Ойниса кўнглидагини яширолмай.

— Наташани қаёқдан биласан?

— Биламан-да. Тўйимдаёқ билганман.

— Бўлар иш бўлган. Гина қилишнинг энди фойдаси йўқ. Лекин Наташадан ҳам умид қилмаслигимиз керак. Бечора касал укамни шунча йил қарабди. Кўр одамга қарашнинг ўзи бўлармиди?

— Нима, "кўр" дейсизми?

— Ҳа, хатни тушунмадингми?

— Вой, ўлмасам! Мен у кишини фақат касал деб тушунибман, холос.

Ойниса таҳликага тушиб қолди. Қариндошлар гирди-капалак бўлиб уни юпатишга уриниша бошлашди. Шу маҳал оқ халатли ҳамшира қиз чиқиб қелди.

— Вой, намуноча ваҳима қияпсизлар-а! Холам ўзларига келиб қолдилар. Битта-битта кириб гаплашмасдан кўриб чиқишларинг мумкин.

Ойбек палатага қараб чопди.

Ҳури ая жонлантириш хонасида кўзларини очиб ётарди. "Қаердасан, Нурбек болам. Мен ношуд онангни кечир. Қарғамай тилларим кесилсин-а..."

— Тузукмисиз, ойи, — деди Ойбек синиқ.

Ҳури ая беҳол қўлини кўтарди.

— Укангни топиб кел, болам. Дийдорини бир кўрай... Уни кўрмасам бу дунёдан кетолмайман...

— Ахир бунга кўп пул керак бўлади-да, ойижон.

— Қарз ол... Уйимизни сот... Ойнисани чақир.

Бу пайтда Ойниса ҳовлидаги скамейкада юм-юм йиғлаб ўтирарди. "Нимаям қила олардик, Нурбек ака? Тақдиримиз шунақа экан. Нима бўлсаям, энди сизни олиб келамиз, кўзингизни даволатамиз. Мен ўзим ишлаб пул топаман. Яна оҳақ заводига бораман. Қобилбек ҳам қараб турмайди. Сизга сабр берсин, илоҳим. Ишқилиб болаларимизни бахтига омон бўлсангиз бас".

Шу маҳал Ойбек чиқиб келди ва Ойнисанинг қўлига оқ халатни тутқазди. У жуда хомуш эди.

— Бор, ойим сени йўқлаяптилар.

— Тузукмилар?

— Ҳа. Лекин олдиларида йиғлаб-сиқтама. Ўзингни қўлга

ол. Нурбекни, албатта олиб келамиз. Бугун бизникига ҳамма қариндошларни тўпламоқчиман.

Шу пайт Қобилбекнинг "Ойижон!", дея хурсанд қийқиргани эшитилди. У қўлидан бир қоғозни кўрсатиб хурсанд чопиб келмоқда эди.

— Топдим!

— Нимани?

— Ануви дадамнинг олдидан келган кишини. Мана, Ботир акам компьютердан аниқлаб бердилар. Исми Рустам ака экан, — деди Қобилбек ҳовлиқиб қоғозни ойисига узатар экан.

Ойниса алланечук бўлиб кетди. Ёзилган манзилни ўқиркан, ранглари оқариб скамейкага беҳол ўтириб қолди. Шу маҳалда тақдирнинг бу ўйинидан лол эди.

— Мен Қувага кетдим, ойи!

— Йўқ, бормайсан!

— Нега?

— Дадангни олиб келгани амакинг борадилар, — деди Ойниса ўйчан жиддийлик билан. — Сен Қозоғистонга борсанг бора қол. Бизга энди кўп пул керак бўлади. Дадангни даволатишимиз керак экан. Ҳали бошимизда иш кўпга ўхшайди, болам.

— Бўпти. Эртагаёқ жўнайман. Сапар оғамга ҳаммасини тушунтираман. У яхши одам. Бизга, албатта ёрдам берадилар, ойи, — деди йигитча ишонч билан.

Она-бола Ҳури аянинг олдига киришди.

— Ассалому алайкум. Тузукмисиз, зна?

— Худога шукур... — деди бемор набирасининг сочларини силаркан.

— Ойижон, тузукмисиз?

— Раҳмат, қизим. Сендан мингдан-минг розиман. Илоҳим умрингдан барака топ... — дея она сўзларига урғу бериб дуо қиларди. — Нимаям қила олардик. Энди шу кўргилик ҳам бошимизда боракан-да...

— Яхши бўп кетасиз, ойижон.

— Йўқ, мени қўявер, Нурбекни айтяпман.

— Ўғлингизни, албатта олиб келамиз.

— Сени бошингга кўп тапвишларни келтирдим. Мени кечир, қизим... Худойимнинг ўзи кўриб турибди. Ўзинг кўрмаган рўшноликни болаларингдан кўргин.

Шу пайт ҳамшира кириб келди.

— Бўлди энди, чиқинглар. Беморга тинчлик керак.

Бир неча кундан сўнг Ҳури ая анчагина ўзига келиб қолди. Уни уйга олиб кетишди. Лекин она ўзининг ўзоқларда қолиб кетган кўзи ожиз ўғлини бир бор кўриб қолиш, уни тезроқ олиб келишларини зорланиб сўрайверишни қўймади. Қариндош-уруғлар ўртада пул йиғишди. Бир оз қарз ҳам олишди. Ойниса ҳам бор будини берди. Ниҳоят, Ойбек Россияга, Қобилбек эса Қозоғистонга бирга жўнашди. Йўлда йигитча тушиб қоладиган бўлди.

Ширинсойда яна ширин тонглар ота бошлади. Дунёнинг ишларидан парвон-палак бўлган хўрозлар яна чўзиб-чўзиб қичқиришни қўйишмас, гузардаги автобуслар томон ошиқаётган одамлар орасида эса Ойниса ҳам қоқилиб-суқилиб борар, эртами-индин эрининг ва ўғлининг уйига кириб келишлари, ва ниҳоят, оиласининг бут бўлиши ҳақида ўй суриб бораркан, аёлнинг юраги ўзгача фарахбахш ҳаяжон билан лиммо-лим эди...

*Бу кенг дунё гоҳи келар тор,
Яшайману қалбим хоксор.
Тақдиримда яна нелар бор,
Қайтарлиги ростми, дунёнинг?*

Маҳлиё

II ҚИСМ

ҚОБИЛБЕК ПУЛ ТОПАДИ

ЙИГИТЧАНИНГ САФАРИ

Қобилбек Ойбек амакиси билан Тошкентга етиб келишганида шаҳарга оқшом чўқмоқда эди. У ўзини хотиржам тутар, лекин амакисининг безовталиги шундоқ унинг гап-сўзларидан сезилиб турарди. Ойбек негадир ўта жинззаки ва тажаниб бўлиб қолганди. Кафелардан бирига кириб овқатланишмоқчи бўлишди. Ойбек менюда энг арзон ва тўйимли овқатни узоқ излади.

— Бизга яримтадан лағмон, кейин бир чойнак қора чой, — деди у официант қизга. — Ҳа, айтмоқчи, нондан кўпроқ олиб келинг.

— Кўк чой ичардингиз шекилли, амаки?

— Қора чой қоринни тўқ тутади. Нон тўғраб еб оламиз, — деди у "Сен хумпар ниманиям билардинг" деган маънода хўмрайиб.

Тез орада буюртирилган таом келтирилди. Қобилбек ноннинг куйган жойларини ажратиб ола бошлади. Бу ҳаракат ўз-ўзидан амакисининг гапчини келтирди:

— Ҳой, нодон, ноз қилмай еяверсанг-чи! Қорнингга кирса бўлди-да.

Йигитча индамади. У амакисининг аҳволини жуда яхши ҳис қиларди. Қандай бўлмасин пулни тежаш керак. Ҳали олдинда қанча ишлар турибди. Бундан ташқари амакиси узоқ сафарга илк бор кетмоқда эди. Рус тилини ҳам яхши билмасди. Шу туфайлими, Сибирь сафаридан бир оз чўчиётганини тушунса бўларди. Қобилбек эса ёш бўлса-да, Қозоғистонда озми-кўпми ишлаб келгани учунми, ҳар ҳолда мусофирликдан хабардор эди. Ойбек асабий нон чайнаётган экан, овқатни миқ этмай хўриллаб ичаётган жиянига қалати қараб қўйди. Унинг бу нигоҳида "Даданг бошга битган бало бўлди-да, Россияга кетиб нима қиларди?" деган саволни илғаб олиш қийин эмасди. Унинг фикри-ўйлари узоқ юртда қолиб кетган кўзи ожиз укаси Нурбекни қандай қилиб арзон йўл билан олиб келиш масаласида эди. "Қани энди Қобил каттароқ бўлганида унинг ўзини жўнатиб юбора қолармидим. Нима бўлсаям отаси... Энди бир

камим кўр одамни кўчама-кўча етаклаб юришим қолувди" ўйларди у зимдан хўрсиниб.

Қобилбекнинг хаёлида эса бошқача ўйлар кезарди: "Қани энди амаким мениям бирга олиб кетсайди. Дадамни тезроқ кўрсайдим. Уни ўзим опичлаб олардим. Овқатларини ўзим едириб, ўзим қарардим. Шунда унинг бизга оталик меҳри жўшиб, уйдан кетиб қолганига пушаймон бўлармиди..."

— Бўл тезроқ лалаймасдан! — дея ўшқириб берди Ойбек ва тўсатдан ўрнидан кўзгалди. Қобил иссиқ чойни шоша-пиша ичди-да, қолган нонларни чўнтагига жойлаб негадир шошилаётган амакисининг ортидан эргашди.

Улар Қозоғистон ва Россияга кетадиган хусусий автобуслар турадиган бекатта келишди. Йўловчилар кўп эди. Ойбек бир сигарета чекиб ўтирган серсоқол ҳайдовчидан Олтойга қандай борса бўлишини ва қандай бориб-келса арзон тушиши мумкинлигини сўраб-суриштирди.

— Олтойга тўғридан-тўғри йўқ, — деди у бир оз ўйчан. — Семипалагинскка бориб у ёғига бошқа машинада ёки поездда кетган маъқул. Борар жойингиз аниқми?

Ойбек Нурбекнинг манзили ёзилган қовозни кўрсатди.

— Ишлагани кетяписизларми?

— Йўқ, меҳмонликка.

Ҳайдовчи амаки-жиянларнинг одми уст-бошларига бир қатор қизиқиш билан разм солди.

— Яхши. У ёққа меҳмонликка борадиган бўлсанглар хуванави кепкали йигит Иркутск томонга одам ёллайпти. Ўша йигитга учрашинглар. Йўлқираси ўзидан, бепул бўлса керак, — деди у бир "Форд" микроавтобуси ёнида ким биландир қизғин суҳбатлашиб турган миллатини аниқлаб бўлмайдиган бир йигитни кўрсатиб. — Бир гаплашиб кўринглар. Жойи бўлса эҳтимол олиб кетар.

"Йўлқираси бепул, қизиқ-ку! Қанақа иш экан-а?" деган ўй "ярқ" этиб ўтди Ойбекнинг хаёлидан ва беихтиёр ўша номаълум "саҳоватпеша" инсон ҳузурига ошиқди. У гаплари бурро, ҳар бир гапини тугатганида "гарантия" деган сўзни кўп ишлатадиган ўрта ёшлардаги маҳмаданороқ Алиқ исмли йигит экан.

— Қанақа иш экан, билсак бўладими? — деб сўради Ойбек у билан танишиб олишгач дарров муддаога ўтиб.

— Албатта, осон ишнинг ўзи бўлмайди-де, ока. Лекин нечта одам олиб борган бўлсам ҳаммаси хурсанд, маза қилиб ишлаб ётишибди. Ҳар ойда 400 доллардан маош олишяпти. Овқати, ётоғи ўзидан. Бу ёғи гарантия...

"400 доллар. Эҳ-ҳ, нега илгарироқ келмаган эканман-а? Аллақачон ўзимни ўнглаб олган бўлармидим" деган хаёлга борди Ойбек. Унинг боши қотди. Нима қилса фойдали бўлади? Укасини олиб келиш учун кетадиган ҳаражат 2-3 ойда чиқиб кетаркан. Таваккал ишлагани бориб кўрсинми?

— Қанча муддат ишлаш керак ўзи? — дея сўради у ўша ишга ёлловчидан.

— Камида 6 ой. Ундан ками бўлмайди. Бу ёғи гарантия.

"Олти ой — бу дегани 2400 доллар. Демак, уйга бир оз пул ҳам орттириш мумкин".

— Одамингиз нечта бўлди?

— Яна тўрт киши керак.

— Шу машина борадими?

— Ҳа.

— Ҳеч ким кўринмаяпти-ку?

— Эрталаб ҳамма йиғилади-де. Эртага эрталаб 6-00 да жўнаймиз. Борсангизлар иккита ўринни банд қилиб қўяман.

— Бизнинг биттамыз борамиз.

— Бўлмаса закалат беринг.

— Неча пул?

— Беш минг. Кейин ҳисобга олиб қўяман.

Ойбекнинг қўли титраб пул санаб берди. Алик кетди.

Ойбек агар кетаётганлар бўлса, улардан сўраб-суриштириш ишгигиёқда ёнди. Шунинг учун яна бирор қетувчилар келишини кутиб қоронғу тушгунига қадар қолиб кетишди. Яхшигина маошнинг оҳанрабоси уни ўзига чорлаб, фикри-ўйини ўғирлаб олганди. Лекин янги келувчилар ҳам ўзларига ўхшаб биринчи марта йўлга чиқишган экан.

— Амаки, Қозоғистонга ҳозир поезд жўнайди, кетаверайинми? — деб сўради Қобилбек.

— Тўхтаб тур, Қозоғистон қочиб кетмайди. Бу ёқда яхши иш униб турибди. Шунча кутган даданг яна бир оз кутиб турар, деб ўйлаб турибман.

— Йўқ, сиз тезроқ боришингиз керак, амаки.

Ойбек у ёқ-бу ёқ бориб ўзича кўп мушоҳада қилди ва фикрларини кечки овқат пайтида Қобилбекка опшора айтди:

— Қобил. Энди сен ҳам кап-катта йигитсан. Оила бопписан. Дадангни пул топиб сизларни боқишига умид қилма. Аксинча, унинг ўзи ҳозир қаровга муҳтож. Уни даволатишимиз керак. Бунинг учун кўп пул зарур. Ўзинг билиб-кўриб турибсан-ку!..

— Ҳа, ойим ҳам шундай дедилар.

— Сапар оғанг ойига неча пул берарди?

— Бизнинг пулга 100 минг сўм, нимаиди?

— Э-ҳе, унга ғирт қул бўлиб хизмат қиларкансан-да.

— Нимага?

— Россияда неча пул беришаркан, эшитдингми?

— Йўқ.

— Ойига 400 доллар. Қўлингга тоза тегармиш.

— Зўр-ку!

— Ҳа, лекин камида олти ой ишлаш керак экан. Қани энди менинг имкониятим бўлганида эди. Эҳ, даданг ишнинг белга тепди-да. Бу ёғи оилага биттамыз бош бўлмасак бўлмайди.

— Мен бора қолсам-чи?

— Ёшлиқ қиласан-да. Сени олишармикан?

— Бир сўраб кўринг. Бирга кетамиз. Сиз дадамнинг олдиға ўтиб кетаверасиз.

— Сапар оғанг-чи?

— У киши мени кутаётгани йўғлару, "Хохласанг, қачон бўлса ҳам келавер" дейишган, холос.

— Қандоқ бўларкин? Ойингга нима дейман?

— "Қозоғистонда тушиб қолди" деяверасиз.

— Қўрқмайсанми?

— Э, йўғ-е. Озгина орттирсам қишгача уйимизни ўғнаб олардик. Дадам келадиган бўлсалар яна бир хонани битириб, таъмирлаб қўярдик.

— Ҳа, тўғри айтасан. Обба кекса-қари-ей, кап-катта бўл

қопсан-ку! — деди Ойбек жиянининг сочларини қўли билан тўзратиб қўяркан.

Бир оздан сўнг кайфияти кўтарилган Ойбек жиянини бошлаб "Форд" олдига келди.

— Паспорти борми? — деб сўради Алик.

— Ҳа, бор. Кечагина олувдим. 16 ёшга тўлдим, — деди Қобилбек шошилиб ва ён чўнтагидан ҳарфлари ялт-ялт қилаётган, яш-янги яшил паспортни чиқариб, фахр билан кўз-кўз қилди.

— Ў-ҳў, зўрсан-ку! Лекин иш оғир-да, қийналиб қолмайсанми?

— Эл қатори ишлаб кўрарман.

— Бўпти, исминг нима? — деб сўради у йигитчани бошдан-оёқ синчков кузатиб.

— Қобил.

— Лекин меням олиб кетарсиз, — деди Ойбек интиқлик билан.

— Сиз ҳам ишлайсизми?

— Йўқ.

— Буни иложи йўқ-да, ока. Сиз анави рейсовой автобусларда кета қолинг.

— Бир илож қилинг. Йўлкирасини тўлайман.

— Мен ишчи етказиб беришга гарантия берганман-да, ока. Ҳар бир ўрин ҳисобли. Бориб ишлайман десангиз, марҳамат. Йўлкира ҳам керакмас, фирма ҳисобидан, гарантия...

— Нима қилдик, Қобил?

— Ўзим кетавераман. Сиз дадамнинг олдига тезроқ бора қолинг. Менга пул ҳам унча керакмас.

— Майли. Бир жиҳатдан яхши бўлди. Қаерга борсанг ҳам ўзингни эҳтиёт қилиб, пул ишлаб келсанг бўлгани. Кейин ҳаммаси яхши бўп кетади, жиян.

— Ҳа, албатта. Дадам соғайиб кетсалар бўлгани. Омон бўлсак пулни ишлаб топаверамиз.

— Обба кекса-қари-ей! — деди Ойбек жиянининг оқ оралаган сочларини яна ишқаб қўяркан.

Шундай қилиб, амаки ила жиян Россия тарафга бошқа-бошқа машиналарда жўнаб кетишди. Олдинда уларни узоқ ва машаққатли йўл, турли-туман синоатлар кутмоқда эди.

ДЎЗАХИ КОР

Ишга ёлланганлар орасида Қобилбек энг ёш экан. Ойбек уни бир ёш улуғроқ мўйсафид билан ёнма-ён ўтиргизиб қўйди. Унинг исми Исроил ака экан.

— Исроил ака, сиздан илтимос, бу менинг жияним, ота-онаси жуда қийналган. Дадаси Россияда оғир касалга чалиниб қолибди. Мен уни олгани кетяпман. Йўлқирани қарз олувдик. Шунга иложсиз...

— Ҳа-ҳа, тушунаман. Биз ҳам шу юмуш билан-да, қизни чиқаришим, ўилни уйлашим, уй-жойини битириб беришим керак.

— Шунга ўзингиз кўз-қулоқ бўлиб турасиз-да. Хизматингизни қилаверади, яхши йигит.

— Бўпти, ҳеч хижолат бўлманг. Тўғри, бола бир оз қийналадию лекин пишадди.

— Бунинг ўзи пишиб қолган. Қозоғистонда ишлаб келган.

— О, унда гап йўқ.

— Бўпти, Исроил ака. Бориб жойлашиб олганларингдан сўнг уйга хабар қиларсизлар. Қобил, шу тоғанг билан доим бирга бўл. У кишига менинг уй манзилимни ёзиб бер. Айтганларига доим қулоқ сол, хўпми?

— Хўп, — деди Қобил мамнунлик билан.

Исроил ака унинг елкасига қўлини ташлади.

— Зўр шерик топдим-да, лекин. Икковимиз энди зерикмаймиз.

— Ўзлари қаерлик бўладилар?

— Бувайдалиқман. Эл қатори шоли экардик, бу йил ҳосил яхши бўлмади.

— Биз Бағдоддан.

— Э, яхши, бир жойдан эканмиз. Худо хоҳласа, бир-биримизни қўлаб, ҳамжиҳат бўлсак ёмон бўлмайди.

- Хўп бўлмаса, жиянимни сизга топширдим.
- Хижолат чекманг. Ўзингиз ҳам яхши бориб келинг.

Улар самимий қучоқлашиб, хайрлашдилар. Ниҳоят ўн беш чорли ёлланма ишчиларни ўз бағрига олган микроавтобус йўлга отланди. Қозоғистон божхона постидан ўтишдан аввал Алиқ паспортларни йиғиб олди.

— Йўлда постлар кўп. Сизлар ҳадеб чўнтакларингизни кавламай бемалол дам олаверинглар. Ўзим кўрсатиб кетавераман. Бу ёғи гарантия, — деди у.

Қобилбекнинг яп-янги паспорти устидаги зарҳал ҳарфлари тонгги қуёшнинг заррин нурларида бир "ялт" этдию бошқа паспортлар тахламига ғарқ бўлиб сўнди. Йигитча негадир алланечук бўлиб кетди. Гўё унинг азиз ва мўътабар нарсасини биров тортиб олиб қўйгандек ўзини нохуш ҳис қилди. Ахир бу ҳужжат уни катталар сафига қўшди, Ўзбекистон республикасининг ҳақиқий фуқароси бўлди. Демак, энди у ёш бола эмас. Кўп ишларни мустақил ҳал қила оладиган, чет давлатларга ўзи ҳам бемалол бориб кела оладиган мавқега эга бўлди.

Улар чегарадан ўтиб олишгач, Исроил ака дуога қўл очди:

— Омин, илоҳим сафаримиз беҳатар бўлсин, rischi-насибамизни териб, бола-чақамизнинг олдига соғ-омон қайтиш насиб қилсин, бизни имонли, пок инсонлар қўлига ҳалолдан пул топгани олиб бораётган Алиқжонниям ишларига омад ёр бўлсин! Шопир акамизниям тагидан доимо шамол ўтиб, илоҳим бешикаст юрсинлар, облоҳу акбар!

Ҳамма юзига фотиҳа тортгач, ҳайдовчи магнитофонни қўйиб қўйди. Салон ичи мумтоз қўшиқ оҳанглари билан лиммо-лим тўлиб, йўловчиларнинг руҳиятини кўтарди.

Исроил ака илгари мактабда ўқитувчи бўлиб ишлаган, кимё ва биологиядан болаларга сабоқ берган экан. Шунинг учунми, у Қобилбек билан тез чиқишиб кета олди. Халтасидан ҳар хил егуликлар олиб меҳмон қилди, йўлларда бирга овқатланишди, бир-бирларига суяниб пинакка ҳам кетишди.

...Қобилбекнинг тушига ота-онаси кирди. У катта йигит

бўлиб қолган, сафардан бой-бадавлат бўлиб қайтганмиш. Унинг жўнатиб турган пуллари эвазига чала уйлари ҳам замонавий услубда баланд қилиб қуриб битказилганмиш. Дадаси эса тузалиб кетган, кўзлари ҳам яшнаб кулиб турганмиш...

— «Раҳмат, ўғлим. Бахтимизга яхшиям сен бор экансан. Мана, уйларимиз битди, мен кўзимни даволатиб олдим», дебди дадаси унинг елкасини қоқиб. "Энди ўқишингни давом эттир. Кейин сени уйлантириб қўямиз", дермиш ойиси. "Баракалла, жиян!" дебди шу пайт Ойбек амакиси пайдо бўлиб ва сочларини тўзғитиб қўйибди. Шу пайт янги уйнинг деразаси очилиб Сапар оғанинг набираси Ойжамол "Салом" дея қўл силтабди.

"Ие, анави пучуқ қаердан келди?" — сўрабди Қобилбек ойисидан.

"Улар меҳмон бўлиб келишган. Сапар оға ичкарида ўтирибдилар. Сен яхши кўрадиган оқ бияни олиб келишибди", — дебди ойиси.

"Эҳ-ҳей, салом, жигит. Қалайсан, жақсыпы? Биз сени роса кутдик. Келмадинг. Ўзимиз келавердик", дебди у.

— Туринг, ўғлим, етиб келдик шекилли, — деди бир пайт Исроил ака ҳамроҳини оҳиста туртиб. — Ўзиям тоза ухладингиз-е.

— Нима?! Келдикми?!

— Ҳа-ҳа. Лекин жа узоқ экан. Кечадан бери алақандай бепоён ўрмонлар ичида келяпмиз. Бу ерлар қаер экан, билолмаяшман.

Ниҳоят, машина бир баланд деворли темир дарвоза олдиға келиб тўхтади. Алик бориб чақириш сигналини босди. Кўп ўтмай кичик эшиқдан милтиқли соқчи киши чиқиб келди. У машинадагиларни бир қатор кўздан кечиргач, ичкариға кириб катта дарвозани очди ва рация билан қаёққадир хабар қилди. Алик ҳужжатларни олиб кириб кетди. Машина турли бўм-бўш бочкалар бетартиб сочилиб ётган корхона ҳудуди бўйлаб юриб бориб, дарвозаси очиб шай қилиб қўйилган баланд ва узун бино ичига кира солиб тўхтади. Бино ичида алақандай

кимёвий моддаларнинг қўланса ҳиди анқир, теварак-атрофда ҳар хил бочкалар ва қоплар қалашиб ётар, бу ер қандайдир химикатлар омборини эслатарди.

“Оббо, қаерга келиб қолдик? Бекорга маошни кўп тўлашмайди, шекилли. Заҳарли моддалар ишлаб чиқариладиган жойга ўхшайди-ку. Озгина ишлаб кўраман. Ёқмаса йўл кирасини тўлайману кетавераман” деган ўй ўтди Қобилбекнинг хаёлидан. Қолган йўловчиларнинг юз қиёфасида ҳам кутилмаган жойга келиб қолганларидан хавотирга тушганликлари шундоқ сезилиб турарди.

— Тушинглар, келдик. — деди шофёр.

— Бизни қаерга олиб келдингиз ўзи? — деб сўради йўловчилардан бири.

— Билмасам. Мен ҳам бир киракаш одамман. Биринчи марта келишим. Нима саволларинг бўлса бошлиқларидан сўрайверасизлар.

Кўп ўтмай машина бўшади. У сигнал чалди. Бокс дарвозаси очилди-да, у чиқиб кетгач яна ёпилди.

— Ишқилиб нобоп жойга келиб қолмадикмикан, ўғлим? — дея шипшиди Исроил ака хавотирлик билан.

— Махфий жой, шекилли, — деди бир йигит жавобан “Кўраверайлик-чи, бир гап бўлар” деган маънода. — Бизга ойликни ўз вақтида беришса бўлди-да...

Мўйсафид “Ҳа, майли” дегандек бош ирғаб қўя қолди ва бочкадаги ёзувларни ўқий бошлади. Баъзи тўкилган химикатларни оҳиста ҳидлаб кўрди. Унда негадир безовталиқ пайдо бўлди. Шу маҳал бир барваста гавдали рус киши икки норғул йигит билан кириб келишди.

— Менинг исмим Алексей Петрович. Иш бошқарувчиман. Бу ерда кимё саноатининг айрим маҳсулотлари ишлаб чиқарилади. Лекин уларнинг нима ва қандай таркибга эга эканлиги фирманинг сири ҳисобланади. Ораларингда кимёгарлар борми? — сўради у тўсатдан ва ҳеч ким чурқ этмагач, сўзида давом этди. — Тўғри, улар инсон организмига салбий таъсир қилиши мумкин. Лекин керакли ҳимоя воситалари билан таъминланасизлар. У ёри энди ўзларингизгаям

боғлиқ бўлади. Санитария, шахсий гигиена, техника хавфсизлиги чораларига ким амал қилса унга бало ҳам урмайди. Шунинг учун ҳам ёмон ҳақ тўламаймиз.

— Қаерда тунаймиз? — деб сўради биров.

— Ҳозир хона берамиз. Лекин "беш юлдузли" люкс жойни ваъда қилмайман. Уч маҳал бепул овқат, ҳар икки соатда 15 дақиқадан дам олиб, суткасига жами 12 соатдан ишлайсизлар.

— Нима иш қиламиз?

— Дориларни идишларга солиб қадоқлайсизлар. Яна нима иш қилишни усталар кўрсатиб беради.

— Аликжон қани? — деб сўради Исроил ака.

— У кетди. Бопқа ишлари бор. Хужжатларингиз менда. Ҳа, айтгандай, у сизларга бу ернинг шартларини айтган бўлса керак.

— Ҳа, "Олти ой ишлаб берайсизлар, ойлик маош 400 доллар" деб айтди.

— Тўғри, ким яхши ишласа яна 100 доллар қўшиб бераман. Лекин бу ердан кимдир рухсатсиз кетмоқчи бўлса жазоланади. Қоровулларимиз ҳатто отиб ташлаши мумкин. Чунки қочиб кетадиган одам ўзи билан бирор маҳсулотимиздан намуна олиб кетиб, уни рақибларимизга фош қилиб қўйиши мумкин. Бунга тўғри тушунайсизлар деган умиддаман. Хўш, ишлаймизми?

— Йўқ! — деди тўсатдан Зафар исмли ориқ йигит. — Мен кетаман!

— Хўш, 1000 доллар тўла, кетавер, ана, катта кўча, — деди иш бопқарувчининг жаҳли чиқиб.

— Машинамиз шу ердами?

Алексей Петрович қизара бошлади.

— Ҳой, мен сенга айтдим-ку, "кетди" деб. Бу ерга келишдан олдин ўйлашинг керак эди. Сен фирт ялқовга ўхшайсан. Шунинг учун ҳам биринг икки бўлмайди. Сашка, уни олиб чиқиб қўйвор. Мента дангасалар керакмас!

— Паспортим-чи?

— Сен менинг ишимга ҳалақит қиляпсан. Бор, чиқ, кейин гаплашамиз.

Соқчилардан бири уни олиб чиқиб кетди.

— Хўш, яна ким кетади? Лекин мен айтиб қўяй, келган

йўллариингдан эсон-омон қайтиб кетишларингга мен ҳеч қандай кафолат беролмайман.

— Бўпти, Алексей ака, биз ишлагани келганмиз. Бизга ишни, жойни кўрсатинг, — деди Исроил ака.

— Мана бу бошқа гап. Исмингиз нима?

— Исроил.

— Яҳудиймисиз?

— Йўқ.

— Бўлмаса сизни шу гуруҳга бригадир этиб тайинлайман. Маошингизга 10 фоиз қўшимча ҳақ оласиз. Лекин уларнинг туриш-турмушига тўлиқ жавоб берасиз. Хўш, ишлаймизми?

— Ишлаймиз!!!

— Қани, юринглар-чи.

— Анави йигитниям чақира қолайлик. У қаёққаям борарди? — деди Исроил ака.

Алексей беўхшов кулиб қўйди:

— У ҳеч қаёқда кетолмайди. Ўзи ҳали қайтиб келади. Бу ерни тайга деб қўйибдилар.

Уларни боксинг бир четидаги зина томон бошлаб боришаркан, Қосим исмли бир йигит сўраб қолди:

— Алексей Петрович, биз ўзи қаердамиз?

Алексей тўхтади ва Қосимга ўқрайиб қаради.

— Сен ишлагани келганмисан ўзи ё ўйнаганими?

— Ишлагани.

— Бўлмаса бошқа савол бермаларинг. Ишингни қилу ҳақингни ол.

— Узумини егину боғини сўрама, — деб қўшиб қўйди Исроил ака ҳам ва уни рус тилига таржима қилиб берди. Алексей унинг елкасини қокди:

— Молодец, старик!

Улар зинадан пастга тушишди. У ерда бир темир эшик бўлиб, соқчи турарди. Соқчи қалин эшикни очди. Ичкаридан сассиқ, бадбўй ҳид чиқиб димоқларига урилди.

— Қўрқманглар, ўрганиб кетасизлар.

Ичкаридан юзига ҳавони тозаловчи ҳимоя ниқоби таққан

ва плашсимон махсус кийим ва резина қўлқоп кийиб олган бир киши чиқиб келди.

— Сафарали, янгиларни қабул қил. Уларни жойла, иш жойларини кўрсат. Бу киши бригадир бўлади.

— Яхши, — деди йигит бўғиқ овозда.

— Хўп, мен кетдим, Исроил, кечқурун гаплашамиз, — деди Алексей ва темир эшикни очиб чиқиб кетди. Эшик ташки томондан қулфланди.

Сафарали тожикистонлик йигитлардан экан, шевасидан яққол сезилиб турарди. У ниқобини ечди. У гўё сил касалга ўхшаб кетар, қуёшни кам кўрганиданми ёки химикатлар таъсириданми юзи нурсиз, кўзлари киртая бошлаган ориқ йигит эди.

— Ўзбекистонданмисизлар?

— Ҳа!

— Юринглар.

Уларни бир барак залига бошлаб кирди. У ерда худди концлагердаги ётоқхонага ўхшаб уч қават қилиб тахтадан катак-катак жойлар қилинган эди. Залнинг деразалари йўқ бўлиб, фақат деворда иккита думалоқ ҳаво тозалагич ғийқиллаган овоз чиқариб айланиб турар, баъзи жойларга қўйилган электрфлаконлар жуда хира нур таратмоқда эди.

— Бу ер ётоқ, ошхона анави ерда. Бу ерда жами 50 та одам ишлаймиз. Сизлар билан 65 тага етдик. Жойлашаверинглар, ҳозир тушлик қилиб оласизлар. Сўнгра ҳар бирларингга махсус кийим берилади. Тўғри ишга борасизлар.

— Ўғлим, бу ердан яхши ишлаб саломат чиқиб кета оламизми, ишқилиб? — деб сўради Исроил ака.

— Бунақа саволларга менинг жавоб беришга ҳақим йўқ. Уни бошлиқлардан сўрайсиз. Мен бу ерда оддий омборчиман, холос.

— Бошлиғингиз ким ўзи? — деб сўради Қосим.

— Танимайман. У билан фақат телефон орқали гаплашамиз.

— Келганингизга қанча бўлди?

— Уч ой. Бўлди, бошқа савол берманглар, илтимос. Ишлаб юриб ўзингиз билиб оласизлар.

Қобилбек Исроил ака билан ёнма-ён каталакка жойлаштиди. Мўйсафид негадир чурқ этмас, кўнглига келаётган хавотирлик унинг юз-кўзида акс эта бошлаганди.

— Э, худо, ишқилиб охири бахайр бўлсин-да, болачақамизни соғ-омон кўриш насиб қилсин, — деди у пичирлаб.

Улар чой-нон ва ўзлари билан олиб келган егуликлар билан овқатланишди. Уларнинг ҳисобини ҳали олишмаган эмиш. Сўнгра омборга кириб махсус кийимларни олишди ва ечиниш хонасида ҳимоя ниқобларини ҳам тақиб деярли бир-бирларини таниб бўлмас даражадаги бутунлай бошқа кўринишга айланишди.

Бу ерда ўзга бир дунё бор эди. Махсус ниқоб тақиб олган ўнлаб одамлар конвейер усулда кичик шишаларга аллақандай суюқлик дорини қуйишар, кимлардир кичик қўл прессларида қопқоғини штамповка қилиб беришар, кимдир этикетка ёпиштирар, бошқаси эса уни қутичаларга солиб каттароқ қутиларга ҳам жойларди. Янги келганлар технологик жараёнларнинг барчаси билан танишиб чиқдилар. Нафаслари тикилиб то танаффусга қадар аранг чидашди. Уларни юк лифти билан юқорига олиб чиқишди. Бу бино томига ўхшар, атрофи баланд девор билан ўралган усти очик ярми тўсилган майдончадан иборат бўлиб, очик ҳавога ҳам сим тўр тортилиб қўйилганди.

Улар юқори чиқибоқ юзларидаги ниқобни дарҳол ечиб ташлаб тўйиб-тўйиб нафас олишди. Бу ер гўё кучайтирилган режимдаги қамоқхонага ўхшаб кетарди. Бир четда ғуж бўлиб сигарета чекаётган ишчилар уларнинг эътиборини тортди. Улар касалванд, кўзлари киртайиб, ранглари сарғайиб кетганди. Айримларининг юзига бир нималар тошгандек эди. Қобилбекнинг юраги орқага тортиб кетди: "Наҳотки, бизлар ҳам яқин орада шуларга ўхшаб қолсак?"

— Ҳаммаларинг юз-қўлларингизни яхшилаб совунлаб ювиб юринглар. Иложи йўқ, кўникишимизга тўғри келади. Бундан баттари ҳам бўлиши мумкин эди. Сабр қилинглар, сабр, — деди Исроил ака ўз гуруҳини тинчлантириб.

— Мен кетаман, бу аҳволда ишлолмайман! — деди Қосим исмли йигит.

— Кетавер, ҳеч ким сени ушлаб тургани йўқ.

— Ана, биз билан келган Зафар кетди-ку. Ҳеч ким бизни мажбур қилолмайди. Кетайлик!

Қўнғироқ жиринглади. Танаффус тугади. Уларнинг гуруҳига ҳам бошқалар қатори кунлик норма берилди. Уни бажариб бўлмагунча бадбўй цехдан чиқиб кетиб бўлмасмиш...

Лекин тунда янада хунук воқеа юз берди. Зафарни калтакланган ҳолда олиб келишди. Унинг кўзлари кўкарган, уч-тўрт тиши ҳам тўкилиб, лунжи шишиб кетганди. Уни ётқизиб сув беришди. Маълум бўлишича, Зафар "Паспортимни беринглар" деб кимгадир мурожаат қилибди. Унга "Анави хонага кириб олиб кетавер" дейишибди. У ер қоронғу хона экан, фақат кичкинагина бир дарчаси бор эмиш. Бир барзанги уни чарчагунича дўппослаб устидан қулфлаб чиқиб кетибди. У дарчадан ҳаммасини кўрибди. Алик паспортларни топширганинию эвазига пул олганини ҳам. Сўнгра машинага озиб-тўзиб кетган касалманд одамларни қўлларига паспортларини тутқазиб олиб кетганмиш. Улар машинага аранг чиқиб олишганмиш. Иккита йигит ялиниб йиғлашибди. Нималар дейишганини Зафар эшита олмабди.

— Исроил ака, — деди Зафар аранг, — биз ёмон жойга келиб қолдик. Алик бизни қул сифатида сотиб кетди. Фақат ишга ярамай қолсақгина бизларни қўйиб юборишлари мумкин. Кейин ҳеч нимага ярамай қоламиз. Бу ердан бир илож қилиб қочиш керак.

Ишчилар жуда оғир аҳволда қолишди. Руҳан эзилишди. Баъзилар йиғлашди. Ҳамма Қобилбекнинг болаларча йиғлашини кутган эди. Лекин у миқ этмади. Исроил аканинг ҳам дарди ичида қолди.

Уларнинг тақдирга тан беришдан бошқа иложлари ҳам йўқ, гўё дўзах ўчоғи оловининг ловуллашига термулиб ўтиришгандек ва биров уларни орқадан қозонга итариб юборишларини кутишпаётгандек ҳолатда эдилар.

ДЎЗАХНИ ТАРК ЭТИБ

Исроил аканинг фикру ўйи қандай бўлмасин Қобилбекни қочириб юборишда бўлиб қолди. "У ҳали ёш. Бу ерда умри хароб бўлади. Отасининг кўр бўлиб қолгани етмагандек энди у ҳам ногирон бўлиб қолиши мумкин. Бунга чидаб бўлмайди" дерди у хаёлан.

Улар тишни-тишга қўйиб ишлайвердилар. Бригадир уларнинг ўз вақтида душ қабул қилиши, эринмай яхшилаб совунлаб ювинишларини талаб қилар, махсус кийим-бошларининг бекаму кўст кийилишини назорати остига олган эди. Нариги бригадаларда эса бундай назоратнинг деярли йўқлиги, ишчиларнинг ўз қолига қўйиб қўйилгани туфайли химикатлар уларга таъсирини ўтказаётгани ойдек равшан эди. Улар ишдан чарчаб чиқиб ювинишга ҳам эринишар, қотиб ухлаб қолишар, баъзилари эса цех ичидаёқ ҳимоя ниқобини ечиб олиб қўярди.

— Билиб қўйинглар, ҳеч кимнинг бу ердан касалманд бўлиб уйига қайтишга ҳаққи йўқ. Ногирон одам ҳеч кимга керакмас. Фақат ўзимизни озода тутишимизгина бизни сақлаб қолади! — дерди Исроил ака қатъий.

Исроил аканинг яхши ташкилотчилиги ва бригадага яхши раҳбарлик қилиб, иш нормаларини тез ва соз бажараётгани, саломатликлари ҳам нисбатан яхши эканлиги бу ердаги раҳбарларнинг назарига тушмай қолмади. У тобора ишонч қозониб тез орада Сафаралига ўхшаб эркинроқ юра оладиган ходимлардан бирига айланди.

Бу ерда асосан турли зараркунандаларга қарши кимёвий заҳарли препаратлар тайёрланарди. Орадан бир ойлар ўтгач, янги маҳсулот йўлга қўйилди. У кукунсимон бўлиб, пакетчаларга мисқоллаб солинар ва катта қутиларга жойланиб устига ҳар хил белгилар ёпиштирилиб, сўнг тайёр маҳсулот омборига жойланар ёки тўғридан-тўғри юк машинасига ортиларди.

Исроил ака хаёлига келган бир фикрни амалда синаб кўрмоқчи бўлди ва пайт пойлаб Қобилбекни катта қути ичига тушириб қопқоғини ёпиб кўрди. Қобилбек ҳам устозининг

роясини тушунди. Лекин бу уринишлари натижа беришига ақллари етмади. Чунки қутининг оғирлиги 25 кг бўлиши керак, Қобил эса 60 кило ва букчайиб нафаси қисилиши ёки уни сезиб қолишлари мумкин эди.

Исроил ака Қобилбекни қочириб юбориш борасидаги изланишини тинимсиз давом эттирди. Имкони бўлса ҳар икковлари ҳам бирга кетишга тайёр эдилар. Лекин мўйсафид ўзига, соғлиғига ишончи комил эмасди.

— Йўқ, Қобилжон, узоқ йўлга мен ярамайман. Йўлда ҳар хил ҳолат бўлади. Мен оёғингга тушов бўлишим мумкин. Шунинг учун сен уйингга етиб олиб амакинг билан милиция бошқармасига учрашиб, бу ердаги кўрган-билганларингни етказишинг керак. Улар бизни қутқариб, ануви фирибгарларни ушлаш чорасини кўришади.

— Уларнинг нимаси фирибгар? — деб сўради Қобилжон соддалик билан.

— Бу ерга юзлаб гуноҳсиз одамларни алдаб олиб келиб ноқонуний, қул сифатида ишлатишяпти, яширин даромад қилишяпти. Бу жиноят. Қўлларида ёвуз қуролилари ҳам бор. Улар ҳисобда турадими-йўқми, номаълум. Бу ерда жиноятчилар тўдаси жамлангани аниқ. Лекин қочиш ҳақида ҳеч кимга чурқ этма.

— Бизнинг милиция бу ерни қандай топади?

— Аввало Аликни, бизни бу ерга олиб келган шофёрни топишади. Сен уларга ёрдам берасан. Мабодо, машина номери ёдингда қолмаганми?

— Эсимда — "10 D 22-34"

— Э, баракалла! Шундан сўнг бизникилар бу ердаги ҳамкасблари билан боғланишади. Тушунарлими?

— Ҳа!

— Шунинг учун сен қандай бўлмасин соғ-омон етиб олишинг керак. Қўл-оёғинг чаққон. Худо хоҳласа етиб оласан. Билиб қўй, соғлиқни ҳеч қандай бойликка алмаштириб бўлмайди. Биз бу ерда озгина пулни деб бебаҳо соғлиғимиздан айриламиз. Узоқ яшолмай ўлиб кетамиз. Бунга бизнинг ҳаққимиз йўқ.

Шундай қилиб, Исроил ака Қобилбекни сафарга тайёрлай бошлади. Йўл учун қоттан нон, туз, гугурт, бир идиш сувни целлофан пакетга жойлаб тахт қилиб қўйди. Ҳар эҳтимолга қарши иссиқ пайпоқ ва спортча уст-бошни тез кийинтириш режасини тузди. "Ҳозир куз, ҳали ҳаво унчалик совуқ эмас, қиш келгунича уйга етиб олади. Шунинг учун қор ёғиши бошланмай туриб тезроқ болакайни қочириб юбориш керак" деб ўйларди мўйсафид.

Ниҳоят, ана шундай имконият пайдо бўлганга ўхшади. Куқунли пакетларга картон етмай қолди. Уни қоғоз қопларга солиб, орзини маҳсус тикув машинасида тикиш буюрилади. Исроил ака бир қоғоз қопни ечиниш хонасига олиб келиб унга Қобилбекни солиб кўрди. Лекин кўнгли тўлмади. Бу бефойда ҳаракат эканлигини ҳис этди.

Кейин у бригада аъзоларини йигиб ўз режасини очиқ-ойдин ўртага ташлашга қарор қилди.

— Бизнинг бу ердан соғ-саломат чиқиб кетишимизнинг ягона йўли шу, — деди у шивирлаб. — Шунинг учун Қобилжонни бир илож қилиб қочириб юборишимиз керак. У ёш ва абжир бола. Бемалол етиб олади. Кейин унинг йўқлигини билинтирмаслигимиз керак. Мен эса табелга белгилаб беравераман. Нима дейсизлар?

— Бу ишни жуда ҳамжиҳатлик билан уюштиришимиз керак, — деди Зафар.

— Сен бизни қутқара оласанми? — деб сўради Қосим Қобилбекдан.

— Ҳа. Амаким билан милиция бошлиғига кирамиз. Улар бу ернинг милицияси билан боғланишади.

— Тошкентда Интерпол деган ташкилот ҳам бор. Шундоқ ички ишлар вазирлигининг ёнида. Бориб ўзинг ўша ерга учрашсанг ҳам бўлаверади. Аҳволни тушунтирасан.

— Бўпти, — деди Қобилбек. — Лекин аввал бу ердан қандай қилиб чиқиб кетаман? Қоғоз қопга, картон қутига сизмадим-ку?

— Бир йўли бор, — деди Шодиёр исмли андижонлик йигит.

— Юк “Камаз”га юкланса юк ичида қолиб кетасан. Машина бирор жойда тўхтаганда, люк орқали чиқиб қочасан.

— Яхши фикр. Бу энг қулай вариант, — деди Зафар тасдиқлаб.

— Бўлмаса йўлга “сухой паёк”, йўлкирага пул йиғиб беришимиз керак, — деди Қосим.

— Юк ортилаётганида мен иложи борица соқчиларни чалғитиб тураман. Қосимнинг ўрнига энди юк ортишга Қобил боради. Ҳимоя ниқобини ечмайсизлар.

Шундай қилиб, Қобилбекни яширин қочириб юборишга бутун жамоа қизғин ҳозирлик кўра бошлади. Бу орада икки машинага юклар ортилди. Лекин уларнинг кузовига люки бўлмайдиган морфлот контейнери ўрнатилган бўлиб, уни ичкаридан очиб чиқиб кетиш амри маҳол эди.

Ниҳоят, кунлардан бир куни кўнгилдагидек машина омбор майдончасига орқа томони билан қўйилди. Бу ҳақида зудлик билан жамоа аъзолари ўзаро бир-бирларини огоҳ қилдилар. Қосим Қобил билан тезликда алмашиб олишлари ва Қобил қопни елкасига олиб машина ичига кириши ҳамоно Қосим бу ёндан бошқа қопни олиб бориши ва ётиб олган Қобилни устига қўйиб уни кўринмайдиган қилиб қўйиши, сўнгра хотиржам ўз ишини давом эттиравериши керак эди. Аксига олиб шу пайтда Қобил ҳожатхонага кириб кетган ва юз-қўлини юваётганди. Уни топгунларича машина яримлаб қолди. Йигитчани тезлик билан омборга юборишди. Исроил ака бетоқат бўла бошлаганди. Қобил келганлиги ҳақида ишора бўлиши биланоқ умрида чекмаган одам соқчидан сигарета сўраб уни тутатиб беришини илтимос қилди ва об-ҳаво ҳақида бир нималар деб чалғитган бўлди. Лекин ниқобли, деярли бир хил кийимли юкчилар ичида қай бири Қосим эканини Қобил фарқлай олмади.

— Нега анқаясан?! Қани, қопни ол! — деган бўғиқ овоз келди бир пайт ва уни маъноли туртиб қўйди. Бу Қосим эди.

Қобил қопни елкасига олиб машина томон йўналди. Ортидан эса Қосим изма-из бораверди. Машина бортига киришгач, “Тез

қоплар устига чиқиб ётиб ол!" дея шипшиди. Қобилбек ўз қопини қўйгач, чаққонлик билан унинг орасига ётиб олди. Қосим эса унинг устига ўз қопини қўйиб устидан уриб-босиб қўйди. Қобил миқ этмай ётган қоплар тахлами нариги тахламлардан дастлаб бир оз фарқ қилиб турган бўлса-да, кейингилари қўйилавергач, бу фарқ сезилмай кетди. Машина тўлди. Эпиги маҳкамланиб пломбаланди. Йигитчанинг нафаси қисилиб терлаб-пишиб кетди. Лекин энг ёмони унда на тайёрлаб қўйилган озуқа ва на пул бор эди. Шошилишда қолиб кетибди.

Бир соатлардан кейин машина ўрмонзорлар оралаб физиллаб кетди.

Эндиги вазифа деярли борт бўйи тахланган заҳарли қоплар орасидан ўтиб, люкга етиб олиши ва уни очиши керак. Фақат шундагина озодлик ҳавосидан эркин нафас олиши мумкин бўларди. Бироқ ичкаридан маҳкамланган люк тутқичи болт билан қотирилган экан. Унга нозик бармоқларининг кучи етмади. Эгшига уриниб кўриб баттар терлаб-пишиб кетди. Юз ниқобини ҳам ечиб ташлади. Люкнинг кичик тирқишидан кираётган тоза ҳаводан тўйиб-тўйиб нафас олди. Бир оз ўзига келгандай бўлди, қопларни у ёқ-бу ёқ суриб аввалига боши, қўл чиганоғи билан итариб кўрди. Бўлмади. Оёқ билан тепишга эса жой тифизлик қиларди. Шу туфайли қопларни машина эпиги томон бир-бир суриб жойини чуқурлаштиришга ҳаракат қилди. Ҳар ҳолда ҳаракатлари беҳуда кетмади. Ниҳоят, икки оёғини буклаб бир иложи қилиб люкка тиради. У оёқларини итарган сайин остидаги қоплар сиқилиб жой янада чуқурлашди. "Ишқилиб қоплар ёрилиб кетмасайди. Агар ёрилиб кетса ҳидидан заҳарланиб ўламан", деган нохуш ўй ўтди ҳаёлидан ва яна юз ниқобини тақиб, люкни тўхтовсиз тепа бошлади. Бу ҳолат кўпроқ инсоннинг ҳаёт-мамонт жангига ўхшаб кетарди.

...Қобилбек ҳолдай тойди. "Энди нима қилсам экан?" деган нохуш савол унинг ҳаёлини чулғаб олди. Кўзларини юмиб бир оз ётди. Машина бир маромда физиллаб борар, унинг қай манзил томон кетаётгани фақат кабинадаги юк эгаларигагина

маълум эди. Йигитча кўз олдига ойиси, дадаси ва синглисини бир-бир келтирди. "Сени кутяпмиз, ўғлим. Бардам бўл!" дерди ойиси... Бортнинг қаеридандир "шиқир-шиқир" овоз келарди. "Қизик, бу овоз қаердан келяпти экан?" У яна яхшиллаб қулоқ солди. Овоз эшиқдан эмас, олд томондан келаётганди. "Яна битта люк бормикан?" деган ўй "ярк" этиб хаёлига келди ва тезлик билан борт томининг олд қисмини синчиклаб кузатди. Ҳақиқатдан ҳам иккинчи люк оз-оздан кўтарилиб-тушаётган ва уни ўзига чорлаётгандек туюлди. Шу ондаёқ у ўзи турган чуқурчага қопларни суриб ўша люк томон интила бошлади. Хайриятки, люк темир болт ўрнига сим ўраб маҳкамланган экан. У бир илож қилиб еча бошлади. "Ишқилиб синиб қолмасин-да. Э, худо ўзинг мадад бер!" деб юборди у беихтиёр. Ниҳоят, люк очилди ва йигитчанинг димовига совуқ, лекин нашъали озодлик шабадаси урилди.

У калласини оҳиста чиқариб кўрди. Яхшиям жуссаси кичик бола бўлгани. Каттароқ бўлганидами, гавдаси бу тешикка сифмасмиди. Лекин кетиб бораётган машинадан сакраб тушиб қолиш жуда хавфли эди. Чунки қўл ёки оёқни синдириб олишнинг ҳозир пайти эмасди. Яна кабинадагилар уни кўриб қолишлари ва ушлаб олишлари ҳеч гапмас. Эндиги вазифа машинанинг бирор жойда тўхташини кутишу урра қочиш эди. Қобилбек бу вазифани бемалол уддалай олди.

У люкдан чиқишда илиниб қолмаслиги учун махсус плашчани ҳам ечиб қўйди. Машина секинлаб бир кичикроқ йўللardan бирига бурила бошлагач, йигитча чаққонлик билан люкдан чиқди-да, орқага эмаклаб бориб осилиб сакради. Оёқлари зирқираб оғриганига қарамай қалин ўрмон ичига кириб ғойиб бўлди.

У тўхтовсиз чопар, шох-шаббалар юз-кўзига урилар, унинг назарида кимдир ортидан қувиб келаётгандек, милтиқ билан уни мўлжалга олаётгандек туюларди. Йўлида дуч келган қуёну олмахонлар ҳам, бесарамжон қарғаю уккилар ҳам уни қизиқтирмаётганди. У ниҳоятда чарчаб майсалар устига чўккалаб қолди ва ҳансираб бир дарахт танасининг ортига ўтди-да, келган томонини зимдан кузатди. Нафасини ростлаб олгач,

яна чопиб кетди. Кетаверди, кетаверди, то оқшом чўккунига қадар тўхтамади. Қалин, қоронғу ўрмон уни ўз оғушига олиб яширди.

У ўша тунни бир дарахт тепасида ўтказди. Ухлаб қолиб йиқилиб тушмаслик учун шимининг камарини дарахт бутогидан ўтказиб олди. Оёқлари увишиб безовта бўлиб чиқди. Тун қоронғуси шундай қўрқинчли эдики, қандайдир ҳайвонларнинг шарпаси келар, уккилар тинмай сайрар ва тўсатдан потирлаб парвоз қилишарди. Лекин йигитча қўрқмади. Чунки ҳозир бунинг мавриди эмасди... Осмон оқара бошлаши биланоқ у яна йўлга отланди. Оёқ-қўллари совуқдан титраб-қақшаётганди. "Тез-тез юрсам исиб кетаман" деган ўйга борган қочоқ физкультура дарсида машқ қилишадиган "марш-бросок" суръатида тўғри келган томонга қараб таваккал кета бошлади. Унинг мақсади темир йўлга чиқиб олиш эди. Лекин ҳеч қандай йўл нишонаси йўқ, назарида ўрмон тобора қалинлашиб борар, оқиш осмон фақат баланд дарахтлар орасидангина аранг кўринарди.

Қорни ҳам очиб кетди. Яхшиямки кедр ёнғоқлари кўп экан. Уларни териб олиб чақиб кетаверди. Бир жойда ёввойи олмага дуч келди. Мевалари кичкина экану лекин жуда мазали, ширин экан. Териб ҳамма чўнтакларини тўлдириб олди. Лекин куннинг иккинчи ярмида тўсатдан шамол эсиб ёмғир томчилай бошлади. Кечга яқин эса ёмғир ҳам, совуқ ҳам кучайди. Плашчни машинада қолдиргани алам қилди. Бирор пана жой топиб тунаб қолиши керак эди.

Ўрмон ичи баланд-пастликлардан иборат бўлиб, жилғалар ва ботқоқликлар кўп эди. Бир жилға қирғоғида баланд тепалик ёнида ковак кўринди. У бирор жониворнинг уяси эканлиги аниқ эди.

Қобилбек узун бир ёғочни олди-да уни аввало ковакка тиқиб уриб кўрди. Бир тулки чиқиб қочди. Ўша куни у ёғочни маҳкам ушлаганича тулки ковагида тунади. Бечора тулкининг раҳми келдими, тунда бир исканиб келдию ҳар ҳолда иззатини билиб қўшнисининг ковагига кириб кетди.

Йигитча шу зайл қалин ўрмон ичра танҳо яна беш кун

кезди. Лекин бирор одам зотини учратмади, йўл тугул бирор қишлоққа ҳам дуч келмади. Еб бўлса бўладиган нимаки учраса, паққос тушириб кетаверди. Бироқ қорин қурғур тўявермасди. Бунинг устига, кийими ҳам юпқа, тунлари совуқда дийдираб чиқар ва шамоллаб касал бўлиб қолмаслик учун фақат бадантарбия қилиб олға интилиб борарди. Бундан ташқари, тунда машина ёки поездларнинг овози яхши эшитилар деб ўйларди. Шу туфайли энди кундузлари мизғиб олиб, асосан тунлари йўл юришга уриниб кўрди. Лекин бу жуда хавфли бўлиб, зим-зиёда оёқ остида тўсатдан зовурлар, ботқоқликлар чиқиб қолиши мумкин экан. У узун калтак билан худди кўзи ожиздек эди, йўли сира кўпаймасди. Ҳаво булут бўлгани учун юлдузлар кўринмас, кўринганида ҳам йигитча ўз йўналишини топа олмасди. Ниҳоят, у дарахтлар сийрак бир очикроқ майдончага чиқиб қолди. "Ишқилиб ботқоқмасмикан?" деган фикр хаёлидан ўтди ва таёқни ерга суқиб-суқиб кўрди. "Хайрият", деб қўйди ёруғлик сари илдам қадам ташларкан. Қоронғу дарахтзорда чиринди ҳидидан диққанафас бўлиб кетди.

Очиқликка чиқиб бораркан оёқлари билқиллаб турган нам тупроқни ҳис қилди ва тўп-тўп бўлиб қорайиб турган алақандай хашак-чўп ғарамларига дуч келди. Бирининг устига ўтириб дам олмоқчи бўлди. Юмшоқ экан. Уйқу элитди. Кўзлари юмилиб ёнбошлаганча ухлаб қолди. Тонгга яқин ёмғир ёғиб шамол эса бошлади. Совуқдан у ён-бу ён ағанаб бир оз ётди, лекин шамоллаб қолишдан чўчиди ва ўзини дарахтлар панасига олмоқ учун аранг ўрнидан турди. Қорни шундай очиқдики...

Очиқ майдонда турган хашак тўпларининг табиий эмаслиги, балки унинг одам қўли билан қилингани эътиборини тортди. Уйқусираётган кўзларини яхшилаб ишқалаб қора тупроққа тузукроқ разм солди. Ҳар жой, ҳар жойда қизариб қандайдир сабзавот доначалари кўриниб турарди. "Урра!" деб юборди у ҳайқириб ва шашт билан картошка доналарини тера бошлади. Бир-иккитасини оғзига солиб чайнаб ютиб ҳам юборди. "Буни кимдир эккан, демакки, бу ерда одамлар бор" деган ўйга борди у. Чўнтакларининг ҳаммасини майда картошкага тўлдирди. Очиқликнинг яна бир четроғида эса сабзи ва шолғомнинг

қолган-қутганларини ҳам топди. Ёмғир тобора тезлашиб ҳаво совий бошлади. Қобилбек қорин рамида ўзининг ивиб кетганини ҳам сезмай қолди. Йиққанларини бир жилға бўйига тўплади. Яхшики, чўнтагида гугурт бўлиб, унинг фақат икки донаси қолганди. Тезроқ панароқ жой топиб ўт ёқиб қуришиб олиши керак эди. Ағанаб ётган бир улкан дарахтни топди ва унинг остидаги ёмғир тегмаган хазону хашақларни бир жойга жамлади-да, гугурт қутининг ярмини йиртиб олиб уни эҳтиётлик билан ёндириб хас-хашақлар орасига тикди. Кўп ўтмай димоқни қитиқловчи роҳатбахш тутун баданга ҳузур берувчи оловга айланиб рақс туша бошлади.

Йигитча оловда исиниб, қуришиб ва ҳатто йиққан сабзавотларини бир қисмини кўрга кўмиб иссиқ-иссиқ еб олди. Негадир алангани ташлаб кетгиси келмасди. Чунки унинг ёнида бор-йўғи бир дона гугурт донаси қолган ва ёмғир эса энди ўйноқи қорга айланаётган эди. У олов олдида мизғиб ётаркан, аллақаяқдан итнинг вовулаганини эшитиб чўчиб уйғониб кетди. Вовуллаш очиқ майдоннинг нариги томонидан келаётганди. Очиқликда қорнинг аслида кўп ёғаётгани кўришиб турар, эрталаб картошка терган жойлари энди оппоқ оқариб бўлган, картошка қидириш энди бефойда эди.

"Ит бор, демак, одам бор, — деди ўзича йигитча. — Тезроқ бирор бошпана топишим керак, йўқса совуқда қотиб қоламан. Яхши одамлар бордир, ёрдам беришар". У шундай хаёллар билан ўзини овутиб борар ва итнинг яна бир бор вовуллашини эшитмоқ учун бутун вужуди қулоққа айланган эди.

У туртилиб-суртилиб узоқ юрди. Ниҳоят, димоғи тутун ҳидини туйди. Ит уни сездими, акиллашни авж олдириб гўё ўзига чорлайверди. Узоқда бир пастак ёғоч уй кўринди. Шу пайт эшик очилиб ичкаридан басавлат, серсоқол, фуфайкали бир киши чиқиб келди. Унинг қўлида ойболта бор эди. У итига "Тинчликми?" дегандек қараб, бир нима деди. Ит эса думини ликиллатди, лекин бегона одамни сезгандек кўзини йигитча томондан узмаётганди. Қобилбек эса тўнка ортига яшириниб манзарани бир оз кузатиб ётди.

Ҳалиги киши ўтин ёра бошлади. Ёрилган ўтинлар бир талай

бўлди. Ўз ишига қизиқиб кетганидан фуфайкасини ечиб бир четта итқитди-да, яна ёришда давом этди. Йигитча ўриндан қўзғалиб у кишининг олдида бориб салом бермоққа чоғланди. Совуқдан бундай ётавергандан кўра унга ёрдам бериб, тезроқ олов олдида исингани маъқул эди. У эндигина ўрнидан туриб қўзғалмоқчи бўлган ҳам эдики, бир енгил машинанинг овози эшитилди. Ит занжирини узиб юборай деган даражада хура бошлади. Ҳалиги киши чопиб ичкарига кирди-да, милтигини олиб чиқди. Қобилбек чўчиб яна ётиб олди. "Мени қидириб келишган бўлса-я?" деган нохуш фикр ўтди кўнглидан. Лекин уни қидириб келишмагани тез орада аён бўлди...

Оқ "Нива" уйчадан берирокда тўхтади. Уйча эгаси унга милтиқни ўқталаб тураверди. Машинадан ҳеч ким тушмади. Ниҳоят, бир оздан сўнг боши кал, қора плашли киши оҳиста эшикни очди ва бир нима деб қичқирди. Хуллас, икковлари узоқ тортишишди. Шу пайт Қобилбекнинг кўзи уйчанинг орқа тарафидан милтиқ ўқталаб келаётган бошқа бир кишига тушди. У писиб келди-да, милтиқни ҳалиги басавлат кишининг пешонасига тиради. Киши қуролини ерга ташлади. Машинадан яна икки киши тушиб келишди ва уй томон йўналишди. Ит акиллайверди. Кал киши ёнидан пистолет чиқариб кучукка қараб ўқ ўзди. Ит оғриқ азобидан вангиллай бошлади. Милтиқ ўқталаб турган киши уй эгасининг бўйнига милтиқнинг қўндоғи билан бир туширди. У «гурс» этиб ерга қулади. Миқ этмади шекилли, кал милтиқлига қоровуллашни топшириб, ўзи уй ичига кириб кетди. Бир оз ўтгач, учаласи чиқиб келишди. Уларнинг алланарса қидираётгани жонсарак ҳаракатларидан сезилиб турарди.

Қобилбек нима қиларини билмай юраги така-пука бўлиб воқеанинг давомини кузатиб ётар, ҳозир тиқилинчда негадир йўталгиси келганидан хуноби ошиб ўз оғзини маҳкам тўсиб олганди. "Агар сезиб қолишсами?.. Мени Худо сақлади" деди у хаёлан.

Қуролли кишиларнинг иккитаси уйча атрофини ҳам бир қатор кўздан кечиришди. Бирови ит ётган жойни, ўтинлар

орасини ҳам текшириб вангиллаётган итни бир тепди. Унинг дами ўчди. Иккинчи киши эса жаҳл билан фуфайкани копток қилиб тепиб юборди. Бир нарсалар деб болахонадор сўкинган, бақир-чақир овозлар анча вақтгача тинмади. Сўнгра уй эгасини роса дўппослашди. Кал киши унга қарата тўппончасидан ўқ узди. Киши юзтубан йиқилгач, шоша-пиша машинага ўтиришди-да, уни физиллатиб ҳайдаб кетишди.

Қобилбек кўрқувдан анграйиб қолди. Совуқданми, кўрқувданми тишлари тинмай такилларди...

ЎЗБЕКЧАНИ ТУПШУНМАГАН ИТ

Йигитча машинанинг қайтиб келишидан чўчиб яна узоқ ётди. Ярадор ит тинимсиз гингшиган овоз чиқарарди. "Унга ёрдам беришим керак. Эҳтимол ануви киши ҳам тирикдир" дея ўрнидан даст туриб уйча томон чопди. Лекин уй эгаси оғзи очилган, кўзлари бақрайган ҳолда жон таслим қилган, итнинг эса оёғидан қон оқар, гингшиб уни яламоқда эди.

Қобилбек кўрқиб кетди. Ўликни биринчи кўриши эди. Шундай бўлса-да, "Илоҳим жойи жаннатда бўлсин", дея юзига фотиҳа тортди.

Қобилбек уйча ичкарисига аста кириб, ҳамма ёқнинг ағдар-тўнтар бўлиб ётганини кўрди. Стол ҳам ағдариб ташланган ва духовка қозонида пишган картошка полда сочилиб ётар, пол тахталари ҳам суғуриб кўрилган, демакки, жиноятчилар муҳим бир нарсани топа олмай алаmidан ануви кишини ўлдириб кетишган эди. Йигитча бир пайтава топди-да, итга қараб чопди. Унинг ярасини боғлаб пешонасини силади. Итнинг кўзлари мўлтираб халоскарига миннатдор боқди. У кўп қон йўқотганиданми, тамоман ҳолсиз эди. Шу пайт йигитчанинг нигоҳи қор, лойга қоришиб ётган фуфайкага тушди ва уни тездан эгнига кийиб олди. Иссиққина, узунгина пахтали кийим экан. Жони киргандек бўлди. Уйга кириб шошиб тўкилган картошкалардан териб еди. Печ оловининг ёнаётганини кўриб бир оз исиниб олгиси, пиширилган картошкалардан яна егиси келди. Уларни тезда бир идишга териб чикди ва тўйгунича еб

олди. Бир донасини итга олиб борди. У бир ҳидлаб олди-да, ғингшиб "емайман" дегандай бошини четга бурди.

— Еявер, қувват бўлади. Сени ўзим олиб кетаман. Қўшнимизнинг сенга ўхшаган ити бор. Таништириб қўяман.

Ит эса жавобан тилларини ялаб-ялаб қўйди.

"Уни печ олдига олиб кириш керак" деган хаёлга борди Қобилбек ва итни даст кўтариб олди. Печ эшигини очиб ўтинлардан ташлади. Унинг устига пўстак солиниб, ётишга жой ҳам қилинган экан. Қорни тўйгани учунми ё фуфайканинг иссири элитдими, печ устига чиқиб мизғиб олгиси келди. Бир зум ҳузур қилиб ётди ҳам. Лекин жасадни бундай аҳволда қорга ташлаб қўйишга кўнгли бўлмади. Ўрнидан шашт билан турди-да, белкуракни олиб итга "Мен ҳозир келаман" дея чиқиб кетди.

У умрида қабр қазимаган ва ўлик кўммаган эди. Аввалига нима қиларини билмай узоқ ўйланиб турди. Анчагина қалинлашиб қолган қор сиртига тўртбурчак чизик тортиб олиб уни кавлай кетди. Ернинг қалин қисми чиринди бўлиб тупроғи ҳам жуда юмпоқ экан. Ҳаш-паш дегунча тўртбурчак ўра тайёр бўлди. Энди жасадни судраб олиб келиш керак. Басавлат одам жуда ҳам оғир экан. Уни аранг ўрнидан кўзғотиб судради. "Кўмиш олдидан нималардир қилиш, яъни Қуръон тиловат қилиш керакдир" деб ўйлади йигитча. Жасаднинг оғзи очилиб, бақрайиб туришидан қўрқди. Шу туфайли иложи борича унга қарамасликка ҳаракат қиларди. Унинг ёқасидан судраб аранг ўра ичига тушириб олди. Энди тупроқ тортиш керак эди. Лекин кўзига қараш, унга тупроқ ташлашдан чўчиди. Шу туфайли ичкаридан бир пўстакни олиб чиқиб юзига ёпти. Сўнгра хазонлардан ташлади ва билганича Қуръондан калима келтирдиди, юзига фотиҳа тортиб чуқурга охишта тупроқ ташлай бошлади...

Тез орада уй ёнида бир дўнглик пайдо бўлди. Марҳумнинг боши қайси томонда эканлигини белгилаб ўйиш учун арча шохларидан олиб келиб суқиб қўйди. Бу пайтда совуқ изғирин эса бошлаб, қор анча қалинлашганди. Қобилбекнинг кўзи 10 — 15 метр наридаги бир трубаси бор пастқам уйчага тушди. У

ертўла бўлиб, эшиги очиқ экан. Ичига кирдию хурсанд бўлиб кетди. У ерда бир уюм картошка, бир оз сабзи ва шолжом, бир идишда кунгабоқар мойи, бир оз асал ва яна шишаларда оқиш ичимликлар бор экан. Йигитча ичимликдан кружкага қўйиб ичиб кўрди ва нафас ололмай қолаёзди. У бадбўй, аччиқ эди ва танасини қиздириб юборди. Кружкадаги қолганини итнинг ярасига қўйди. Ит қаттиқ фингшиди-ю яна тинчиб қолди.

Итни «Олапар» деб чақира бошлади. "Олапар тузалсаёқ бу ердан кетаман. Уни бу аҳволда қолдириб кетсам тўғри келмас" деб ўйлади у ва итнинг бошини силаб картошкадан бўлиб берди. Ит янги эгасининг қўлини қайтаришни ўзига эп кўрмади шекилли, уни еб олди.

— Э, қойил! Иш бундоқ бўпти! Энди бизлар дўстмиз. Овқатимиз ҳам етарли. Хоҳлайсанми, картошка қовуриб бераман?

Ит индамади. Эҳтимол ўзбекчани тушунмагандир?

Қобилбек уйча ичини тартибга солди. Челақдаги сув ағдариб юборилганди. "Қани энди сув иситиб чўмилиб олсайдим" деган ўй ўтди хаёлидан ва челақни олиб сув излаб кетди. Шамол кучайган, ёваётган қор кўз очирмас, қор бир зумда баландлашиб оёқ изи яққол қоладиган даражага етган, "Нива"нинг излари ҳам ўчиб бўлганди.

Сув узоқ эмас экан. Картошка ўрадан ўн метрча юрилгач, қудуқ бор экан. Қобилбек сувни олиб келиб духовка ичига қўйди. У тандирга ўхшар, лекин қопқоқли эди. Сув исигунча картошкадан қовуриб тўйиб еб олмоқчи бўлди ва мойдан қозончага қўйиб оловни баландлатди.

...Қорнини тўйгазиб, овқатдан итга ҳам берди. Ит "Раҳмат" дегандек "Вов!" деб қўйди, лекин картошкаларнинг иссиқлигидан тили куйган эди. Йигитча шалпангқулоқ дўстига жаврай-жаврай унинг кўз олдида елкасидан сув қўйиб ювинди. Олапар эса хомуш, фақат баъзан қулоқларидан биринигина диккайтириб қўярди, холос. Ташқарида эса увилаган овоз тобора кучайиб борар, қор бўрони бошланган эди.

Қоринни тўйдириб, ювиниб олган Қобилбек печ устига

чиқиб кўп ўтмай донг қотиб ухлаб қолди. Қанча ётди билмади.

Совуқдан эти жунжикиб ўрнидан турди. Печ деярли ўчиб қолибди. Фақат икки бўлак чўғ қизариб турарди. У шошилинич тарашалардан печ ичига тикди-да, кучи борича пуфлаб ниҳоят ёқиб юборди. Қолган ўтинларни ташлади. Ташқаридан тезда ўтинлардан олиб келмоқчи бўлди. "Ўт ўчиб қолмаслиги керак, чунки гугуртим йўқ", деган ўйга борди у. Бир шишакни оёғига илди-да, фуфайкани устига ташлаб ташқарига чопди. Лекин эшикни қанча итармасин очолмади. Уни кимдир ташқаридан тамбалаб қўйгандек эди "Нима бало, биров келиб устимдан беркитиб кетдимикан?" деган нохуш ўйга борди у ва эшикни қаттиқроқ итариб кўрди. Қор шундай қалин ёққан эдики, ҳатто эшикни ҳам тўсиб қўйган экан. Аранг эшикни очди. Қор бел бўйи эди. У бир қорга, бир оёғидаги шиппакка қаради. "Эссиз, тоғани этиги билан кўмиб юборибман", деб ўйлади ва уйча ичидан иссиқ оёқ кийим қидира бошлади. Бир жуфт кигиз этик (валенка) топиб олди. Уни кийиб ташқарига чиқди. Асосий заруратлар — ўтин, ертўла ва сув томон йўл очмоқ керак эди. Қобилбек бунақа қалин қорни умрида кўрмаганди. Озгина юрганди, этик ичи қорга тўлиб ичкарига қайтиб кирди. Қор ҳамон тўхтамай ёрмоқда эди...

— Энди нима қиламиз? Қанақа қилиб кетамиз, Олапар? — деб сўради у итдан. Ит "Билмасам, камроқ ухласанг ўласанми?" дегандек гингшиб қўйди.

— Бирор икки сутка ухлабман шекилли-да. Ҳа, айтмоқчи, ташқарига чиқасанми?

Ит уялдами, индамади. "Бечорани қорни очибди", — деди йигитча ўзича, — ўзимникиям қолишмайди. "Демак, ертўла томон йўл очиб биринчи навбатда картошкани қайнатишга солиб қўйиш керак, ўтин ҳам зарур, сув ҳам..." деди у ўзига ва қорни кураб йўл очишга шашт билан киришиб кетди.

Қор эртаси ҳам, индини ҳам тинмади. Қобилбек қорни кечиб ватан сари бирор қадам ҳам юра олмади. Шундай қилиб, у оппоқ қорларга бурканган қалин ўрмонзор ичра Олапар билан қишлай бошлади...

ИЗ ҚОЛДИРМАЙДИГАН ЖИНОЯТЧИЛАР

Яширин заҳарли химреактивлар ишлаб чиқариш корхонасида қул каби ишлаётган ишчилардан бировининг қийиб бўлгани бу ердаги муҳитни алғов-далғов қилиб юборди. Унинг кимлигини аниқлаш қийин бўлмади. Биринчи сўроқдаёқ Исроил аканинг ўзи Қобил исми йигитчанинг "ўзбошимчалик" билан қочиб кетганини гапириб берди.

— Сенлар уюштиргансанлар! — деди иш бошқарувчиси бақириб.

— Йўқ. Унинг ўзи ҳадеб "Кетаман. Онамни соғиндим", деб қоли-жонимга қўймаёттанди. Ҳали ёш бола-да, — деди Исроил ака.

— Ҳамма ишни расво қилди-ку! Айтиб қўяй, уни ушлаб олсак бу дунёга келганига пушаймон бўлади ҳали! Боринг, ишпингизни қилинг!

Таҳликали қидирув ишлари бошланди. Исроил ака ва унинг жамоа аъзолари "Ишқилиб, уни тутиб олишмасин-да", деган хавотирлик билан яшар эдилар. Қобилбек қочиб ўрмон ичига кйриб кетиши мумкин бўлган жойларни қидира бошлашди. Қаёқларгадир хабарлар берилди. Ҳатто ўрмон ичидан чиқиб келган "Нива"дагилардан ҳам сўралди. Улар ҳеч кимни кўришмаганини айтишди. Қидирув ишлари то баланд қор ёққунга қадар давом эттирилди. Натижа бўлмади. Корхона раҳбарлари саросимага тушиб қолишди. Улар корхона омборидаги хом ашё ва тайёр маҳсулотларни алақаёққа тапиб олиб кета бошлашди. Маҳсулот ишлаб чиқариш тўхтатилиб, барча ишчилар юклаш, тапиш ва тозалаш ишларига ташланди. Уч кун ичида корхона шип-шийдон қилинди. Бунинг устига, қаттиқ совуқ турди, қалин қор тушди. Ишчилар ертўладаги усти қулфловлиқ барак ичида уч кун ётишди. Уларга овқат ҳам берилмади. Фақат икки маҳал булка нон берилди. Уни қуруқ сув билан ейишди. Шовқин кўтара бошлашди. Ниҳоят, тўртинчи кун иш бошқарувчи соқчилар орқали ўз ҳузурига бригада бошлиқларини йўқлади.

— Менга қаранг, гап бундай, Исроил ака. Биз ишларни бутунлай тўхтатамиз. Мана, йигитларингизнинг паспортлари. Анали боланикиям шу ерда. Қисқаси, мен уни танисмайман. Сиз ҳам мени танисайсиз. Ҳозир сизларни қўйиб юборамиз. Лекин "ғиқ" деган овоз чиқармайсизлар. Тўрт томонларинг қибла, кетаверасизлар.

— Иш ҳақимиз-чи?

— Сизларни олиб келган одамга ҳар бирингиз учун 500 доллардан ҳақ тўлаганман. Яна уч маҳал овқат, ётоқ. Мана манави пулни олинг-да, соғ-омон қутулганингизга шукур қилинг, — деди у 200 доллар пул узатиб.

— Ахир бу инсофсизлик-ку! Бундай совуқда оч-наҳор ўлиб кетамиз-ку! Бу пул нима бўларди?!

— Хоҳламасангиз баракнинг устидан қулфлаб кетаверамиз. Бизга барибир. Ануви бола бу ерга аскарларни бошлаб келиши мумкин. Шунинг учун бу ерни портлатиб йўқ қилишни буюраман. Ўйлаб кўринг, уч дақиқа муҳлат. Ортиқча гап сизмайди.

Исроил аканинг дами ичига тушиб кетди. Бу кутилмаган ҳолат эди. "Демак, бу жиноятчилар тўдаси ҳукуматдан чўчишяпти. Из қолдиришмоқчи эмас. Рози бўлмаслиқдан бошқа илож йўқда ўхшайди", дея фикрлади у.

— Хўш, қария, нима дедингиз?

— Сизга раҳмат, ҳар ҳолда бизга иш бердингиз, одамгарчилик қилдингиз. Фақат илтимос, бизни Ўзбекистон чегарасигача элиб қўйсангиз.

— Йўқ, катта магистраль йўлга олиб бориб қўямиз. Лекин "ғиқ" деган овоз чиқса йўлда тушириб кетамиз.

— Бўпти, унда пулдан қўшинг. Ҳеч бўлмаса йўлқирамизни қопласин. Бола-чақамиз олдига эсон-омон етиб олайлик.

Алексей Петрович ўқрайиб қаради.

— Мен сизга "Бошқа гап сизмайди" дедим. Хоҳласангиз шу, соғ қолганингизга шукур қилинг. Сизга 10 дақиқа муҳлат. Ҳамма одамларингиз юк машинасига чиқишсин. Бўлмаса қолаверипади, — таъкидлади бошлиқ ва соқчига тегишли буйруқ берди.

Одамлар зудлик билан узун фура ичига қамалди ва ўн беш дақиқадан сўнг унинг эшиги маҳкамланиб, қора "Жип" ортидан йўлга тушди. Уларнинг қаерга кетаётганликлари номаълум эди. Исроил ака бўлган гапни шерикларига етказди. Ҳаммалари норози бўлишди, лекин иложсиз эдилар.

Ниҳоят, уч соатлар юрилгач, "тез тушинглар!" деган буйруқ бўлди. Соқчилар қуролини ўқталиб туришарди.

— Биз қаердамиз, ака? — деб сўради Қосим бир соқчидан.

— Семипалатинск вилоятида. — деб совуқ жавоб берди у.

Улар тушиб бўлгани ҳамоно эшиклар ёпилди ва соқчилар кабинага қараб чопишди. Машинанинг номери лой билан бўялган эди. У шу ондаёқ варилаб жўнаб қолди. Исроил ака "Жип" томон чопди. Алексей Петрович тўппонча ўқталиб чиқди.

— Яқинлашма, отиб ташлайман!

— Биз ахир бу ердан қандоқ қилиб кетамиз?

— Мана бу томонга қараб озгина юрсанглар катта магистраль йўл келади. Ўнгга Олмаотага, чапга Россия чегарасига. Тушунарлими? — деди у тўппончасини пастга тушириб.

Мўйсафид яна бир нима сўрамоқчи бўлиб оззини жуфтлаганича қолаверди. Номерсиз машина ғизиллаб жўнаб қолди.

— Майли, отахон, тапвиш чекманг, ҳаммасини кўриб-билиб турибмиз. Худога шукур, қутулдик, — деди Зафар нима қиларини билмай қолган мўйсафидга.

— Ҳа, ўғлим, тўғри айтасиз. Бундан баттар ҳам бўлиши мумкин эди.

— Эҳ, Қобилни бекор кетказдик-да, — деди бир йигит афсусланиб.

— Нега унақа дейсан? — деди Қосим жеркиб.

— Баҳоргача ишлаб турармидик. Ҳозир энди қаёққа борамиз? Уйга сўппайиб кириб борамизми?

— Ўртада бор-йўғи 200 доллар пул бор. Бўлар иш бўлди, баҳслашмайлик-да, каллани ишлатайлик, — деди Исроил ака.

— Улар билан келишсак бўларди. Гаплашишни эплотмадингиз. Нима, ё ўзингизни ҳақингизни олводдингизми?

— деди яна ўша йигит бўйнини чўзиб.

— Хў, бола, оғзингга қараб гапир. Пешонангга милтиқ тираб туришса нима қилардинг?! — деди мўйсафид ва чўнтагидан 200 доллар чиқарди. — Мана, нима қилсанглар қилаверинглар, мен кетдим.

Исроил ака пулни қор устига ташлади-да, ўзи тизза бўйидан баланд қорни кечиб кўрсатилган йўл томон кета бошлади. "Ҳой, тоға, тўхтанг!" дея қичқирди йигитлар. Лекин у қўлини силтадию аммо ортига қараб ҳам қўймади. Зафар ҳалиги димоғдор йигитнинг жағига бир туширди ва улар қорга беланиб муштлашиб кетишди. Ажратиб қўйишди. Зафар ердаги пулни олди ва ёнидан 20000 сўм чиқариб ҳалиги йигитнинг юзига қараб отди.

— Ма! Сен билан бизнинг йўлимиз энди бошқа. Биз тоға билан бирга кетамиз.

Ўн икки аламзада юртдошлар мўйсафид изидан тез-тез кета бошлашди. Уларнинг изидан ўн учинчиси ҳам эргашди, ўн бешинчи эса бу маҳалда узоқ ўрмон ичида картошка қовурмоқда эди...

Кейинчалик маълум бўлишича, улар Олмаотага автобусда келишган. У ерда бозорда юртдошларини излашган. Улар ёрдамида Тошкентга етиб олишган. Фирибгар Аликни топиш, ундан ҳақларини ундириш ва керак бўлса, жазолаш мақсадида Исроил акани бекатда доимий навбатчи қилиб қўйишгани ҳолда қолган йигитлар мардикорлик ва ҳар хил майда-чўйда юмушлар топиб кундалик заруратлар учун ўртада пул ишлаб келиб туришган. Ниҳоят, бир ҳафталардан сўнг уларни элтиб қўйган "Форд" пайдо бўлган. Исроил ака у билан яхшиликча гаплашиб Аликни топиб беришни илтимос қилган. Шофёр рози бўлган, лекин фирибгар "одамфуруш"дан дарак бўлмаган. Унинг машинаси йўловчиларга тўлгач, навбатдаги рейс бўйича жўнаб кетган. Шундан сўнг Исроил аканинг ёдига Қобил келган. "Демак, Қобилжон ички ишларга мурожаат қилган бўлса, Алик аллақачон темир панжара ортида ўтиргандир. Эҳтимол ички ишлар махсус бўлинмаси бизни қутқаргани отлангандир".

Исроил ака бу фикрни Зафарга айтиб ва уни навбатчиликда

қолдириб ўзи Қобилбекни қидириб Ширинсойга жўнади. Чунки унинг қўлида Ойбекнинг манзили бор эди. Ойбек уни хурсанд қутиб олди:

— Ие-ие, келсинлар, меҳмон. Қани, ичкарига. Қобилбек ҳам келдими?

— Э, йўқ. Нима, у ростдан ҳам келмадими? — деб сўради мўйсафид хавотирланиб.

Шундан сўнг улар ҳайрон бўлиб Бектепа қишлоғига йўл олишди ва йўл-йўлакай Ойбекни бўлган ишлардан хабардор қилди.

— Э, бўлди. Эҳтимол у Чимкентда — Сапарқул аканикида ишлагани қолгандир.

— Лекин мен ундан бизни қутқаришларини уюштиришларингизни сўраб қаттиқ илтимос қилган эдим-ку.

— У ер Олтойга яқинмиди?

— Ҳар ҳолда яқин эди, албатта.

— Бўлмаса Наташанинг олдига кетгандир.

— Ким у Наташа?

— Дадасининг хотини.

— Ие. Менга бу ҳақида индамаган эди-ку.

— Бўлмаса бундай қиламиз. Ҳозир укам Нурбекнинг уйидан хабар оламиз. Эҳтимол келгандир, келмаган бўлса Наташага қўнғироқ қиламиз. Бир одамда Сапарқул аканинг телефон номери ҳам бор.

— Ҳа, яхши. Ишқилиб тинчлик бўлсинда.

Улар Нурбекникига келишганида Ойниса одатдагидек қўшни туманга ишлагани кетган экан. Нурбек кичик скамейкада ҳассаси билан ер чизиб офтобда тобланиб ўтирарди. Исроил ака йўл четида қолди ва ҳароб чала уйни кўриб ачиниб кетди. "Бечоралар, ҳақиқатдан ҳам жуда ночор яшашар экан-ку! Қобилжоннинг ўрнига бошқасини жўнатсам бўларкан", деди у ўзича.

Ойбек укасидан ҳол-аҳвол сўраб, Қобилбек тўғрисида суриштирди:

— Келмабди-ку! — деди у хавотирлик билан қовоғини уйиб.

— Юринг, тезроқ қўнғироқ қилайлик бўлмаса.

Улар яна Ширинсойга қайтиб келишди. Қўшнилари Зоҳид акадан Сапар ованинг телефон номерини олишди-да, Бағдодга жўнашди. Кечга бориб Қобилбекнинг бедарак йўқолгани маълум бўлди. Ойбек бошини чангаллаб қолди.

— Уф-ф! Энди укамга нима дейман? Улар ҳам, мен ҳам Қобилбекнинг оз-моз пул орттириб келишига умид қилиб тургандик. Анча-мунча қарзларимиз бор ахир.

— Бош омон бўлса, пул топилади. Ишқилиб, Қобилжоннинг ўзи соғ бўлсин. Энди иккимиз ички ишлар идорасига борайлик, бўлган ишлардан уларни хабардор қилайлик, маслаҳат сўрайлик.

Милиция майори Бектошев воқеа тафсилотини эшитиб қошларини чимирди.

— Эҳ-ҳе, иш анчагина катта-ху. Халқаро миқёсдаги иш экан. Демак, биринчи навбатда Алиқ деган нусхани топиш керак, иккинчиси эса Интерпол ёки халқаро Миграция деган ташкилотларга мурожаат қилмоқ лозим. Аввало ўзларингиз, қолаверса, сизга ўхшаганлар айбдорсизлар. Хорижга ишга юборадиган, рухсати бор ишончли ташкилотларга учрамай туриб, дуч келган танимаган-билмаган фирибгарнинг гапига лаққа ишониб таваккалига кетавергансизлар. Мана оқибати!

Майор ўйланиб, у ёқ-бу ёққа юрган бўлди.

— Демак Алиқни топмадингиз, шундайми?

— Ҳа.

— Уни қидираётганларингизни у билдимикан?

— Билмадим.

— Бу ҳақида яна ким билади?

— Бизни олиб борган шофёр. Унинг машина номери, телефон номерларини ёзиб олганман.

— Яхши. Бўлмаса бошлиғимиз номига Алиқ деганнинг устидан ариза ёзиб берасиз. Биз қидирув эълон қиламиз. Сиз бўлса Ойбек, жиянингизнинг ҳамма белгиларини, биографиясини ёзиб, уни қачон ва қай ҳолатда бедарак кетгани ва унинг тахминий йўқолган жойи ҳақида маълумот берасиз. Ёнингизда сурати борми?

- Йўқ эди.
- Паспорт олганми?
- Ҳа.

— Унда яхши. Уйда суратидан топиб олиб келиб берасиз. Биз уни тегишли ташкилотларга юборамиз. Шу жумладан, Қозоғистон Ички ишлар вазирлигига ҳам. Кейин у ёққа ишлагани бориб келганлар, яъни гувоҳлар борми?

— Албатта, — деди Исроил ака жонланиб. — Биз бирга бориб келганлар ҳозир Тошкентда қурилиш бригадаси тузиб ишляпмиз. Ўн тўрт киши.

— Яхши. Демокчиманки, сизлардан бошқа бориб ночор, касалванд ахволда келганлар ёки бедарак кетганлар борми?

— Ҳа, — деди Ойбек. — Бизнинг қишлоқда бир йигит бир йилдан кейин озиб-тўзиб келган эди. Икки ойдан бери касалхонада ётибди. Улар тўрт киши кетишганди. Уч киши ҳали ҳам келгани йўқ.

— Улар ҳақида ҳам ёзиб беринг. Яна бир гап. Сизларда ўша Аликга ўхшаган, яъни четга ишга ёллаб одамларни олиб кетаётганлар ҳам борми?

Ойбек бир оз ўйланиб қолди. Унинг ўрнига Исроил ака жавоб берди:

— Бизнинг туманда Қозоғистонга пахта етиштиргани одамларни уюштириб олиб кетаётганлар бор.

— Хўш, улар қандай келишяпти?

— Баъзилари яхши. Лекин пулсиз, паспортсиз, хор-зор бўлиб қайтиб келганлари ҳам кўп. Уларни фермерлар қуллар каби сотиб олишармиш. Кейин бечоралар ҳеч қаёққа кета олмай ишлашга мажбур бўлишармиш. Биз ҳам деярли шунақа ҳолатга тушиб қолгандик. Очиқ далада-ку ҳар ҳолда нафас олса бўлади. Биз эса шунга ҳам зор эдик...

— Демак, Аликка ўхшаганлар одамларимизни олиб бориб сотиб келишаётган экан-да. Қизиқ, неча пул турар экансизлар-а? — дея қизиқсиниб сўради майор.

— Бизни 500 долларга сотганини аниқ эшитдик.

— Демак, 15 кишини 7500 долларга... Ана 2500 доллар йўл харажатига кетса соф фойда 5000 доллар қоларкан-да. Оббо

ифлос оғир-ей. Инсоннинг қадри пулнинг олдида бир чақа! Уни албатта қўлга олишимиз керак. У ҳақиқий жиноятчи! Инсон савдоси билан шуғулланувчи жиноятчиларга тегishли жазо моддалари бор. Сизлардан илтимос, яна шунақа инсон савдоси билан шуғулланаётганлар бўлса улар ҳақида бизга маълум қилсангизлар. Бундайлар халқимиз, миллатимиз душманларидир!

— Ҳа, уларнинг фашистлардан фарқи йўқ, — деди Ойбек таъсирланиб.

— Биттасини эшитганман, — деди Исроил ака. — У олтиариқлик бир бизнесмен одам. Билмайман, нима иш бўлган. У бундан ўн йиллар аввал Қозоғистонга қочиб кетиб, у ёқдан ҳам бир қозоқ хотинга уйланиб олиб яшаётганмиш. Ҳамюртларида алами бормиш. Шунинг учун унинг икки одами ҳозир ишга одам ёллаб Қозоғистонга олиб бориб ўша нусханинг қўлига топшираётганмиш. У бўлса борганларнинг паспортларини олиб қўйиб бир тийин ҳам пул бермай, ҳатто одамларига урдириб ишлатаётганмиш. Ёки бўлмаса бошқаларга минг тангадан сотиб юбораётганмиш.

— Оббо ифлос-ей! У имонсиз, виждонсиз одам экан. Яхши, у ҳақида ҳам суриштирамиз. Мабодо унинг исмини билмайсизми?

— Исминими? Йўқ. Лекин уни илгари туман тайёрлов идорасида ишлаган деб эшитганман.

— Яхши, — деди Бектошев алланималарни блокнотига қоралар экан. Бўлмаса ҳозир айтганларимнинг ҳаммасини яхшилаб ёзиб беринглар. У йигитчани албатта топамиз. Керак бўлса Қозоғистон телевидениесига ҳам эълон берамиз. Менда инсон савдосига қарши кураш билан шуғулланувчи Халқаро Миграция ташкилоти Олмаота бўлимининг манзили бор. Улар бизга албатта ёрдам беришади.

Ойбек ва Исроил ака вилоят ички ишлар бошқармасидан руҳан оғир, нохуш ҳолатда чиқиб келишганида шаҳарга оқшом чўка бошлаган, совуқ тушиб майдалаб қор учқунламоқда эди. "Бечора Қобилжон, ҳозир қаерларда юрган экан? У томонлар жуда совуқ. Ишқилиб омонмикан? Агар унга бир гап бўлган

бўлса бир умр виждоним қийналиб ўтади", дея хаёлан фикрларди Исроил ака. "Аҳмоқ бола, ҳозир қаерларда дайдиб юрган экан-а? У ўзи шунақа ўзбошимча бўлиб ўсди. Укам унга умуман тарбия бермади. Россияда ҳам ўғли бор экан. Бутун меҳрини ўша малласоч болага берган, шекилли. Мана оқибати. Онамнинг қарғиши тегди. Лекин Қобилнинг йўқолгани ёмон бўлди-да. Уни топишимиз керак..." дея хаёлан ўзича сўзларди Ойбек ҳам.

Исроил ака Тошкентга қайтиб келгач, йигитларни йигиб, бўлган гаплардан уларни воқиф қилди. Улар Қобилбекнинг йўқолиб қолганидан жуда афсусланишди. Унинг оиласи жуда ҳам ночор, танг аҳволда эканига ачинишди.

— Кўр отаси кун бўйи тўнқада ўтираркан, онаси бўлса қўшни туманга мардикорликка кетаркан. Улар ҳали ўғилларининг йўқолганини билишмайди. Уни умид билан кутишмоқда, — деди Исроил ака хўрсиниб.

— Уларга ёрдам беришимиз керак экан-да, — деди Қосим.

— Қанақа қилиб? Ўзимиздан орттира олмаяпмиз-ку! — деди бошқа бир йигит.

— Биз ҳаракат қилиб пул топамиз. Исроил акага битта сотовой телефон олиб берамиз. У киши газеталарга эълон бериб, бизга буюртма топиш билан шуғулланадилар, — деди Зафар.

— Маъқул, — деди Исроил ака. — Паркеңт бозорида ёки Ўрикзорда доимий жой қилиб олишимиз керак бўлади. Чунки мижозлар ўша ерга ўрганишган.

— Қишда, совуқда тура олармикансизлар?

— Ҳечқиси йўқ, Қобилжоннинг бошига бундан ҳам баттари тушган бўлиши мумкин. Ким билади, у ҳозир қаерда экан. Ишқилиб анави қаллобларнинг қўлига тушиб қолмаган бўлсин-да.

— Тоға, Қобилни ҳам биз билан бир сафда деб ҳисоблайверасиз. У ҳам бир тан бўла қолсин. Йигитлар, нима дейсизлар? — дея мурожаат қилди Зафар.

Йигитлар бу таклифни ҳеч иккинламай қабул қилишди. То Қобилбек топилгунига қадар унинг ҳақини ота-онасига элтиб беришадиган бўлишди.

ИТ ЕТАКЛАГАН БОЛА

Қобилбек ўзи биламайдиган номаълум жойнинг қалин қорлар билан бурканган кимсасиз ўрмонида то баҳор бошлангунга қадар қолиб кетди. Унинг гугурти тутаб бўлганди. Шу туфайли ўтни ўчириб қўймаслик учун қаттиқ курашди. Лекин ўтин ҳам тутаб бўлди. Энди қуриган дарахтларгача қор ичидан хандақ йўл очиб, уларни кесиб майдалаб олиб келишга ҳаракат қилди. Лекин жуда ҳам баланд ва оғир дарахтларни аввало кесиб олиш ҳамда елкаси бўйи қор кечиб ўтин қилиб олиб келиш масаласида жуда ҳам қийналиб кетди. Биргина ўтмас болта билан фақатгина дарахт шохларини майдалай олар, лекин улар ҳам ҳўл бўлгани учун ёнмай тутаб тураверарди. Узунчоқ иккита фанерни ҳам майдалаб пайраҳа сифатида фойдаланди. Бунинг чанги эканини ва унда қор устида юриш мумкинлигини у қаёқдан билсин?...

Аста-секин уй ичидаги пол тахталар ҳам суғуриб олина бошланди. Улар тутагач, қолган картошкани уйча ичига ташиб олиб, унинг томини бузди. Ёндириш мумкин бўлган неки нарса бўлса ҳаммасини ёқди. Бунақа 30—40° С даража совуқ, музламани у ҳали билмасди. Нафас олса ҳовури ҳам, тупурса тупуги ҳам музга айланиб қоларди. Унинг фикрича, қандай қилиб бўлмасин кунлар исиб кетишини кутиши керак. Чунки бундай аҳволда йўлга тушса қаерда тунайди? Қайси тарафга юради. "Фақат кутишим керак. Бирор овчи келиб қолиши мумкин" дер эди у ўзича. У печ устида тунар, итига эса қуруқ хашақлар солиб печ олдига жой қилиб берганди.

Кунлардан бир кун қор ёғмаётган бўлса-да, тун жуда ҳам совиб кетди. Бир дона йиртиқ аёлда ғужанак бўлиб қолди. Совуқдан титраб-қақшаб чиқди, негадир боши қаттиқ оғир, ўрнидан тура олмасди. Итни аранг олдига чақирди. Ит печ устига сакраб чиқиб узоқ гингшиди ва йигитчанинг юзларини ялади. Бесарамжон бўлиб вовуллаш бошлади. Қобилбек қаттиқ шамоллаб қолган ва иситмаси кўтарилиб кетганди. Кеча бир дарахтни йиқитаман деб қаттиқ терлаб фуфайкани ечиб иплаганди. Мана оқибати. У узоқ ётди. Ит бесарамжон бўлиб,

унинг устига чиқиб олди ва тинимсиз юзлари ва пешонасини ялай бошлади. Шу алпоз у қанча ётди билмади. Лекин ўт ўчиб бўлганди. Энди у оқсоқ Олапар билан бирга ётишар, картошкани хомича еб ундан итига ҳам чайнаб берарди. Лекин хом картошка устидан сув ичиб қўйиб қорни оғрийдиган бўлиб қолди. Шунинг учун сувни иложи борича истеъмол қилмасликка ҳаракат қила бошлади. Бироқ у совуқдан музлаб, очлиқдан ўлиб қолмаслик, озиб-тўзиб кетса-да ҳаммасига бардош беришга тайёр эди. Чунки бир қанча юртошлари шу совуқ ҳавога ҳам зор бўлиб уни кутишмоқда, қолаверса, ота-онаси ҳам унга интизор...

Ниҳоят, азоб-уқубатларга тўла қаҳратон қиш чекингандай бўлди. Кунлар илиб, қорлар эрий бошлади. Йигитча ҳар ҳолда қуёш қаёқдан чиқиб қаёққа ботаётганини, қайси тараф жанубу қаёғи шимол эканини ва ватани жануб томонда эканини англаб олди. Ҳар ҳолда буни жуғрофия дарсида яхши ўзлаштирганди. Лекин энди ёмғирлар ёға бошлади. Қўзқоринлар бош кўтарди. Қай бири заҳарлиқ қайсиси заҳарсиз, фарқига бормасди. Хайриятки, тузи бор эди. Туздан сепиб еб олар, итига ҳам берар, лекин ит вингишиб-вингишиб ноилоҳ еган бўларди. Лекин у ҳам овга ҳаракат қилар, қуён ва тулкилар кетидан тинимсиз чопарди. Бир куни у қарға тутиб келди ва уни емай "хўжайини"нинг олдига олиб келиб қўйди.

— Раҳмат, — деди йигитча унинг бошини силаб. — Ўзинг еявер, менинг қорним тўқ. Энди йўлга чиқмасак бўлмайди. Мен қўзқоринлардан, кедр ёнғоқларидан ғамлаб оламан. Картошқадан ҳам олволамиз. Биринчи дуч келган одамдан гугурт сўраб маза қилиб уларни пишириб еймиз, бўптимиз?

Ит "хўп" дегандек ялтоқланиб тилини ялаб қўйди. Қобилбек бир ёрочни олиб ҳазонларни титиб қўзқоринларни қидира бошлади. Шу пайт унинг кўзи келган "Нива"нинг изларига тушиб қолди ва қувониб кетди. Излар унча ўчиб кетмаган, ҳар ҳолда кўрса бўларди "Урра! деб юборди йигитча хурсанд. — Демак, излар уни албатта катта йўлга олиб чиқади!" Эртаси тонг оқариши биланоқ содиқ Олапарини етаклаб олган Қобилбек

машина изи бўйлаб йўлга тушди. Ёмғир майдалаб ёғар, лекин йигитчанинг парвосига келмас, бир қопни ёпқич қилиб бошига кийиб, аёлни елкасига ташлаб олган, итнинг устига ҳам бир чойшабни ёпқич қилиб боғлаб қўйганди.

Шундай қилиб, икки дўст йўл юрдилар, йўл юрса ҳам мўл юрдилар. Икковлари бир аёлга ўралиб бошларига қопни ёпиб йўлларда тунаб қолардилар. Ниҳоят, учинчи суткада кичикроқ машина йўлга чиқиб олдилар. Энди йўл бўйлаб ғарб томон кета бошладилар. Қаердадир ва қачондир катта магистраль йўлга чиқиб олишга ёки темир йўлга дуч келишга бўлган ишонч уларнинг учинчи ҳамроҳига айланган эди.

Ниҳоят, 10 — 15 та ёғоч уйлاردан иборат мўъжазгина қишлоқ кўринди. Йигитча ҳам, ит ҳам хурсанд бўлиб шундай чопишдики, гўё қишлоқ бир поезду чопмаса ўрнидан қўзғалиб кетиб қоладигандек. Қобилбекнинг кўзи ёғочли қудуқдан сув олиб кетаётган бир кексароқ аёлга тушди ва "Холажон!" дея шундай қичқирдики, аёл гўё "ўрмонга ўт кетдими?" деб ўйлаб қўлидан челагини тушириб юборди. У бирор неварам деб ўйладими, ҳар ҳолда Қобилбекнинг чопиб келишини кутиб турди ва унинг ғирт бегона, бошқа миллатдан эканини кўриб ҳайрон бўлди. У қозоқ аёли экан.

— Сен кимсан? Мен сени танимаяпман, — деди у ажабланиб.

Қобилбек қозоқ тилини ҳар ҳолда яхши тушунарди ва севиниб кетди.

— Менми, мен Қобилман, Сапар оғаникига келувдим. Биз ўрмонда адашиб қолдик, — деди у ўзидан қўшиб.

— Биз деганинг ким?

— Итим иккаламиз.

Аёлнинг юзига табассум югурди.

— Қаёққа кетяпсизлар?

— Билмаймиз. Шунга бизда картошка, қўзиқорин бор. Пишириб беринг, илтимос. Қорнимиз оч. Нон емаганимизга олти ой бўлди.

— Нима, олти ой дейсанми?

— Ҳа, биз ўрмон ичида адашиб қолдик. Қор қалин ёғиб қўйди. Ўша ерда баҳоргача қолиб кетдик.

— Қаерликсан?

— Ўзбекистонлик. Мен уйимга тезроқ кетишим керак, холажон, менга йўлни тушунтириб беролмайсизми?

— Мен билмайман. Ҳали ўғлим келади, ўша билади. Юрингла.

— Раҳмат, хола, нима ишингиз бўлса қилиб бераман. Ўтинингизни ёриб бераман, — деди йигитча бидирлаб ва тезда аёлнинг қўлидан челақни олди.

— Аввал юз-қўлингизни ювиб ол. Нима бало, ботқоқда думаладингми дейман.

Қобилбек қорайиб лойга беланиб кетган фуфайкани ечиб юз-қўлини ювиб олди. Кигиз этикни тўрт ойдан бери энди ечиши эди. Оёғининг кирлиги ва бадбўйлигидан ўзи ҳам уялиб кетди. Аёл бир човғумда иссиқ сув ва бир шипшак берди. Йигитча ташқи айвонда оёқларини ювиб кирди. Иссиққина борш ҳиди унинг димоғини қитиқлади. Печда пишган бир юмалоқ бўлка нон билан карам шўрвани паққос туширди. Ташқаридаги итига ҳам суяк ва бир бўлак нон берди. У терлади. Кўзлари ўз-ўзидан юмилиб кета бошлади. Шу қўйи ўтирган жойида қотиб ухлаб қолди. Уйғонганида ўзини диван устида кўрди. Устига аёл ташлаб қўйишибди. Нариги хонадан гўнғир-гўнғир овоз келарди...

Аёлнинг Уланбой исми ўрмончи ўғли бор экан. Унинг ўрмонда адашиб қолиб кетган бир сартнинг боласига раҳми келди.

— Мабодо телевизорда кўрсатишган анави йўқолган бола сенмасмисан?

— Йўғ-е, менинг телевизор кўрмаганимга анча бўлдику! Унинг ичига қанақа қилиб кираман, кўке?...

Уланбой кулиб юборди.

— Э, баракалла. Сен бола қизиқчи экансан. Лекин аниқ ўз кўзим билан кўрган эдим. Бир ой бўлди. Ўзбекистоннинг қаеридансан?

— Фарғона вилояти, Бағдод тумани.

— Худди ўзи. Сени чет элга ишга келганларни назорат қиладиган Халқаро ташкилот қидиряпти.

— Йўғ-е. У ташкилот қаерда?

— Олмаотада. Олмаотага бориб бирор милиция бўлимига учрашасан. Паспортинг борми?

— Йўқ.

— Ие, унда сени бир ой қамаб қўйишлари мумкин-ку! Яхшиси, милицияга кўринмай иложи бўлса юртошларингга учрашиб кетганинг маъқул.

— Нега энди?

— Улар сенинг кимлигингни аниқлашади. Элчихонага тошпиришади. Эҳ-ҳе, "Кимсан?", "Қаерда эдинг?" деб сўраб-суриштиришгуналарича уч-тўрт ой ўтиб кетади. Ўзбекистоннинг бирор "Камаз"ига чиқиб олсанг уч-тўрт кунда уйингда бўласан. Яна ўзинг биласан.

— Бизнинг "Камаз"ларни қаердан топаман?

— Бу ердан икки юз километрча чиқар, шу томонда, — деди у ғарбни кўрсатиб. — Катта Олмаота трассаси бор. У йўлдан юртошларинг мева олиб ўтишади. Қайтаётганларига чиқиб олаверасан.

Қобилбек қувониб кетди.

— Раҳмат, ака, — деди у ва ўрнидан даст туриб фуфайкасини кия бошлади.

— Қаёққа?

— Трассага.

— Икки юз километр пиёда юриш сенга ҳазилми?

— Тезроқ кетишим керак-да. Дадам оғир касал эди.

— Ўтира тур. Менинг бир ошнам ўша томонга иш билан бориб туради. Билиб келаман.

У "Қизиқ, телевизорга эълонни ким берди экан-а?", деган саволларни ўзича мулоҳаза қилиб ўтирди. Аёл овқат олиб кирди.

— Вой! Манави фуфайкангни ечиб ташла, ҳидланиб кетибди-ку. Мен сенга кийгани бошқа бирор нима топиб бераман.

— Йўқ, бўлаверади. Қиш совуқларидан мени мана шу кийим асради. Ташлаб юборгани кўзим қиймайди.

— Улан қани?

— Машина гаплашгани кетди. Мен энди кетаман, хола.

— Вой, шу ерда қолавер. Менга ўғил бўл. Уланга шерик бўлиб ўрмонда от миниб юрасан.

— Раҳмат, ота-онам кутиб қолишди. Мени қидиришаётганмиш.

— Ҳа, ундай бўлса улардан хабар олиб кел.

— Албатта. Манзилимни бериб кетаман. Боринг хола, биз томонларга ҳам.

— Э, қаяқда. Мен бир умр шу ерда яшаганман. Бошқа ёққа боргани қўрқаман. Сенга ўхшаб йўқолиб қоламан.

...Уланбой кириб келди. Ошнаси зрта саҳар кетармиш. Аёл йўлга нон ва ул-бул егулик тайёрлади. Бундан ташқари, Уланнинг эски пўстини, этиги ва телпагини берди. Қобилбек пўстинни олмади.

— Олавер, — деди Улан.

— Йўқ, биз томон иссиқ. Бекорга кийилмай қолиб кетади. Фуфайкам билан етиб оламан. Валенкаям энди менга керакмас. Уни шу ерда қолдираман. Телпак ҳам шарт эмас, кунлар исиб қолди. Этигингизни олишим мумкин, — деди у миннатдорлик билан.

— Майли, ука, ўзинг биласан. Қайтиб келсанг киярсан.

— Мана, манзилим. Йўллaring тушса боринглар. Бизда яхши санаториялар бор.

— Э, шунақами? Шу онамнинг оёғи доим оғрийди-да.

— Бизда доривор қум бор. Унга кўмилиб ўтиришади. Ўзим кўмиб қўяман.

— Майли, ўйлашиб кўрамиз.

Саҳар пайтда машина сигнал берди. Қобилбек узоқ ўрмонда яхши одамларга дуч келганидан хурсанд бўлиб улар билан самимий хайрлашди.

— Итинг қолаверсин, — деди Уланбой.

Қобилбек итига ачинди ва бир нимасини йўқотиб қўйгандай иккиланиб турди.

— Ҳой бола, бўл тезроқ, — деди шафёр.

Йигитча итини бир қучоқлаб олди-да, чолиб бориб машинага

ўтириб қўли билан "хайр" ипорасини қилди. Машина жўнаб кетди. Ит нима гаплигига аввалига тушунмади шекилли, тилини осилтириб машина ортидан бир оз қараб қолди ва шундай чопдики, оёғи оқсоқ экани билинмай кетди. Уланбой итни чақириб қолаверди. Қобилбек эса итига ачишиб у билан ўтказган кунларини эслаб борар, лекин шу онда ортидан Олапарнинг чопиб келаётганидан бежабар эди.

Улар икки ёнида баланд қор уюми бўлган, машиналар юравериб қор қотиб сирпанчиқ бўлиб кетган йўлдан унча катта бўлмаган тезликда узоқ юришди. Олапар ҳам оқсоқланиб ҳаллослаб чопиб келаверди, лекин ортда қолиб кетди. Қобилбекнинг уйқуси пишмаганди. Салоннинг иссиғи элитдими, тезда мизғий бошлади...

— Эй, жигит, турсангчи! Мана, трассага келдик, — деди ҳайдовчи қозоқчалаб.

Қобилбек бир сапчиб тушди ва турли-туман машиналар ўтиб турган катта машина йўлига чиқиб қолганликларини кўриб юраги ҳапқириб кетди.

— Бу йўл қаёққа олиб боради? — деб сўради у ҳайдовчидан.

— Биз ҳозир Россия чегара пости томон бурилдик. Орқага Олмаота тарафга кетилади. Сен ўша ёққа кетишинг керак. Ҳозир бир ошхона келади. Ўша ерда тушиб ҳамюртларингни қидириб кўрасан. У ерга жуда кўп "дальнебойшик"лар тўхтаб ўтишади. Тушундингми?

Бир оз юрилгач, ошхона бор экан. Йўл бўйида бир неча энгил ва юк машиналари турарди. Қобилбек Уланбойнинг ошнаси билан яхшилаб ҳайрлашди ва йўлнинг у юзидаги машиналарни оралай бошлади. Лекин улар орасида юрт нафаси келиб турган машиналарни учратмади. Йўл бўйида то кечга қадар кўз тикди. Ўзбекистоннинг бир нечта юк машиналари ўтди, лекин тўхташмади. Қобилбек улар томон бор овози билан "Мени олиб кетинглар!", дея беҳуда қичқириб қолаверди. Шундай қилиб, ўша куни ошхона атрофида ўралашиб юраверди. Бир гал ошхона орқасига ўтди ва у ерда овқат қолдиқларини бир идишга ташлашаётганликларига кўзи тушиб қолди.

Қориннинг "ташвиши"дан қутулиш чорасини топгандай бўлди.

Ўша овқат қолдиқлари тўкиладиган идиш ёнида тахлаб ташланган ўтинлар бўлиб, унинг орасидан ўзига жой қилиб олди. Лекин тунги совуқ унинг жон-жонидан ўтиб кета бошлади. "Наҳотки, шунча одамлар орасида совуқда музлаб қолавераманми?", деб ўйлади у. Шу пайт бир семиз рус аёли келиб ўтин ола бошлади. Қобилбек учун бу катта илинж эди.

— Ассалому алайкум! — дея қичқирди йигитча ўзбекчалаб.

Аёл бир сапчиб тушди ва ўтинлари ерга сочилди.

— Келинг, мен сизга ёрдамлашаман, — деди ва ўзи ўтинларни қўлига ола бошлади.

— Кто ты такой? — деб сўради аёл ҳадиксираб.

— Мен исмим Қобил. Я домой хочу. Машина кутганский.

— Что ты здесь делаешь?

— Спать. Холодно, музлаганский.

Аёл Қобилбекка бошдан-оёқ разм солиб бир оз турди-да, "Пошли" дея бир кичик саройни очиб берди. У ерда кўмир, бўшаган картон қути ва эски қоплар бор экан.

— Приночуй здесь, — деди у синовчан қараб.

— Раҳмат, опажон, — деди йигитча ва рус тилини яхши билмаганлиги учун ўзини ич-ичида койиди. Нимадир қилиб, қандайдир юмушларни бажариб аёлга қарашгиси келарди. Улар ўтинларни бир печ олдига олиб бориб қўйишди. Печдаги оловда йигитча бир оз исинган бўлди ва бир четда ётган ойболтага кўзи тушиб ўтин ёргиси келди.

— Ёрсам майлими? — деб сўради у ва бир гўлани ёриб кўрсатди.

Аёл кулиб қўйди. Бу унинг "Ҳаммаси жойида, сенга ишондим", дегани эди.

Шундай қилиб, ҳамюрт машиналарни учратиб қолиш илинжида Қобилбек опхона юмушларини бажариб юраверди. Аёл бу ерда фаррош экан. Унга раҳми келиб кўп яхшиликлар қилди. Иссиқ овқатлар олиб чиқиб берди. Қобилбек эса ўтин ёрар, уларни ўтхонага ташир, қудуқдан сув келтирар, аёлнинг чинакам дастёрига айланиб қолганди.

Бир куни у опхона юмушларини бажариб бўлгач,

одатдагидек яна йўл бўйига ўткинчи машиналарни кузатгани чиқаётгани маҳали узоқда бир таниш итнинг вовуллаётганини эшитиб қолди ва ўша томонга қараб чопди. Не кўз билан кўрсинки, йўл четида орқа оёқларини аранг судраб ўтган-кетган машиналарга нигоҳ ташлаб, ола-сира вовуллаб Олапар турарди. Унинг узоқ йўл босгани, очликдан озиб-тўзиб кетганидан қовурғаларини санаш қийин эмасди. "Олапар!" дея ҳайқирди Қобилбек.

У очлик ва совуқдан титраётган итни кўтариб тўғри ўтинхонага олиб келди. Лекин ошхона хўжайинидан балога қолди. Бу пайтда фаррош аёл йўқ эди. Уни кўчага ҳайдаб солди. Йигитча фуфайкасини ечиб итни ўради ва ўзи совуқда йўл бўйида ўтаётган навбатдаги машиналарга кўз тика бошлади. Ниҳоят, бир Андижон номерли "Камаз" пайдо бўлди. Лекин унинг ошхонада тўхташ режаси йўққа ўхшарди. Қобилбекнинг кўзларидан ўт чақнаб кетди.

— Ҳой, акалар, тўхтанглар! Мениям олиб кетинглар, — дея у итни қўйиб секинлаб ўтаётган машина ёнида жон-жаҳди билан чопа бошлади. Олапар фуфайка ичидан чиқиб қулоқларини динг қилди. Машина бир четга пишиллаб тўхтади.

— Ҳой, кимсан?! Ўзбекмисан?! — дея сўради кабинадан бир йигит норози қиёфада бошини чиқариб. — Нима дейсан?

Қобилбек ўзининг кимлиги, ўрмонда адашиб қолганини бидирлаб тез-тез гапира бошлади.

— Олиб кетолмаймиз. Кабинага уч киши мумкинмас, — деди ҳалиги киши қисқа қилиб.

— Юкхонада ҳам кетавераман. Мени қидирувга беришибди, телевизорда кўрсатишибди. Дадам оғир касал. Уйдан кетганимга бир йил бўлди. Олиб кетинг, жон ака. Йўлкирангизни уйдан олиб бераман.

Рулда ўтирган ҳайдовчининг раҳми келди, шекилли "Чиқа қол. Йўлкиранг керакмас", деди. Шериги унга норози бўлиб қараб қўйди.

— Майли, бир мусулмоннинг боласи мусофир юртда қолиб кетмасин. Савоб ҳам керак-ку...

— Хужжатларинг жойидами?

— Йўқ. Бизни ишга олиб келган одам қул қилиб сотворибди. Мен у ердан қочдим. Паспортим ўша ерда қолиб кетган.

— Ўҳ-ҳў, бу ёғи тоза ишқал-қу!

— Бўлмаса посбонларга ўзинг тушунтирасан. “Туш” дейишса тушасан, ҳўми? — деди рулдаги йигит.

— Ҳўп.

— Чиқақол тезроқ.

Қобилбек кабина эшигини очиб эпчилик билан чиқиб олди. Машина оҳиста ўрнидан қўзғалди. Орқадан Олапарнинг вовулагани эшитилди.

— Тўхтанглар, итим!... — деди у ҳовлиқиб ва кабина эшигини тўсатдан очиб юборди.

Машина қаттиқ тормоз берди.

— Ҳой, тентак бўлдингми?! Нега юраётган машинанинг эшигини очасан? — деди ҳайдовчининг жаҳли чиқиб.

— Итим. У мени ўлимдан асраб қолган. Ортимдан қидириб келибди. Уни ташлаб кетолмайман, деди йигитча йиғламсираб.

Шу пайт ит ҳам шу томонга қараб фуфайкани тишлаб судраб кела бошлади.

— Анавини қаранглар. У келяпти, ахир!...

Ҳайдовчилар итнинг бундай ақлли эканидан ҳайрон қолишди.

— Фуфайка сеникими? — деб сўради рулдаги йигит.

— Ҳа. Шу фуфайка бўлмаганида мен музлаб қолардим.

— Бўл тезроқ.

Қобилбек фуфайкани кийиб итни кабинага чиқармоқчи бўлди.

— Ҳой, бола, ҳаддингдан ошма! Энди бир камимиз салонни бит бостириш қолувди! Фуфайканг ҳам сассиқ экан. Уни ташлаб юбор! — деди ҳалиги ҳайдовчи ёнидаги йигит.

— Бўлмаса, биз юкхонада кета қолайлик.

— Мумкин эмас! — деди у қичқириб.

— Бўпти, итни орқага ташлаймиз. Лекин ғиринг деса, уни йўлда тушириб қолдирамыз. Унга айтиб қўй, — деди ҳайдовчи.

— Бўпти. У жуда одобли, ҳаммасини тушунади.

Шундай қилиб, Олапарни орқага олишди. Қобилбек унга

фуфайкани тўшаб енгларини ўраб қўйди ва ҳайдовчиларнинг ортган нонларидан сўраб итнинг олдига қўйди: "Овозингни чиқармай кет. Бўлмаса олиб кетмайман, хўпми?", деди у. Ит "хўп" дегандек миннатдор мингирлаб қўйди.

— Айтиб қўй. Чегарада тушиб, уни пиёда олиб ўтасан. Сени ушлаб қолишса, қараб ўтирмаймиз, вақтимиз йўқ.

Улар Қозоғистон йўллари бўйлаб елдек учирди. Бир-икки жойларда посбонлар машинани тўхтатиб юкни текширишди. Қутиларда банан бор экан.

— Анави ит кимники? — деб сўради посбонлардан бири.

— Ўзимизники. Меҳмонхонада қолсак юкимизни қўриқлайди, — деди Хуршид исмли ҳайдовчи йигит.

— Менга ташлаб кета қолинглар.

— Буни иложи йўқ-да, ўртоқ командир.

— Барибир уни чегарадан ўтказишмайди. Унгаям паспорт керак.

Итнинг жаҳли чиққандай ирилаб қўйди. Бу билан гўё "туёғингни шиқиллат" демоқчидай эди.

— Эҳ-ҳа, фуфайкани ҳўл қилиб саситиб юборибди-ку! Ҳиди юккаям уриб юбориши мумкин. Ташлаб юборайлик, — деди ҳайдовчининг Зоҳид деган шериги ва ит норози бўлишига қарамай пахталикни ушлаб тортди.

Бу пайтда Қобилбек салон ётоғида ухламоқда эди.

— Ке, қўй. Бола хафа бўлади. Шундоқ ҳам қўп азоб тортибди. Феълингни кенгроқ қил. Шунинг нарсасига тегмайлик, илтимос, — деди Хуршид.

Рулга Зоҳид ўтирди. Хуршид салондаги пардани очиб мириқиб ухлаб кетаётган Қобилбекка қараб кулиб қўйди.

— Қара, шундай қаҳратон қишдан ёлғиз ўзи эсон-омон чиқиб олибди-я. Сен билан мен музлаб қотиб қолган бўлардик. Сен картошкани хомлигича ҳеч еганмисан?

Зоҳид афтини буришгирди. У анчагача миқ этмай кетди-да: "Ҳа, омадди бола экан? Яна бизга йўлиққанини қара", деб қўйди.

...

Чегара божхонасида машиналар тирбанд эди.

— Бор, тушиб Ўзбекистонга ўтиб кутиб тур. Навбатимиз

келгунича ўз муаммонгни ўзинг ҳал қил. Чегарагача пиёда келдим де, керак бўлса ялиниб-ёлвор, — деди Зоҳид.

— "Паспорт олмаганман. Ёшим етмаган" деб қўя қол. "Пахта тергани борувдим" де. Бўлмаса гап кўпаяди, — деди Хуршид ҳам.

Шундай қилинди. Бир аскар уни ҳужжатсиз ўтказмай ушлаб турди. Қобилбек ҳам йиғламсираб тураверди.

— Бор, командиримизга учраш, — деди аскар ниҳоят. — Итинг шу ерда турсин.

Йигитча бошлиқ зобитнинг атрофида парвона бўлиб юраверди, лекин у "мумкинмас" деб бир гапни тўтидек қайтарарди.

— Жон ака, дадам оғир касал. Пулимниям ўқирлатиб қўйдим, — деди у ялиниб.

— Хўп, сени танийдиган шу ерда бирор одам борми?

— Ҳа, бор, — деган ҳам эдики, ўтиб бораётган бир машина сигнал бериб, кабинасидан овоз келди.

— Қобил! Бу ерда нима қилиб турибсан? — дея қичқирди Хуршид.

— Хуршид акам. Ана мени ҳамқишлоғим! Илтимос, мен ўша одам билан кетиб олай, ёнимда пулим ҳам йўқ.

— Ҳа, бўпти. Ўтказворинглар! Иккинчи бор ҳужжатсиз юрма!

Қобилбек севиниб кетди. "Олапар, маҳ-маҳ", деди қичқириб. Бу ердаги расмиятчиликлар жонига тегдими ит шундай чопдики, аскар йигит "Ҳой, итга мумкин эмас, тўхта!" деганича қолаверди.

— Раҳмат, Хуршид ака. Мени яна қўллавордингиз.

— Яхши ҳамроҳни йўлда қолдириб кетиб бўлармиди? Инсон инсонга доимо яхшилиқ қилиши керак. Катта одам ё бойвачча бўлиб кетсанг эслаб қўярсан.

— Худо хоҳласа. Лекин ҳозир чўнтагимда бир мирим ҳам йўқ.

— Пул топилади, ука...

Қобилбек яна бир нарсадан хурсанд бўлди: ит энди иссиқ

кабинада оёғининг остида, яхши одамлар даврасида хотиржам мизғиб келмоқда эди. Ит учун бундан ортиқ яна нима керак? Қани энди хўжайини бой-бадавлат бўлсаю уйида ҳамиша гўштли қозони қайнаб турса. Ҳар кун уни суяклар билан сийласа "Ишқилиб, ўша кунларни кўриш менга насиб қилсин-да", дегандек Олапар Қобилбекка мўлтираб қараб, бир-бир тилини ҳам ялаб қўймоқда эди.

...Улар Бектепа қишлоғи муъолишига яқинлашганда оқшом кириб қолганди.

— Ана, етиб қолдик! Муъолишдан чапга бир оз юрилгач, уйимиз келади. Уйдан кира ҳақини олиб бераман.

— Э, йўқ. Каллани гаранг қилма, — деди Хуршид.

— Эҳтимол бунинг бирор бойваччанинг боласидиру, уйдан қочиб кетгандир. Суюнчи олмаймизми? — деди Зоҳид кулиб.

— Майли, бўлмаса уйингга кирмаймизу ташлаб ўтиб кетамиз. Яна кира ҳақидан гапирсанг, калтак ейсан.

— Бўпти, — деди Қобилбек хурсанд бўлиб. — Бу яхшиликларингни бирор кун "бурунларингдан булоқ" қилганим бўлсин.

Улар кулиб юборишди ва самимий ҳазил-мутойиба билан ўнқир-чўнқир, лой-ботқоқ кўчалардан ўтиб келишди. Деворсиз, фақат биргина пастқам қўлбола хира чироқ милтиллаб турган чала уйни кўриб ҳайдовчилар ҳайрон бўлишди.

— Ростдан ҳам шу уйда яшайсизларми? — деб сўради Хуршид ҳайрон бўлиб.

— Ҳа, — деди Қобилбекнинг кўзлари жовдираб. Унинг юраги гупиллаб урар, қаттиқ ҳаяжонда эди. Ҳозир уйларининг эшиги очилиб ичкаридан соғинган ойижониси чиқиб келишини орзиқиб кутарди.

— Акалар, уйга кирайлик. Чой ичиб кетинглар.

— Йўқ, раҳмат. Мана, уйингни ҳам кўриб олдик. Бирор кун йўлимиз тушса... — деди рулдаги Хуршид.

— Ҳайда. Майдаланмай тезроқ бўл!

— Хўп, яхши қол, Қобил!

— Раҳмат сизларга. Бошқа келинлар.

Машина ўрнидан қўзғалди. Ит негадир безовталаниб вовиллай бошлади. Қобилбек яхши одамларнинг ёрдамида уйига соғ-омон етиб келганига қўнгли таскин топди. Лекин шунча вақт юриб яна иккинчи бор қуп-қуруқ, юпун ва оч кириб келгани ёдига тушиб ўзини ноқулай сеза бошлади. "Камаз" ортидан узоқ қараб қолди. Ит эса машинага қараб тинимсиз акилламоқда эди. Бир пайт машина тўхтади.

— Ҳа, тинчликми, Хуршид? — деб сўради Зоҳид.

— Бечоралар жуда ночор экан. Ануви фуфайка ҳам уларга асқотиб қолар. Ташлаб кетайлик.

— Ҳа, ҳаммаёқ сасиб-ачиб кетгандир, — деди Зоҳид кесатиб.

Хуршид бир сигнал чалди-да, тушиб орқа эшикни очди. Оқсоқ ит чопди.

— Ҳой, Қобил, фуфайкангни ол. Ювдириб кийсанг бўлаверади! — деди Хуршид қичқириб.

Йигитча ҳам Олапар ортидан чопди. Хуршид уни бир четга итқитди-да, машинага ўтириб ҳайдаб кетди. Ит фуфайкани тишлаб судраб кела бошлади.

— Яхши. Сенга уйча ясаб, шуни тагингга тўшаб бераман, — деди у кулиб.

Қанча совуқлардан асраган, ҳидланиб кетган пахталикни у қўл учида кўтариб олди-да, у уйи томон чопди. Бир машина келиб-кетганини эшитган Ойниса бу пайтда уйдан чиққан, юпун ўғли ва унинг оқсоқ итини кўриб алланечук бўлиб, подланиб кетган эди. Уни йиғлаб бағрига босди. Қўлидаги кийимни олмоқчи бўлди. Бироқ оқсоқ ит уни тишлаб тортганини кўриб ажабланган бўлди.

— Кўяверинг, бу эски фуфайкам. Мени совуқдан асради, — деди Қобилбек ва уни тандир тагига ташлаб қўйди. Ит эса дарров унинг устига ётиб олди.

Дадаси Нурбек ва сингиллари уни хурсанд кутиб олдилар. Лекин қуп-қуруқ келганига Қобилбек хижолатда эди.

— Нима, яна ўғирлатиб қўйдингми? — деб сўради Ойниса.

— Йўқ. Бу сафар бошқа иш бўлди.

— Қаёқларда юргандинг? Сапар оға келиб бизга бир сигир олиб бериб кетдилар. Сенинг йўқлигингни эшитиб хавотир бўлдилар, — деди қора кўзойнакли дадаси алақаёқда тик қараб.

— Шунақа бўлиб қолди. Ёмон жойга тушиб қолдик.

— Амакингнинг олдига сени сўраб бир одам келган экан, — деди ойиси.

— Қачон?

— Бир-икки ой бўлди.

— Ким экан?

— Билмасам. Бирга ишлаган экансизлар, шекилли.

Қобилбек ҳайрон бўлди. "Ким бўлиши мумкин?" дея ўйга толди. Лекин эслолмади. "Ё бирортаси ўша яширин пехдан қочиб келдимикан?" деган фикрга борди.

— Амакингдан сўрарсан. Ол, болам, нон еяқол. Бизлар овқатланиб бўлгандик.

— Энди кетманг, ака, — деди синглиси. — Ундан кўра шу ерда бошқаларга ўхшаб ишласангиз ҳам бўлади-ку!

— Хўп. Энди ҳеч қаёққа кетмайман.

— Бир кунимизни кўрармиз, ўғлим. Менга нафақа беришяпти. Ойинг ишляяпти, — деди дадаси.

— Ойим қаерда ишляяпти?

— Эл қаторида.

— Нега энди ўқиган касбларида ишламайдилар?

— Аёл кишини ўқигани нима бўларди?

— Нима, бировларнинг юмушини қилиш мумкину давлат ишида ишлаш мумкин эмасми, дада?! Нимага шунақа содда ўйлайсиз?

— Аёл киши уйда ўтириши керак. Лекин биз ночормиз.

— Энди ойим бошқа ҳеч қанақа ишга бормайдилар. Сизга қарайдилар, уй ишларини қиладилар. Ипга ўзим бораман.

— Унақа дема. Сен ўқишинг керак, ўғлим, — деди Ойниса маънос.

— Қанақа ўқиш, ойи? Унга ҳам маблағ керак-ку!

Улар узоқ жим қолишди. Қобилбек шакар билан ноннинг ярмини паққос туширди.

— Ойи, итимга бирор нима беринг. Унинг ҳам қорни оч, — деди-да ноннинг қолганини олиб ўрнидан туриб кетди.

— Вой, болам, жинни бўлдингми? Ахир яхши нонни итга бериб бўларқанми? Ўзимиз оч ўтирган бўлсак...

Қобилбек тўхтаб қолди. Юраги ачишди ва нонни оҳиста дастурхоннинг бир четига қўйди.

— Ўзинг еб олақол, болам. Итинга бирор нима топиб берарман. Бостирмада қотган тўғрамлар бор эди.

— Қобил, энангниям бир йўқлаб келсанг бўларди. Сени сўрайвериб эси кетаётганмиш, — деди дадаси.

— Ўзлари тузукмилар?

— Бир жойда бўлиб қолишган. Ўтган куни кўриб келувдим, — деди Ойниса хўрсиниб.

— Ойбек амаким яхшими?

— Ҳа. Уларгаям қийин бўлди. Сени "каттароқ пул ишлаб келади", деб умид қилиб ётишувди.

— Омадим келмади-да, ойи. Лекин энамни кўргани ҳозир куруқ борсам тўғри келмайди. Бир-икки кун ишлаб пул топай. "Яхши ишлаб келдим" деб, бирор совға олиб борарман.

— Эй, йўқ. У кишига ҳозир ўзинг катта совғасан.

— Барибир ноқулай-да. Тузукроқ харажат қиламанда, кейин дадамни ҳам олиб бораман. Нима дейсиз, дада?

— Майли, ўғлим. Бўлмаса дамингни ола қол.

— Бўпти. Мени вақтли уйғотинг, ойи. Автобусдан кеч қолмай, тагин.

Ойниса унга дадасининг ёнига жой қилиб берди. Ўзи эса уйнинг тўри томонида, одатдагидек қизи билан бирга ётишди. Лекин Қобилбекнинг ҳеч ҳам уйқуси келмади. "Бунақа ночорликда яна қанча яшаш мумкин?" дея ўй суриб ўйининг тагига етолмади. Ташқарида ёмғир аралаш изғирин эса бошлаган, деразага, ойна ўрнига қоплама қилиб қўйилган целлофан "лоп-лоп" деган овоз чиқаради. Уйқуси келмади. Ташқарига чиқиб итидан хабар олди. У қаттиқ нонларни "қирс-қирс" чайнар, йигитчага мўлтираб қараб "Жуда ҳам ночор яшар экансизларку. Бирор чорасини топмасанг бўлмайди, бола", дегандек мунчоқ кўзларини мўлтиратиб билинар-билинемас норози гингшиб

қўймоқда эди. Қобилбек ёмғир ва қор сувларидан увиб тушаётган чала уйнинг пахса деворларига қараб қаттиқ ачинди. Нима қилиш кераклигини билмай боши қотди.

У туни билан шу зайл мижжа қоқмади. Тонгни аранг оттирди. Бабақ хўрозлар қичқиришни бошлагани ҳамона чой ҳам ичмай қишлоқ гузари томон равона бўлди.

— Ҳой, чойингни ичиб кет, болам. Узликиб қоласан-а! — дея жавраб қолди қумғонга ўт ёқаётган Ойниса.

Лекин ўғли қулоқ солмади. Эски чопонини елкасига илиб, спортча бош кийимини кийди-да, шошиб жўнаб қолди. Шундай бўлса-да, Ойнисанинг кўнгли энди хотиржам эди. Ниҳоят, унинг оиласи бут бўлди. Ўғли ёнига кирди. У ҳаракатчан, абжир йигит бўлиб етишди. Ҳозирча сал омади чопмай турибди. "Ҳали ҳаммаси олдинда, яхши бўп кетар", деди аёл ва ўғлининг ортидан узоқ кўз тикиб дуо қилиб қолди. Ўчоқда эса, олов "чирс-чирс" ёнар, қумғондаги сув шиғилламоқда эди...

ҚОБИЛБЕК ПУЛ ТОПАДИ

Ўша куни Қобилбек ҳар қандай оғир ишларни бажаришга ҳам тайёр эди. Энг муҳими, унга яхши ҳақ тўлашса бўлгани. Шундай ишлардан бири чиққандай бўлди. Кўринишидан удабурон кўринган бир тадбиркор йигит юк машинасидан тушиб келди-да, "Ким хоҳласа яхши иш бор. Ҳақини икки баробар тўлайман. Тушликка ош, ароғиям бор", деб эълон қилди.

— Қанақа иш экан, ака? — деб сўради мардикор йигитлардан бири.

— Тўғриси, оғир иш. Бетонни кувалда билан синдириб ичидан темирини оласизлар-да, манави машинага юклайверасизлар.

— Кейин кеч қолиб кетмаймизми?

— Йўқ. Мана шу машина сизларни шу ерга ўз вақтида олиб келиб қўяди. Лекин энг муҳими иш битиши керак.

— Икки баравар дегани неча пул бўлади? — деб сўради Қобилбек қизиқсиниб бир йигитдан.

— 8-10 минг сўм бўлса керак-да.

— Зўр-ку. Мен бораман! — деди йигитча тўсатдан қичқириб.

— Анча ёшга ўхшайсан. Сенга оғирлик қилади, — деди ҳалиги ишга ёлловчи киши.

— Ҳечқиси йўқ, эплайман, — деди у дангал.

— Яна беш киши керак. Ким борса машинага чиқинглар!

Бир зумда беш-олти йигит машина бортига тармашишди.

— Ўтириб, иложи бўлса ётиб кетинглар. ДАН ходими кўрмасин, — деди иш берувчи ва ўзи кабинага ўтирди.

ДАН ходимидан ҳайиқишиб ҳеч ким ўзларининг қаёққа кетаётганларига ҳам қизиқмади. Ниҳоят, текис асфальт йўл тугаб ўнқир-чўнқир тош йўли бошлангандагина ўринларидан туриб қандайдир адир орасида кетаётганларини англашди. Аланг-буланг тош йўллардан узоқ юрилгач, ниҳоят қандайдир бетон плиталар ётган қир оралиғига етиб келишди. Бу ерда на сув ва на бир дарахт бор эди. Ҳалиги киши кабинадан 4 та кувалда олди.

— Мана шуларни синдириб тинчитасизлар.

— Аввал чой-пой ичиб олайлик, хўжайин, — деди биров.

— Ўйларингда нонушта қилиб келсаларинг бўлмайdimи?! Мен чойхонага фақат тупликка буюртма бериб келганман холос. Аввал ишни битиринглар, тезроқ бу ердан кетасизлар.

— Бирор типламдан нон еб олсак бўларди. Худо хоҳласа ишни тупликкача битириб юборамиз, — деди бир серғайрат йигит.

— Мана менда нон бор, уйга олгандим, бемалол еяверинглар, — деди шу маҳал машина ҳайдовчиси Неъмат ака.

Унда яна радиаторга қуйиш учун икки боклашқада эскироқ сув ҳам бор экан. Мардикорлар бир булка нонни майдалаб бўлиб олишди-да, сувдан ичган бўлишди ва ғайрат билан ишга тушиб кетишди. Қобилбек умрида кувалда ушламаган бола эди. Бетонга бир зарб урганди қўлининг суяклари зириллаб кетди. Бетоннинг бир учқуни учиб ҳам қўймади. У шерикларига нигоҳ ташлади. Йигитлар бетонни жон-жаҳдлари билан уришар ва бир нуқтага бир неча ўн марта уравериш натижасида ниҳоят

у оз-оз дарз кетмоқда эди. Лекин кўп ўтмай ҳаммалари ҳолдан тоя бошлашди.

— Ҳой биродарлар, — деди иш берувчи киши. — Мени тўғри тушунинглар. Мен бу ерда сизларнинг беҳуда вақт ўтказганларингга эмас, бетон ичидаги металлни олиб берганларинг учун ҳақ тўлайман. Манави машинани бекорга кира қилиб олиб келганим йўқ. Бўлинглар, тезроқ ишланглар. Кувалдани баравар кўтариб бор куч билан уринглар. Шунда бетон тез синади.

Йигитлар энди янада ғайрат билан ишлай бошлашди. Тушликка қадар фақат учтагина плита синдирилиб, ичидаги арматура олинди. Яна бешта плита бор эди.

— Бўлинглар тез-тез. Бирйўла тушликни қилиб уйга кетаверасизлар.

Қобилбекнинг қўллари қавариб дастани ушлашдан безилаб қолди. Нафасни ростлаб олиш учун беҳол ўтирди. Қорни эса шундай очдики, кўз олди қоронғулаша бошлади. Ёмон бўлса ҳам сувдан ичиб, қолган бир тишлам ноннинг ушоғигача еб олди. Рўмолчасини олиб қўлини боғлади. Кафтининг қадоғидан сув чиқиб шундай ачишмоқда эдики. Лекин энди иложсиз, яна унинг бетонни майдалаш навбати келиб қолганди.

Йигитларнинг барчаси жуда қаттиқ ишлашди. Уларни яхши тушлик қилиш ва мўмай ҳақ олишга бўлган умидлари доимо руҳлантираётган эди. Ниҳоят, соат учларга бориб иш битди. Темирлар юкланди, кувалдалар кабинага жойланди. Йигитлар мадорсиз чўзилиб қолишди.

— Бўлинглар, машинага чиқинглар. Ош ҳам ланж бўлиб кетгандир!

Йигитлар аранг бортга чиқишди-да, суяниб ўтириб олишди. Ниҳоят асфальт йўлга чиқилди ва бир ДАН постига яқинлаша бошлашди. Лекин машина бир четта тўхтади.

— Йигитлар, тушинглар. ДАН пости орқасидаги чойхонага борамиз. Сизлар пиёда боринглар. Машинамизда одам ташиш мумкин эмас. Биз ошни сузиб, закускаларни тайёрлаб турамиз.

Йигитлар умид ва ишонч билан машинадан сакраб-сакраб тушиб қолишди. Машина эса пост олдидан ўтиб бурилиб кўздан

ройиб бўлди. Шундан кейин уни асло қайтиб кўришмади. Пост одамсиз хувилаб турарди. Унинг орқасидаги эски чойхона эса аллақачон бузилиб, жойи текислаб ташланган экан. Йигитлар анграйиб қолишди. Одамлардан сўраб-суриштиришди. Бу атрофда ҳеч қандай чойхона йўқ экан. Ерни депсиниб, сўкинишди. Бироқ ердан садо чиқмади. Ўша атрофдаги бир корхона қоровулидан илтимос қилиб бир донанон сўраб олишди.

— У темирини ташлагани кетгандир-да. Кутинтлар, келиб қолар, — деди қоровул бир темир чойнақда чой дамлаб уларнинг олдига қўйиб бераркан. — Уни танийсизларми ўзи? Исми нима, қаердан экан?

Йигитлар елка қисипди. Ҳеч ким машинанинг номерига ҳам аҳамият бермаган экан.

— Йигитлар, наҳотки шунчалар ҳам ношуд бўлсак-а, — деди йигитлардан бири.

— Ношуд бўлмасак мардикор бўлармидик, — деди бошқаси хомуш.

Улар кечга қадар умид билан йўлга кўз тикишди. Автобусларидан ҳам кеч қолишди. Баъзиларида қайтиб кетишга йўлқирагаям пуллари йўқ эди. Шу жумладан, Қобилбекнинг чўнтагида "Қўқон шамоли эсарди". Пули борлардан икки киши такси тўхтатди. Йўқлар эса темирйўлга шошилишди. У ердан юк поезди ўтса илиниб олишади. Станциядан у ёғига эса "югуриб" етиб олишади...

Шундай илинж билан Олтиариқдан Бағдодга қадар темир йўли ёқалаб пиёда кетишди... ва бабақхўрозлар қанотларини қоқиб яна қичқира бошлагани маҳали Қобилбек гўё маст одамдек оёғини аранг судраб, боғлаб олган қўлларига ушлаб олган бир таёққа суянган ҳолда "ер ютиб юборгудек" чала ҳовлиларнинг олдида пайдо бўлди. Олапар ити аввалига вовуллади, сўнг уни таниб думларини шодон ликиллашиб қарши олди. Уй ичида чироқ ёниқ, демакки, ота-онаси туни билан ухламаган, хавотир олиб уни кутишаётганлари аниқ...

Қобилбек итини кўриб хўрлиги келиб кетди. Ерга ўтириб уни маҳкам қучоқлаб олди.

— Менинг ўлгим келяпти, Олапар! Ахир ўзинг айт, одамлар нега бунақа қилишади? Мен уларга нима ёмонлик қилдим, ўзи? Қўлларимни қара, энди ишга ярамайман. Ота-онамнинг кўзига энди қандай қарайман?! Эй, худо! Нега энди мени бунчалар ношуд, омадсиз қилиб яратдинг?... Юр, Олапар, Фарғона каналига бориб ўзимизни сувга ташлаймиз. Лекин мени қутқариб олмагин, Олапар!...

Шу маҳал ит унинг қўлидан чиқиб тандир томон чопди ва бир катта иликли суякни олиб қайтди-да, уни йигитнинг олдига қўйди.

Қобилбекнинг оғзи очилиб қолди:

— Бу нима қилганинг, ўзинг емайсанми?

Ит "Менинг қорним тўқ, бемалол еявер" дегандек лабларини ялаб ғалати ғингшиган овоз чиқариб қўйди-да, уй томонга қараб вовиллади.

Эшик очилиб ичкаридан синглиси Ойсара чиқиб келди.

— Вой, акам келибди! Қаёқда юрибсиз, ака? Биз ғўштларни пишириб зиёфат тайёрлаб сизни роса кутдик. Ўртоқларингиз билан тоза яйрабсиз шекилли-да-а? Нима бало, мастмисиз? Вой, қўлингизга нима қилди? Йиқилдингизми-а, туринг, уйга юринг.

Қиз акасининг қўлтиғидан олиб турғазди. Қобилбекнинг оёғи ўзига бўйсунмай аранг бир-икки қадам ташлади. Негадир уйга киргиси келмас, хижолатдан бошини қаерга уриб ёришни билмаётганди.

— Ичмаганга ўхшайсиз-ку, ака! Ҳа, айтгандек, бугун ўртоқларингизни шу ерга чақираверар экансиз. Кейин битта қўй ҳам сотиб олиб келиб қон чиқартириб юборилар экан.

— Нима? Қанақа қўй? Ўзи қўйим чиқиб турибди-ку! — деди Қобилбек "товуқ мия" дегандек жаҳли чиқиб.

Уни қўлтиқлаб олган синглиси эшикни очди. Қобилбек кўзларига ишонмади. Бу худди тушга ўхшарди. Кўзи ожиз дадаси ерга чордона қуриб ўтириб олган, ойиси эса хурсанд бўлиб аллақандай тўртбурчак қорозларни дазмолламоқда эди.

— Вой, ўзимизни бойвачча ўғлимдан айланиб кетай! — деди ойиси қувониб.

— Лекин сюрпризингга қойил, ўғлим, — деб қўйди дадаси ҳам жилмайиб.

Йўқ. Қобилбек кўзларига барибир ишонмади. "Наҳотки, кўзларим ҳам энди мени алдай бошлади", деди у ўз-ўзига ва остонада ўзидан кетиб йиқилди.

...

...У уйғонганида ўзини қалин кўрпа ичида кўрди. Дастурхон тўла шпиринлигу ичимликлар, колбасалар, гўштлар, мева-чевалар унга мунтазир эди.

— Вой, ана шаҳзодамиз уйғондилар, шекилли, — деди синглиси хиринглаб.

— Энди тунлари ҳар хил болалар билан бемаъни юравермагин, хўпми? Сен ким — Қобилбексан энди. Бундан кўра уйимизни тартибга сол, ўқигин, уйлангин. Тушундингми? — деди ойиси меҳрибонлик билан унинг деярли оқариб кетган сочларини силаб.

— Йўқ. Ҳеч нарсани тушунмадим. Лекин яхши туш кўряпман шекилли. Илтимос, мен яна ётиб ухлай қолай, — деди-да, жойига қайтиб ётиб кўзларини юмиб олди.

Лекин синглиси ва ойисининг гўнғир-гўнғири уни ҳеч ухлагани қўймади.

— Ҳой бойвачча, — деди бир пайт синглиси эркаланиб ва тўсатдан бошидан кўрпани очиб ташлади. — Манави шарбатдан ичиб олсинлар-чи, кайфингизни босади. Илтимос! Айланай ўзимнинг акажонимдан.

— Нимани? — деб дўнғиллаб сўради акаси бошини ёстиқнинг тагига олиб.

— Нимани бўларди. Анави кечаги ичганингизни-да! Ҳалиги уни "ўқланган" дейишади-ку!

— Ҳой, қизим. Уни тинч қўй. Майли, ухлайверсин, — деди дадаси.

— Нима, энди пулдор эканман деб тушгача ҳам ётаверадими? Турсин, ҳадемай ўртоқлари келишади. Бу ерга жой қилишим керак-ку, — деди қиз бидирлаб.

Қобилбек шарбатни ичиб олди. У жуда мазали экан. Қорни

очиб, ошқозонига оғриқ кирган эди. "Э, нима бўлса бўлди. Тушимда бўлса ҳам ўлар жонга бир тўйиб овқатланиб олай", — деди у ва гўшту колбасаларни очофатлик билан паққос тушира бошлади.

— Ҳой, акажон, тиқилиб қолманг тагин. Ойижон! — дея кичқирди қиз ташқарига чиқиб. — Анавинингизни қаранг.

Она ўғлининг бу қилиғидан ҳайрон бўлмади:

— Майли, еяқол, болам. Ош бўлсин, — деди у ва кўзларидан ёш думалади. Яратганга шукроналар айтди-да яна ташқарига чиқди.

Қобилбек қорни тўйиб анчагина ўзига келиб олди ва дадасига юзланди:

— Дада, нафақангизни олдингизми?

— Э, йўқ. Ойинг пулингдан 200 долларини олиб уни алмаштириб харажат қилиб келди, холос. Энди, ўғлим, пулинг тўғрисида ҳеч кимга айтмагин. Ҳозирги замонда дўст-душман кўп. Эҳтиёт бўл, хўпми? Кечагига ўхшаб санқиб, ичиб юришни бас қил. Ҳар хил пандавақиларга қўшилма...

Қобилбек дадасининг ўғитларига унча аҳамият бермади ва уни охиригача эшитмай ташқарига чиқди. Дадаси худди деворга гапираётгандай вайсаб қолаверди. Ҳовли қариндош-уруғ, хотин-ҳалажларга тўла бўлиб, бир томонда қўй сўйилмоқда, бир томонда дошқозонда ош дамланмоқда эди. Қариндош аёллар унинг елкасидан олиб алқай бошлашди.

— Мана, фуфайкангни яхшилаб ювиб ёйиб қўйдим, — деди ойиси дордаги пахталикни хурсанд кўз-кўз қилиб.

— Яхши қилибсиз, сасиб кетганди, — деди Қобилбек ва ойисининг қулоғига шипшиди. "Ойи, қанақа маросим қиляпсизлар ўзи?"

— Ис чиқаряпмиз, ўғлим. Энди бизнинг уйга ҳам ниҳоят рўшнолик кириб келди. Тангрим мадад бўлиб охларимни эшитди. Ойнисанинг кўзларидан шодлик ёшлари дувиллаб қуйиларди.

— Ҳай, майли. Унда бугун байрам экан-да. Ишга эртага борарман бўлмаса. Қўлим оғрияпти, — деди у қадоқ кафтларига беихтиёр хомуш тикилиб.

— Қанақа ишга, болам? Энди деч қанақа ишга кирмай тур. Аввало ўқиб ол, мактабингни битир. Бўлмаса катта ўқишга олирмайди.

Ойи, сизни соддалигингиз менинг жонимга тегди! Ахир пулим бўлмаса, миримга ўқийманми?! — деди у жаҳли бўғзига келиб.

— Нима, шунча пулинг камми? Мен бутун ундан атиги 200 долларини ишлатдим, холос. Қолганига текканим йўқ, жон болам, — дея шипшиди аёл севиниб.

— Нималар деяпсиз? — деди Қобил таажжубланиб.

— Қани, юр-чи!

Ойиси уни ичкарига етаклади ва шкафнинг тортмасини очиб кўрсатди. Тортмада тўла пачкали долларлар "ловулаб" турарди.

— Отанг билан санаб чиқдик... Фуфайкангни қозонда билмай қайнатибман. Бир вақт кўпик ичида қўлимга қаттиқ қовозлар илаша бошлади. Даданга берсам, у "Бу Қобилнинг пуллари-ку, нима қияпсан?" деб уришиб бердилар. Кейин бутун астарини сўқдим. То эрталабгача уларни дазмолладик, даданг бўлса уларни санаб тахлаб чиқдилар. Сендек ўғли борлигидан фахрландилар. Илгари сенга эътиборсиз бўлганидан ўзини-ўзи роса койидилар, — дея йиғлаб юборди Ойниса.

Қобил кўзларига ишонмади. Қўллари қалтираб бир пачка пулни қўлига олди. Эси оғиб қолай деди.

— «Наҳотки» деди у хаёлан, «бўлиши мумкин эмас...»

Она боласини қучоқлаб олиб, роса йиғлади. Отаси Нурбек ҳам пайпасланиб келиб уларни қучоқлади.

— Энди ҳаммаси яхши бўлади. Сизниям кўзингизни даволаймиз, дадаси...

— Мени кечир, Ойниса! Сенга кўп азоб бериб гуноҳга ботдим. Аллоҳ мени муносиб жазолади.

— Унақа деманг, дадаси. Ҳаммаси ортда қолди. Энг муҳими, энди биргамиз. Оиламиз бут, пулимиз бор, кўнглимиз тўқ...

Шу пайт қизлари ҳам аланарса сўраб кириб қолди:

— Акажон, мен ҳам сизни бир ўпиб қўяй. Жуда соғинганман.

Ака-сингил ҳам қучоқлашиб кўришишди.

— Кутилмаган омад, кутилмаган бахт! Бу Ойнисанинг, қолаверса, Қобилбекнинг ҳаётидаги энг фарахбахш онлар эди.

Қобилбек ҳовлидаги хотин-ҳалажларни ҳайрон қолдириб, тандир тагида кўзларини мўлтиллашиб ётган итта томон эмаклаб берди ва уни маҳкам бағрига босди.

— Раҳмат сенга, Олапар!

Шу пайт у даст ўрнидан турди-да, ичкари томон чопди. Тўғраб қўйилган бир тарелка колбаса ва гўштларни олиб келиб итнинг олдига қўйди. Бир аёл бу ҳолатни кўриб қичқириб юборди:

— Вой, ўлмасам. Бу бола жинни бўлган, шекилли...

БЕКТЕПА ЯНГИЛИКЛАРИ

Орадан бир ҳафта вақт ўтди. Қобилбек энаси ва амакиларига совға-саломлар олиб, уларниқига ёруғ юз билан кириб борди. Ойбек унга Исроил ака ва унинг қурилиш бригадаси ҳақида гапириб берди.

— Қаёқда юрган эдинг? Биз милицияга, Халқаро Миграция ташкилотига хабар бердик.

— Ҳа, телевизорда кўришибди. Ўрмон ичида йўқолиб қолдим. Бу ерда бир ўрмончанинг бўш уйида қишладим. Озгина пул ишладим. Мана сизга 5000 доллар. Камингизни қилинг, знамни яхши дўхтирларга қаратинг.

— Ўҳ-ҳў, зўрсан-ку, жиян. Ростдан ҳам бу пул менгами? — деди ажабланди Ойбекнинг оғзи қулоғига етиб.

— Ҳа, дадамни олиб келганингиз учун меъдан совға.

Ойбек ўзида йўқ қувониб кетди ва Қобилбекни маҳкам бағрига босди.

— Раҳмат, жиян! Сени унча хушламасдим, тўғриси, ишонмасдим. Адашган эканман. Ҳаммаси учун узр сўрайман,

— деди у кўзларига ёш олиб.

— Ҳечқиси йўқ. Уйларни ҳам бир таъмирлатиб қўйинг. Мени сиздан ягона илтимосим мардикорликка бошқа борманг. Бу биз учун иснод.

— Қобил, — деди амакиси тапқарига чиқиб кузатаркан. — Сенга бир муҳим гапни айтиб қўймоқчиман, — деди амакиси қувончданми, аламданми кўзларидаги ёшни артиб.

— Қанақа гап экан, амаки?

— Дадангни даволатмоқчисан, буни биламан. Лекин унинг қалбида яна бир яра бор. Дарди ичида.

— Қанақа дард, амаки?

— Нима десам экан. Энди сен ҳам оқу қорани ажратадиган, тушунадиган катта йигит бўлиб қолдинг. Буни ўзинг учун билиб қўйишинг керак. Ойингни бўлса, буни билиши шарт эмас.

— Айтақолинг, тушунмадим.

— Сени Россияда аканг бор. У сендан икки ёш катта...

Қобилбекнинг юраги "шув" этиб кетди.

— Ҳа, шунақа. Даданг ойингга уйланмасдан аввал у ёқда хотини бўлган экан. Унинг исми Наташа. Ёдингда бўлса хат...

— деди Ойбек қизариб.

— Ҳа-ҳа, айтаверинг. Акамнинг исми нима экан?

— Уям Нурбек. Кўзи қора, сочи малла. Даданг сениям, униям жуда яхши кўради. Уни соғинади... Мендан хафа бўлмагин.

— Йўқ, амаки. Бу ҳаётда ҳар нарса бўлиши мумкин. Ўша Нурбек акам билан мени таништириб қўясизми?

— Албатта. Менда телефон номери бор. Ҳа, айтмоқчи, мен уларга сенинг йўқолиб қолганингни ҳам айтгандим. Телефон қилиб топилганингни айтиб қўяман. Улар ҳам хавотирда эди.

— Нурбекка айтинг, бир келсин.

— Албатта, жиян. Яна милицияга ҳам бориб топилганингни айтиб қўйишим керак. Лекин бу ҳақида ота-онангга айтмагандим. Агар сенга бир гап бўлганида бир умр азобланиб ўтган бўлардим. Топилганингга раҳмат, жиян!

...

Қобилбек уйларини қуриш учун ўзича янги лойиҳа қилди. Пахса деворларни буздириб ташлайди. Ертўлални пойдевор қилдиради. Бўлажак уйи баланд ва кўркем европача уй бўлади.

Унда ота-онаси, ўзи ва акаси Нурбек учун хоналар бўлади.

У ишга киришиб кетди. Шаҳарга бориб 5 тонна цемент ва 20 машина шағал буюртма берди. Бир йўла лой-ботқоқ маҳалланинг йўлини ҳам ўнглаб кўяди. Кейинчалик асфальт ҳам қилиб берар. Ҳозирча эса тезликда газ ва сувни торттириш керак. Маҳалла оқсоқолини топиб "Харажати мендан. Лойиҳалар билан сизлар шуғулланинглар" деб айтади.

Ўша куни бир янгилик бўлди. У шаҳарга қурилиш материалларининг нарх-наволарини ўргангани кетганда уйларига ўзини олиб келган «Камаз»нинг ҳайдовчилари бир қоп ун ташлаб кетишганмиш. Қобилбек бегона саҳоватпеша одамларнинг бундай эҳсонларидан қаттиқ таъсирланди.

— Ойи, бекор олибсиз-да.

— Мен қаёқдан билай. Қопни туширишдию "Қобилбекка биздан салом айтинг" деб жўнаворишди.

— "Камаз"да келишдимиди?

— Йўқ, енгил машинада. «Москвич» эди, шекилли.

— Яхши одамлар кўп-да, ойи. Бизнинг ночор яшашимизни кўриб раҳмлари келган экан-да.

— Вой, пулинг борлигини билишмаганмиди?

— Менинг ўзим ҳам билмаганман. Сизлар ўша пул тахлаган куни "маишатдан келди" деб ўйладинглар. Аслида эса, бир фирибгар мени лақиллатиб, эшақдек ишлатиб, бир тийин пул ҳам, егулик ҳам бермаганди. Йўлкирага ҳам пулим бўмагани учун Олтиарикдан пиёда келгандим.

— Вой ўлмасам! — деб юборди Ойниса таажжубланиб.

— Ўша куни мен ўзимни Фарғона каналига ташламоқчи ҳам бўлдим. Одамларнинг ёмонлигидан жудаям қаҳрим келди. Энди бўлса, яхши одамлар борлигидан ғурурланиб кетяпман. Энди ўша каналга кўприк қуришга ҳам тайёрман.

— Лекин яхши одамлар кўп, болам. Баъзилар пул топиш балосига йўлиқиб қолишган. Шунақаларнинг дастидан меҳр-оқибат кўтариляпти.

— Эсингиздами, поездда менинг ҳалолдан топган пулимни кимдир ўғирлаганди, кимдир эса мени шерикларим билан сотиб

юборди. Яна энг алам қиладигани ўз юртимизда кимдир бизни лақиллатиб кетди.

— Кўпнинг ҳақини бермаслик — бу катта гуноҳ. Бу ҳам ўғирлик ҳисобланади. Ўғирлик мол бола-чақасигаям буюрмайди. Бундайларни худонинг ўзи жазолайди. Ҳаётда шунақаларни кўриб пишиб бораверасан-да, болам.

— Мен ўша фирибгарларни барибир топаман. Агар топмасам одамларимиз улардан яна кўп жабр кўришади.

— Қўй, ўғлим, вақтингни беҳуда кетказма. Садқан сар. Бир томондан йўқотганингни бошқа томондан бериб турганига худога шукур қил. Ундан кўра уйимизни ўғна, отангни тезроқ катта дўхтирларга кўрсат.

— Бўпти, ойи. Лекин анави андижонлик шофёрларни топиб миннатдорчилигимни билдириб қўйишим керак бўлади. Гап бу ерда бир қоп унда эмас...

— Тўғри, ўғлим. Майли, уларни топ. Айтмоқчи, биттаси "Яқинда ўғлимга суннат тўйи қиламан. Сизларни ҳам айтиб кетаман", деди.

— Эҳ, унда зўр бўпти!

Эртаси яна бир янгилик бўлди. Тошкентдан Исроил ака келди. Мўйсафид Қобилбекнинг соғ-омон эканини кўриб қувониб кетди. Кўзларига ёш олди. Улар ичкарига кириб ўтиришди. Дастурхон тузалди. Аввалига Исроил ака бўлган ишларни гапириб берди, сўнг Қобилбек ҳам кўрган-кечирганларини ҳикоя қилди. Лекин топилаган пул ҳақида индамай қўя қолди.

— Эҳ-хе, шунақа гаплар денг. Акаларинг ҳаммаси яхшими? Нима ишлар билан шуғулланияптилар? — деб сўради Қобилбек қовурилган гўштни ўртага қўяркан.

— Бир нави тирикчилик қилиб юрибмиз. Паркент бозорида қурувчи бригада ташкил қилиб олдик. Одамлардан, қурилиш ташкилотларидан ҳар хил буюртмалар оляпмиз. Ижарага бир ётоқда турибмиз. Топганимиз, фойда-зиёнимиз ўртада.

— Қани, овқатдан олинг. Сизни ўзим бир меҳмон қилай.

— Уйларинг анча унниқиб қопти. Ёмғир, қорлар таъсир

қилган шекилли-да-а, — деди мўйсафид овқатни иштаҳа билан еяр экан. — Эҳ, қани энди арзончилик бўлсайкан, ўзимиз бир илож қилиб савобгарликка битириб берармидик...

— Худо хоҳласа, — деди Қобилбек ва калласига яхши бир фикр келганидан уни бир оз туриб айтишни кўнглига тутиб қўйди.

— Ҳа, айтмоқчи, бир гап. Сени бригадамиз сафидан ўчирганимиз йўқ. Бизга доим бир тансан. Чунки бизни қутқараман деб ҳаётингни хавфга қўйдинг. Биз буни ҳисобга олиб қўйганмиз. Шунга ҳақингниям олиб келувдим.

— Қанақа ҳақ?

Исроил ака ички чўнтагидан бир қорозга ўровлиқ пулни ва бошқа чўнтагидан бир дафтарни чиқарди.

— Манави менинг ҳисоб-китоб дафтарим. Бу ерда олти ойдан буён қилган харажатларимиз, қолган фойда, ҳаммаси ёзилган. Ишларимиз дастлаб юришмай турди. Кейинроқ мижозлар кўпайиб юришиб кетди. Газетага эълон бердик. Мениям энди соткам бор. Номерини ёзиб ол, — деди у ёнидан оддий уяли телефон апаратыни чиқариб ташларкан.

— Эҳ-ҳе, яхши бўпти.

— Хуллас, манави сенинг ҳақинг, яъни олти ойлик маошинг. Бу ерда жами 223347 сўм. Сана. Дафтаримга қараб текшириб кўр.

— Йўқ. Мен буни ололмайман.

— Ундай дема. Сен топилибсан, худога минг адад шукур. Агар ҳозир уйда бўлмаганингда буни даданга ўзим ташлаб кетган бўлардим. Мен атайин шунинг учун келдим, — деди у ва ўровлиқ қорозни йигитчанинг олдига оҳиста суриб қўйди.

Лекин Қобилбек уни олмоқчи эмасди. Пулни қайтариб суриб қўяверди. Унинг бу қилиғидан мўйсафиднинг чиндан ҳам фийғони оша бошлади.

— Хўп, шу пул меникими? — деди Қобилбек ниҳоят "таслим" бўлиб.

— Ҳа, сенники.

— Мана олдим, энди розимисиз?

— Минг маротаба розиман, ўғлим. Бизни деб оғир

қийинчиликлар кўрибсан. Худо умрингни қайтиб берибди. Биз сендан жудаям хавотир олдик. Амакинг билан қидирувга бердик. Доим у билан қўнғироқлашиб турдик.

— Бўлди, гап йўқ, ака. Энди мени эшитинг. Демак, бригадангизга мен ҳам шерикманми?

— Ҳа, албатта. Хохласанг ҳозироқ бирга кетаверамиз.

— Йўқ. Сизлар келинглар. Бригадангизга айтинг, келишсин, иш бор.

— Қанақа иш?

— Қурилиш. Мана шу уйимизни "под ключ" қилиб битириб берасизлар. Мен ҳам сизларга шерикман.

Исроил ака бир зум ўйланиб қолди ва ҳеч нарсани тушунмай қулиб қўя қолди.

— Яхши. Орзуга айб йўқ, ўғлим. Лекин бу пулинг билан ҳеч нима қила олмаймизда.

— Албатта, бу пул бригада аъзоларингиз бу ерга келиб, жойлашиб олишлари учун йўлқирага етса кераг-ов, — деди Қобилбек қороз ўрамини мўйсафиднинг олдига суриб. — Қурилишга бошқа пул бор, тоға.

Қобилбек тортмани очиб ундан бир ўрам доллар пул олди.

— Мана бу пул бу қурилиш материаллари учун. Иш ҳақларингизни алоҳида ҳисоблайсиз.

Бригадир анграйиб қолди. У йигитчадан буни ҳеч ҳам кутмаганди. Қувониб кўзларига ёш олди ва уни маҳкам бағрига босди.

— Хайрият, ўғлим. Биздан ҳам бир тадбиркор чиқаркан-ку. Лекин аввало дадангни даволат.

— Унинг ҳисобиниям олиб қўйганман, тоға.

Мўйсафид Қобилбекни яна маҳкам бағрига босди.

— Худога шукур. Камбағалнинг елкасигаям шамол тегар экан-ку-а. Худо хохласа, шундай уй қурайликки, бу бизнинг депарада биттаю битта бўлсин!

Пойтахтдаги йигитлар бир букортмани тутатишмаганлари учун икки ҳафтадан сўнг келишадиган бўлишди. Бу орада Қобилбек Исроил ака билан уйнинг лойиҳасини ва қурилиш материаллари билан боғлиқ юмушларни бажариб турадиган

бўлишди. Пойдевор учун албатта арматура керак эди. Қобилбекнинг ёдига олтиариқлик фирибгар тушди ва бу ҳақида Исроил акага ҳикоя қилиб берди.

— Оббо қизталоқ шайтон-ей, — деди мўйсафид хангу манг бўлиб. — Олтита суқсурдек йигит оғзиларингни очиб қолавердингларми?

— Ҳа, — деди йигитча хўрсиниб. — Энамизни кўрдик.

— Бўлмаса бундоқ қиламиз. Арматурани ўша фирибгардан оламиз, — деди Исроил ака қатъий.

— Уни қаердан топамиз?

— Олтиариқдан, Марғилондан. Қаердаки темир бозори бўлса ўша ердан суриштирамиз.

— Қўяверинг. Сатқан сар...

— Йўқ, ука! Кечириб қўясан. Қачонгача у одамларнинг шўрини қуришиб юради. Бугун сени алдабди. Эртага мени алдайди. Бу ёғини менга қўйиб беравер.

Шундай қилиб, улар ишни енгил машина харид қилишдан бошлашди. Қўқонда эскироқ «Жигули» сотиб олишди.

— Сен ҳайдаш ҳуқуқини олгунингча мен сенга шофёрлик қиламан. Югур-етим ишларига шу машина яхши. Уйнинг биттач, "Нексия" ми, нима хоҳласанг олаверасан, — деди ҳамроҳи самимий.

— Бўпти. Бу машина кейин ўзингизга қолаверади.

— Яъни "хизмат машинаси" деймиз, хўпми?

Фирибгар темирфурушнинг изини топиш қийин бўлмади. Олтиариқ қурилиш материаллари бозорида бир четда уларни ишга олиб борган киракаш машина турарди. Исроил ака Қобилбекни қолдириб, ўзи юк машина эгасини қидириб кетди.

— Менга арзонроқ эски темир-терсаклар керак эди, — деди у шофёрни топгач, у билан самимий салон-алик қиларкан.

— Кўп керакми, меҳмон? — деб сўради ҳайдовчи мулозамат билан харидорнинг бу ерлик эмаслигини сезиб.

— Ҳа. Қурилишим катта. Пойдевор ичига қўйиб юбораман. Ҳа, айтмоқчи, шу депарада бир йигит эски плиталарни майдалаб, темирини арзон баҳога сотармиш деб эшиттандим.

— Ҳа, шунақаси бор. Қаерликсиз ўзи?

— Қўқонлик. Ўзингиз ҳожатимни чиқарсангиз йўлкирангизгаям яна қўшиб берардим. Ҳали уйим биттунича, эҳ-ҳе, тахтасидан тортиб фиштигача ташиб берармидингиз...

— Худо хоҳласа, хизматни қилаверамиз, отахон. Бўлмаса бир йигит бор. У анави сотувчиларга темирларини сотиб беришга ташлаб кетиб туради. Сиз шу ерда бўлиб айланиб тулинг, мен уни суриштириб келаман.

— Яхши.

Бир оздан сўнг ҳайдовчи хурсанд қайтиб келди.

— Ишингиз битди, отахон. У жуда олғир йигит. "Анқони уруғи" десангиз ҳам топиб беради. Фақат нархини келишсангиз бўлди.

— Э, яшанг, раҳмат. Унда бошқа материалларни ҳам ўзларингиз билан ҳал қилаверар эканмиз-да.

— Мана, унинг телефон рақами. Гаплашаверинг, исми Нодирали.

Кўп ўтмай улар Нодирали билан учрашишди. У новчадан келган, кўзи кўкиш, галстук таққан зиёлинамо йигит экан. Уни кўрган Қобилбекнинг кўзидан ўт чақнай деди. "Бу ўша, ифлос-ку!" — деди алам билан.

— Яхши, ўғлим. Сен аралашма, тек ўтиравер.

Темирфуруш бозор ва бошқа жойлардаги темирларини олиб бориб кўрсатди. Исроил ака уларни ҳаммасини улгуржи оладиган ва яна буюртма берадиган бўлди. Нарх-навони ҳам бир оз тортишган бўлди-да, сўнгра рози бўлиб қўл берди.

— Бўлмаса ҳаммасини юклаб эртага олиб бораверасизлар. Мен сизларни Қўқон постининг олдида кутаман. Мана 100 доллар заклат. Қолган пули нақд, — деди у қўлидаги долларни кўрсатиб.

Шофёрнинг исми Неъматжон экан. Унга ҳам йўлкира ҳақини олдиндан бериб қўйди.

— Бугун олиб бераверсак-чи? — деди Нодиралининг кўзи ўйнаб.

— Мен Қувасойга шифер, цемент масаласида кетаётувдим. Қачон қайтаман, номаълум.

— Уларни ҳам ўзим арзон топиб бераман, отахон.

— Майли, аввал бир бориб кўрайин-чи. Шу десангиз, ўғлим хорижда ишлайди. "Келгунимча европача уй қуриб қўйинг" деб тайинлади-да. Шунга тушунасиз-ку, ўғлим...

— Бўлди келишдик, отахон.

Исроил ака Қобилбекнинг олдига мамнун қайтди.

— Иш битадиган бўлди, ўғлим. Сен ануви ўша кун ишлаган йигитларни топа оласанми?

— Ҳа, иккитаси бизнинг қишлоқдан.

— Ҳозир уларнинг ҳаммасини топиб эртага эрталабга уйга йиғамиз. Мен худо хоҳласа уларнинг ҳақларини олиб бераман.

— Меникиниямми? — деб сўради йигитча кафтларини очиб кўрсатиб.

— Ҳа, албатта.

Эртаси Қобилбек йигитларни топиб, уларни уйга ишга олиб келди. Пахса деворларни бузиб пойдеворга жой тайёрлашадиган бўлишди. Лекин тайёрланаётган "скорприз" ҳақида индамай қўя қолди. Чунки темирфуруш келадими, йўқми, ҳали маълум эмасди. Исроил ака эрталаб қўнғироқ қилиб, уларни катта йўл бўйида кутаётганини айтган эди. Келишганидек Исроил ака юк машинасини бошлаб келиб қолса Қобилбек йигитларни бир хонага тўплаб то темир туширилгунча ушлаб турадиган бўлди. Ниҳоят, улар пайдо бўлишди...

— Нима, тушириб оладиган одамингиз йўқми? — деди Нодирали норози қараб.

— Йўқ-да, ўғлим. Ўзинг тушира қол, ҳақингни бераман. Меҳнат билан одам ўлмайди-ку.

— Неъмат ака, юринг бўлмаса!

— Э, йўқ, менинг радикулитим бор. Оғир юк кўтаролмайман.

Нодирали у ёқ—бу ёққа олазарак қаради. Ҳеч ким кўринмасди. Ниҳоят, тақдирга тан бериб уст-боши ва галстугини ечди. Шу маҳал ичкаридан чиқиб келган Ойнисадан эски шим сўради.

— Вой, Қобилбек қани, Исроил ака? Буни туширишиб юборишмайдими? — деди аёл ҳайрон бўлиб.

"Оббо, ишқилиб қовун тушириб қўймасайди" деган фикр ўтди мўйсафиднинг хаёлидан.

— Улар тош юклагани кетишган, синглим. Эски шимлардан опчиқа қолинг, шофёрнинг иши зарур экан. Мен ҳам ёрдамлашвораман, — деди Исроил ака костюмини етган бўлиб.

— Э, йўқ, ўзим амаллайман, — деди Нодирали.

Ойниса тиззасидан кесилган шим олиб чиқди. Темирфуруш кийимларини кабинага ташлади. Унинг бу ҳаракатларини Қобилбек ва унинг "командаси" зимдан кузатиб туришарди. Улар "операция"нинг моҳиятини тушуниб етишди.

— Ишни жанжал-тўполонсиз, тинчгина ҳал қиламиз. Бир бурнига сув кирсин.

— Қўлига қувалда бериб ишлатайлик, — деди йигитлардан бири.

Бу пайтда Нодирали бошига рўмол боғлаб машина юкхонасига чиқиб, темир-терсақларни шарақлатиб тушира бошлаган эди. Унинг оппоқ бадани қуёш кўрмагани ва умуман жисмоний меҳнат қилмаганидан далолат берарди.

— Отахон, бир атрофни қаранг-чи, ёрдамлашадиганлар учрармикан, хизмат ҳақини берардим. Ўзим буни қачон тушириб бўламану...

— Қочиб кетмайсизми, ишқилиб.

Нодиралининг юраги "шув" этиб кетди. Ҳайдовчи ҳам алланимани эслади, гудраниб кабинага ўтириб олди.

— Ие, нега унақа дейсиз, отахон?

— Шунақа иш бўлганини эшиттандимда.

— Бизда унақа номардчилик бўлмайди, отахон. Бировнинг ҳақиға хиёнат қилмаганман ҳали, — деди темирфуруш арматураларни "қарс-қарс" ерга ташлаётган экан.

— Бўпти. Қарайин-чи, — деди Исроил ака ва ичкарига йигитларнинг олдига кирди.

— Тўполон қилмайсизлар. Ҳаммасини яхшилик билан ҳал қиламиз. Биттангиз ўтиб Нодиралининг кийимларини яшириб қўйинглар.

— Шофёрдан калитни ҳам олиб қўйиш керак. Бўлмасда у ҳайдаб қочиши мумкин.

— Йўқ, у ҳеч қаёққа қочолмайди. Машина номерлари аниқ. Уйини ҳам кўриб келдим.

— Мана, йигит, ёрдамчиларни бошлаб келдим. Қўшни уйда ишлашаётган экан. Ҳақларини келишиб олсангиз бўлди, — деди Исроил ака кулиб.

Нодирали машинадан сакраб тушди ва ўзини таниш йигитларнинг қуршовида кўриб қўриб кетди.

— Я-яхшимисизлар?

— Исроил ака, бу йигит темирларни тушириш учун қанча ҳақ бермоқчи эди? — деб сўради атайин Қобилбек.

— Ўн минг.

— Биз унга икки баробар тўлаймиз, ўзи тушираверсин, — деди йигитлардан бири.

— Тушликка ош, ароғи ҳам бор, — деб қўшиб қўйди Қобилбек кулиб.

Нодир нима қиларини билмай гезариб, йигитларга олазарак қараб тураверди.

— Эй, сўтак, чиқ машинага! — дея қичқирди бақувват йигитлардан бири. Бошқа бир йигит қўлига бир бўлак темирни олди.

— Ҳай-ҳай, нима бало, сизлар танишмисизлар дейман. Тушурмасангизлар, қўяверинглар. Боринглар ишларингни қилинглар, — деди Исроил ака атайин ўртага кириб.

Йигитлар индамай бир четта ўтишди ва фирибгарнинг ишлашини ҳузур қилиб томоша қила бошлашди. Нодирали темирларни туширар экан, юраги таку-пука эди. "Яхписи қочиб қолсаммикан? Шарт машинадан сакрайману кабинага ўтириб Неъмат акага "Ҳайданг!" дейман. Лекин у кўнармикан? Бир уриниб кўраман-да. Бўлмаса ўзим қочаман. Улар мени ҳам ишлатиб, ҳам калтаклашмоқчи шекилли. Аҳмоғинг йўқ. Не-не ишларни қилдим, лекин ҳали бировдан дакки емадим. Келиб-келиб мана шу пандавақилардан калтак ейманми?" — деди у ҳаёлан темирларни тушираркан, қаёққа қараб қочиб қолишни ўзича мўлжаллай бошлади.

— Қобил, ишқилиб у бутун ҳақимизни берармикан? — кулиб сўради норғул йигит.

— Бермаса мен ўзим бераман. Тушлик ҳам мендан.

Йигитлар кулиб юборишди.

— Униям меҳмон қиласанми? — деди бирови Нодиралини кўрсатиб хохолаб кулиб.

— Албатта. "Меҳмон отангдек улур" деганлар.

Лекин меҳмон "иззатини билиб" қочиб кетди. Бу жуда тез содир бўлди. У машинадан сакради-да, кабинага қаради. Кийимлари йўқ эди, "Ҳайданг!" дея қичқирди. "Калит йўқ!", деди атайин Неъмат ака ҳам. У қўриқ ва бўз ерлар ичидан шундай урра қочдики... Олапар ҳам уни бир оз қувган бўлди. Етолмади. Йигитлар ўринларидан туриб бир-икки қадам ташлаган бўлишди. Исроил ака "Қўяверинглар" дея уларни қайтарди. Шундай қилиб, Нодирали Бағдоддан уйига эски ишгонда қайтди. Йигитларнинг ўша бетонни майдалашдаги иш ҳақларини Исроил ака тарқатди. Қобилбекка ҳам берди. Тушликда палов устида Неъмат ака Нодиралининг қилмишларидан гапириб бериб йигитларни танг қолдирди.

— Темирнинг пулини нима қиламиз? — деб сўради Қобилбек.

— Бўйинини эгиб келсин-чи. Бир гап бўлар.

— Бугунги иш унга катта сабоқ бўлди, — деди Неъмат ака.

— Сизлар-ку ҳақларингни бошлаб ундириб олдиларинг, лекин куйганлар қанча.

— Соғ-омон кетганига шукур қилсин, — деди йигитлардан бири. — У сизни катта йўлда кутиб турса керак, Неъмат ака.

— Ҳа, албатта. Лекин уни олиб кетадиган аҳмоқ йўқ. Мен бошқа йўл билан кетаман. "Сенинг дастингдан мениям обориб-опкелишди", деб айтаман. Одамларимизнинг ўзи жуда содда-да. Лаққа тушиб қолаверишади. Яқинда бир иш бўлди. Хонқиз деган қишлоқда у бир кишидан 200000 сўмга дарвоза буюртма олган экан. Айтаверайинми?

— Ҳа-ҳа, кейин нима бўлди?

— Менга келиб "дарвозани ташлаб келамиз", деб қолди. Йўлкирасини келишдик. Бориб тушираётгандик, рўпара қўшниси чиқди. Унгаям дарвоза ёқиб қолди. Нодирали "Пулини

ҳозир беринг. Опкелиб ташлаб кетаман. Унгача манави дарвозанинг бир табақасини ўрнатиб тураверасизлар. Мен яна худди шунақа бир хил дарвозани олиб келгач, ҳар икковларинг яна биттадан табақасини ўрнатиб қўяверасизлар" деб айтди. Улар лаққа ишонишди. Биринчи олиб борган дарвозанинг пулини тўлиқ берган эди. Қўшнисини ҳам тўлиқ олиб чиқиб берди ва биттадан табақасини бўлиб олишди.

Йигитлар бу ҳангоманинг моҳиятига тушуниб етишгач, енгил кулишган бўлди.

— Кейин-чи? Иккинчи дарвозани олиб бориб бердингларми?

— Э, қаёқда. Унақа дарвоза асли бир нусхада бўлган экан. Пулни олдию урра қочди. Яқинда ўша томонга бир юк олиб ўтгандим. Қарасам, буниси дарвозанинг чап томонини, униси ўнг томонини ўрнатиб, қолганини ғўзапоядан девор қилиб тўсиб олишибди. Эшитишимча, бир-бирлари билан уришиб қолишганмиш, ҳалиям дарвозани кутиб ётишганмиш. Ана соддалик!

Йигитлар қотиб-қотиб кулишди. Лекин бу кулги замирида фирибгарларга нисбатан ҳам алам, ҳам нафрат ўти яшириниб ётарди.

...

Яна бир янгилик хабари Тошкентдаги йигитлардан келди. Алик пайдо бўлганмиш. Исроил ака ва Қобилбек зудлик билан ички ишлар бошқармасига боришди. Жиноят қидирув бўлиmidан икки йигитга Россияга ишга ёлланмоқчидек бўлиб жўнаш топширилди. Улар Алиқни жиноят устида қўлга олишлари керак эди. Бир ҳафта ўтгач, фирибгар қўлга олинди ва унинг устидан инсонлар савдоси бўйича тергов-суриштирув ишлари бошлаб юборилди. Халқаро Миграция ташкилотининг Қозоғистон бўлими маҳаллий милиция бўлинмалари ва Алиқ ёрдамида қўлаб қўлга айланиб қолган ҳамда бедарак кетган ҳамдўстлик мамлакатлари фуқароларини топишга эришдилар. Лекин ташкилот мутасаддиларини ноқонуний инсон савдоси билан шуғулланаётганлар эмас, балки кўпроқ қай йўсида

алданиб ва ноқонуний ишга ёлланиб келиб қолаётганлар оқимини тўхтатиш, бу борада кенг кўламда тарғибот ишларини олиб бориш қизиқтирарди.

...

Навбатдаги янгиликни Ойбек топиб келди. У Наташа ва жияни Нурбек билан гаплашган эмиш. У Қобилбекнинг топилгани ва қилаётган ишларини айтибди: "Қобил кураётган уйида сенга ҳам атаб хоналар ажратмоқчи. Яхши пул ишлаб келди, қурилишни бошлаб юборди" деб айтганмиш. Бу гапдан кичик Нурбек қаттиқ таъсирланибди. Бир "Камаз" ёғочни укам учун ўзим олиб бораман" дебди. Бу гапни эшитган Исроил ака ҳайронликдан ёқа ушлади.

— Бир "Камаз" ёғочга унинг пули бор эканми?

— Бўлиши мумкин, — деди Ойбек пиёладаги чойни бамайлихотир хўплар экан. — Унинг тоғаси ўша ердаги "Леспром"нинг хўжайини экан. Эшитишимча, жияни Нурбекни ёнига олганмиш.

— Демак, акам билан ёғоч-тахта савдоси бўйича бизнес қилсак бўларкан-да, — деди Қобилбек.

— Нимага бўлмас экан. Албатта бўлади. Биз ҳам Россияга мева-чева жўнатамиз. У ёқда пул пайдо бўлади. Машиналар қайтишда қуруқ келишмайди, — деди Исроил ака. — Бу сен учун катта имконият. Худонинг бергани бу, ўғлим, — дея қўшиб қўйди у ғурур билан.

Лекин Қобилнинг ота-онаси унинг бизнес билан машғул бўлишига қаршилик қилишди. Ҳали у ёшлик қилармиш, ўқиши керакмиш.

Шундай қилиб, пулдор йигит ота-онанинг қистови билан вилоят марказидаги коллежлардан бирида бизнес ва менежментлик йўналиши бўйича таҳсил ола бошлади.

МУҲАББАТНИНГ УСТУНИ

Қурилиш ишларини тўлалигича Исроил ака ўз қўлига олди. Бектепаннинг баланд-пастқам, лойсувоқ, пахса деворли, захкаш уйлари орасида уммонда олға сузиб бораётган улкан кема

мисоли кўркем европача уй қад кўтара бошлади. Бироқ Исроил аканинг кўнгли ғаш эди. Чунки «Захкаш ерда баланд бинони қуриш мумкинмикан?» деган савол уни қийнади.

Тез орада Қобилбек машина ҳайдаш ҳуқуқини берувчи гувоҳномага ҳам эга бўлиб "Нексия" сотиб олди ва ўз машинасида дарсга бориб келадиган бўлди. Ойниса эса кўзи ожиз зрини махсус операция қилдириш учун у билан Ўзбекистон Кўзи ожизлар жамиятининг тавсиясига кўра, Россиянинг Екатеринбург шаҳрига жўнаб кетишди. Айтишларича, операция муваффақиятли чиққанмиш ва тез кунларда улар уйга қайтишди. Нурбек хира бўлса-да кўзойнак билан яна кўра бошлади. Бу ҳақида Олтойга ҳам хушхабар юборилди. Хабар бериш ғояси Ойнисадан чиқди. "Майли, улар хурсанд бўлишсин. Нима бўлсаям Қобилбекнинг акаси бор. Бундан буёғига болалар бир-бирларини қўллаб-қувватлаб ўсишса нимаси ёмон" дея ўйга борди аёл. Бу фикрни қайноғаси Ойбекка айтди ва уйлари биттач, россияликларни меҳмондорчиликка таклиф қилиш нияти борлигини маълум қилди.

— Раҳмат, синглим. Сенинг матонатингга қойил. Бошқа хотин бўлганида бунақа ният қилишни ўйига ҳам келтирмаган бўларди, — деди Ойбек Ойнисага тан бериб.

— Бўлар иш бўлган, ёшлигимиз ортда қолди. Энди гина-кудурат қилишнинг нима кераги бор? Бу ёғига болаларимизнинг эртасини ўйлашимиз керак. Биз кўрган қийинчиликларни улар энди кўришмасин. Қобилжон коллежни битиргач, каттароқ ўқишда ўқиса дердим.

— Тўғри. Лекин унинг тадбиркорликка лаёқати баланд. Тезроқ акаси билан ҳамкорликда ишлашни орзу қиляпти. Унинг ўзига қўйиб бериш керак.

Ойниса ўйланиб қолди. Хаёлига келган нохуш фикрни очик айтиб қўя қолди:

— Уям..., ҳалиги, Россияда бирортасини топиб олса-чи? — деди у ва "отасига ўхшаб" деб юборишдан ўзини аранг тийди.

— Унда тезроқ уйлантириб қўйиш керак. Келинг, бўлмаса ҳам уй тўйи бўлсин, ҳам Қобилжонни уйлантирайлик.

Бу таклиф Ойнисага маъқул тушди ва шу ондан бошлаб бўлғуси келин ҳақида қайғура бошлади.

...

Орадан икки йил ўтди. Қобилбек кўркам йигит бўлиб улғайди. У коллежнинг охириги курсида ўқирди. Бу даврда серчардоқли европача уйлари ҳам биттан, онаси эса зўр бериб уни уйлантириш тараддудига тушиб қолганди.

Баҳор таровати дилларни яйратиб, яшиллик ўз гўзаллигини кўз-кўз қилаётган кунларнинг бирида машинасини қўйиш майдонига жойлаб уяли телефонида ким биландир гаплашиб бораётган Қобилбекнинг кўзи таниш оқ "Жигули" га тушиб қолди.

Бу ўша, бир пайтлар оғир кунларида уйларига ташриф буюриб, дадасидан хабар олиб келган Рустамнинг машинаси эди. Йигит машинани кўриб беихтиёр туриб қолди ва сўзлашувини ҳам тўхтатиб машинанинг атрофини айланиб кўрди. "Қизиқ, бу ерга у киши нима иш билан келди экан? Бир учрашиб, ҳол-аҳвол сўраб қўйсам ёмон бўлмасди" дея кўнглидан ўтказди у. Афсуски, дарси бошланай деб қолгани учун синфхонага чопди ва деразадан бир бор кўз қирини ташлаб кўйди. "Қизиқ, у кимнинг олдига келди экан? Э-ҳа, бирор фарзанди шу ерда ўқир-да. Демак, уни қувалик болалардан суриштирмоқ керак" деган фикрга келди у ва шу ондаёқ орқа ўриндиқда ўтирган бир қувалик курсдошига қисқача мактуб ёзиб узатиб юборди. Ҳадемай жавоб ҳам олди: "У қизининг олдига келиб туради. Исми Ойниса. 1-босқичда ўқийди".

Қобилбек 1-босқичдаги кўрган-билган қизларни бир-бир кўз олдига келтириб чиқди. Лекин Ойнисани эслай олмади. Муҳими бу эмасди. Шу туфайли кўнғироқ бўлиши ҳамона машина қўйиш майдони томон чопди. Лекин машина жойида йўқ эди. Шу кундан бошлаб у ҳар куни бу ерни бир қатор кўздан кечириб қўйишни одат қилди. Бироқ Қобилбекнинг ҳаётида бир кичик воқеа содир бўлдики, юрагига муҳаббат ташриф буюрганини ўзи ҳам билмай қолди.

У одатдагидек машинасини жойлаб, эндигина уни қулфлаб

кетаётган эди, шу маҳал икки қиз кулиб унинг олдига чопиб келишди.

— Сиз Қобил акамисиз? — сўради биринчиси.

— Ҳа, нимаиди?

— Сизда бир илтимосимиз бор эди-да, — деди иккинчиси чиройли ҳансираб

— Қанақа илтимос экан?

— Биз 5—6 та қизлар бойчечак тергани кетаётгудик. Шунга бемалол бўлса бизни манзилга ташлаб қўйсангиз, ҳақини берардик.

— Ҳақи керакмас, қаерга ўзи?

— Шу ердан 20 километр, холос. Повулғон қишлоғининг тепасидаги адирга. Йўл бўйида боғлар кўриниб туради-ку.

— Нега энди айнан ўша ерга?

— Иккита курсдошимиз ўша ерлик-да. Бизни ташлаб қўйсангиз бўлгани.

Қизларнинг бежирим нозланиб, ялиниб туришларини кўриб йигит "йўқ" дея олмади. Беихтиёр "Майли, бемалол" деб юборгани ўзи ҳам англамай қолди. Айниқса, қизларнинг бири "Раҳмат, акажон" дея, шундай чиройли табассум қилдики, унинг юраги така-пука бўлиб кетди. "Шу қиз жуда гўзал эканми? Қизиқ, қаерлик экан-а? Танишиб олсам ёмон бўлмасди" деган ўй ўтди унинг кўнглидан.

...Ҳадемай улар йўлга тушишди. Бепоен Фарғона водийси бемалол кўриниб турадиган, йўл бўйлаб ям-яшил майсалар ва барқ уриб гуллаган ўрину шафтолилар қаторлаштириб экиб тапланган замонавий асфальтланган текис трассада боришар экан, машинасининг салони бир олам гўзаллик, ёшлик сурури билан лиммо-лим тўлди. Қизларнинг хурсанд қий-чувлари Қобилнинг қулоғини батанг қилар, варанглашиб қўйилган шўх мусиқа дилларини яйратарди.

Йўл бўйида уларни икки курсдош дугоналари кутиб туришган экан. Улар ҳам машина салонига бемалол "ғарқ" бўлишди. Машина энди адир йўллари томон бурилди ва сўлим боғлар оралаб баландлик сайин кўтарила бошлади.

Ҳадемай адирнинг энг баланд жойига чиқиб боришди.

Адирлар тепасидаги борлар оралаб поёнсиз пиёда юришди. Яшиллик ва дарахт гулларидаги оқлик, енгил шабода, водийнинг бу ердан узоқ-узоқларигача кафтдек кўриниши ўзгача тароват бахш этар, одам ўзини парвоз қилаётгандай ҳис этарди.

Бу ерда Қобилбекнинг машинасидан ҳам кўра кўпроқ унинг машинасидаги мусиқаси асқотди. Қизлар очиқ кенгликлар устида шундай рақслар қилдиларки, бўйдоқ йигит лол қолди. "Раҳмат, акажон" деган қиз уни қўймай рақсга тортди. Аввалига тортиниб турган йигит қизнинг табассумига лол бўлдим, ўз ихтиёрини йўқотди. Икки ёш рақс хиром қилишаркан, кўзларини бир-бирларидан узиша олмас ва бутун борлиқ унут бўлаёзди. Уларни қуршовларига олиб қарсак чалаётган қизлар эҳтимол даврадаги бу икки ёш кўнглидан кеча бошлаган нозик ҳисларни аллақачон англаб етишгандек эди...

Шодон рақслардан сўнг ёшлар бойчечак тергани адир тепаликлари бўйлаб тарқалишди.

— Вой, қизлар, бойчечакни ковлагани ҳеч нима олмабмиз-ку, — деб қолди қизлардан бири.

Қобилбек машинасининг бор таъмирлаш калитларини қизларга тарқатди. Бир қизнинг фотоаппарати бор экан. Уларга сураткашлик ҳам қилди. Йигит негадир ҳалиги бирга рақс тушган қиз билан суратга тушгиси келаверди. Бунинг учун пайт пойлади. У аввалиги ўша қиздан ўзини дугоналари билан суратга олиб қўйишни илтимос қилди. У "йўқ" демади. Сўнгра бошқа қиздан ҳозирги суратга олган қиз билан бирга олиб қўйишини сўради. У ҳам "йўқ" демади. "Плёнкадаги суратларни сизларга ўзим чиқариб бераман" деб айтишни кўнглига туғиб қўйди йигит. Чунки сурат унга керак эди. Онаси "Ёқтирган қизинг бўлса айт" деб шу кунларда ҳол-жонига қўймаяпти. Эҳтимол тақдир-насиб қилса шу қиз билан аҳду паймон қилармиз. Қизик, унинг исми нима экан? Қаерлик экан?".

Буни билиш қийин бўлмади. Адирдан қайтишаётганида у қиз лолақизғалдоқлар териб анча орқада қолиб кетди. Шу маҳал "Ойниса!!! Бўл, Кетдик энди, кеч бўлди!" дея қизлар қичқира бошлашди.

"Наҳотки бу ўша Рустам акамнинг қизи бўлса?!" деган ўй

"ярқ" этиб ўтди йигитнинг кўнглидан. Бир оз ўтгач, фикридан қайтди. "Ахир, адаш исм ҳам бўлиши мумкин-ку..."

Лекин янглишмаган экан. Қизларни ёторига элиб қўйгач, ўша эрталабки икки қиз унинг олдида келиб ўз миннатдорчиликларини изҳор қилишди:

— Сизга катта раҳмат, Қобил ака, — деди Ойниса табассум қилиб.

— Сизга ҳам рақс учун раҳмат, Ойниса. — деди Қобилбек бўш келмай

Ойниса чиройли табассум қилди.

— Суратларимиздан биттадан чиқартириб беринг-а, хўпми.

— Пулни йигиб қўямиз, — деди Ойнисанинг шериги. Унинг исми Муҳаббат экан.

— Муҳаббат, мени хафа қилманглар, илтимос. Наврўзга уларни сизларга совға қилмоқчиман.

— Вой, шунақами?! — деб юборишди қизлар қувониб.

— Бўлмаса биз ҳам сизга истаган нарсангизни совға қиламиз. Нимани хоҳлар эдингиз? — деб сўради Муҳаббат.

Қобилбек қизларнинг нияти самимий эканини фаҳмлади ва ўз ҳазилини давом эттирди:

— Фақат шунчагина... — деди у бармоқ учини кўрсатиб.

Қизларга бир-бирларига маъноли қараб олишди:

— Нима?!...

— Сумалак, — деб қўйди йигит қисқа қилиб.

Қизлар хоҳолаб кулиб юборишди.

— Сизлар нима деб ўйладинглар?

— Бизми? — деди Ойниса. — Ўшанча музқаймоқ.

— Хўп, хайр, яхши қолинг. Музқаймоққа қарздормиз, — деди Муҳаббат ва дугонаси билан қўлтиқлашиб кета бошлашди.

— Ойниса! — деди Қобилбек беихтиёр. Қиз "Ҳа" дегандек ортига қаради. — Сиз қуваликмисиз?

— Ҳа, нимади?

— Мабодо Рустам аканинг қизимасмисиз?

— Вой, дадамни қаёқдан танийсиз?

— Танийман-да. Мабодо келиб қолипса бир учрашсам дегандим. Айтиб қўя олмайсизми?

— Майли, айтаман. Фақат сиз билан бойчечакка бирга борганимиз тўғрисида индамай қўя қолинг, ҳўпми?...

— Ҳўп. Фақат бир шарт билан.

— Қанақа шарт?

— Музқаймоқниям мен олиб бераман.

— Вой, шу холосми. Бўпти.

— Бўлмаса эртага, дарсдан кейин сизларни шу ерда кутаман.

Ойниса чошиб кетди ва бўлган гапларни Муҳаббатта етказди шекилли қизлар ортларига қараб кулиб кетишди ва бармоқларини бежирим ўйнатиб "Хайр!" ишорасини қилишди.

Шу кундан эътиборан Қобилбекнинг фикри-ўйи энди Ойнисида бўлиб қолди. Унинг жўпқин қалбига муҳаббат аталмиш буюк туйғу ташриф буюрган эди. Энг муҳими бахтли турмуш қуришларига монеликлар йўқ. Рустам ака Қобилбекка асло "Йўқ" демаса керак. Чунки уни аввалдан билади. Онасига ҳам қиз албатта ёқади. Худо хоҳласа янги уйга ярашиқли янги келин тушади. Ота-онаси бундан буёғига энди хотиржам яшашади. Қатор-қатор неваралари атрофларида чуғурлаб юришади. Фарзандларининг бахти камолини кўриш насиб қилади. Бундан ортиқ инсонга яна нима керак? Ҳинд фильмларига ўхшаш ёхуд халқ эртакларидагидек якунми?

Афсуски, эртақ бошқа, тақдир бошқа бўларкан. Ҳамма нарса ҳам баъзан ўйлаганингдек бўлиб чиқавермас экан. Ўзига тўқ, ўқимишли, иқтидорли, кўркем йигитнинг ярақлаган пешонаси муҳаббат "устуни"га "тақ" этиб урилдию "ўзидан кетди". Фақат унинг юракдаги асорати қолди, холос.

Изтироб интиҳого етмади, балки яна давом этди...

Ҳўш, икки ёшнинг бегубор муҳаббатига нима тўсқинлик қилди? У қандай қудратли куч эдики, ёшлар бу кучга бўйин эгишга мажбур бўлишди?

Бунинг сабабларини, эҳтимол, йигирма йиллар нарида Нурбек билан Ойниса қўшила олмаган, қайнонанинг нолаю афғонларига сабаб бўлган ўша чимилдиқли уй ноаларидан қидирармиз. Сочлар ўшанда бекорга оқармагандир? Нурбек ҳам балки рус хотинининг ҳузурига бесабаб тезроқ жўнаб юбормагандир. Беозор хотинини бесабаб калтакламагандир ва

болаларидан меҳри ўз-ўзидан қолмагандир? Бунинг бирор сабаби бордир, ахир? Ҳа, бор эди, албатта. Лекин Нурбек бу "сабаб"ни сезган бўлса-да, бир умрга уни ошкор қилмади. Ҳеч кимнинг юзига солмади. Бироқ Ойнисанинг ўша аскар Рустам билан яна учрашганини эшитгач эса чидаб туролмади...

Эҳтимол сабабни яна сал наридан — Ойниса билан Рустам бир-бирларига аҳд-паймон қилиб юрган ва бир-бирларига етишишларига тўлиқ ишончлари комил бўлган талабаликнинг тотли онларидан қидирармиз. Ёшлиқда қўйилган биргина хатолик бир умрлик қабоҳатта сабаб бўлишини ким ўйлабди дейсиз, ўшанда.

...Рустам касалхонадан тузалиб чиққач, тергов-суриштирув ишлари бўлаётган мудҳиш кунлар эди. Ректорнинг буйруғи билан Рустамни тўсатдан сиртқи бўлимга ўтказишди. Гап нимада эканини у чуқур англамай турибоқ, армия хизматига чақиртирилди. "Икки кундан кейин сафар ҳалтанг билан етиб кел" дейишди ҳарбий комиссариатдагилар.

Рустам жуда шошиб қолди. Уйига қараб чопди. Тупша-тузук ўқиб юрган талабанинг тўсатдан армия хизматига чақирилиши яқинларининг ҳайратию надоматларига сабаб бўлди.

— Афғонистон нотинч эмиш. Шунинг учун "кундузги"ларни ҳам олаётганмиш, — деди Рустам ҳадеб сўраб ҳол-жонига қўйишавермагач, ўзидан қўшиб.

Шундай қилиб, у эртаси кечгача яқин қариндош-уруғлари, синфдош, курсдош дўстлари билан хайр-хўшлашди. Ойнисанинг эса ҳали бу гаплардан хабари йўқ эди.

Рустам уни излади. Аксига олиб у Водилга — бир дугонасининг тўйига кетган экан. Ўша тўйни қидириб борди. Чунки эртаси эрталаб жўнаб кетади. Мабодо қиз тўйда қолса, улар кўришолмай қолишлари мумкин. Айтадиган гаплари армон бўлади. Айниқса, хайрлашмай жўнаб қолгани учун Ойниса ундан қаттиқ ранжийди.

... Рустам тўйни аранг топиб борганида базм айни қизғин паллага кирган маҳал эди.

Бу пайтда келинчак ёнида ўтирган Ойниса даврада рақс тушаётганларга қараб чуқур хаёлга берилган ва ўзининг Рустам билан бўлажак тўйлари ҳақида ширин орзулар қанотида эди. Бироқ қўнғироқ қора сочлари қиртишлаб олиб ташланган Рустамнинг кутилмаганда пайдо бўлиши уни чўчитиб юборди.

Ойниса Рустам ишора қилган томонга тез чиқиб келди.

- Ҳа, тинчликми, Рустам ака?
- Хизматга кетадиган бўп қолдим.
- Вой, қачон?
- Эрталаб жўнарканмиз.
- Қанақасига? — сўради қиз ҳайрат билан.
- Кетдик, ҳаммасини йўлда тушунтириб бераман.
- Тўй-чи?

Йигит қизнинг кўзларига маъносиз нигоҳ ташлади.

— Ахир, мен икки йилга...

— Бўлди, тушундим, — деди қиз ҳолатнинг жиддий эканини англаб. — Мен ҳозир, шу ерда туриб туринг. Дугоналаримга "Кетдим" деб айтиб қўяй, — деди қиз шоша-пиша.

Унинг юраги шундай жиддий ҳаққираб кетдики, кулоқларига ҳеч нима эшитилмай, кўзларига ҳеч нима кўринмай қолди. "Наҳотки, кутилмаганда икки йил айрилиқ, хижрон бошимга тушаётган бўлса... Бу қандай кўргулик? Энди нима бўлади? Рустам акамсиз энди қандай яшайман?.." деган сонсиз саволлар унинг дилида ғужғон ўйнай бошлаган эди.

Дугоналари унинг шоша-пиша кетаётганини кўриб "ҳай-ҳайлаб" ҳайронликда қолаверишди. Фақат ортидан чопиб чиққан Нигорагина унинг тақир бошли Рустам билан қўл ушлашиб қоронғулик қўйнига фарқ бўлганларидан воқиф бўлиб, гап нимада эканини фаҳмлади, холос.

Қўл ушлашиб олган ёшлар шаҳарга элтувчи катта магистраль йўл сари унсиз боришар экан, қайноқ кафтларида оташин муҳаббатнинг тафти уфурар, юраклари нозик ҳис-туйғулар билан лиммо-лим экани туфайли тиллари ҳам шу тобда негадир калимага ожиз эди. Улар йўловчи машиналардан бирида шаҳарга етиб келгунларича ҳам чурқ этмадилар. Ойниса йигитнинг елкасига бошини қўйиб унсиз йиғлаб келди. Ётоқларига етиб

олишганида ярим тундан ошган бўлиб, эшиги ичкаридан кулфлаб қўйилгани учун қизнинг хонасига балкон орқали чиқишди. Қизнинг ҳамма дугоналари тўйда эди. Шу туфайли улар висол оқшомини бирга — тунни тонгга улаб ўтказишди.

Муҳаббат, ёшликнинг жўшқин, бетизгин эҳтиросларга лиммо-лим тўла тотли лаҳзалари ўз жиловини йўқотди. Бутун борлиқ унут бўлди. Қайноқ бўсалар уларни ўз уммонига тортиб барқ қилди...

... Уйронганларида қуёш чарақлаб нур сочар, қала-ювор шаҳар аллақачон жонланган эди. Қиз кўзини очганида ўзини йиғитнинг қўйнида кўрди. Уни қўйиб юборгиси келмай маҳкам қучоқлади. Шундай бўлса-да, қулоғига оҳиста шивирлади:

— Ҳой. Соат нечага боришингиз керак эди?

Рустам санчиб ўрнидан туриб кетди ва апил-тапил кийина бошлади

— Ахир кеч қолибмиз-ку! Бўлинг тезроқ!

Улар ҳарбий комиссариатта етиб келишганида чақирувчилар сафда тизилиб туришар, командир аҳён-аҳёнда "Қурбонов! Қурбонов келдими?!" дея бетоқат у ёқ-у ёқ юрмоқда эди. "Шу ердаман!" деди терлаб-пишиб кетган Рустам. Унга яхшилаб танбеҳ беришди ва "Направу! Автобусга чиқилсин!" деган буйруқ янгради.

— Ойниса, яхши қол! Сенга хат ёзаман! — дея қичқирди Рустам.

Ойниса ҳамон ҳансирар, тунда нима бўлганию ҳозир эса нималар юз бераётганини тасаввурига сиғдиrolмай қарахт эди. Кўп ўтмай автобус аэропорт томон жўнаб кетди. Шундагина у ўзининг энг мўътабар туйғусию ҳаётининг бир бўлагидан ажралиб қолаётганини ҳис қилди ва овозининг борица қичқириб, йиғлаб аллақачон қойиб бўлган автобус томон чошиб кетди. Кетаверди, кетаверди, лекин ета олмади. Севгилисига гаплари кўп эди, айта олмади. Фақат ўзигагина аён бўлган дарди, бир умр сир бўлиб қолаверади. Бу сирни аскар Рустамга ҳам, кейинчалик эри Нурбекка ҳам айтмади. Айта олмади...

...

Хуллас, Ойниса аскар Рустамни армия хизматидан бесабаб

чақиртирмаган, унинг қора сунбул сочлари эса чимилдиқда бекорга оқармаганди. У ҳомилали эди. Куёв бўлмиш Нурбек эҳтимол бунӣ сезгандир, лекин жияни экани учунми ва рус юртида бундай ишларга бефарқ қаралишига кўникма ҳосил қилганиданми, ўз гуноҳлари кам эмаслигиданми, ҳар ҳолда, бефарқ қаради. Балки ўзини шунинг учун ҳам осмоқчи бўлгандир, ўшанда... Қобилбекнинг етти ойда туғилиши ҳам ҳеч кимда ҳеч қандай шубҳа уйғотмади. Бундай бўлиши одатдаги табиий ҳол саналар, чақалоқ туғилганида эса Нурбек Россияда "сафарда" эди.

... Лекин Ойниса ўшанда Нурбекнинг уни кўчага ҳайдаб солишини жуда-жуда истаганди. Афсуски, бу ҳол юз бермади. Аста-аста ҳаммаси унутилди. Гўёки алам ва изтироблар ниҳоят ўзининг ижобий интиҳосини топгандай туюлди.

КЕЛИНЧАККА ЗОР УЙ

Қобилбек ўзининг ёқтиргани бор эканлиги ҳақида айтганида келин излаб боши қотиб юрган Ойниса алланечук бўлиб кетди. "Хайрият, ўғлим ўз бахтини топибди. Уларни тезроқ тўйларини ўтказишимиз керак. Токи уларнинг тақдири бизларникига ўхшамасин, ўртада "чағир тиканаклар" пайдо бўлмасин", деган ўйга борди. Лекин бўлажак келиннинг қувалик экани ва унинг исми ҳам Ойниса экани уни аввалига ҳайрон қолдирди. "Нима кўп исмдош қизлар кўп. Қува ҳам Бағдоддай катта туман бўлса" деб қўя қолди ва ҳеч қандай ноўрин шубҳага бормади. Бунинг устига, келиннинг отаси эрининг эски таниши бўлиб чиққани, Қобилбекни ҳам яхши билиши, қиз билан бир коллежда ўқишаётгани уни хотиржам қилиб қўйганди. Шу туфайли келинни унаштириб оқлик олиш ишлари ҳам муаммо туғдирмади. Келиннинг отаси совчилар борганида ўзи уйда бўлмаса-да, хотинига уларни қийнамай оқлик бериб юбораверишини тайинлаб қўйган экан. Шу туфайли Ойниса эркак қуда билан учрашмади ва унинг ким эканлигини аввалига билмади. Бир куни эри, Ойбек амакиси ва икки қўшни эркаклар маслаҳатга бориб ҳам келишди. Эркакларнинг ҳам ишни осон ва енгил томонга битириб келганларидан бениҳоя қувонди.

Шундай қилиб, Қобилбек қувалик Рустам акасининг қизи, севгилис Ойнисага фотиҳа қилинди. Лекин куёв бўлмиш бир иш қилиб қўйди. Бу унақа арзирли жиддий иш бўлмаса-да, ҳар ҳолда ёшлар учун табиий бир тадбир дейиш мумкин эди. У ўтаётган "Фотиҳа тўйи"ни ҳам, куёв жўралар учун қуда томондан бериб юбориладиган уйларидаги "тўққиз товоқ" зиёфати маросимини ҳам видео тасвирга туширтирган эди ва уч-тўрт кун ўтгач, уни уйдагиларга қўйиб берди. Аввалига Ойниса видеога унчалик эътибор бермади. Овқатни еб бўлишгач, у эрига пиёлада чой узата бошлаган пайтда Қобилбек дадасига "Қаранг, дада, қудангиз билан турибсизлар" деб қолди. Ойниса не кўз билан кўрсинки, Нурбек билан самимий қўл ташлашиб қувалик Рустам турарди...

Ойниса қотиб қолди ва ранг-рўйи бўзариб қўлидаги узатилган пиёла товоқ устига тарақлаб тушди.

— Ҳа! Намунча қўпол бўлмасанг-а! — дея уришиб берди эри.

— Секинроқда, ойи. Чўчитиб юбордингиз-ку, — деб қўйди ўғли ҳам.

Ойниса аввалига нима қиларини билмай довдираб қолди. Тили негадир калимага келмас, келса ҳам ўз овозидан ўзи кўрқиб кетадигандай ҳолатда эди. У ўзини ташқарига отди ва томорқаларининг энг охирига қурилган қоронғу молхонанинг хашакхонасига кириб олиб ўқсиб-ўқсиб йиғлай бошлади.

— Эй, худо! Бу энди қандай кўргулик?! Нималар бўляпти ўзи?! Ахир улар ака-сингил-ку! Энди нима қиламан? Тўйни қандай қилиб тўхтатаман? Наҳотки, уларга ўзим тўсиқ бўлсам, ўз қўлларим билан уларнинг бахтини ўлдирсам?! Эй, худо! Эндигина рўшнолик кўрганимда нималар қип қўйдинг? Энди нима қиламан?! Дардимни кимга айтаман? Войдод!...

Ойнисанинг юриш-туришида кескин ўзгариш юз берди. Тўй тарадудиди хурсанд елиб-югуришларидан асар ҳам қолмади. У нима қиларини билмасди. Қон босими кўтарилиб ётиб қолди.

— Ҳа, тинчликми, ойи? — деб сўради Қобилбек шоша-пиша

— ... Сал мазам бўлмай қолди.

— Мен дўхтир олиб келаман.

— Қўявер, ўтиб кетар.

— Ахир, тезроқ тузалишингиз керак. Сизни бугун бозорга олиб бормоқчи эдим-ку. Йигит "Ўтиб олишга топган вақтингизни қарангу" дегандай хўрсиниб чиқиб кетди. Сўнгра Нурбек келди.

— Ҳа, Ойниса, тинчликми?

— Ҳа, бир оз...

— У ёқда ойим ҳам оғир ётиб қолганмиш. Тўйни тезлатмасак бўлмайди, шекилли. Сен билан ўтиб келсак бўлармиди.

— Ўзингиз Қобилжон билан бориб келаверинг, دادаси. Мен эртага ўтарман, — деди бемор ихраб.

— Ўзингиз "келингга бўлдиқ" деб жа мақтавординг-да. Учасканиям манагинақа қилиб данғиллама қилвориш шартмиди. Кўз ёмон нарса-да... Яхши бор, ёмон бор. Бўпти, мен ўтиб келаман.

Ҳайҳотдек уйда Ойнисанинг ёлғиз ўзи қолди. Қизи ҳам бу йил университетга кириб олган, фақат шанба кунлари келарди. Ёлғизлик уни хотиржам қилди. Ҳар ҳолда тўйиб-тўйиб йиғлаб олиши ва энди нима қилиш кераклиги ҳақида бемалол ўй суриши мумкин. Лекин ўйлаб ўйига етолмасди. Ёшларни ажратишга ҳеч қандай баҳона йўқ. Бунинг устига, қайнонаси ҳам оғирмиш. Неварасининг тўйини кўриб қолсин, деб тўйни тезлатишлари турган гап. "Эҳ, хомкалла, шунчалар шўр пешона бўламанми-я! "Келин қувалик" дейишганида кўнглимга келган эди-я" деган ўйлар ўтарди хаёлидан.

Ота-бола кампирни кўргани кетишди. Ойниса уларни кузатиб қоларкан изтиробдан пешонасини чиройли устунлардан бирига ишқади. "Энди нима бўлади? Йўқ, асло бу ишга йўл қўйиб бўлмайди. Нақд гуноҳи азимга ботаман...". Унинг ўйларини тасдиқлагандек Қўқон томондан яна одатий шамол турди ва бир уюм хазону хас-хашакларни чанг-тўзон билан қўшиб ерга ётқизилган гулдор плиталар бўйлаб олиб кириб келди. Олапар акиллаб норози гиншиб қўйди. Оиладаги бу ғалати ишлардан гўё ит ҳам жуда хафа эди.

Сон-саноқсиз хоналардаги қайси бир очиқ қолган деразаларнинг тарақлагани эшитилди. Учбурчаксимон қилиб

черепица билан замонавий қилиб қурилган чордоқлардан увилаган овоз кела бошлади. Улар ҳам Ойнисанинг ҳозирги аҳволини тушунгандек гўё нола қилишмоқда эди. Чордоқ нолаларига ҳамоҳанг Олапар ҳам увилай бошлади. Пахта далалари томондан чанг-тўзонлар уюми кўтарилиб кела бошлади. Яна янги уйнинг хоналарини чанг босади, яна ҳайҳотдек ҳовлини супуриб-сидириш керак бўлади. Келинчакка зор эди бу уй...

Ойнисанинг кўзларидан ёш дувиллади. Устунга суяниб тиззалаб ўтириб қолди-да, фарёд чекиб йиғлай бошлади. Ўзини гўё яна чимилдиқагидек ҳис қилди. Ана у гўё пешонасини яна гиламга ишқамоқда... Ташқарида эса қайнонасининг қулоқни батанг қилувчи нолаю афрони жарангламоқда... Шу пайт у ичкарига кириб келиб "Ҳой, келин, сизга нима бўлди?!" дея қичқирмоқда...

... Устун олдида ерга узала тушиб ўзидан кетиб қолган Ойнисанинг кўзи тепасида хавотир олиб сув сепиб турган Исроил акага тушди.

— Ҳой, келин, сизга нима бўлди? — дея қайта-қайта сўради у.

Ойниса ўзига келиб оҳиста қўзғалди ва оппоқ сочларини тарк этиб полда чувалиб ётган рўмолини бошига ташлаган бўлди. Мўйсафид уни ўрнидан туришига ёрдамлашиб юборди.

— Мундоқ қарасам, дарвоза ланг очиқ. Чақирсам ҳеч ким жавоб бермайди. "Астаффуруллоҳ, нима гап экан?" деб хоналарни бир-бир қараб чиқаётувдим, тинчликми, келин?

— Ҳа, тинчлик.

— Бу уйнинг эркаклари қани? Шундай уйни ёлғизлатиб бўладими?

— Қайнонам оғир эмиш, кўргани кетишди. Менинг эса мазам бўлмай қолди.

— Худо сақласин. Тўй арафасида-я? Ўзингизни эҳтиёт қилинг, синглим? Тўй ташвишлари билан толиқиб қолибсиз, шекилли. Ўзингизни кўп уринтирманг. Худо хоҳласа эртадан

хотиним, қизимниям олиб келиб қўяман, улар то тўй ўттунича, худо хоҳласа, хизматингизни қилишади.

— Раҳмат, ака. Яхшиям сиз бор экансиз.

— Тинчликми ўзи, келин? Анчагина ўзингизни олдириб қўйибсиз?

— Асти сўраманг. Айтиб бўлмайди...

— Нима? Қобилбек бирор...?

— Йўқ.

— Қани, ўтирайлик-чи.

Мўйсафид бирор жиддийроқ гап борлигини фаҳмлади.

— Россиядан бирор хабар борми?

— Кошки шундай бўлсайди, — деди Ойниса кўзини олиб қочиб.

— Айтаверинг, қизим, яширманг. Менга айтмасангиз — кимга айтасиз. Мен сизларнинг бир холис, оилавий дўст-биродарларингизман ахир.

Ойниса бир оз жим қолди. "...Ҳа-я. У бир бегона холис киши бўлса. Эҳтимол унга бўлган ишнинг тўғриси айтиб бирор маслаҳат олганим маъқулдир. Йўқса алаимдан адои-тамом бўламан. Худо кўрсатмасин, қон босимим ошиб бирор нима бўлиб қоладиган бўлсам ёшлар барибир бир-бирларини топиб олишади. Унда гуноҳи азимга ботаман. У дунёда ҳам тинч бўлолмайман. Айтганим маъқул. Бу киши кўпни кўрган яхши одам. Тушунади".

— Исроил ака, — дея кўзига ёш олиб гап бошлади Ойниса.

— Сизга ишонаман. Шунинг учун тўғриси аятаман. Фақат бу нарса орамизда қаттиқ сир бўлиб қолиши керак.

Лекин аёл бошқа гапира олмади. Елкалари силкиниб йиғлаб юборди.

— Ҳай-ҳай, синглим! Ўзингизни босинг. Ўлимдан бошқа ҳамма нарсанинг чораси бор. Мени ўз акангиздек кўраверинг. Худо хоҳласа қўлимдан келганича ёрдамимни аямайман. Қобилжон менинг ҳам ўғлим. Унинг ҳаётида ҳеч қандай муаммолар бўлмаслиги керак.

— Йўқ. У сизнинг ўғлингиз эмас...

— Ҳа, албатта, Нурбекники-да. Мен эса... — деди у хижолат чекиб.

— Уяммас!...

Исроил ака бир дақиқа қотиб қолди.

— Унда ким?

— Рустам акам!!!

— Қайси Рустам?

— Қудамиз...

Мўйсафид оғзи ярим очилиб, анграйиб қолди. Қўлидаги машинасининг калити "жиринг" этиб полга тушди.

— Қ-қ-қанақасига?...

— ... Бу иш тўйгача бўлганди. Унда Нурбек ака Россияда эди. Бизни ҳали унаштиришмаганди.

Мўйсафид бошини чангаллади "Вой-вой!" деб қўйди у бошини "аттанг" дегандек чайқатиб. Бундай гапни кутмаганиданми у каловланиб, бўш хонтахта устига деярли ётиб қолди. "Чиқ-чиқ-чиқ... Ёмон бўптию" дер эди у тинмай,

— Нима, Рустамнинг қуда эканлигини билмаганмидингиз?

— Йўқ. Кеча видеода кўриб қолдим. Кўрдиму...

— Бай-бай-бай! Шунинг учун ҳам чўзилиб ётиб олган экансиз-да... Эрингиз, ўғлингизни бу гапдан...?

Ойниса "Йўқ" ишорасини қилди ва мўйсафиддан нажот излаб кўз ёшлари дувиллаб оқаётган нигоҳи билан илтижо қилгандек бўлди. Унинг қарашидан "Нима қиламиз энди? Бирор чорасини топинг" деган сўзни уқиб олиш қийин эмасди. Орага узоқ жимлик чўқди.

— Бу гап ростдан аниқми? — деб сўради ниҳоят мўйсафиднинг ранги бўзариб.

Исроил аканинг унга раҳми келди. "Эҳ ёшлик..." деб қўйди хўрсиниб ва аёлнинг елкасига қўлини қўйиб ҳамдардлик изҳор қилди:

— Қўйинг энди. Бўлар иш бўпти. Энди бу ёрини ўйлайлик. Демак, тўйни тўхтатиш керак. Лекин шундай қилиш керакки, ёшларнинг дили дарз кетмасин. Ҳеч ким бу ишдан озор чекмаслиги керак. Шунинг учун бу ишга жиддий ёндошайлик. Йиғи-сиги билан ҳеч нарса қилиб бўлмайди, келин. Энди ҳамма

гап ўзингизда, сизнинг матонатингизда. Сабр-тоқат қиласиз, чидасиз, асабингизни жиловлайсиз. Мен ҳаммасини уддалашга ҳаракат қиламан. Лекин сизнинг ёрдамингизсиз ҳеч нарса қилолмайман Хўш, менга ёрдам берасизми?

— Худо хайрингизни берсин, акажон. Оиламизни сақлаб қолинг. Биз бу кунларга етишишни қанча орзу қилгандик. Пешонамиз шўр экан, — дея ҳўнграб юборди Ойниса.

— Ҳалиям кечмас. Бундан баттариям бўлиши мумкин эди. Хўш, бу ҳақида тўйдан кейин билганингизда нима бўларди? Яъни "ота кўрди"да Рустам бир гиламни кўтариб кириб келганида билишингиз ҳам мумкин эди-ку. Яхшиям шу "видео" деган матоҳ бор экан. Худонинг ўзи асрабди. Шунгайм шукур қилинг, келин.

— Худойимга шукур! — деди аранг Ойниса кўз ёшларини артиб.

Шундай сўнг Исроил ака Рустам билан уларнинг илгари бўлган муносабатлари ҳақида батафсилроқ гапириб беришни илтимос қилди. Бу жуда муҳим эди. Ойниса талабалик давридаги ишқ савдолари, алам ва изтироблари ҳақида оқизмай-томизмай гапириб берди. Шамол туфайли чордоқдан келаётган гувиллаш овози Олапарнинг увиллаб "қўшиқ айтиши" ва аллақайси очиқ қолган деразанинг тарақлаб туриши гўё аёлнинг сўзларини тасдиқлаб тургандек эди.

— Рустамнинг фарзанди бўлганидан хабари бўлганмиди?

— Йўқ. Айта олмагандим.

— Бечора. Лекин сиз ўшанда ношудлик қилган экансиз. Айтиш керак эди. Ҳеч бўлмаганда унинг яқинларига етказишингиз керак эди.

— Қўрққандим. Бу ҳаётимдаги энг катта хатойим бўлганди. Лекин...

— Нима "лекин"?

— Рустам акам армияда қамалиб қолиб, олти йилдан кейин келди. Унда қизим ҳам бор эди.

— Э, тўхтанг... — деди у ва бир оз ўйланиб қолди. — Яхши "таклиф" айтдингиз: армия. Қобилбекни зудлик билан аскарликка юборсак-чи?

— Қандай қилиб? — сўради Ойниса. Унинг кўзларидан "Қани энди" деган сўзни уқиб олса бўларди.

— Бу ёғини менга қўйиб берасиз. Ҳарбий комиссар билан ўзим гаплашаман. Шу баҳона тўйни тўхтатамиз.

Шундай дея мўйсафид шапг билан ўрнидан туриб кетди.

— Бўпти, мен кетдим!

— Қаёқда?

— Қаёқда бўларди, военкомнинг олдида-да... Бу бизнинг биринчи қадам. Ҳеч хавотир бўлманг. Худо хоҳласа ҳаммаси яхши бўлади. Қобилбекни барибир бу йил бўлмаса янаги йили чақирарди-да. Шунини тезлатамиз, холос. Қолган ишларни кейин режалаштирамиз. Лекин, тс-с... — деди у пойабзалини оёғига иларкан "Бу ҳақида ҳеч кимга билдирманг" дегандек.

Ойнисанинг кўксига хотиржамлик шамоли теккандек бўлди ва ўзини анча енгил ҳис қилиб, алақайси хонада тарақлаётган деразани маҳкамлаб ёпиб қўйиш учун илдам одим ташлади.

Кутилмаганда Қобилбекнинг аскарликка чақиртирилиши Ойнисадан бошқа ҳаммани довдиратиб қўйди.

— Нимаям қила олардик, ўғлим. Бу ҳар бир йигит кишининг бурчи-да, — деди отаси Нурбек.

— Бу йил бўлмаса барибир янаги йили чақиришлари мумкин эди. Келинчакни ташлаб кетишдан ёмони йўқ. Тўйни келганингдан кейин қилаверамиз, — деди Исроил ака Қобилбекнинг елкасини қоқиб.

Қобилбекнинг аҳволини эса тушунса бўларди. "Ахир қандай қилиб... Ишқилиб, Ойниса кутармикин? Кутмаса-чи? Бошқасига тегиб кетса-чи? Йўқ, ахир отаси бунга йўл қўймас. Майли, хизмат бўлса хизмат-да. Хат ёзишиб тураверамиз." деган ўйлар ўтарди йигитнинг хаёлидан.

— Ой бориб, омон кел, болам. Худо хоҳласа келишингга тўй учун ҳамма нарсани тахт қилиб қўяман. Келишинг билан тўйни ўтказамиз, — деди Ойниса ҳам таскин берган бўлиб.

Бироқ Ойбек бу ишларга қўйиб-пишиб қаршилиқ кўрсата бошлади.

— Ахир онамиз Қобилбекнинг тўйини кўриб қолишлари

керак-ку. Мен военком билан гаплашаман. Уни бир йилга қолдириб туради. Иннайкейин ҳозир бориши шарт эмас. Пулини туланса бас, "Альтернатив хизмат" деганиям чиққан.

Исроил ака қараса иш бошқа ёққа айланиши мумкин. Шу туфайли отни қамчилади:

— Тўғри айтасиз, Ойбек. Қани, машинага утиринг, бирга бориб гаплашиб келамиз.

Улар туман маркази томон боришар экан, Исроил ака машинани бир четга тўхтатди-да гап очди:

— Ойбекжон. Гап бундоқ. Бу ҳозирги ёшларни билмас эканмиз. Келин қурғур Қобилжонга шарт қўйганмиш.

— Нима деб?

— Аввал армияда хизмат қилиб келасиз, деганмиш. Шунинг учун Қобил ўзи ҳарбийликка ариза берибди. Биласиз-ку, бунақа гапларни фақат мента айтади. Мен ҳозир унинг ота-онаси олдида гап-сўз бўлмасин деб индамай қўя қолдим. Сиз ҳам ҳеч нима деманг, илтимос. Ёшлар ўзи ҳал қилишсин. Онангизни худонинг ўзи асрасин.

Ойбекнинг аввалига жаҳли чиқди. "Оббо, аҳмоғ-ей Ҳозирдан хотинининг измидан чиқмайдиган бўлса..." деб қўйди у гудраниб.

— Сиздан илтимос, бу ҳақида укангиз билан келинингизга ҳам айтмай қўя қолинг. Эшитишса хафа бўлишади.

— Куда томонга нима деймиз?

— Ўзим тушунтираман. Улар тушунадиган одамларга ўхшайди.

Ойбек чуқур хўрсиниб қўйди.

— Унда нима қиламиз военкомга бориб?

— Ҳа. Мен сизни уйингизга элтиб қўя қоламан. Кейин қайтиб келиб буларга "Иложи йўқ экан" дейман.

— Майли. Яна бир гап бор.

— Қанақа гап?

— Россиядан хат келган. Наташанинг соғлиғи ёмонмиш.

— Оббо...

— Шунга укамнинг етиб боришини қаттиқ илтимос қипти.

— Ҳай-ҳай, бу ҳақида ҳозирча ҳеч кимга чурқ этмаганингиз

маъқул. Айниқса, онангиз билмасинлар. У киши соғайиб кетсинлар, кейин бир гап бўлар.

— Хўп, шунақа қиламиз шекилли... Наташани ҳам ўғли билан тўйга чақирмоқчи эдим.

— Ҳа, уларни, албатта чақирамиз. Ахир акаси укасининг тўйини кўрмаса бу қандай гап? Менга қолса акасиғаям шу ердан келин топишга ҳаракат қилиб кўрардим.

— Қанийди. Нима бўлсаям у ҳам жигаримизда... Онаси кўнса эди.

— Россияликларнинг удумига кўра, ўғил вояга етдими, боши оққан томонга қараб учирма бўлиб кетаверади.

— Демак, уни олиб келишга умид қилсак бўларкан-да.

— Бўлмасам-чи. Унга хабар қилинг... Уканг аскарликка кетяпти. Бир келиб кет денг. Эҳтимол аввал ўша сариқ жиянингизни уйлантирармиз, — деди мўйсафид ва хохлаб кулиб юборди.

Унинг кулгиси самимий бўлиб, гўё замирига алланималарни режалаштиргандек сирли эди...

...

Эртаси Исроил ака "Қаердасан Қува?" дея келинникига томон йўл олган бўлса, албатта куёвтўра кутилмаган хабарни етказиш учун келиннинг ўқиши томон жўнаб кетди. Нурбек эса онасидан хабар олгани Ширинсойга қараб жўнади. Бироқ у кўпроқ россияликларга тўйнинг қолдирилганлиги ҳақидаги хабарни Ойбекнинг уйидаги телефон орқали тезроқ етказиб қўйишга ошиқмоқда эди. Аввало у Наташадан ҳол-аҳвол сўраб қўйишни ўз бурчи деб биларди. Ҳар ҳолда у аёл оғир кунларида қаради, ювиб-таради. Бор будини аямади. Қани энди имкони топилсаю "қанот чиқариб, учиб" борсаю ўғли Нурбекни ҳам бағрига боса олса. "Катта йигит бўлиб қолгандир" деган ўй ўтарди унинг хаёлидан.

...Ойнисани қуданикида қолдириб, Исроил ака ўзи фермер Рустамни қидириб дала томон кетди. Одамлардан суриштириб ниҳоят уни топиб борди.

— Мени Ойниса юборди, — деди Исроил ака бир четдаги сўрига ўтиргач, фотиҳа қиларкан.

— Қизимни айтяписизми?

Мўйсафид шопилмади. У ёқ-бу ёқ қараб ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилгач:

— Йўқ. Сизни чимилдиқда кўришдан бенасиб бўлган Ойнисадан салом, демоқчиман, — деди у дабдурустан.

Рустам сапчиб ўрнидан туриб кетди. Исроил ака "ўтиринг, ўзингизни босинг" дея қўли билан ишора қилди.

— Рустамжон, мени ҳамма гапдан хабарим бор. Лекин қудангиз бўлмишнинг дўсти сифатида унинг шахсий илтимоси билан келдим.

— Қанақа илтимос? Ойнисанинг ўзи қани?

— Ҳозир сизникида. Хотинингиз билан маслаҳат қилгани қолган.

— Нима ҳақида?

— Тўй ҳақида.

— Унда, юринг уйга борайлик.

— Йўқ, шопманг. Гап бор.

— Қанақа гап? Эски гапларни қўзғашнинг нима кераги бор? Тушунмадим...

— Ҳаммасини ҳозир тушунтираман. Фақат ўзингизни босинг. Қон босимингиз жойидами ишқилиб?

— Жойида, лекин...

— Қобилбекни аскарликка чақиришяпти.

— Ие! Шунга шунча ваҳимами? Ҳечқиси йўқ, — деди Рустам. Унинг чеҳраси бир оз ёришгандай бўлди.

— Ҳа. Тўйни қолдиришга тўғри келади. Лекин бутунлай...

— Сабаб?!

Исроил ака бир оз жим қолди ва теварак-атрофга яна бир бор хавотир қараб қўйди.

— Очиқ-ойдин гапираётганим учун аввалига узр сўрайман, ука. Вазият шуни тақозо қилиб қолди, иложсиз келдик. Тўғри тушунинг.

— Одамни хит қилмай гапиравермайсизми?

— Ўзингизни босинг, фақат асабийлашманг, илтимос.

— Нима, қизим...?

— Йўқ. Қизингиз олтиндек соф ва гуноҳсиз.

Рустамнинг сабр-тоқати қолмади. У яна ўрнидан туриб кетди ва суяниб турган ёстиқ жилдини асабий гижимлаб, бир четга итқитди.

— Акажон, илтимос. Гапни чўзмайлик. Тўғрисини шарт-шарт айтиб қўя қолсангиз-чи!

— Бўпти. Сизга бир саволим бор. Фақат ўйлаб, тўғри жавоб беринг.

— ...?!

— Армия хизматига кетаётган кунингизни ва ўша охиригизни тунингизни эслай оласизми?

Рустамнинг кўзларидан олов чақнагандек бўлди. У бир нарса дея олмай лаблари титради ва туриб у ёқ-бу ёқ асабий юрди. Яна ўтирди.

— Нима, сизни шу ишдан ҳам хабарингиз борми?

— Ҳа. Мен Ойнисанинг энг яқин дўстиман. Бу сирни у фақат менга айтган, холос.

— Бу билан нима демоқчисиз?

— Қобилжон сизнинг ўғлингиз экан... — деди мўйсафид чуқур хўрсиниб.

— Н-нима?! — дея олди Рустам ва гижимланган ёстиққа юзини босиб ёнбошлаб қолди.

— Ўзингизни қўлга олинг, Рустамбек. Бундан баттари ҳам бўлиши мумкин эди. Тақдирнинг ўйинини қаранглар-а, тавба! Келиб-келиб ёшларнинг топишиб қолишганини.

Рустам бошини маҳкам чангаллади. "Бўлиши мумкин эмас..." "Нега энди?" "Ахир у?" дея тинимсиз такрорларди у.

— Ойнисанинг айби шуки, у сизга бу ҳақида айтолмаган. Эри бўлса, билса ҳам уни ҳайдаб солмаган. Эҳтимол шунинг учун ҳам унинг Ойнисага ва болаларига ҳеч қандай меҳри бўлмаган. Ана сизга очиқ, лекин аччиқ ҳақиқат. Қолган ишлар ўзингизга аён бўлса керак. Яхшиям "ёнғиннинг" олдини олиб қолдик. Бўлмаса ҳаммамиз алангада, дўзахий гуноҳи азимга қолармидик.

Рустам ўзини босиб олди ва оҳиста келиб Исроил акани қучди:

— Раҳмат сизга.

— Раҳмат деманг. Ахир мен сизнинг тўйингизни буздим-ку... Қобилбекни мен ҳам ўз ўғлимдек кўраман. У билан биз оғир кунларда ота-бола тутинганмиз. Менгаям осон тутманг. Ахир қайси ота ўз ўғлининг тўйини бузади?

— Раҳмат сизга. Ўғлимни топиб берганингизга ...

Улар беихтиёр кўзларига ёш олишди ва узоқ ҳамсудбат бўлишди.

Рустам Исроил акани уйига бошлаб келганида икки аёл ҳам хомуш ўтиришарди.

— Келинг, яхши юрибсизми, қуда? — деди Рустам Ойнисанинг кўзига тик қарай олмай.

— Раҳмат, худога шукур.

Улар даврага ўтириб фотиҳа қилишди. Рустам меҳмонларни дастурхонга жалб қилди.

— Ҳечқиси йўқ. Тўйни қолдирсак қолдирибмиз-да. Буни тақдир-насиб дейдилар. Лекин бутун меҳмон бўлиб кетасизлар. Кейин биз ҳам борамиз, — деди Рустам нон ушатар экан. Хотини эса меҳмонларга чой узатди.

— Қани, олишиб ўтиринглар... Кўйлакларнинг ярмини тикиб бўлишган эди, эсизгина.

— Айт, тўхтатишсин. Кейин модаси ўзгариб қолади, — деди Рустам кескин "Тўй ҳақида гапирма" деган маънода.

— Қизимизнинг ўзи ҳам ўқишини университетда давом эттирмоқчи эди. Сизлар келганларинг учун "йўқ" дея олмаган эдик-да. Ҳечқиси йўқ, ҳаётда нималар бўлмайди, дейсиз.

Ойниса Исроил аканинг кўзларига зимдан нигоҳ ташлади ва улардан "Ҳаммасини гаплашдик, хавотир олманг" деган сўзларни уқди ва томоғини маъноли қириб олиб чойдан хўплади. Рустамнинг хотини эса ҳеч нимани англамади. У бу пайтда аскарликка кетаётган куёви ва хижрон азобида қоладиган қизи ҳақида қайғурмоқда эди. "Отаси нима деса, шу-да" дерди у хаёлан.

Рустам меҳмонларни кузатар экан, қалбининг тўридаги бир оғир дардни ҳис қилди ва бу дард ўқтин-ўқтин гўё нишини санчиб олаётгандек оғир эди. Томоғи ҳам хиппа бўғилди.

Чаккасидан тўхтовсиз тер оқа бошлади.

— Аскар кетадиган кунни билиб қолайлик, — дея олди у аранг.

— Албатта. Ўзим қўнғироқ қиламан. Ойниса, ўтиринг, — деди Исроил ака чуқур мулозамат билан хайрлашаётган хотинларга қарата.

Рустам орқа эшикни очди. Нигоҳлар тўқнашди: "Раҳмат сенга, Ойниса. Ўғлимни авайлаб-асраганинг учун" деди у фикран ва титраётган лаблари жилмайдигандек бўлди. Ойнисанинг ҳам кўзларидан беихтиёр ёш думалади. "Раҳмат сизга Рустам ака. Борингизга шукур" дегандек бўлди. Мўйсафид нигоҳий гап-сўзларга тезроқ чек қўйгиси келдими, "Хўп, хайр, бўлмаса" дея педални босди.

— Вой, эсизгина, дадаси. Кўрпаларниям қавитиб қўйган эдим-а, — деди.

— Ҳечқиси йўқ. Магазинда тойпахта кўп. Ўзим элтиб бераман.

— Унда одамлар нима дейишади?

— Нима дейишарди. "Тўй бўлмас экан, яна қизнинг боши очиқ экан" дейишади-да.

— Қизингизга нима деймиз-а, дадаси.

— У ўқишини давом эттираверади. Кейин бир гап бўлар. Ҳа, айтмоқчи, мени яхши кийимларимни олиб беринг. Ҳокимликка йиғилишга боришим керак.

Рустам кийиниб шаҳарга, яъни қизининг олдига жўнади. У қизи Ойнисани ёғоғидан топди. Ойниса юм-юм йиғлаб ўтирган экан. Дарсга ҳам чиқмабди. "Демак, тўйи қолдирилганидан хабардор".

— Ие-ҳа? Намунча?.. — деди Рустам қизининг сочини силаб. — Хафа бўлма, қизим. Ҳаётинг ҳали олдинда. Ҳеч нима бўлгани йўқ. Лекин инсон биринчи муҳаббатга камдан-кам осонлик билан етишади. Билсанг, мен ҳам бир вақтлар худди шунақа аҳволга тушганман.

Қиз қизарган кўзлари билан дадасига ишонқирамай нигоҳ ташлади.

— Ростданми? — деб сўради аранг.

Рустам чўнтагидан дастрўмолини олиб қизининг кўз ёшлари ва бурнини меҳр билан артиб қўйди.

— Ростдан. Ойингни танимасдан аввал мен политехника институтида ўқирдим. Бир қиз билан қаттиқ севишганмиз.

— Кейин-чи? — деб сўради Ойниса. У дадасининг муҳаббат тарихига қизиқиб қолганди.

— Кейин бизнинг ҳам тўйимиз бўладиган бўлди. — деди Рустам шошилмай ўзидан қўшиб. — Лекин бўлмади...

— Нега?

— Мени тўсатдан армияга олиб кетишди. Икки йилга. Бироқ армияда бир ишқал қилиб қамалиб қолдим. Яна беш йил қолиб кетдим. Келсам маъшуқамни ота-онаси қўймай эрга беришибди. Бир ўғил, бир қизлик бўлган экан.

Қизнинг кўзлари жовдиради.

— Кейин-чи, ойимга уйланганмисиз?

— Ҳа.

— Нима, ойимни севмаганмисиз?

— Йўғ-е, нималар деяпсан. Аввалги қиздан ҳам кўра кўпроқ яхши кўрганман. Билсанг, илк муҳаббат юзакироқ, ўта ҳавасли бўларкан. Кейингиси ўзингни тутиб олганингдан сўнг, ҳаётнинг баланд-пастини кўриб, эсингни таниб олганингадигиси ҳақиқий бўларкан. Айтишларича, оила бузилишлари, ажралишлар кўпроқ биринчи муҳаббат туфайли қурилган оилаларда рўй берармиш.

— Бу билан нима демоқчисиз, дада?

— Оила қуришга шошилмай, бизнинг давримизда ўқишингни давом эттирганинг маъқул, демоқчиман. Сендан илтимосим шуки, ҳаёлингни бемаъни ўйлар билан чалғитма. Фикрингни бир жойга йиғиб бемалол тестларга тайёргарлигингни кўравер. Тайёрлов курсларига кир. Контракт асосида бўлса ҳам кириб олсанг бўлгани. Сендан ҳеч нимани аямаймиз, қизим.

Қизнинг намли кўзларига майин табассум инди. "Раҳмат, дадажон" дея дадасининг бўйнига осилди. Рустам қизини маҳкам бағрига босди.

— Кечир, қизим... Ҳали ҳаётинг олдинда. Ўзингни эҳтиёт

қил. Эҳтиросларга берилма. Юр, уйга кетамиз. Уч-тўрт кун дам олиб келасан. Мен раҳбарингдан жавоб оламан.

— Хўп. Кейин мени машинангизда кутиб тура қолинг.

Ойниса Қобилбекка изтиробларга тўла, лекин қисқа баён этилган мактуб ёзув қолдирмоқчи бўлди. Чунки унинг бутун-эрта яна келиб-кетиши аниқ. "Бу ишқ савдоларига қатъий чек қўймоғим зарур. Энди дадам нима десалар шундай қиламан" ўйлади Ойниса бир қарорга келиб.

Исроил аканинг ҳам, Ойнисанинг ҳам бошлари қотди. Келин томонку бир нави, уни Рустам ўз зиммасига олган. Лекин Қобилбек юрагида ёнаётган муҳаббат алангасини ўчириш, ошиқ йигитни маъшуқасидан бездириш — бу жуда мушкул масала эди. Аскарликка тараддулланаётган Қобилбек бу соҳада илк зарбани севгилиси Ойнисанинг ўзидан еди. Унинг дугоналари қиз ташлаб кетган мактубни қўлига тутқазипар экан, Ойниса тўсатдан ўзгариб қолганини ва уни дадаси келиб олиб кетганини айтишди.

— Тинчликмикин? — деб сўради Қобилбек таажжуб билан.

— Билмасак. Мазаси қочиб қолди, шекилли, — деди Муҳаббат.

Йигит бетоқат бўлиб Қува сари йўл солди. У нима қиларини билмай Ойнисалар турадиган ҳовлининг олдидаги кўчада ўша бойчечак тергани боришганда бирга рақсга тушган мусиқани баландлатиб олиб у ёқ-бу ёқ томон оҳиста ўтаверди. Унинг келганини албатта Ойниса билди ва дераза дарпардасини хиёл очиб таниш машинага кўзи тушди. Лекин чиқмади. Қулоқларини пар ёстиқларга бостириб ётаверди. Яхшики, дадаси келиб қолди. Бўлмаса ким билади, "Нексия" яна қанча "тентирарди?". "Чиндан ҳам касал бўлиб қолган бўлса уларнинг гашига тегмай қўя қолай. Яхшиси, бориб ойимга айтаман. Эртага келиб нима гаплигини билиб кетишади" деди йигит ва алам билан машинага қаттиқ газ босди. Резина бўлганига "қаттиқ пушаймон" рилдирак шиналари жиловни тортилган оддек чийиллаган овоз чиқарди-да, физиллаб олға «сақради».

Қобилбек уйга келгач, баттар сиқилди. Ойисининг қон

босими ошиб тўшакка михланиб ётар, бир томонда эса энасининг ҳам аҳволи оғир эди. "Нима бало, булар ҳаммаси келишиб олишганми? Худди атайин ётиб олишгандек-а, — деб қўйди фикран йигит ўзича жаҳл қилиб. — Эҳ, яна аскарликка чақиришганини. Энди шу етмай турганди! "

Яхшики Исроил ака жонига оро кирди. У йигитнинг ҳолатини зимдан кузатмоқда эди. "Демак, келин бола билан ораларидан "муроса қочган", Рустам бирор чорасини кўраётган, шекилли" деган ўйлар ўтди мўйсафиднинг хаёлидан.

— Ҳа, Қобилбек, кайфиятнинг чатоқроқ?

— Шундоқ, ўзим...

— Хафа бўлма, ҳаммаси ҳали яхши бўлади, — деди у йигитнинг елкасига қўлини қўйиб.

— Кўриб турибсиз-ку... — деди Қобилбек хўрсиниб ва истар-истамай ён чўнтагидан Ойнисанинг хатини чиқарди.

Исроил ака бу ҳолатни тушунди. "Демак, Ойниса орадаги муносабатларни узиш тўғрисида ёзган бўлса керак. Баракалла, жа ақлли қиз экан" деб қўйди у ўзича.

— Бу гапдан мениям оз-моз хабарим бор, — деди Исроил ака салмоқданиб. — Рустамжон эрталаб қўнғироқ қилувди.

Йигит "ялт" этиб устозига қаради. Унинг ўтли нигоҳида "Нима гап? Нима учун" деган савол аломати яққол сезилиб турарди.

— У киши нима деди?

— Юр, ичкарига кирайлик Ойинг эшитмасин, — деди Исроил ака ва "Бор, таваккал" дея Ойниса билан тузиб қўйган режани амалга оширишни бошлади.

— Бир гап айтаман. Фақат ўзингни қўлга ол, ўғлим, — деди мўйсафид жойлашиб ўтириб оларкан.

— Ҳаёт, инсон умри шундай мураккаб нарсаси, пешонамизга қанақа тақдир ёзилганини олдиндан била олмаймиз. Мана, сен ўша қиз билан топишганинг бу бир тақдир, лекин...

— Нима "лекин"? Гапираверинг.

— У қизнинг туғма нуқсони бор экан.

— Нима?! — дея ҳайқирди Қобилбек кўзларини ола-кула қилиб.

Исроил ака афсуслангандай шапиллатиб тиззасини уриб қўйди.

— Н-нима, даволаб бўлмас эканми?! — сўради Қобилбек ҳаяжон билан. Бу ҳаяжон замирида "Даволаш учун қанча пул зарур бўлса тўлашга тайёрман!" деган маъно бор эди.

Мўйсафид атайин жавоб беришга шошилмади, тиззасига яна уриб чуқур хўрсиниб қўйди:

— Ҳамма гап шунда-да... Юрагида дарди бор экан. Катта дўхтирлар шундай дейишибди. Эрга тегиши мумкин эмасмиш. Бунга рухсат йўқмиш, — деди у ва йигитнинг елкасига ҳамдардлик билдирган маънода қўлини қўйди. — Эртага юкларимизни қайтариб юборадиган бўлишди. Энди у қизни безовта қилма, илтимос. Ўзинг ақлли, эсли-хушли боласан-ку. Шунга онанг ҳам ётиб қолди. Униям энди ортиқ қийнама. Ҳали ҳаётинг олдинда. Аскарликни бемалол ўтаб келавер.

— Ахир мен қандай қилиб?! — дея хайқирди йигит ва йиглай бошлади. Мўйсафид бу оғир дамнинг бўлишини олдиндан билгани учунми, уни маҳкам бағрига босди. "Энди нима қиламан, тоғажон?! " дея бақириб йиглар эди йигит.

— Ўзингни бос, ўғлим. Бу ҳақида отанг эпитмай қўя қолсин. Униям ғам-ташвишга қўйма. Ўзинг ақлли боласан-ку, — деди мўйсафид йигитнинг орқасини силаб. У бу маҳалда ҳақиқатдан ҳам Нурбекнинг кириб қолишидан хавотир олмоқда эди. — Юр, онангдан ҳол-аҳвол сўраб қўй. Бечора, эзилиб тамом бўлди. Ўзингни бардам тут, аскар йигит. Ҳали ҳаммаси яхши бўп кетади. Менга ишонасанми?

— Ҳа.

— Раҳмат, ўғлим. Хўш, ойингни кўриб қўямизми?

— Кетдик.

Ойниса ўғлининг бўйнига маҳкам осилиб йиглаб юборди.

— Қўйинг, ойижон, йиғламанг. Буям бир кўргилик-да...

— Ҳа, ёмон бўлди, — деди Исроил ака қўшилиб.

— Ўғлим, сендан илтимосим шуки, энди у қизни ўз синглингдек кўргин, хўпми?

— Хўп... Сиз бошқа мендан ташвиш қилманг.

— Тақдир-насиб деб бекорга айтмайдилар-да. — деди мўйсафид. — Бўладиган иш бўлганида ўзи тез битиб кетарди. Эҳтимол аскарликка чақиришлари ҳам бежиз эмасдир. Нима

ҳам қила олардик, "Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчидир" дейдилар...

Кўп ўтмай Қобилбек аскарликка жўнаб кетди. Ойниса ниҳоят ташвишлардан ҳоли бўлиб кўнгли хотиржам тортди. Бир ой ўтгач, Ҳури ая қазо қилди. Бироқ қирқи ўтгунича Нурбек аранг чидади. Қадрдон Олтой ўлкасининг оҳанрабоси уни тинимсиз ўзига чорламоқда эди. У Ойбекни ўртага солиб Россияга гўё кўзини яна дўхтирларга кўрсатиб келиш баҳонасида "Тез қайтаман" деб жўнади. Лекин Россияда узоқ қолиб кетди. Исроил ака бу даврда қўшни туманлардан бирида янги коллеж қурилиши объектини тендер асосида ютиб олиб қурилиш ишларига қаттиқ банд бўлди. Ҳайҳотдек ҳовлида яна Ойнисанинг ёлғиз ўзи қолди. Фақат қизигина таътил пайтлари келиб турарди, холос.

Рустам вилоятда таниқли фермерлар сафига ўтди. Айтишларича, қизи тиббиёт институтига ўқишга кирганмиш.

...Яна хўрозлар бир хил қичқириб, янги тонглар отаверди. Қўқон томондан шамоллар ҳам беармон эсаверди. Эгасини йўқотган Олапар эса тинчини йўқотди. У тунлари тинимсиз у ёқ-бу ёқ чопар, баъзан ойга қараб тўхтовсиз ҳурар ва ўзининг соғинч тўла дардларини европача чордоқлардан чиқаётган овозларга ҳамоҳанг қилиб увиллашни одат қилиб олганди. Келинчакнинг қўлини соғинган ҳовли бўйлаб эса хазону хас-хапаклар тўзон бўлиб шитирлашиб айланишар, қайси бир очиқ қолган деразанинг дарчаси яна тинимсиз тарақларди.

Узоқ-узоқларда, ўша, шовиллаб тинимсиз тебранаётган тераклар ортида бошини кўтараётган заррин куёшнинг нурларига тикилганича уйнинг балоң ва муҳташам айвонида юрган Ойнисанинг ёноғидаги кумушранг сочларини шабода еллари тортқилар экан, оиласининг қачонлардир яна бут бўлиши ва яна қачонлардир бу салобатли уй саҳни набираларининг қий-чувига тўлиши ҳақида ўй сурар, аёлниң юраги бу дамда ўзгача фарахбахш ҳаяжон, умид ва ишонч билан лиммо-лим эди...

ЧИМНАДИҚЛИ УЙ НОЛАСИ

*Буни умр дерлар, кундузли, тунли,
Буни умр дерлар, шодли, қайғули...*

III ҚИСМ

ИЗТИРОБ ВА ИНТИҲО

ТАВҚИ ЛАЪНАТ ТАҲДИДИ

Қобилбек аскарликни Чирчиқда — ҳарбий десантчилар қисмида ўтай бошлади. Ўқув машғулотлари ва турли спорт машқлари билан кўпроқ бандлиги учунми, ҳар ҳолда ишқий муаммолардан бир оз чалғитандай бўлди. Бироқ деярли ҳаммаси баловат ёшидаги сафдош ўртоқлари билан суҳбатларнинг мавзуси кўпроқ севги-муҳаббат, уйланиши ёхуд қайси бир йигитнинг ўз севгилисига мактуб ёзаётгани, бошқасининг эса маъшуқасидан хат олганини кўриб-билиб баъзан унинг кўз ўнгиде Ойнисанинг кулиб турган чехраси "яроқ" этиб намоён бўларди.

У бор-йўри икки ой, уч ой чидади. Бу орада, албатта, онаси билан икки маротаба хат алмашди. Ойбек амакиси ва Исроил акалар билан ҳам телефон орқали гаплашди. Лекин улар Ойниса ҳақида лом-лим дейишмади, у қиз ҳақида бирор нима сўрашга ботина олмади. Энди Қобилбекнинг қалбини яна изтироб эгаллай бошлаганиди. У бўш қолди дегунича ҳарбий билетининг жилди орасига солиб олган, ўша, бойчечак териб юрганларида тушган суратни олиб узоқ термулиб ўтирадиган одат чиқарди. Кунлардан бир куни Раззоқ исмли сафдош ўртоғи унинг бу одатини пайқаб қолди. У хизматта политехника институтини тамомлаб келган, асли олтиариқлик ўқимишчи йигит эди.

— Қани, мен ҳам кўрайин-чи, — деди Раззоқ қўлини узатиб.

Қобилбек беихтиёр суратни узатди.

— Ўх-ҳў, қаерда тушгансизлар?

— Олтиариқда.

— Йўр-е, шунақа жой бор эканми?

— Ҳа. Повулғон қишлоғининг тепасидаги адирликда. Бойчечак тергани чиққандик.

— Бу қиз қаллиғингми?

— Ҳа... Лекин энди ҳаммаси тамом.

— Нега?

Қобилбекнинг ўз муҳаббат тарихини сўзлаб бермасдан иложи қолмади. Уни тинглагач, Раззоқ бир оз ўйланиб қолди.

— Тўхта, — деди у бир оздан сўнг. — Қизнинг қаери касал экан, дединг?

— Юраги.

— Юраги касал бўлса эрга тегиш мумкин эмас деб ким айтибди?

— Докторлар-да, ким бўларди?

— Бўлмаган гап. Бунақасини энди эпитишим. Унга қўйилган диагнозни ўз кўзинг билан кўрдингми?

— Йўқ.

— Ўзи ҳозир тиббиёт институтида ўқияпти, дейсанми?

— Ҳа, Андижонда.

— Нима, ўқиса бўлаверарканми?

— Билмасам.

— Сен худбин экансан, — деди Раззоқ тўсатдан ва ўрнидан туриб кетди.

— Нега?

— Биринчидан, бу ерда бошқа сабаб бўлиши мумкин. Сен уни охирига етмагансан. Иккинчидан, ҳақиқатдан ҳам шундай бўлган тақдирда сен у қиздан нега хабар олмай қўйдинг? Данғиллама участкам бор, машинам бор дейсан. Эҳтимол у қизнинг даволанишга пули йўқдир. Учинчидан, сен чиндан ҳам севсанг, касалми, ўсалми, нима бўлсаям тақдирингни у билан боғлашинг керак эди. У ҳам ахир умид билан дунёга келган. Бир кун бўлсаям бахтли бўлишга унинг ҳам ҳаққи бор. Тўртинчидан, акаси, тиббиёт институтига касалвандларни қабул қилишмайди.

Қобилбек бошига биров гурзи билан ургандек ҳис қилиб сапчиб ўрнидан туриб кетди.

—...Б-бу тўғрида сира ўйламабман ҳам.

— Бу ерда бошқа бир сабаб бўлса керак, — деди Раззоқ ўзича хулоса қилиб.

— Қанақа сабаб бўлиши мумкин?!

— Жаҳлинг чиқмасин. Яхшилаб ўйлаб кўр. Қизнинг ўзидан сўра. Унга ҳол-аҳвол сўраб хат ёз. Яна ўзинг биласан, дўстим. Бу сенинг шахсий ишинг.

Раззоқнинг фикрлари Қобилбекни жиддий ўйлантириб қўйди. «Ҳақиқатдан ҳам мен нима учун Ойнисанинг касаллигини била туриб ундан хабар олмадим. Ахир бу одамгарчиликка ҳам тўғри келмайди-ку. Мен ҳақиқатдан худбинман. Раззоқ тўғри айтяпти» — деди йигит хаёлан ва зудлик билан тумбочкадан қоғоз олди-да, изтиробларга тўла илк мактубини бита бошлади.

«...Мени минг бор кечиринг, Ойниса. Сиздан хабар ололмадим. Туну кун хаёлим сизда. Агар аскарликка келмаганимда сизни барибир топиб олардим. Шуну билингни, мен сиз билан доимо биргаман, дардларингизга шерикман. Сиз, албатта, тузалиб кетасиз. Умидингизни сўндирманг. Ахир ўзингиз бўлгуси шифокорсиз-ку. Ўз дардингизни чуқур ўрганинг, илтимос. Билингни, мен сизнинг тақдирингизга бефарқ эмасман. Сизсиз ўз ҳаётимни тасаввур ҳам қила олмайман. Келинг, бундан буён ҳеч бўлмаса хат ёзишиб турайлик, бир-биримизга далда бўлайлик. Сизни соғиниб, Қобил».

Орадан бир ойлар чамаси ўтгач, Ойнисадан жавоб мактуби келди. Қиз ундан хат ёзиб эслагани учун хурсанд бўлганини, ундан сира хафа эмаслигини, соғлиғи ҳақида қайғургани учун миннатдор эканини, аслида эса бутунлай соппа-соғ эканини баён қилибди.

— Қиз ўзининг касаллигини билармиди? — дея сўради Раззоқ жавоб мактуби билан танишиб чиқаркан.

— Хайронман, — деди Қобил елкасини қисиб.

— Менимча, ўзи билмайди ёки бу ерда бошқа гап бор.

— Қанақа гап бўлиши мумкин?

— Сен ўзи қизнинг касаллиғи ҳақида кимдан эшитгансан?

— Исроил акадан.

— Ким у?

— Бир қадрдон акам. Ие, тўхта, менда унинг телефон рақами бор. Унинг қурилиш бригадаси бор. Тошкентда ишлаётган бўлишлари ҳам мумкин.

— Бу бошқа гап. Эҳтимол у киши сени алдагандир?

— Э, йўқ. Мен у кишига ишонаман.

— Ҳаётда ҳар нарса бўлиши мумкин. Баъзан энг ишонган одамнинг ҳам панд бериб қўяди.

Қобилбек Раззоқнинг турткиси билан ўша куниёқ Исроил акани излашга тушди. Ниҳоят, у билан телефон орқали боғланди.

— Алло, соғ-омонмисиз, устоз?

— Раҳмат, худога шукр, хизматларинг яхшими?

— Ҳа, яхши. Бир маслаҳатли иш чиқиб қолувди. Ҳозир қаердасиз?

— Фарғонадаман, тинчликми?

— Тошкентда бўлсангиз якшанба куни ўтмоқчи эдимда.

— Зарур бўлса етиб бора қоламан.

— Йўқ, шарт эмас. Сиздан бир нимани аниқламоқчиман.

— Нимани?

— Анави... ҳалиги, нимаиди, Ойниса тўғрисида.

— Ойнинг тўғрисидами?

— Э, йўқ, қувалик-чи?

— Хўш-хўш?...

— Ўша қиз чиндан ҳам касалмиди?

— Ҳа-ҳа, нимаиди?

— Буни сиз кимдан эшитган эдингиз?

— Оббо... Энди, ука, ўтган ишни эслашнинг нима кераги бор? Уни унутиш керак.

— Ҳақиқатдан ҳам касалмиди ё бошқа сабаби бормиди? Шунини аниқ билмоқчиман, тоға.

— Касал у, касал.

— Қайси дўхтир айтди?

— Қайси бўларди. Ўша ўзларининг қишлоқ дўхтири-да. Сен, бола, хаёлингни беҳуда чалғитма. Бўпти, соткамнинг пули тутаб борапти. Кейин ўзим қўнғироқ қиламан.

— Хўп, раҳмат. Хайр, соғ бўлинг.

Будка ичида Раззоқ иккиси туришар. Дўсти ҳам телефон орқали бўлган суҳбат ҳақида мулоҳаза юритмоқда эди:

— У киши сендан барибир ниманидир яширяпти шекилли. Хик, қишлоқ дўхтири айтганмиш.

Қобилбек оғир хўрсиниб қўйди. Телефон будкасидан чиқиб келишаркан, Исроил аканинг жавобларидан қониқиш ҳосил қилмагани юз-кўзидан маълум эди.

— Бу телефонда гаплашадиган гапмас-да ахир. У киши билан учрашиб юзма-юз гаплашишим керак. Лекин у киши ишончли одам. Мени алдашдан унга нима наф? У мени ўз ўғлидай кўради.

Шундан сўнг Қобилбек Раззоққа Исроил ака билан қандай танишганликлари ва у билан бирга бўлиб ўтган воқеаларни гапириб берди. Раззоқ қойил қолди.

— Ҳа, тўғри айтасан. У киши сизларнинг оилавий дўстингиз экан. Алдамаса керак, албатта.

Кунлар ўтди. Хизмат даври поёнлаб борарди. Бу орада Қобилбек Ойниса билан яна бир неча бор мактублар алмашди. Мактублар мазмунан ўзларини тутиб олган, мустақил ҳаётга ҳақиқатдан ҳам тайёр бўлган ёшларнинг жўшқин, ақлли ва самимий мулоҳазалари эди.

Қобилбек Исроил ака билан учрашишни ёки унинг келишини муштоклик билан кутарди. Телефони эса негадир ҳеч жавоб бермасди. Бир гал онаси Ойниса Ойбек амакиси билан кўргани ташриф буюришди, бир гал эса кутилмаганда қувалик Рустам ака келди.

— Тошкентга иш билан келувдим. Сени бир йўқлаб қўяй дедим-да. Биламан, мендан хафасизлар. Лекин биз эски қадрдонлармиз-ку, — деди Қобилнинг елкасига қоқиб.

У Чирчиққа ўз машинасида икки ўртоғи билан келган экан. Дарё бўйидаги сўлим чойхоналардан бирига ош буюришди. Қобил ёнида далда бўлиши учун сирдош дўсти Раззоқни ҳам бошлаб келди. Раззоқ қизини бермаган одам куёвини кўргани келганидан хайрон эди. "Эҳтимол бу яхшиликкадир. Демак, тўйни бузмоқчига ўхшамайди" деган фикрга борди у.

Даврада ўтирганида суҳбат мавзуси тўй масаласига умуман яқинлашмади. Рустам дўстлари билан ҳар хил қизиқ воқеалардан гапириб, аския қилиб ўтиришди. Лекин хайрлашаётганларида Рустам Қобилбекни худди ўғлини сафарга кузатаётган отадай меҳр билан узоқ бағрига босди.

— Ўғлим, мендан хафа бўлма. Қиз жиянларим кўп. Истаганингни танлаб олаверасан. Тўйни, албатта, қиламиз, — дея шивирлади у.

Қобилбек ҳеч нарса дея олмади. Қизариб, бўзариб хайрлашди. Меҳмонларни кузатишгач, Раззоқ билан бўлган ишни муҳокама қилишди.

— Демак, қайнотанг сен тарафдага ўхшайди.

— Йўқ. У жиянларимдан бирита уйланаверасан, — деди.

— Ие, қизиқ-ку...

— Ойниса ҳақиқатдан ҳам касалмикан-а?

— Унинг дўхтири билан гаплашиш ёки бўлмаса бирор кучлироқ докторларга кўрсатиш керак.

— Демблга яқин уни Тошкентга чақиртирсам-чи, келармикан?

— Ҳа, тўғри. Унинг келиши учун бирор баҳона ўйлаб топиш керак бўлади. Кейин, у келишидан аввал бирор кучли профессорни, докторни топиб, келишиб қўйишимиз керак.

— Тўғри, лекин қандай қилиб?

— ТашМИДа менинг бир амакиваччам томография бўлимида ишлайди. Менда унинг телефон номери бор. Ундан юрак касалликлари бўйича яхши мутахассис топиб беришни илтимос қилиб кўраман. Ахир улар бир жамоа-ку, таниши бордир.

Қобилбекнинг кўзлари порлаб кетди. У аскарликда шундай яхши дўст орттирганидан хурсанд эди. Улар ишни пайсалга солмай шу ондаёқ Тошкентга қўнғироқ қилгани охирида. Раззоқ амакиваччасига мақсад-муддаосини яхшилаб тушунтирди ва албатта ижобий жавоб олди. Дўстининг қаллиғини ҳар томонлама тиббий кўриқдан ўтказишга ёрдам беражагини, айниқса юрак соҳаси бўйича институтта янги замонавий асбоблар келтирилганини айтибди.

Энди ҳамма гап Ойнисани кўндиришда қолганди. Қобилбек дўсти билан биргаликда қизнинг номига навбатдаги мактубни ёзишди. Унинг мазмуни тахминан шундай эди:

"...Ойниса, тиббиёт институтига ўқиётганингиздан жуда хурсандман. Олтиариқлик аскар дўстим Раззоқнинг амакиси

ТашМИДа катта профессор экан. У киши билан қадргон бўлиб қолдик. Улар яқинда хориждан институтга энг замонавий тиббиёт техникаларини олишибди. Айтишларича улар ёрдамида касалликларга жуда аниқ ташхис қўйиларкан. Талаба сифатида бир келиб танишиб кетсангиз. Яқинда хизматим тугайди. Бирга ўтиб келардик. Илтимос, йўқ деманг. Бир йўла ўзингиз ҳам кўрикдан ўтиб оласиз. Худо хоҳласа, соғайиб кетасиз...”.

...

Бу мактубни олган Ойниса жиддий уйланиб қолди. Қобилбек илгари соғлиғи ҳақида сўраса, шунчаки сўраяпти-да, деб аҳамият бермасди. “Нега энди у ҳар сафар хатида менинг соғлиғим ҳақида куйиб-пишяпти. Нима, у мени чиндан ҳам касал деб ўйлаяптими? Ахир мен соппа-соғман-ку. Ёки мени касалванд деб эшיתיб, тўйни шу туфайли қолдиришдимикан? Нега унақа қилишди экан-а?”.

“Қизли уй бозор: шох ҳам келади, гадо ҳам” деганларидек, Ойнисанинг боши очиклиги учун қўшни қишлоқлик танишларнинг биридан совчилар келишди. Бироқ шуниси аянчли эдики, Рустам қизи ва хотинининг розилигини олмай туриб хотинидан уларга оқлик бериб юборишни талаб қилди.

— Ундай қилмайлик, дадаси. Ахир биз қизимизни ўз кўнгил қўйган йигитига ваъда қилганмиз. Унинг хизматдан қайтишини кутишимиз керак-ку, — деди хотини.

— Йўқ, — деди кескин Рустам. — Ойниса у йигитга тегмайди. Унга муносиб эмас.

— Нега энди? Ахир кўриб келдик, бир яхши оила экан. Уйлари ҳам замонавий, Қобилжоннинг топиш-тутиши яхши. Бундан ортиқ яна нима керак?

— Бас қил! Қобил тўғрисида менга бошқа гапирма!

— Вой, намунача жаҳл қиласиз?

— Мен уларни суриштирдим. Таги паст одамлар экан. Онаси мардикор, отасини бўлса Россияда ўрис хотини, бола-чақаси бор экан. Кўзи кўр!

— Ё тавба, мардикор хотиннинг ўпанақа европача уйи бўларканми, ўғли "Нексия" миниб юарканми!

— Билмадим, хотин. Бўлмайди. Улар бизга тўғри келмайди, гап тамом! — деди Рустам чўрт кесиб ва асабий ўсиб турган райҳон барглари узиб-узиб ташлади.

— Қобилжонга қизимизни касалванд деб сиз айтибмидингиз?

Рустам ҳовуридан тушиб "ярқ" этиб қаради. Унинг нигоҳида "Ким айтди?" деган савол бор эди.

— Қизингиз йиғлаб ўтирибди. Биздан хафа. Суюкли қизингизни намунча хўрламасангиз. Тагин анави совчиларга томдан тараша тушгандай "оқлик бервор" дейсиз. Сизга нима бўляпти ўзи, дадаси?

— Хўп, қизингдан розилигини сўраб чиқ. Мени кимга десаям қаршилигим йўқ.

— Қобилжонгаямми?

— Ундан бошқа любойига.

Аёл жаҳл билан "Ҳе, қайсар бўлмай кетинг. Ахир бу умр савдоси-ку. Тагин бу киши қизини яхши кўрармиш" дея жаврай-жаврай қиз ўтирган хонага кириб кетди. Кўп ўтмай она-бола ота олдида важоҳат билан пайдо бўлишди.

— Ана, қизингизга ўзингиз тушунтиринг.

Қиз тўсатдан йиғлаб юборди ва бигиллаб қичқира бошлади.

— Отажон, сиз нима учун мени Қобилга касалванд дедингиз?

— Ўзингни бос! Сен унга муносиб эмассан.

— Бўлмаса анавиларгаям айтинг, мени касал денг, ўлади денг.

— Жим бўл, деяпман!

— Йўқ, жим бўлмайман. Мен Қобилдан бошқасига тегмайман!..

Рустам ўзини тутиб туролмади ва бориб қизининг юзига тарсаки солиб юборди. Ташқарида жавоб кутиб турган совчи хотинлар эса апил-тапил ўрниларидан туришиб жўнаб қолишди. Рустамнинг қон босими кескин ошиб кетди-да, ерга чўккалади.

"Тез ёрдам" чақиришди. Шифокор "Бемор қаттиқ ҳаяжонланибди. Уни эҳтиёт қилинглар. Бошқа ҳаяжонланмасин" деб укол қилиб кетди.

Хотини эрининг тепасида ўтирар экан, унинг мунгли нигоҳида "Нималар бўляпти ўзи сизга, дадаси? Мундоқ хотиржам тушунтириб берсангиз-чи?" деган савол қотиб қолганди.

— Хотин, Ойнисани чақиринг, — деди Рустам ўзига келиб.

Лекин тарсаки еган қиз терс қараб ётаверди. У отасидан шу пайтда жуда-жуда хафа эди.

— Қизим, тушунгин ахир. Отанг бирор гапни биларки, шундай қилаётгандир. Ахир у ҳам сенинг бахтингни ўйляптилар-да...

— Нима, бахтимни ўйласалар дуч келган совчига бериб юбораверадиларми?

— Улар ҳам яхши одамлар экан.

— Йўқ. Ўша Эшим писмиқнинг ўғлими? Арвоқ, бозорда газ суви сотади. Унга теккандан кўра тоқ ўтганим яхши!

— Бўпти, қизим, юр. Сени отанг чақиряптилар. Бирор гап айтар, ахир.

Ойниса отанинг устида бош эгиб пайдо бўлди.

— Қизим, жон қизим. Мени кечир. Жаҳл устида билмай...

— Ҳечқиси йўқ, отажон...

— Ўзинг жуда ақлли қизсану. Майли, истаган йигитингга тегавер, фақат ўша Қобилни унут...

— Нега?!

Онаси қизини секин туртиб қўйди.

— Қизим, даданг ҳозир дамини олсин. Унга ҳаяжонланиш мумкин эмас. Юрақол...

Ойниса дадасининг қизарган кўзларига боқди. У «кейин ҳаммасини тушунтириб бераман» дегандек мунгли эди. Қиз қайтиб кетаркан «Бу ерда бирор сир бормикин?» деган ўйга борди... Демак, «Қобил билан, албатта, учрашишим керак. У ҳаммасини билади» деди қиз хаёлан.

Ойниса ҳам, ойиси ҳам шу кунларда жуда паришон бўлиб

қолишди. Улар ўйлаб ўйларига етишолмасди. Қариндош-уруғ, яқинларнинг бир-иккитасига ҳам бўлиб ўтган ишлар ҳақида айтилгач, энди бу муаммо кўпчиликнинг бошидаги гаврога айланди.

— Улар миқ этишмаса-да, энди ҳамма Рустамнинг кўзига савол назари билан қарар, у эса кўзини улардан олиб қочар ва тезроқ қизини бирортасига турмушга узатиб юбориш билан бу муаммолардан бутунлай қутулиш ҳақида ўйларди. «Ишқилиб, қизим Қобил билан топишиб қолишмасин-да. Уни эҳтиёт қилишим керак. Охирги чора тўғриси айтиш қолади» дер эди Рустам ўзича.

Рустамнинг юрагидаги хавотирлик бежиз эмасди. Почтачи Қобилбекнинг хатларидан бирини унинг қўлига тутқазганди. Лекин бировнинг хатини ўқишни айб деб билгани учун уни очиб ўқимади. Балки кўрмаган, билмаганга олиб қўя қолди. Демак, тўйни бир илож қилиб тўхтата олишибдию, бироқ ёшлар қалбидаги жўш уриб турган ишқий турғунни сўндира олишмаган кўринади. «Наҳотки, биз етиша олмаган муҳаббат фарзандларимиз тақдирига ҳам раҳна солса. Бу қандай мусибат бўлди? Агар улар топишиб бизлар каби ёшлик хатосини қилиб қўйишса-чи? Унда нима бўлади? Тавқи лаънатга қолиб кетмайманми, ахир» дея туну кун беҳаловат ўй сурарди у.

Шу-шу энди тез-тез қон босими кўтариладиган ва юрагига санчиқ кирадиган бўлиб қолди. «Қобилжон ўғлим яқинда хизматни ҳам тугатиб қайтади. Мен ҳар нарсага тайёр бўлишим керак. Ҳар икковини бир жойга қақираману тўғриси айтман. «Сизлар ака-сингилсизлар» дейман. Бошқа иложим йўққа ўхшайди» деди у хаёлан, бошини чангалаб.

Бироқ Рустам ўйлаганидек бўлиб чиқмади. Балки у кутмаган ишлар содир бўлди. Қобилбекнинг аскарлик хизмати поёнига етиб қолди. Ойниса эса амалиётта чиқаётганди. Келиб-келиб жой қуриб кетгандай, унга Тошкентта йўлланма беришибди. Рустамнинг бундан жаҳли чиқди ва йўлланмани бошқа жойга гаплашиб келиш учун тезлик билан Андижонга жўнади.

— Ахир, қизингиз ўзи қаттиқ илтимос қилди. Тошкентда

устозим бор. У мени чақиртиряпти, деб туриб олди-да, — деди даволаш факультетининг декани Икром Обидович.

— Қанақа устоз, қанақа Тошкент? Илтимос, домла, шу ерда ёки Фарғонада қолсин.

— Бунинг нима фарқи бор? Пойтахтда яхшироқ билим олади. Иннайкейин, буйруқ ҳам чиқиб бўлди. Йўланмани қўлига бердим. Энди кеч бўлди. Ахир ота-бола аввалроқ маслаҳат қилмайсизларми?

— Хўп, майли, домла, узр, — деди ниҳоят Рустам «Бўлар иш бўпти» дегандай тан олиб.

Рустам уйга қайтганида қизи алақачон Тошкентга жўнаб кетган эди. Унинг қон босими ошиб яна ётиб қолди.

— Онаси, қизингизни қайтаринг, илтимос...

— Вой, сизга нималар бўляпти-я, дадаси? Қизингизнинг ақли-ҳуши жойида-ку! Энди ўқишга ям аралашяпсизми? — дея жеркиб берди хотини.

Шу пайтда Рустамнинг баҳслашишга ҳоли йўқ эди. Дорисини ичди-да, кўзини сочиқ билан ўраб ётиб олди ва оғир хўрсиниб қўйди. «Э, худо, ишқилиб, охири бахайр бўлсин-да...» деб қўйди у пичирлаб. У пича ётди-да, аранг ўрнидан туриб машинаси томон йўналди.

— Ҳой, дадаси, қаёққа?! — дея хавотирли қичқирди хотини.

— Қаёққа бўларди, далага-да.

— Шу аҳволда-я? Дори ичгансиз, бир зум ётинг.

— Йўқ. Ишларни йўлга солиб қўйиб, очиқ ҳавода ётаман. Бу уйда сиқилиб кетяпман.

— Ул-бул еб олинг бўлмаса.

— Йўқ, — деди Рустам ва машинасининг эшигини ёпаркан, ёнита чопиб келган хотинининг маъюс кўзларига боқди. — Ҳа, айттандай, мабодо қизинг қўнғироқ қилиб қолса...

Рустам бу ёрига ҳеч нима дея олмади. Машинани юргиздию чиқиб кета бошлади.

— Нима деб қўйяй?!.

Эри машинани бир оз тўхтатган бўлди-да, деди:

— ...Анави аскар йигит билан гаплашмасин. Ўзини эҳтиёт қилсин.

Кечки оқшом Тошкентдан талаба қиз Ойниса қўнғироқ қилди ва у ўзининг республиканинг энг нуфузли шифохоналаридан бирида дугонаси Хайринисо билан амалиётни бошлаганликлари, ётоқхонага яхши жойлашиб олганликларини гапирди.

— Дадам тузукмилар, ойи?

— Йўқ, мазаси яхши эмас. Кейинги вақтларда бошқача бўлиб қолди. Илгари қон босими ошмасди. Сени анави йигит билан учрашмасин, ўзини эҳтиёт қилсин, деди.

— Дадам билан Қобил ўртасида бир гап бўлганга ўхшайди, ойи. Улар бизга билдирмай икки ой бурун Қобилни кўргани борганини эшитдим.

Онасининг юраги "шув" этиб кетди.

— Ростданми? — дея олди у аранг.

— Шунинг учун дадамга индаманг-у Қобил билан учрашиб, нима гаплигини бир суриштириб кўрмасам бўлмайди, шекилли.

— Қўявер, қизим. Бу ишларга сен аралашма.

— Йўқ, ойи. Ахир бу менинг тақдирим. Нега энди мен унга бефарқ бўлишим керак? Дадам қачонгача ич-этини еб юрадилар? Тўйимиз қолдирилганим майли, нега энди унаштирувимиз ҳам бекор қилинди? Нега дадам мени тезроқ эрга бериб юбормоқчи? Нега мени юраги хаста, эрга тегиши мумкинмас, деб баҳона қилдинглар? Ўзингиз тушунтириб беринг, бўлмаса?! — дея қиз дилидаги сонсиз-саноқсиз саволларни бирданига тўкиб солди.

Гўшакни маҳкам ушлаб олган Ҳанифа эса нима деб жавоб беришни билмай, «Ҳай, ҳай...» дея доводирарди.

— Бизнинг гуноҳимиз нима, ойижон?! — дея йиғлаб юборди Ойниса.

— Ҳай-ҳай, ўзингни бос, қизим. Буни тақдир-насиб дейдилар-да. Бўпти, мен даданг билан яна гаплашиб кўраман. Бу нарсаларга чалғима, ўқишингни ўқи, хўпми?

— Хўп... — деди қизи пиқиллаб.

Ҳанифа гўшакни қўяркан, ўзининг бошига оғриқ кирганини ҳис қилиб кароватта ўтириб қолди.

«Бечора қизим, уни касалванд дейишганига чидаёлмаган кўринади» деб қўйди у пичирлаб. — Қизик, Қобилжон туппа-тузук йигит бўлса... У ҳаммамизга маъқул бўлувди. Ойиси ҳам яхши аёл экан. Фақат аскарликка кетяпти, деб тўйни қолдирувдик, шекилли. Дадаси бўлса уларни бутунлай айириб олмоқчи. Тавба, унга нима жин тегди экан-а? Ё киши билмас Бағдодга бориб, ўша аёл билан гаплашиб келсамикан-а? Исми нима эди, ҳа, Ойниса эди. Қизим билан исмдош ҳам экан-а...

Аёл эртаси “бозорга кетдим” деб аслида “Қайдасан, Ширинсой?!” дея Бағдод сари жўнаб кетди ва баланд-пастқам кўчалар, лой сувоқли уйлар ичра танҳо маҳобот ила бўй чўзиб турган евроуйни топиб борди. Бироқ маҳоботли уйнинг бежирим дарвозасига калладай қулф осиглиқ эди. Ичкарида эса бир ит қаттиқ хуларди.

Пахса деворли бир хонаси чала битган қўшни уй олдидаги тўнка устида бир кампир ўтирарди.

— Ассалому алайкум, холажон.

— Ваалайкум...

— Билмайсизми, манави уйдагилар қаерда экан-а?

— Қаерда бўларди, ҳаммаси ҳар қаёққа тарқаб кетишган.

— Менга Ойниса опа керак эдилар.

— Ҳа, уми, мардикорликка кетган-да.

— Вой, бу нима деганингиз?

— Уйи қаср бўлгани билан, ўғлининг машинасини кўтариб қўйгани билан, уларни еб бўлармиди. Бу ёқда қорни бор, қизининг ўқиши бўлса...

— Йўғ-е, холажон, унчалик эмасдир.

— Тўғри. Бу хотинда ўғлининг, қизининг тўйига атаб йиғиб қўйганлари бор. Уларга тегмай, ишлаб келганини харжляяпти-да. Тирикчиликнинг айби йўқ, қизим.

Ҳанифа бу ишларни ҳеч ақлига сиздира олмасди.

— Ахир бу, ҳалиги, ўзи бой хотин бўлса...

— Бой хотинмас. Бой бўлса эри уни ташлаб кетиб ўрис хотин олволармиди?

—...Ҳалиги, ишидан қачон келар эканлар-а?

— Кечки оқшомда, эл қатори-да. Бизникига кириб дам олиб ўтира қолинг.

— Э, йўқ, раҳмат, хола. Бўпти, мен борай.

— Ҳай, кириб чой-пой ичмайсизми? Ойнисага нима деб қўяй?

— Бир танишингиз келиб кетди дерсиз.

— Қаердан?

Ҳанифа уйланиб қолди: "Қувадан" дейин деса, қуда томон эканини эшитиб орийат қилиши мумкин. Яхписи "Фарғонадан" деб айтади.

— Фарғонадан экан деб айтинг. Қўқонга иш билан борган экан, йўл-йўлакай кириб ўтай, дебди денг.

— Хўп, қизим. Хафа бўлмай кетинг. Яхши боринг.

Аёл автобуста ўтириб Қувага қайтар экан боши минг бир хаёллар гирдобида қолганди. "Эрим ҳақ, шекилли. Таги паст, мардикор деганди. Тавба..." деб қўйди у ўзича дунёнинг ишларига тан бериб.

...

Ҳақиқатдан ҳам ҳайҳотдек евроуйда Ойниса ночор қолганди. Қобил аскарликка жўнаётиб пулининг қолганини банкдаги ҳисобга қўйиб кетган, ота-онасининг қўлига берган маблағнинг катта қисмини эр жонивор Россияга олиб кетган, қолган-қутганини эса қизининг ўқиши контрактига, усти, қорнига сарфлаб бўлганди. Тўйга атаб олиб қўйилган озиқ-овқат захиралари йил давомида тутаб битди. Унинг кўпини "Уйда усталар бор" деб қайноғаси Ойбек ҳам ташиб кетди. Уйда тўйга атаб олиб қўйилган латта-путталару гишт устига кўтариб қўйилган ўғлининг машинасидан бошқа ҳеч вақо қолмади. Келинга атаб олинган кийимликларни соттиси келмасди. Чунки Қобилбек хизматни битириб келсаёқ, бир илож қилиб уни бошқа қизга, ҳа, айнан бошқа қизга уйлантириб қўймоғи зарур. Йўқса билиб бўладими, ишқий касали қўзғаб, севганини искаб қолса нима бўлади? Хонумони куйиб кетмайдими? Ундан кўра манави бесўнақай оврўпача уй қулаб тушиб, тагида ўлиб кетгани афзал эмасми?

Хуллас, Ойниса оч қолди, ночор қолди ва яна ўша эски одати — тонг-саҳарлаб қўшни туманда ёлланиб ишлаб келиш учун эл қатори бориб кела бошлади.

Маҳобатли уйда эса эгасини соғиниб озиб-тўзиб кетган Олапар иттина қолар ва зах тортиб қулай бошлаган уйнинг жимжимадор йўлаклари бўйлаб вовуллаб бесаранжом у ён-бу ён чопар, баъзан эса европа уйнинг чордоқларидан чиқаётган увиллашларга қўшилиб уларга ҳамоҳанг нола қиларди.

ОЛТОЙГА ЙЎЛ

Ҳанифа Бағдодга бориб келгани тўғрисида эрига ҳеч нима демади. У энди қизининг ўша аскар йигит билан бир бора учрашувини ва у ерда нима гап бўлганини билишга мушток эди. «Майли, онаси ўпоқдир, отаси сўпоқдир, лекин уйни ўғли қурган экан-ку. Демак, Қобилжон омади чопган ишбилармон йигит кўринади. Ойниса қизимни бахтли-тахтли қилишига шубҳа йўқ» деган хулосага келди у хаёлан.

Бу орада Қобилбекнинг ҳам аскарлиги поёнига етди. Ойниса ҳеч иккиланмай унга шифохона ва ётоғининг манзилини берганди. Чунки улар учрашишлари, орадаги гап-сўзларга аниқлик киритиб олишлари, ўз тақдирлари ҳақида мулоҳаза юритишлари зарур эди.

Аскар йигит учрашувга бир даста гул олиб келди. Орада анча-мунча гап-сўзлар ўтган бўлса-да, улар бир-бирларини кўрдилару, ҳаммаси унут бўлгандай туюлди. Ёшлар бир-бирларини жуда соғинган эдилар. Айниқса кейинги мактубларидаги ўзаро шеърий мушоиралари, ҳижрон ва айрилиқ ҳақидаги баҳслари, ёрқин келажак умидидаги фикрлари жуда ҳам теран эди.

Ёшлар ўша куни шаҳар боғларини сайр қилишди. Анҳор бўйларини пиёда кезишди, фаввораларга қараб ўй суришди. Негадир бир-бирларига ноўрин гап гапириб хафа қилиб қўйишдан чўчишарди.

Ниҳоят, бу тўғрида сўз очишга Ойниса журъат қилди:

— Қобил ака, узр. Анави, мени касалванд экан деб ким айтувди?

— Ишончли одам.

— У қаердан билибди?

— Билмасам. «Қишлоқ дўхтири айтди» деди.

Қиз кулиб қўйди.

— Сиз шунга ишондингизми?

— Очиғи, қўрқиб кетдим.

— Нимадан?

— Сизни йўқотиб қўйишдан.

— Йўқотиб бўлдингиз, шекилли?

— Йўғ-е, унақа деманг.

— Ахир ойингиз қарши экан. Менинг дадам ҳам кўнмаяптилар.

— Йўқ. Мени ойим қарши эмас, аксинча.

— Унда нега унаштирувимизни бекор қилишди?

Қобилнинг фигони ошди.

— Бўлмаса бундоқ қиламиз, Ойниса. Эртагаёқ мен ўша сизга айтган доктор акага учрашиб, тўлиқ тиббий кўрикдан ўтказамиз. Майли, қанча пул кетса кетсин.

— Ахир мен ўзим медикман, ўзимни яхши биламан-ку.

— Йўқ, келинг, уйдагиларнинг кўнгли тинчисин.

— Хўп. Бу мен учун ҳам қизиқ.

Хуллас, Ойниса бўлғуси қаллиқ сифатида барча тиббий кўрикдан ўтиб чиқди. Энди унинг хулосаларини билиш қолганди. Оқшом концертга ва тунги пойтахтни сайр қилгани боришди. Бу ердаги университетда Қобилбекнинг бир синфдоши ўқирди. У қизни кузатиб қўйгач, тунагани унинг ётоғига кетди.

Хулосалар кутилганидек, Ойниса ойдек пок, отдай соғлом бўлиб чиқди. Охирги хулосани ёзаётган профессорга Қобилбек илтимос қилди:

— Сиздан илтимос, домла, шу ҳужжатнинг охирига «Соғина. Эрга тегиши мумкин. Ичи тўла бола» деб ёзиб муҳрингизни қўйиб беринг.

— Нега энди? Бу кимга керак?

— Ота-онамизга. Бизнинг турмуш қуришимизга қаллигимни касалванд деб қарши чиқишяпти.

— Ё тавба. Ҳозирги ота-оналар ҳам жа бюрократ бўлиб кетишибди-да-а? — деди профессор кулиб. — Ана, ёзсам ёзавераман. Ручкамдан озгина ранг кетади, холос. Фақат бир шартим бор.

— Қанақа шарт?

— Мениям тўйларингга айтасизлар.

Ёшлар клиникадан хурсанд бўлиб қўл ушлашиб чиқиб кетишди. Улар шу пайтда яна-да бахтиёр ва хотиржам эдилар.

— Мен бугуноқ ойимга қўнғироқ қиламан, — деди Қобилбек.

— Мен ҳам, — деди Ойниса табассум қилиб.

Улар кечки оқшомга қадар хайрлашишди. Қиз шифохонага, йигит эса «Ипподром» бозорига қараб кетишди. Унинг ёнида бир талай доллар пуллар бор эди. Уларни алмаштириб ўзига фуқароларнинг яхши уст-боши ва бир мобиль телефон сотиб олди. Унга рақам олиб, истаганча сўзлашадиган қилиб қўйди. Ойнисани ҳам унутмади. Қизга ҳам ул-бул совға-саломлар сотиб олди. У айниқса болалар кийимлари ва ўйинчоқлари сотиладиган дўконлар оралаб кезаркан, жажжи болачаларни ва уларни етаклаб юрган бахтиёр ота-оналарини кўриб яқин йиллар ичида ўзининг ҳам ота бўлажагини ва албатта ёнида Ойниса ҳамроҳи бўлишини ўйлаб ширин энтикиб қўйди.

Қобилбек Ойбек амакисига қўнғироқ қилди. Чунки уйларида телефон йўқ эди. Амакисига хизматдан бўшаганини ва Ойниса билан бўлган ишларни айтиб дардини тўкиб солди.

— Билмадим, жиян, ойинг негадир ўша қизга сени уйлантирмаслик учун оёқ тираб туриб олган. Ҳозирда бошқа келин топиш ҳаракатида юрибди. Қишлоғимизда ҳам яхши қизлар кўп, албатта. Сенга уларни бир-бир кўрсатмоқчи.

— Менга ўша Ойнисадан бошқа ҳеч кимнинг кераги йўқ. Ахир ўзларингиз айтдингиз-ку «аввал армияга бориб кел» деб. Кейин у ҳеч қандай касал ҳам эмас экан. Мени ёш бола қилиб алдабсизлар.

— Бўлмаса, Қобил, мен кечки пайт сизларникига бораман. Бор гапни келинга тушунтираман. Ўша ердан сенга қўнғироқ қиламан. Бардам бўл, мен сен тарафдаман, жиян.

Кечки пайт Қобилбек Ойниса билан учрашди. Лекин қизнинг кайфияти ёмон, йиғлайвериб кўзлари қизариб кетганди.

— Ҳа, тинчликми, нима бўлди?

— Дадам, — дея олди қиз аранг ва пиқиллаб йиғлаб юборди.

— Нима, дадангиз?

— М-мени... Эрга беришмоқчи.

— Нима?! Кимга?! Менгами?...

— Йўқ... Бошқага. Эртага совчилар келса розилик берворишаркан.

Қобилбекнинг бошидан муздай сув қуйилгандай сесканиб кетди ва беихтиёр титраётган қизнинг елкасидан ушлаб узига қаратди.

— Нималар деяпсиз? Ким?! Қанақа совчилар?!

— М-мен яхши танимайман...

— Ойниса, сиз фақат бардам бўлинг, тушқунликка тушманг. Ҳаммасини тўғрилаймиз. Сиз, демак, менга тегишга розисиз, шунақами? Розимисиз?

— ...Ҳа, — деди қиз аранг ва ерга қараб олди.

— Мен ҳам ҳаётимни сизсиз тасаввур қилолмайман, Ойниса. Ҳали амаким билан гаплашдим. Ойим ҳам бошқа келин ҳаракатида юрганмиш. Лекин мен асло бунга йўл қўймайман. Ҳаммасини шу бугуноқ ҳал қиламиз. Мен кечқурун ойим билан гаплашаман. Эртагаёқ сизларникига ҳам кўнғироқ қиламиз. Сизнинг дадангиз билан ҳам гаплашамиз. Мен манави соткани атайин сотиб олдим. Худо хоҳласа, ҳаммаси яхши бўлади. Муҳими, бизлар оёқ тираб туриб олсак, улар кўнмай иложи йўқ. Юринг, оғир жанг олдидан яхшилаб овқатланиб олайлик. «Аввал иқтисод, кейин сиёсат» деганлар.

Қизнинг юзига табассум югурди. Кўнгли хотиржам тортди. Негадир у ҳам келгуси ҳаётини Қобил акаси сиз тасаввур қила олмай қолганди, айниқса бу туйғуни бугун чуқур ҳис қилди. Бугун у ойиси билан гаплашганди. Дадаси уни эрга бериш ҳақидаги узил-кесил ўз азму қарорини айтибди. Эпитидию, қалби Қобилбекдан бўлак йигитни қабул қила олмаслигини, уни

чиндан ҳам севиб қолганини англади. Шу туфайли ушбу нохуш хабарни Қобилбекка тезроқ етказиб қўйишга опийққан эди.

Улар мўъжазгина бир кафега киришди.

— Менинг фуқароча кийимимни ювмайсизми? — деб сўради Қобилбек кулиб.

Қиз шундагина унинг аскарлик кийимини таплаб, чиройли замонавий кийиниб келганини сезди.

— Вой, қуллуқ бўлсин!

— Қуллуқ. Телефоним-чи?

— Вой, намунча чиройли. Бир кўрайин-чи.

Қиз уни қўлига олиб кўраёттанди, шу маҳал бир шўх мусиқа чалиниб кетди.

— Кимдир кўнғироқ қияпти, шекилли, — деди қиз уни қайтариб узатиб.

— Алло, — деди овоз. — Сиз менга кўнғироқ қилган-мидингиз?

Қобил овозни таниди. Бу неча кунлардан буён кўнғироғига жавоб бермаётган Исроил ака эди. У янги рақам эгаси кимлигини билмаган эди. Эҳтимол, Қобилбеклигини билганида жавоб бермаган бўлармиди.

— Алло, мен ўғлингиз Қобилман.

— Ие-ие, Қобилжон ўғлим, бормисиз?

— Бутун янги телефон сотиб олувдим. Шунга биринчи бўлиб сизга кўнғироқ қилувдим. Зарур гапим бор эди.

— Ие, майли, хизматлар қалай?

— Хизматлар тугади. Энди сизда хизмат бор.

— Э, шунақами, бемалол.

— Мана, қўлимда бир ҳужжат турибди, — деди у артқич қоғозни олиб. — Унда шундай ёзилган.

— Ташақкурномами, хўш-хўш?...

— Э, йўқ. Маълумотнома. Диққат қилинг, ўқийман, — деди Қобил жиддий қараб.

Қиз пиқиллаб кулиб юборди.

— Берилди ушбу маълумотнома Қурбонова Ойнисахон Рустамовнага шу ҳақидаки, бу киши отдай соя, ойдай гўзал.

Эрга тегиши мумкин. Ичи тўла бола... Нима дейсиз?

Қиз йигитни қаттиқ туртиб қўйди. Нариги столда ўтирганлар эса уларга ҳавас билан кулиб қарашди.

— Алло, Қобилжон, сизни тушундим.

— Фақат телефонни ўчириб қўйманг, илтимос.

— Сиз ҳам мендан хафа бўлманг, илтимос. Хуллас, у қиз сизга тўғри келмайди.

— Нега тўғри келмас экан?!

Қиз бир сесканиб тушди.

— Кейинчалик билиб оласиз. Фақат бизни айбламанг. Ойингиз ҳеч қачон бу ишга кўнмайдилар.

— Исроил ака. Бўпти, гапни купайтирмайлик. Мен отамга ҳам, онамга ҳам ишонмайман. Фақат сизга ишонаман. Сиздан илтимос. Ойимни қўятуринг. Эртага ёки ҳозироқ Қувага бориб келинг, илтимос.

— Нега энди, тинчликми?

— Йўқ, тинчлик эмас. Ойнисани эртага бошқа бировга берворишмоқчи. Шуни тўхтатиш керак. Кейин ўзимизнинг тўйни ҳаракатини бошлавориш керак. Тагингизда машина бор, кирр этасиз, борасиз.

— Ўғлим, қулоқ солинг. Мен сиз учун дунёнинг у четига ҳам боришга тайёрман. Фақат ўзингизни босинг, илтимос. Лекин у ерга боролмайман. Келинг, яхшиси, сизга бошқа хурлиқо қизлардан топай. Фарғонага тез келинг-да, бирга-бирга юрайлик.

— Исроил ака! — дея қичқирди Қобилбек беихтиёр столга мушт уриб. — Нима, сиз мени ёш бола деб ўйлаяпсизми?!..

Официант аёл келиб йигитни елкасига уриб қўйди.

— Бу ер жамоат жойи. Бақирманг. Боринг, ташқарида гаплашинг.

Қобилбек ташқарига отилди, Ойниса эса хўрлиги келиб йиғлаб юборди. Атрофдагилар уни юпатишга уринишди.

— Хафа бўлманг, яхши қиз. Ҳали ҳаммаси яхши бўлиб кетади, — деди хўрандалардан бири.

Официант қиз стаканда сув бериб кетди.

— Ичиб олинг, йиғламанг, — деди у қизга раҳми келиб.

Бир оз ўтгач, Қобил ранглари оқариб саросимада ҳансираб қайтиб келди ва официант аёлни чақириб ароқ буюрди. Телефон яна жиринглади.

— Исроил ака. Бўлди, бошқа менга қўнғироқ қилманг дедим-ку, — деди у ва телефонни бутунлай ўчириб қўйди.

— Олинг, овқатингизни енг, — деди у қизга.

Бироқ Ойнисанинг иштаҳаси ғиппа бўилганди. Қобил жимгина ароқни қўйди-да, шапт билан ичиб олди.

— Ойниса, узр. Бу кишига мен қаттиқ ишонардим. Сизни касалванд деб асли шу киши айтганди. Шунинг учун ўйин кўрсатдим.

— Билдим, — деди қиз томоғини хиёл қириб оларкан.

— Ичасизми?

— Йўқ.

— Беш грамм. Асабни тинчлантиради, — деди йигит ва озгина қўйиб қизнинг олдига суриб қўйди.

— Мен ичмайман.

— Мен ҳам. Бу ўзимизни авайлаш учун холос. Шифокорсиз-ку. Олдик, кейин овқатимизни еймиз. Бўпти, — деди у қадаҳни кўтариб. — Ўзимизни асрайлик, севгимизни асрайлик, парво ҳам қилмайлик, бепарво ҳам бўлмайлик. Олайлик олдирмайлик, тагида қолдирмайлик.

Уларнинг кайфияти бир оз кўтарилди. Қиз ҳам севгилисанинг кўнгли учун қадаҳни ғунча лабларига теккизган бўлди. Томчиси томоғидан ўтдими, ҳар ҳолда оғир ютиниб қўйди. Йигит эса чаққонлик билан оғзига газак солди.

— Ҳали ҳаммаси яхши бўлади, Ойниса. Мана кўрасиз. Мен фақат Исроил акамдан хафа бўлдим. Ундан бу ишни кутмагандим. «Тўйингда югуриб-елиб хизмат қиламан» деганди.

— Нима, бизникига боришга кўнмадиларми? — деди қиз овқатдан оларкан.

— Ҳа. Лехин сабабини айтмаяпти. Ойимнинг тошпириғини бажарганмиш.

— Унда нега у кишидан хафасиз?

— Ойимни кўндиrolмагани учун.

— Сизни ойингиз, мени бўлса дадам. Сизнинг дадангиз-чи?

— ...У кишига барибир. Ҳозир Россиядалар.

— Нима, ишлайдиларми?

Қобил чуқур хўрсиниб қўйди ва ароқдан қуйиб яна ичиб олди.

— Йўқ, яшайдилар. Ўрис хотинлари бор, ундан акам ҳам бор.

— Барибир у кишидан розилик оларсиз?

— Ҳа, албатта. Кейин тўй уларсиз ўтмайди ҳам.

— Орамизда бўлган ишлардан хабарлари борми?

— Ахир у киши фотиҳа тўйида сизларникига борганди-ку. Видеога ҳам олиб қўйганман. Кейин, тўғриси, тўй қолдирилганидан у кишининг ҳам ҳафсалалари пир бўлди. Дадам сизнинг отангиз билан эски қадрдон эканлар.

— Вой, шунақами? Унда дадангизга айтинг, менинг дадамга кўнғироқ қилсинлар.

Қобил қувониб кетди. Шарт ўрнидан турди-да, қизни «чўлп» этказиб ўпиб олди.

— Ақлигим, асалим менинг...

— Вой, нега унақа қилдингиз?

— Нима қилибман?

— Одамни уялтирддингиз-ку.

Нариги столдагилар ҳам ниҳоят ёшларнинг кайфияти кўтарилганидан хурсанд бўлишди. Йигитлардан бири Қобилга қарата қадаҳ кўтариб омад тилади. Қобил ҳам гўё ҳавода уриштиргандай бўлиб уни сипқориб юборди.

— Бўлмаса бундоқ қиламиз, — деди Қобилбек ишптаҳа билан овқат ер экан. — Дадангизга аввал сиз кўнғироқ қиласиз. Унинг фикрини биламиз-да, шунга қараб иш тутамиз. Нима деддингиз?

— Майли, — деди қиз пишин табассум қилиб.

Қобил телефонини узатди. Қиз уй номерини терди. Гўшакни Рустам кўтарди.

— Алло, дадажон, сизмисиз? Ассалому алайкум.

— Ваалайкум. Нега мендан бесўроқ кетиб қолдинг?!

— Ахир ўқишимдан...

— Ҳе, ўқишингдан ўргилдим. Эртагаёқ тез етиб кел.

— Вой, нега?

— Турмушга чиқасан. Мен ўттан кунги совчиларга розилик бериб қўйдим. Энди лабзимдан қайтолмайман.

— Мен ахир розимасман-ку, дада.

— Сен ўзбошимча бўп кетдинг. Ҳозир қаердасан?

— Нега бунақа ўшқирасиз, дада? Ўзингизни босиб олинг. Қон босимингиз бор-а...

— Айт, анави йитит билан биргамисан?

— Қайси йигит, й-йўқ.

— Тўғриси айт! Агар бирга эканлигингни билиб қолсам, таъзирингни бераман!

— Вой, нега унақа дейсиз? У сизга нима ёмонлик қилди?

— Гап тамом! Келганингдан кейин гаплашамиз.

Ойнисанинг қуйиб-пишишини кўриб Қобилнинг муштлари тутилди ва ўзини аранг босиб ўтирди. Официант аёлни чақирди-да, олдига бир чангал пулни ташлаб Ойнисани етаклаб чиқиб кетди. Қиз эса йўл-йўлакай дадаси билан даҳанаки жант қилиб борарди.

— Йўқ, боролмайман, дада.

— Келмасанг, мен ўзим бораман. Барибир олдимга солиб олиб келаман!

— Унақа эмасдингиз-ку, дада?! Сизни нима жин урди?! Ҳеч бўлмаса ўқишимни битириб олай.

— Ўқиш-пўқишингниям йиғиптир. Иложи бўлса ҳозироқ йўлга чиқ!

— Йўқ, бормаيمان!

— Келмасанг ўзингдан кўр. Кейин, билиб қўй, умуман ҳеч қаерда ўқитмайман!

— Дада, бўлмаса сиз ҳам билиб қўйинг, — деди у йититнинг кўзларига қараб, — мен Қобил акадан бошқа ҳеч кимга тегмайман. Уни яхши кўраман. Бизни намунча қийнайсиз, дада. Ахир биз ёш бола эмасмиз, мустақил яшашга ҳаққимиз

бор-ку. Мана, у олдимда турибди. Мен уни ҳеч кимга алишмайман.

— У ярамаснинг олдидан тез кет. Айтиб қўяй, агар қетмасанг сендай қизим йўқ. Сени оқ қиламан. Эшитяпсанми, ифлос, қанжиқ!...

Гўшакнинг тарақлаб урилгани эшитилди-да, телефон гудок бера бошлади. Ойниса йўлакда тиззалаб қолди. Қўлидан телефон тушиб кетишига бир баҳя қолди. Қобилбек уни тургизиб олди-да, ўриндиққа бошлади. Бунақанги кескин қаришилиқни улар кутишмаганди.

— Қобил ака, энди нима қиламиз? Бу кунимдан ўлганим афзал. Ахир менинг гуноҳим нима? Наҳотки мени суйиб, атак-чечак қилиб ўстирган отам хўрласа.

— Ўзингизни босинг. У киши ғирт маст бўлиши мумкин. Кайфияти йўқ пайтида қўнғироқ қилибмиз-да.

— Йўқ, Қобил ака. Дадам маст бўлсаям бунақа гапирмайдилар. Лекин мен тушуна олмаяпман. Нима учун бирдан менинг тақдиримга бефарқ бўлиб қолдилар экан?

— Бўлмаса мундоқ. Отага қўнғироқ қилиш навбати энди мендан. Сиз ўзингизни босиб ўтиринг. Дадам мени ҳеч қачон уришмайдилар.

Шундай қилиб, Қобилбек Россияга қўнғироқ қилиш учун узоқ уринди. Ниҳоят гўшакни бир аёл олди. Бу албатта Наташа эди. Улар илиқ саломлашишди. Қобилбек ўзини таништирди ва отаси Нурбекни чақириб беришни илтимос қилди. Ҳадемай гўшакни Нурбек олди. Қобилбек хизматни тугатгани ва Ойниса билан бўлаётган муаммоларни оқизмай-томизмай гапириб берди. Албатта, Нурбек ўғлининг тўйи қолдирилганидан ва тушпа-тузук оила билан қудачилиқнинг бузилганидан афсусда эди. Қолаверса, хотини Ойнисанинг бу борада кескин ўзгариб қолганидан жаҳли чиққанди.

— Сен ҳозир қаердасан, уйдамысан? — деб сўради отаси.

— Йўқ. Ҳали уйга бормадим, Тошкентдаман. Ойниса ҳам шу ерда. Уни тиббий кўрикдан ўтказдик, соппа-соғ чиқди.

— Яхши. Ҳозир биргамисизлар?

— Ҳа, биргамиз. Лекин уни эртага бошқага бериб юборишмоқчи. Қиз эса рози эмас. Биз бир-биримизни яхши кўрамиз, дада. Лекин ойим ҳам, унинг дадаси ҳам бизга қаттиқ қаршилиқ кўрсатишяпти.

— Мен нимаям қила олардим, ўғлим?

— Илтимос, Рустам акага қўнғироқ қилиб гаплашсангиз. Ахир эски қадрдонингиз экан-ку. Қудачилиқни бузмасангизлар. У сизга йўқ демас.

— Бўпти, телефон рақамини биласанми?

— Ҳа-ҳа, ҳозир. Ойниса уйларингизнинг рақамини айтинг.

— Ёзиб олинг... Мен ҳалироқ сизга яна қўнғироқ қиламан.

— Хўп, ўғлим, уриниб кўраман. Сизларнинг бахтингиз учун албатта курашаман.

— Хўп, ҳозирча...

Қобилбекнинг қўнғли анча хотиржам тортди. У қизнинг елкасидан олиб қаттиқ кучиб қўйди. Бу билан «Ҳали кўрасиз, ҳаммаси яхши бўлади» демоқчи эди. Бироқ қизнинг қўнғли жуда гаш эди. Отаси ёмон гапирди. Телефон орқали бўлса-да, яна бир тарсаки егандай бўлди. Эҳтимол ёнида бўлганида шундай қилган бўлармиди. «Қизик, нега бирдан у киши ўзгариб қолдилар? Бу қилиғи-ку майли, чидаса бўлади. Лекин нега бирдан уни турмушга узатмоқчи. Яна кимга, дуч келганга. Йўқ, бунақаси кетмайди. Ўтган замонларда-ку хўп-хўп, қизлардан сўраб ўтирмай чимматга ўраб-чирмаб ана шундай бериб юборишпаверарди. Лекин ҳозир замон бошқа-ку. Ҳар бир аёл эркин, ўз тақдирини ўзи ҳал қила олади. Э, тўхта. Ё мени отам қиморга ютқазиб қўйдимикан-а... Э, йўғ-е, нималар деяпман ўзи».

Қобилбекнинг ҳам хаёли ана шундай чигал ўйлар билан банд эди. «Энди нима қилсам экан? Наҳотки Ойнисадан ажралиб қолсам? Ойим нега ундай қиялпти? Ахир Ойнисани келин қилмоқчи бўлганларида еру кўкда йўқ хурсанд эдилар-ку. Кейин эса бирданига ўзгардилар. Демак, Исроил акага ҳам ойим топшириқ берган. Мен бўлса мўйсафиддан хафа бўлиб юрибман. Ёки ойим билан Рустам ака ўртасида бирор гап

Ўтдимикан? Нима бўлиши мумкин? У киши ахир интизомли, покиза одам-ку».

Йигит ва қиз шу кўйи миқ этмай кўчаларни оҳисталик билан кезиб юришар, гўзал фавворалару шаҳар тароватига бутунлай бефарқ эдилар. Бироқ уларга бир нарса аён эдики, шу кеча тақдирлари ё у ёқли, ё бу ёқли бўлади. Улар шу кўйи икки соатлар чамаси тентираб юришгач, овлоқроқ бир жойга ўтиришди. Қобилбек сўнгги умиди бўлган Россияга яна кўнғироқ қилишга унади. Бу сафар тез тушди.

— Ўғлим, — деди Нурбек босиқ ва бир оз тушкун овоз билан. — Мен Рустам билан гаплашдим. Ишлар кўнғилдагидай эмас. Инсон ҳаётда ҳар нарсага тайёр туриши керак. Сен унутма, эркак кишисан. Лекин анави қиз ожиза. Унга жуда қийин бўлади. Мен онангни қийнаб қўйганимдан бир умр афсусдаман. Лекин энди умрни ортга қайтариб бўлмайди. Гапнинг очиги, мен ойингга отамнинг қистови, амакимнинг васияти туфайли уйлангандим. Аммо унгача бу ерда, яъни Россияда менинг севган қизим бор эди. Унга уйланиб ҳам олгандим. Шунинг учун сенинг Нурбек деган аканг ҳам бор. Ҳар икковларинг ҳам мен учун бирдексизлар.

— Рустам ака нима дедилар?

— Кўнмади. Қизини ҳақиқатдан ҳам бошқага бермоқчи... Ўғлингизга айтинг, қизимга яқинлашмасин. Мен эртагаёқ Тошкентга етиб бораман деди.

Шу маҳал гўшақдан аёл кишининг «Дай-ка мне трубку, я сама поговорю» деган овози келди. Унинг овози шу қадар меҳрли ва мулойим эдики, Қобилбекнинг кўзларида беихтиёр ёш қалқди.

— Ой, Коля, мой дорогой, ты не переживай. Тут мы твоим отцом очень беспокоимся за вас. Только ничего дурного не думайте, пожалуйста. Возмите себя в руки. Это девушка где сейчас?

— Тут, со мной. На скамейке сидим.

— Дай-ка трубку, пожалуйста ей, а.

Қобил телефонни Ойнисага узатди.

— Наташа ойим сиз билан гаплашмоқчи.

Ойниса ҳайрон бўлиб телефонга қулоқ тутди ва «Алло» деди синиқ.

— Здравствуйте. Как тебя зовут?

— Айниса.

— Значит, Айниса, слушай. Я понимаю, вам сейчас очень трудно. Ты только скажи честно, действительно его любишь?

— Да...

— Ты меня понимаешь, русский язык хорошо владеешь?

— Да, понимаю.

— Какая у тебя профессия или учишься?

— Учусь, в мединституте.

— Ой, хорошо. Значит, ты будущая медработница, грамотная, умница. Ты только еще мне скажи-ка, ты действительно хочешь выйти замуж за Кабула или тебе все равно?

— Нет, я только за него хочу и больше никому...

— Умница. Как ты думаешь, он тебя любит?

— Несомневаюсь и мы вместе будем очень счастлива.

— Прекрасно. А ну-ка дай-ка ему трубку... Алло, Коля.

— Да-да, я вас слушаю.

— Ана красивая?

— Да, очень.

— ...И тебе очень нравится?

— Очень.

— Я тоже также считаю. Тебе считаю своим сыном и твоя судьба мне не безразлична. И вот тебе скажу как родная мать. Ты меня слушаешь?

Қобилбекнинг қалби тўлқинланиб кетди. У ўз онасидан ҳеч қачон бундай меҳрли гап эшитмаганди.

— ... Да, слушаю, — дея олди у базўр ва телефонни қулоғига маҳкамроқ босди.

— Тут мы с твоим отцом посоветовались и решили, чтобы вы оба срочно к нам на Алтай приехали и здесь свадьбу сыграем. Тут будите работают и жить. Как раз у нас нехватает специалисты

по медицине. Дальше жизнь показать. А ты будешь работать с братом Нурчиком. Он сейчас в нашем поселке большой авторитет имеет. Вот, передаю трубку отцу...

— Ўғлим, тушундингми?

— Ҳа, тушундим ота.

— Наташа сени ўз ўғлидай кўради. Сизларни шу ёқда келаверишсин деб, мени миямни еб ташлаяпти. У жуда покиза аёл. Мен ногирон бўлиб қолсам ҳам яхши қараяпти. Онанг бўлса бунчалик қарамайди. Келаверинглар бўлмаса.

— Биз ҳозир Ойниса билан маслаҳатлашиб кўрайлик, дада.

— Нима, униям исми Ойниса эканми?

— Ҳа, ойим билан исмдош.

— Ёнингда қанча пулинг бор. Керак бўлса жўнатай?

— Йўқ, пулим етарли.

— Икковларингта йўлкирага етадимиз?

— Ҳа, етади.

— Бўлмаса тезроқ ҳал қилинглар-да, бизга кўнғироқ қилинглар. Келадиган бўлсаларинг, биз ҳам тайёргарлигимизни кўрамыз. Сизларга бир хонани ажратиб қўямиз.

— Бўпти, дада. Ўзим кўнғироқ қиламан.

Қобилбек Ойнисанинг қўлларини ушлаб унинг кўзларига боқди. Кўзларида умид учқунлари алангаланмоқда эди.

— Ойниса, сизнинг Наташа ойимга айтганингиз ростми?

— Нима дедим?

— Уни севаман, дедингиз, — деди йигит эҳтирос билан.

— Нима бўпти, тўғриси айтдим-да, — деди қиз унинг бурнини эркалаб қисиб қўйиб.

— Нега буни менинг ўзимга айтмагансиз?

— Э, боринг-е, уяламан.

Йигит қизни бағрига босди. Шу паллада уларни қанақа синоатлар кутаётгани фақат Яратгангагина аён эди. Улар ширин орзулар қилиб, бўлғуси ҳаёт режаларини тузиб қўл ушлашиб, шаҳар кўчаларида тунни тонгга улашди. Ниҳоят, Қобилбек ўзининг қатъий қарорини маълум қилди.

— Ойниса, сиз чиндан ҳам мен билан бир умр турмуш қуришни истайсизми?

— Ҳа!

— Унда кетамиз.

— Қаёққа?

— Олтойга.

— Нима, қочиб кетамизми?

— Йўқ, ўз уйимизга кетамиз. У ёқда бизни дадам билан ойим кутишмоқда. Бу ердагиларни бизнинг тақдиримиз қизиқтирмаса, у ёқдагилар бефарқ эмас. Русларда бир гап бор: «Человек ищет где лучше, а рыба ищет где глубже» деган.

— Ўҳ-ў, рус тилини яхши билар экансиз?

— Ҳа, иккинчи онам ўрис-да.

Улар кулиб юборишди. Йигит қизни маҳкам бағрига босди.

— Жиннивой, қўйворинг.

— Бир ўпай...

— Йўқ, тўйдан кейин. Агар у бўлса.

— Тўй албатта бўлади.

— Қўйворинг, гаплашиб юрайлик.

— Нимани гаплашамиз?

— Агар кетсам ўқишим нима бўлади?

— У ёқдаям шу ўқиш бор. Ё кўчириб олиб кетамиз. У ерда ишлайверасиз. Наташа ойимнинг айтишича, у ёқда тиббиёт мутахассислари етишмас экан. Мен эса акам билан леспромда ишлайман. Одамлар пул топиш учун Россияга таваккал кетишмоқда. Биз эса ўз уйимизга борамиз. Бунақа имконият кимда бор, ахир?

Қиз йигитнинг теран фикрларидан қоникди ва пешонасига тушиб турган қўнғироқ сочларини меҳр билан тўғрилаб қўйди. «Шундай ақлли йигитга наҳотки ҳаётимни боғламасам. Кейин минг пушаймон бўлгандан кўра таваккал қилиб қўя қолсаммикан?» хаёлан сўради ўзи-ўзидан.

— Дадамларга нима деймиз?

— Одатда севишганлар учун йўл тўсилганда «Ромео ва Жульетта»га ўхшаб ё ўз жонларига қасд қиладилар ёки вақтинчалик озгина қийинчиликларни енгиб бир-бирига

етишадилар. Кейин нима бўларди, ҳаммаси ўз изига тушиб кетади. Тўйдан кейин албатта «салом»га келамиз. Нима, бизни ҳайдаб солишармиди? — деди Қобилбек қизнинг қўлларини «Хавотирлик жойи йўқ» дегандек маҳкам қисиб қўяркан.

«Ҳа, — деди хаёлан қиз. — Биз ахир тоғу тошга қочиб кетаётганимиз йўқ-ку. Фақат ўз ҳаётимизни ўзимиз қурмоқчимиз. Аниқ жой бор, иш бор. Оила қуриш учун ҳамма шароит мужассам. Яна нима керак?».

Шундай қилиб, ёшлар энди иккиланиб ўтирмай таксида нарсаларини олгани жўнашди ва шу бугуноқ Россияга кетишга аҳд қилишди.

...

Туни билан мижжа қоқмай беҳаловат бўлиб чиққан Рустам тонг ғира-ширасиданоқ йўлга отланди.

— Ҳа, дадаси, тинчликми? — сўради хотини хайрон бўлиб.

— Тошкентга, иш билан.

— Ойнисадан хабар оларсиз?

— Хабар оларсизмиш... Уни олиб келаман.

— Вой, нега?

— Практикасини ё шу ерда ўтайди, ё умуман ўқимайди.

— Ҳой, сизга нима жин урди?

— Ҳа! Мени жин урди! Бало урди, билдингми?! Ишинг бўлмасин! — дея бақариб берди эри.

— Хўп. Ҳеч бўлмаса ёнингизга ўғлингизни оловлинг. Шерик бўлиб бора қолсин.

— Йўқ. Мен ўзим тез қайтаман, — деди Рустам кескин ва машинага ўтириб ўт олди.

Рустам рулда жуда асабий эди. Шу туфайлими дарвозадан чиқаркан машинанинг орқани кўрсатувчи ён ойнасини «тарақ» этиб уриб олди. Ойна ерга узилиб тушди. Унинг баттар фигони ошди. Бўралиб сўкинди. Лекин ортта қайтмади. Аёл эса кўчага чиқиб ойнани тутганича машина ортидан хавотирли қараб қолди.

...Рустам текис ва равон Қўқон йўлида катта тезлик билан бораркан, Бағдод депарасидан ўтаётганида Ойнисани ёдига

олди. Унинг талабалик давридаги кулиб турган чехраси ва олмага қўл узатган нигоҳи кўз олдида намоён бўлди. «Рустам ака, сизга нима бўляпти?» деб сўрагандай туюлди қиз.

— Нималар қилиб қўйдинг, Ойниса? — дея пичирлади Рустам рулни маҳкам қисиб ушларкан. — Бир-биримизга етишолмадик. Шунинг учун муҳаббатимиз меваси энди заҳар бўлиб чиқяпти. Сен ўзингни тубсиз бахтсизлик жарига ташладинг. Мени эса аросатда ташлаб кетдинг. Тирикмиз-у ўлгандаймиз. Наҳотки амакингнинг ўша лаънати васияти ҳамон бошимизга тавқи лаънат бўлиб тушяпти, дунёни остин-устун қиялпти?

У довон сари чиқиб бораркан Россиядан келаётган юк машиналарига кўзи тушиб бирдан Россиядан бўлган тунги қўнғироқни эслади: «Қизиқ, Нурбек акага менинг телефон рақамимни ким берди экан? Қобил албатта. Қобилга-чи? Наҳотки тунда улар бирга эди? Демак, улар Нурбек акадан менинг жавобимни кутишган. Сўнгра тунни бирга ўтказишган...». Рустамнинг кўз ўнгида тўсатдан қизи ва ўғлининг қўшилишпаётгани намоён бўлди. Кўзларига қон тўлди. Рулни муштлаб ҳайқирди ва... «Камаз» машинасига бориб урилган «Жигули»дан чиққан овоз тоғу тошларда акс-садо берди. Кўп ўтмай одамлар уни қонга беланган беҳуш ҳолда пачоқланган машинадан тортиб олдилар.

Виждон азобидан қийналиб туни билан безовта бўлиб чиққан Исроил ака Ойниса билан бундан буёнги ишларни маслаҳатлашиб олиш учун эрталаб уларникига жўнади. У кеча Қобилбек билан телефон орқали бўлган мулоқотни эслади. «Демак, Қобилжон бугун-эрта келади. Албатта тўй муаммоси яна кўтарилади. У мендан қаттиқ хафа. Ҳатто олиб берган эски машинасиниям эслатди. Машинаси ўзига буюрсин. Уни уйларига ташлаб келаман... Бу йигитни бир илож қилиб бошқасига уйлантириб қўйиш керак ёки қизни тезроқ эрга бериб юбориш лозим... Оббо, оғримаган бошимга энди шу ташвишлар етмай турувди» дея фикрлаб борарди мўйсафид.

Бироқ дарвозанинг қулфловлигини кўриб ҳайрон бўлди. Ичкаридан Олапарнинг бетўхтов хурган овози келарди. У ҳайрон бўлиб ўзи қурдирган евро уйининг теварак-атрофини бир оз кўздан кечирди. Бўёқлар нам тортиб кўчиб тушмоқда экан. Лекин уйнинг бир четидаги узун иланг-биланг чизиқни кўриб юраги «пўув» этиб кетди. «Наҳотки, уйнинг бир томони чўкаётган бўлса? Ахир пойдеворга арматуралар солиб мустақкам қуришган эди-ку. Бунинг бирор чорасини кўриш керак. Оббо, тонг саҳарлаб Ойниса қаёққа кетди экан-а?».

...Дунёнинг ишларидан беҳабар Ойниса қўшни туманга ишлагани кетган эди. Чунки ўғли бугун-эрта хизматдан қайтади. Келди-кетди бўлади. Келган аскардан дарров пул сўраш ноқулай. Шунинг учун бир-икки сўм ортиқча пул йиғиб қўйса, бунинг нимаси ёмон? Раҳматли қайнонаси айтганидек «Меҳнат билан одам ўлмайди. Тирикчиликнинг айби йўқ».

Исроил ака бир оз турди-да, қўшнилardan суриштирди.

— Ойниса ишлагани кетган, айланай, — деди қўшни кампир.

— Э-ҳа, яна ўша ҳисобчилик касбига қайтдими? Эски жойидами?

— Қанақа ҳисобчи, эл қатори мардикорликка кетди.

Мўйсафид бир оз анграйиб қолди. Ақлига ҳеч нимани сиғдира олмади. Машинага ўтирди-да, қўшни туман сари жўнади. Уни топса-топди, бўлмаса Қувага ўзи бориб Рустам билан маслаҳатлашиб келишга аҳд қилди. Бу маҳалда Рустамнинг автофалокатта учраганидан, севишганлар эса купе вагонга жойлашиб олганидан у беҳабар эди.

...Исроил ака Ойнисани топа олмади. «Ҳозир пишиқчилик. Нима кўп, боғлар кўп. Мева тергани ишчи етипмайди» деб қўйди у ўзича ва Қобилга бир қўнғироқ қилиш ҳақида ўйлади. «Ишқилиб, улар ота-онасига ўхшаб бебошлик қилиб қўйишмаган бўлишсин-да. Э, худо! Уларни ўз паноҳингда асра. Тавқи лаънатда қолиб кетишмасин, бечоралар» дея пичирлади у ва Қобилбекнинг рақамини қайтарди. Бу пайтда поезд ўрнидан аста қўзғалган ва гилдиракларнинг ўзига хос тарақа-туруқ овозлари киши қўнглини аллақандай романтик ҳис-туйғулар сари ундаётгандай эди.

Қобилбек телефоннинг тутмасини босди. Исроил аканинг кулоғига рельс филдиракларининг овози тарала бошлади.

— Алло, Қобилжон, мен Исроил тоғангизман. Қалай, яхши юрибсизми?

— Шукур, раҳмат.

— Уйга қачон келасиз? Сизни интизор бўлиб кутяпмиз.

— Кутманглар, бормаيمان.

— Ия! Нимага унақа дейсиз?

— Россияга, дадамникига кетяпман. Ўша ёқда ишлайман, эҳтимол яшайман.

— Яхши. Лекин намунача шошилинч? Бир келиб ойингиздан хабар олиб, кейин кетсангиз бўлаверарди-ку.

Мўйсафид гап жиддий туста кираётгани учун машинани бир четга тўхтатди ва мулоқотни давом эттирди. Кўнглида эса «Яхши бўпти. Ҳар ҳолда анави қиздан нари бўлади. Тақдирига тан берибди шекилли, хайрият» деган таскин бор эди.

— Гапнинг очиги, сизлардан қаттиқ хафа бўлдим.

— Қобилжон, энди йигитчиликда бўп туради-да. Ҳали ҳаётингиз олдинда, кўнглингизга олманг. Майли, ўша ёқда бир-икки йил ишлаб келинг. Уйланиш қочмас.

Шу маҳал телефонда бир аёл кишининг овози эшитилди. «Қобил ака, чой ичинг». Бир нима тарақлади. Қобилнинг гапи узилди. Поезд бир силкинганида стакан ағнаб кетганди. «Вой, куйиб қолмадингизми? Мана сочиқ, тез артинг.»

— Алло, тоға, узр, гапимиз узилиб қолди.

— Нима бўлди?

— Ойниса чойни тўкиб юборди.

— Қайси Ойниса? Ойингизми?

— Қанақа ойим?! Бўпти, тоға, тиззам куйиб қолди. Телефонимнинг заряди ҳам тугаяпти. Хайр, яхши қолинг...

...Ўчириб қўйди. Исроил аканинг юраги нохушликни сезди. Наҳотки улар бирга бўлишса? Бу қандай кўргулик, эй, худо, нималар бўляпти ўзи?!

Ҳанифа қуда томоннинг одами Исроил аканинг шошиб

кириб келишидан унчалик ҳайрон бўлмади. Демак, қизлари Ойниса Қобилжонга дадасининг қарори ҳақида ҳойнаҳой айтган ва шу масалани ойдинлаштириш учун мўйсафид келган бўлса керак, деган фикрга борди. Аёл югуриб-елиб чойга уннади.

— Овора бўлманг, келин. Ҳозир томоқдан ҳеч нима ўтмайди.

— Ҳа, кўрмайсизми, бу ёшлар ҳаммамизни довдиратяпти. Дадасига нима жин урди, ҳайронман. Бир ўртоғига қизимни бераман, деб лафз қилганмиш, — деди Ҳанифа чой қуйиб узатаркан. — Қобилжон ўзи бизга маъқул эди. Умуман, ҳаммаларинг бизга қуда бўлгулик мос экансизлар. Тақдир-насиб экан-да, энди.

— Ҳа, бу хўжайин қанилар ё даладами?

— Э, йўқ, саҳармардонда турибоқ Тошкентга жўнадилар. Ўзларининг мазаси йўқ. Кейинги вақтларда қон босими ошадиган бўл қолган. Вой, борманг десам ҳам қулоқ солмадилар.

— Ие, нега кетди?

— Кеча кечқурун қизимиз билан гаплашувди. Уни анча уришиб ҳам берувди. Кейин билишимча, Қобилжоннинг дадаси билан ҳам анча гаплашишди.

— У Россияда-ку.

— Ҳа, ўшанақа. Кейин туни билан беҳаловат бўлиб чиқдилар. Менимча, у кишигаям кўнмадилар, шекилли.

— Оббо... Лекин Тошкентга бекор жўнабди. Кеч қолди, поезд кетиб бўлди.

— Вой, бу нима деганингиз?

— Мен ҳозир эрталаб Қобилжонга қўнғироқ қилувдим. У билан гаплашдим. Поездамиз, Россияга дадамнинг олдига кетяпмиз, деди. Лекин сиз — келин, ўзингизни босинг. Бу ёғи Худодан.

— Биз деганингиз ким? — деди аёл ҳайрон.

— Қобил билан Ойниса-да.

— Ойниса, онасими?

— Э, йўқ. Сизнинг қизингиз.

— Н-нима? Қ-қанақасига? Вой, ўлмасам, опқочиб кетибдими?!

— Йўқ. Ёшлар ўзи шу қарорга келишибди, шекилли-да. Шуни эшитдим у хабарларинг борми-йўқми деб, шу ёққа келавердим.

— Вой, ўлмасам! Энди нима бўлади?

— Нима бўларди, тўй бўлади-да. Лекин биз ҳам мутлақо бу ишга қаршимиз. Биз ҳам, гапнинг очиги, Қобилбекка бошқа бир келинни мўлжаллаётгандик. Шунақа, кутилмаган ишлар бўп қолди.

— Вой, ўлай, — деди аёл ва кўксини ушлаб ўтириб қолди.

— Буни дадаси эшитса нима бўлади? Ахир у машинасида кетган-ку.

— Қўлида телефони борми?

— Йўқ.

Аёлнинг ранглари оқариб кетди. «У Тошкентга бориб барибир қизини излайди. Кетганидан барибир хабардор бўлади. Кейин қон босими... Э, худо, ўзинг мадад бер. Астаффуллоҳ...» деб қўйди у хаёлан. Бироқ хавотири ўринли эди. Фалокат фақат эртaroқ содир бўлганди.

...Тўсатдан ичкарида телефон жиринглаб қолди. Ҳанифа «Дадаси, шекилли» дея чопиб бориб гўшакни кўтарди, лекин бошқа эркак кишининг овози эди.

— Алло, бу Қурбонов Рустамларнинг уйими?

— Ҳа-ҳа, тинчликми?

— Мен Поп тумани давлат автоназоратидан, капитан Эшқулов бўламан. Қурбонов кимингиз бўлади?

— Хўжайиним...

— Янга, фақат ўзингизни босинг, хаяжонланманг. Эрингиз соғ, фақат бир оз шикастланган.

— Вой, ўлмасам! Унга нима қилди?

— Тоғ йўлида автоҳалокатга учради. Ҳозир Қўқондаги шифохонада, жонлаштириш бўлимида ётибди. Хабар олишларинг мумкин. Минг узр, хайр.

Ҳанифа додлаб юборди ва ўзидан кетди. Ўғли Муроджон эндигина уйга кириб келганди. Ичкарига қараб чопди.

— Тоғажон, ойим хушидан кетиб қоптилар.

— Тез сув олиб кириб пуркаш керак, — деди мўйсафид ва

ўзи ҳам ёрдамга шошилди. Йўл-йўлакай у «Оббо, бу қизи қўнғироқ қилдимикан-а. Ишқилиб, охири бахайр бўлсин-да» деб қўйди. Аёлни кароватта ётқизишди.

— Ойингизни ўзим шифохонага олиб кетаман. Бирорта яқинларингизни чақириб келинг, ўғлим.

Аёл ўзига келиб ўрнидан қўзғалди.

— Йўқ, мен тузукман. Хўжайиним чатоқмиш. Йўлда машинаси авария бўлганмиш. Ҳозир Қўқонда экан. Бор, Муроджон, Сурайё янгангни чақириб чиқ... Тезроқ борақолайлик.

— Юринглар, мен олиб бораман.

— Акбарали амакингаям тез хабар қил, болам.

Муроджон чолиб кетди. Исроил ака зудлик билан Қобилбекнинг қўл телефонига қўнғироқ қила бошлади. Лекин тўхтовсиз «Телефон хизмат доирасидан ташқарида» деган овоз келарди.

...

Рустам шифохонада уч кунгача ўзига келмай ётди. Бу орада ёшлар манзилларига етиб борган бўлишарди. Шу туфайли Исроил ака Қобилбекнинг амакиси Ойбекникига Нурбекнинг телефон рақамини олиб келгани борди.

— Нимага тўйини қолдиришди ўзи, ҳайронман, — деди Ойбекнинг жиғибийрони чиқиб. — Қобилга алам қилган-да.

— Хуллас, у билан кетган қизга хабар қилиш керак. Отаси оғир ётибди. Тезда етиб келсин, деб илтимос қилишяпти.

— Бўпти, телефонда айтаман. Мана, Нурбекнинг рақами, ўзлари ҳам қўнғироқ қилиб кўраверипсин.

...Бир неча бор қўнғироқ қилишди. Бироқ ёшлардан ҳали дарак йўқ.

АЙРО ТАҚДИРЛАР

“Тошкент-Новосибирск” маршрути бўйича бораётган поезд Барнаул шаҳрига тонг саҳар етиб келди. Лекин Қобилбек айтган манзилгача ҳали уч-тўрт соатли йўл бўлиб, улар Тельменко деб аталган станцияда тушиб қолишлари керак эди. Бу ҳақида

албатта праводник келиб айтади. Поезд Барнаулда узоқ турди. Қобил ҳозир ширин уйқуда бўлиб, эҳтимол тушида Ойниса билан қуражак оилавий ҳаётини кўраётган бўлса ажаб эмасди.

Ойниса юз-қўлини ювиб келди ва севгилисига эрталабки нонуштага бирор нима ҳозирлаб қўйишни жоиз деб билди. "Қобил акамга бирор яхшироқ нонушта тайёрлаб қўйсам яхши бўларди. Манзилимизга ҳали соат тўққизларда етиб борар эканмиз. Уйғонсалар бирга нонушта қиламиз. Нима бўлсаям энди ҳаётимиз бирга кечади. Э, худо, бизга ўзинг мадад бер, мушкулумизни осон қил, ўзинг қўлла, илоҳим" деди қиз ва қўл очиб юзига тортди. "Кейинги станцияга тушиб чиқаман. Вокзалда ҳар хил пишириқлар бўлса керак" ўйлади у ва сумкачасини титкилаб рус пулларидадан олди, уй кийими устидан қалин халатини, оёғига енгил туфлисини кийди. Купедаги шериклари ҳам қотиб ухлашарди. Шу туфайли унинг "Новоалтайск" станциясида тушиб қолганини ҳеч ким пайқамади. Бу станцияда поездлар шимол, жануб ва шарққа ажраладиган узловой жой эди.

Қиз вагондан тушибоқ вокзал ичига чопди. Буфетларни қидирди. Ҳали очмаган экан, йўловчилардан сўради. Улар вокзалнинг пастки қаватини кўрсатишди. Лекин фалокат юз берди. Шошиб чошиб бораётган қиз зинапояда бесўнақай бир кампирга урилди. Кампир зинадан юмалаб кетди ва боши қаттиқ лат еган кўринарди. Қиз довдириб қолди. Ташлаб кетишга виждони йўл қўймади. Уни турғизиб вокзал ичига олиб боришга уринди. Кучи етмади. Йўловчилардан бири унга ёрдам берди, уни елкаларига олиб бир йўла "Медпункт"га олиб бориб ётқиздилар. Аксига олиб навбатчи смена алмашаётган экан. Аёлнинг пешонасидан қон оқмоқда эди. Қиз ўзи унинг бошини боғлади-да, сотувчи аёлдан иссиқ пирожкилар сотиб олди. Лекин ортидан бир милиционер чошиб келди.

— Ты ударила эту женщину? — деб сўради у.

— Она сама упала. Извините, мой поезд отходит, — деди қиз эшалон томон чопди.

Милиционер хуштагини чалиб қолаверди.

Поезд ўрнидан қўзғалган эди. Чиқиши биланоқ тезлаб кетди. У ўз купесига кирди. Лекин чироқни ёқмади. Пирожкини қўйиб чой идишларини қидирди. Улар жойида йўқ эди. «Проводник олгандир-да, кейинроқ дамларман» деб ўйлади ва жойига ётди. Қобил совқотганми, чойшабга биқиниб ўралиб олганди.

Қиз ярим соатлар ётди. Эндигина кўзи илинай деган ҳам эдики, бир рус аёли уни туртди.

— Эй, ты кто такая? Почему на моем месте лежиш-а?

Ойниса ҳайрон бўлди. Бесўнақай аёлни кўриб бир чўчиб тупшди.

— Это же моя места.

— Да, ты что? Ану-ка встань! — дея қичқирди аёл.

— Ҳой, Қобил ака! Анавини қаранг! — деди қиз ва тепа полкада ўраниб ётган кишининг устидаги чойшабни очди. У ерда эса Қобил ўрнида серсоқол бир бадбашара киши ётарди. Қиз қўрққанидан қичқириб юборди. Аёл проводник чопиб келди.

— Ты кто такая? Куда едешь и где твой билет? — дея сўроқлай бошлади у.

— Я из Ташкента... — дея олди Ойниса қалтираб аранг.

— Какой Ташкент? Этот поезд едет из Кургана в Иркутск. Как сюда попала?

— Из вокзала, хотела пирожки купит, — деди қиз.

Қиз стол устидаги иссиқ пирожкиларни кўрсатди. Проводник аёл уни ўз хонасига бошлади.

— Ой, бедная. Мы едем не в ту сторону. На следующем станции слез и жди встречного поезда и поезжай обратно на тот вокзал, откуда к нам пришла, поняла?

— Да.

— Ты вообще куда едешь?

— В Алтай.

— Алтайский край огромный. Знаешь куда едешь?

— Нет.

— Ой, кошмар. И с кем ехала?

— С мужем.

— Значит, муж придет за тебя в тот вокзал. Там и жди, — деди аёл қизга ва кружкада чой узатди. — Садись пока, чай пей.

Ойниса жуда оғир аҳволда қолди. Бегона юртда пулсиз, юпун кийимда ўз поездидан қолиб кетди. Кейинги станцияда тушди. Яхшики, сумкачаси ўзида, ҳужжатлари бор эди.

Қобилбек узоқ ухлади. Ётавериб боши оғриди. Қорниям ўлардай очди. Соатига қаради. Манзилга етипга яна бир соатча вақт бор эди. Пастга қаради. "Ойниса ҳалиям ўралиб ухляпти. Тавба, қиз бола деган мундоқ барвақтроқ нонушта тайёрлаб қўйса бўларди. Нима бало, онаси ўргатмаганми?..".

— Ҳой, оппоқ қиз, ку-ку. Турсинлар энди, чой-пой дамласинлар.

— ...

— Ҳа, майли, туринг, вагон-ресторанга ўта қоламиз.

Йигит пастга сакраб тушди. Ёнидаги бир қозоқ киши йўлда тушиб қолган шекилли, нарсалари йўқ эди. Тепадаги бир рус киши эса ҳамон ухлаб ётарди. Қобил одеялни оҳиста кўтарди. Бўм-бўш эди. Юраги бир нохушликни сезди ва «Э-ҳа, чой дамлагани кетган бўлса керак. У ўзи ақлли қиз. Мен бўлса уни ёмонотлиқ қилай депман» деди ўзича ва ювинишга кетди. Қайтишда проводник кишига йўлиқди.

— Скоро ваша станция, готовтесь, — деб ўтиб кетди у.

Купега келди. Қиз йўқ эди. Нарсаларини қаради. Ҳаммаси жойида эди. Юраги «шувв» этиб кетди «Ойниса!» «Ойниса!» дея купеларни бир-бир очиб чиқа бошлади. Проводникка йўлиқди. У елкасини қисди. Қўшни вагонларга ҳам, вагон-ресторанга ҳам чопиб бориб келди. Эшпикларни очиб, ёпавериб, қичқиравериб, терлаб-пишиб кетди. Поезд Тельмено станциясига дақиқа сайин яқинлашиб борарди. Станцияда эса уни яқинлари — отаси Нурбек, акаси Нурчик ва ўтай ойиси Наташалар қўлида бир даста гул тутган ҳолда муштоклик билан кутишмоқда эди.

Ниҳоят, поезд станцияга ҳам етиб келди. Қобилбек ҳовлиқиб,

пошиб қолди. Нима қиларини билмай апил-тапил ўзининг ва Ойнисанинг нарсаларини йиғиптира бошлади ва ора-орада «Ойниса!» дея хавотирли қичқирарди. Вагондагилар ҳам унга раҳми келиб «Айнис-са!» дея қўшилишиб қўйишарди. Поезд тўхтади. Қобилбекни ток ургандек бўлди. Шу маҳал пастдан «Коля! Где вы?!» деган овоз эпитилгачгина у ўзига келди ва ойнадан қўлида гул ушлаган ўрта ёшли бир аёлнинг қичқираётганини эшитди. Ёнидаги шапка кийган қўлида ҳасса, кўзойнак таққан оқиш соқолли кишини ҳам таниди. Бу отаси Нурбек эди. Уларнинг ёнида эса басавлат, гавдали бир малласоч йигит турарди. Бу Нурчик эди, албатта.

— Ота! — дея хавотирли ҳайқирди Қобилбек. — Мен қизимни йўқотиб қўйдим! Ойниса йўқ!

Нурбек довдираб қолди.

— Қобил, ўғлим. Н-нима бўлди? Нимага йўқ бўларкан?! — дея қичқирди ота.

— Билмадим, й-йўқ! — дея йиғламсираб қичқирди йигит.

— А что случилось?! — деб сўради Наташа эридан.

— Говорить девушка потерялась.

— Ой, бедная, куда она подевалась-а? Поезд же сейчас отходит.

— Мам, он мой брат? — деб сўради Нурчик деразадан йиғламсираб турган йигитчани кўрсатиб.

— Да-да, конечно. Он такой симпатичный. Что делать будем-а?

— Хой, ҳамма ёқни яхшилаб қарадингми?! — қичқирди ота.

— Ҳа, қарадим.

— Эҳтимол ювинаётгандир.

— Йўқ дедим-ку, ахир.

Шу маҳал поезд ўрнидан жила бошлади. Қобилбек нарсаларни олиб эшик олдига келди.

— Нима қилай, дада!! — дея қичқирди у.

Нурбек нима деб жавоб беришни билмас, тиқилинча тили айланмай қолганди.

— Ладно, отец, мама, я пошел, — деди Нурчик ва поезд билан тенг чопа бошлади. Сакраб Қобилбекнинг ёнига чиқиб

олди. — Вы идите домой! Мы потом приедем, — дея қичқирди у ва укасининг қўлидаги нарсаларни олиб ерга бир-бир ташлади.

— Забирайте!.. Позвонью!.. — деди у яна қичқириб.

Поезд энди тезлаб кетди. У Новосибирск томон борарди.

— Ты да, мой брат? — деб сўради у титраб-қақшаб турган Қобилбекдан. Қобилбек «да» деди.

Улар қучоқлашиб кўришдилар. Қобилбекнинг бўйи Нурчикнинг кўксидан келаркан. Акаси унинг қора сочларини меҳр билан силаб қўйди.

— Не переживай. Найдем её. Давай, пройдем в купе и Расскажи мне как это случилось?

— Незнаю. Я спал. Когда проснулся её уже не была.

— Понятно, — деди йигит ва проводникнинг олдига бориб ўзини таништирди ва ундан ҳам қизнинг йўқолиб қолиш тафсилоти ҳақида суриштирди.

Проводник эса қизни кўрмаганини, унинг поезддан бирорта станцияда тушиб қолган бўлиши ёки эшалоннинг бирор бошқа вагонда янглишиб кириб қолиб кетган бўлиши мумкин, деб айтди. Сўнгра қизнинг исми, шарифларини ва қаердан қаерга бориши кераклигини ёзиб олди. «Мен бу ҳақида ҳозир поезд милициясига хабар қиламан» деди у.

— Сизлар ҳамма вагонларга бориб аввало проводникларга учрашинглар ва у билан бирга ҳар бир хонани текшириб чиқинглар. Мабодо топилмаса, бошқа поездга ўтириб ортга қайтиб ҳар бир станция вокзалларидан суриштирасизлар, тушунарлими? — деди у.

Ака-укалар шундай қилишди. Улар вагонма-вагон, купема-купе ва бошқа хоналарни кўравериб, ҳар хил башараларга тикилавериб ҳолдан тойишди. Нурчик Барнаулдан Семипалатинскгача бўлган ҳамма станцияларнинг номларини бирма-бир ёзиб олди. Тушдан кейин поезд Новосибирскга кириб келди. Уларнинг қидиришлари бесамар кетди. Вокзал олдида то охирги йўловчи ўтиб кетгунича кутиб туришди.

Нурбек билан Наташа уйларига қайтишди. Ҳовлиларига кириб боришаркан, ичкаридан телефоннинг узоқ жиринглаётганини эшитиб қолишди. Наташа ўғиллардан бўлса керак деб апил-тапил эшикни очибоқ гўшакка ёпишди. Ўзбекистондан қандайдир Исроил деган одам экан. У «Қобил билан бир қиз боришдими?» деб сўради.

— Знаете что, она потерялась на поезде и он с братом её искать пошли.

— Если появится девушка, скажите ей, пусть срочно возвращается. Потому что её отец попал в аварию и лежит в тяжёлом состоянии.

— Ой, кошмар. Ладно, обязательно передам, — деди Наташа ҳаяжон билан.

Исроил ака телефонининг тугмасини босиб қўяркан, «Бир жиҳатдан йўқолгани яхшиликкадир. Ҳар ҳолда қўшилишолмабди. Кейин анави хабарни эшитиб қиз барибир қайтиб келади» деб кўнгли хотиржам тортди.

Бу ҳақида Ойнисага ҳам етказиб ва ўзига келиб қолса, Рустамга ҳам етказиб қўйишни дилига тутиб қўйди.

Бироқ Рустамнинг аҳволи оғир эди. Унинг мияси чайқалган бўлиб, ўзига келиб қолган бўлса-да, кўзларини бир нуқтага тикиб нималарнидир жавраб ётар ва келган-кетганларни фарқиға бормаётган эди. Ҳанифа эрининг ёнидан жилмади. Унинг бошига бирданига шунча кўргуликларнинг тушгани чўктириб қўйганди. Бир ёқда эри, бир ёқда қизи...

«Э, Худо! Эримнинг жонини омон сақла. Болаларимизнинг бахтига соғайиб кетсин. Агар бир гап бўлса, унда нима қиламан?» дея фикран нола чекарди.

Қилинаётган муолажалар таъсириданми, ҳар ҳолда энди Рустамнинг босинқираб гапиришлари тушунса бўладиган даражада тиниқлаша борди. «Ойниса!» деб қўярди у баъзан. Ҳанифа бўлса «Дадаси қизини чақириб уни кўргиси келяпти» деб келганларга айта бошлади.

Бир куни ярим тунда у «Ойниса! Мен сизни севаман... Қобилжон, болам!», «Тўхта, ўғлим, у ахир синглинг...» дея алжирай бошлади. Ҳанифа қўрқиб кетиб навбатчи шифокорни чақириб келди. Кекса шифокор Собир Саидович Рустамнинг гапларига эътиборини қаратди.

— Ойниса ким, танийсизми?

— У қизимиз.

— Йўқ. У қизингиз тўғрисида гапирмаяпти. Бу бошқа Ойниса бўлса керак. Уларнинг ўртасида бирор гап бўлганга ўхшайди. Ахир одам ўз фарзандини «Севаман» демайди-ку.

Ҳанифанинг юраги така-пука бўлиб кетди. «Қизик, у ким бўлиши мумкин?» дея ўйланиб қолди. Рустам эса яна бир бор «Ойниса... Нега ундай қилдингиз?.. Мени кутмадингиз?.. Сизсиз энди қандай япайман» дея паст овозда гапириб ётарди. Собир Саидович Ҳанифани бир четга бошлади. Аёл эса «Бу нима бало, доктор?» дегандай шифокорнинг кўзларига ҳайрон тикилди.

— Ҳаммаси тушунарли, — деди доктор салмоқланиб. — Демак, Ойнисани сиз танимайсиз, шунақами?

— Йўқ, нимаиди? — деб сўради аёл шоша-пиша.

— Эрингизнинг мияси чайқалиши оқибатида эски хотиралари тикланиб уни безовта қилаётган кўринади. Юрак уриши ҳар вақт «Ойниса» деганида тезлашяпти. Сиз эҳтимол билмассиз. Бир суриштириб кўра олмайсизми, ёшлигида шунақа исмли қизни севганмикан?

— Вой, ўлмасам. Бу нима деганингиз?

— Қизим, — деди шифокор аёлни курсига таклиф қилиб.

— Сиз мени тўғри тушунинг. Бу ерда гап эрингизнинг жонини сақлаб қолишда кетяпти. Рашк, фиску фасод, ғийбатларни бир четга суриб туришга тўғри келади. Сиз хўжайинингизнинг омон қолишини, нормал ҳаётга қайтишини истайсизми, ўзи?

— Ҳа, албатта. Болаларим бахтига ишқилиб омон бўлсинлар.

— Бўлмаса келинг, келишиб олайлик. Мақсад уни даволаш, шундайми?

— Шундай.

— Аёл сифатида турмуш ўртоғингизни қутқаришга розимисиз?

— Вой, нималар деяпсиз? Албатта, розиман.

— Бўлмаса рашк қилиш ва бошқа аёллар билан боғлиқ гап-сўзларни қилмайсиз. Агар шунга чидайман десангиз, мен эрингизга бир ташхис қўйганман, шуни айтаман.

— Бемалол, доктор. Агар шу нарса билан эримнинг жони омон қолар экан, мен ҳар нарсага тайёрман. Нима, унинг бошқа хотини бор эканми?

— Билмадим. Хуллас, эрингизга мен «Ишқ касали» деб ташхис қўйдим. Унинг давоси фақат ўша «Ойниса».

— Нима?! — дея аёлни кўзлари катта-катта очилиб кетди.

— Ахир сизга нима дедим? Нега ҳайрон бўласиз?!

— Хўп-хўп. Узр, доктор, мен нима қилишим керак?

Собир Саидович чуқур тин олди. Ручкасини у ёқ, бу ёқ асабий айлантиришидан унинг чиндан ҳам бемор учун жон куйдираётгани сезилиб турарди.

— Нима десам экан? Иложи бўлса ўша аёлни топиш керак. Яна қайтараман, мени тушунинг. Олдимизда оғир аҳволдаги беморнинг ҳаётини сақлаб қолиш масаласи турибди.

— Ҳа-ҳа, тушундим.

— Айтинг-чи, илгари эрингиз ухлаб ётганида ҳам шунга ўхшаш босинқирармиди? Эсланг.

— Ҳа-ҳа. Кўпроқ маст бўлган пайтлари.

— Э, яшанг. «Ойниса» исмини айтганмиди?

— Ҳа, айтган. Аммо қизимниям исми Ойниса-да. Уни жуда яхши кўради. Шунинг учун...

— Демак, Ойниса. Бу исми унга ким қўйган?

— Ўзлари.

— Ҳаммаси равшан. Демак, эрингизнинг сиздан аввал Ойниса исми севган қизи бўлган экан. Уни қаттиқ севган кўринади. Сиз ўша қизни суриштириб кўринг. Эҳтимол бирга ўқигандир. Синфдоши, курсдоши... Ўртоқларидан сўранг. Хуллас, уни топиб олиб келсангиз ва у «Ойниса» деганда «Мен шу ердаман, Рустам ака» деса эрингиз ўзига келган бўлармиди.

Кўнглингизга олманг, қизим. Буни бир тажриба деб қабул қилаверасиз-да. Бўлмаса, билмадим, Рустамжон бу аҳволда яна қанча ётаркан. Ҳаётга қайтмаслигиям мумкин. Чунки юрак пульслари жудаям суст...

Ҳанифанинг кўзларидан дувиллаб ёш оқиб кетди.

— Бўпти, домла. Мен ўша аёлни топиб келаман, — деди у ва хонадан шашт билан чиқиб кетди.

Ҳанифа эрининг ёнига ўғлини қўйиб ўзи уйига жўнади. Келди-ю альбомларни, эски суратларни бир жойга тўплаб бирма-бир кўздан кечириб чиқа бошлади. Улар орасида қизлар, аёлларнинг сурати кўп эди. Бироқ ҳеч бирининг тагига ёки орқасига «Ойниса» деб ёзиб қўйилмаганди. Синфдошларини-ку ҳаммасини танийди. Улар орасида Ойниса йўқ. Қизини эслади. «Қаерларда юрибди экан-а, бу қиз тушмагур? Ҳозир бўлганида эҳтимол ўша аёлни биргаликда қидирармидик» деган гап ўтди унинг кўнглидан.

У бирор жўяли сурат тополмади. Юраги сиқилди. Бутун дардларини кимгадир тўкиб солгиси келди. Лекин кимга? Агар бировга эримнинг севганига учраштириш керак экан, буни доктор айтди, деса устидан кулмайдимиз?

Шу маҳал ташқарида бировнинг чақиргани қуловига чалинди.

— Овсину! — дея чақирарди бир аёл.

Ҳанифа таниди. «Бу ахир овсиним Сурайё-ку» — дея पोша-пиша ташқарига отланди.

— Вой, келинг, Сурайёхон.

— Сизнинг келганингизни қўшнилар кўришган экан. Шунга Рустам акам ҳақида сўрай деб...

— Э, овсинжон, асти сўраманг. Эримнинг дардига малҳам топайин деб шу суратларни титкилаб ўтирибман, — деди Ҳанифа ва хўнграб йиғлаб юборди.

Сурайё уни бағрига босди.

— Қўйинг, Ҳанифахон, унақа деманг. Рустам акам яхши бўп кетадилар.

— Лекин бировга айтилмайдиган иш бўлди, Сурайёхон, — деди Ҳанифа бир оз ўзини босиб олиб кўз ёшларини артаркан.

— Нима бўлди, тинчликми? Менга айтмасангиз кимга айтар эдингиз. Айта қолинг, эҳтимол ёрдамим тегар.

— Ҳа, тўғри. Ахир сиз бу хонадонга мендан аввал тушгансиз-ку, ҳеч ҳаёлимда йўқ. Бир нарсани сўрасам билармикансиз?

— Вой, сўрайверинг.

— Рустам акангиз бирортасини мендан аввал яхши кўрганмиди?

— Ҳа, хабарим бор. Лекин ҳозир бунақа гапларни мавриди эмас-ку. Қўйинг энди шу гапларни.

— Йўқ, Сурайёхон. Айнан ҳозир шунинг мавриди бўп қолди.

Сурайё «Тавба» деб галати қараб қўйди.

— Ўша қизнинг исми мабодо Ойниса эмасмиди?

Сурайё бир сесканиб кетди ва бундан йигирма йиллар муқаддам Рустам ва Ойниса ўртасида юз берган ишқий савдоларни, уларнинг бошларини бирлаштирмоқ учун қилган саъй-ҳаракатларини эслади: «Қизиқ, бу ишлар нега овсинимни қизиқтириб қолган экан? Ё Рустам акам ўша қиз билан ҳамон учрашиб турганмикан?» деган савол ўтди кўнглидан.

— Ҳа, Ойниса эди. Нима эди?

— Ўша Ойнисани тезлик билан топишимиз керак экан. Бўлмаса... бўлмаса акангиздан айрилиб қоларканмиз, — дея яна йиғлаб юборди Ҳанифа.

Сурайёнинг кўзлари «Қанақасига» дегандек «ярқ» этиб очилиб кетди.

— Доктор шунақа деди. Хўжайиним фақат ўшанинг исмини айтяпти... Мен қизимними десам, унақамасакан... — деди Ҳанифа пиқилаб.

— Вой, мен у қизни танийман, — деб юборди Сурайё бирдан.

— Уям бордодлик.

— Вой, анави қудамизми?

— Йўқ. Қудангизни бектепалик деб эшиттанман. Лекин ўзини кўрганим йўқ. Улар келганида мен касалхонада эдим, шекилли. Мен айтган қиз ҳозир катта жувон бўлса керак. Ширинсой деган қишлоқдан эди. Биз уникига совчи бўлиб

боравериб оёғимиз оқиб кетган. Берипмаган. Кейин сизникига борганмиз-да.

— Ҳе, Ойниса бўлмай ҳар нарса бўлгурлар. Ҳаммаси мени куйдиради-я. Бир ёқда қизим, бир ёқда у, — деди Ҳанифа аччиқланиб.

— Тақдир энди шунақа экан-да.

— Вой, унда нимани кутиб ўтирибмиз? Кетдик бўлмаса.

— Қаёққа?

— Қаёққа бўларди, ўша Ширинсойга-да.

— Ҳозир-а?

— Ҳа, айланай. Уни топиб зудлик билан олиб келинглар деб, доктор айтди.

— Вой, рости биланми?

— Нима, ҳозир ҳазилнинг вақтимиди?

— У ҳозир бошқа ёқда эрга тегиб кетган бўлса-чи? Эри бўлса-чи?

— Эри билан ўзим гаплашаман. Бу ерда одамнинг ҳаёт-мамоти масаласи турибди. Мени ҳеч қанақа рашк, фисқу фасод энди қизиқтирмайди. Менинг бахтимга соғ бўлсалар бас... — деди Ҳанифа ва кўзларида дувиллаб ёши тўкила бошлади.

Сурайёнинг оғзи ярим очилиб антрайиб қолди.

— Бўлинг тез, деяпман сизга!

Сурайё бир чўчиб тушди ва калишини оёғига апил-тапил илиб «Ҳозир, кийиниб келай» дея чопиб кетди.

— Эй, Яратган эгам, — деди Ҳанифа илтижо қилиб. — Борингга шукр, ўша қизни топиб берганингга шукр...

Яхшики Акбарали уйда экан. У укаси Рустамдан хабар олгани бормоқчи бўлиб турганди. Сурайё ҳовлиқиб чопиб келди-да, эрига бўлган гапларни апил-тапил гапириб берди.

— Ё тавба, шунақа касал ҳам бўларканми? — деди эри ажабланиб ва машинасини тайёрлай бошлади.

— Дўхтир айтибди, уларни учрашгирсак шифо бўлармиш.

— Майли, бир йўла Рустамни кўриб келамиз.

Икки соатлардан сўнг улар Ширинсойнинг таниш лой-тупроқ кўчаларига етиб келишди. Акбарали тўғри ўша йитирма

йил муқаддам мулзам бўлиб қайтиб кетган хонадон олдида тўхтади.

— Бор, кир-чи. Анави отаси тирик бўлса кўргани кўзим йўқ.

— Унақа деманг, ака. Ўзи ёмон бўлсаям қизи яхши эканки, укангизнинг юрагидан урган экан.

Сурайё «Ҳой, ким бору?!» дея чақириб ичкарига кириб борди. Ойнисанинг отаси раҳматли бўлиб кетибди. Бу уйда Ойнисанинг кичик укаси Нусратжон яшаркан. Ҳозир эса уйда фақат унинг етти ёшлардаги ўғилчаси бор экан.

— Ўғлим, Ойниса амманг ҳозир қаерда яшайди?

— Билмадим. Уни Ойбек тоғам биладилар.

— Ойбек тоғангники қаерда?

— Нарити маҳаллада.

— Юр, бизни олиб бор, илтимос.

— Бўпти, — деди болакай ва лип этиб машинага ўтириб олди.

Ойбекникида унинг хотини бор экан. У Ойнисани Бектепа қишлоғига кўчиб кетганини айтди.

— У кишининг уйини қандай топамиз? — деб сўради Сурайё.

— Вой, у кишининг уйини ҳамма билади. Қишлоқдаги энг баланд европача уй ўшаники-да. Қобилжонларники қайси деб сўрасаларинг ҳамма танийди.

Ҳанифанинг ранги оқариб кетди. Худди ҳаво етишмаётгандай томоғи бўғилди. Юраги ўйнаб ҳансирай бошлади.

— Ҳайданг, Акбар ака. Бу ўша қудамиз экан...

Сурайё тақдирнинг бу ўйинларидан хайрон эди. Хайриятки, Ойниса уйда экан. Ўша кун қизи ўқишга кетадиган бўлиб, унинг кийим-кечакларини тайёрлаб ўтирарди. Тўсатдан Олапарнинг ҳуригани ва кўчада машинанинг сигнали эшитилди. Ҳойнаҳой Қобилжон келдимикан ё Исроил акамикан, деб кўчага шоша-пиша чиққан аёл қудасини кўриб довдираб қолди.

— Вой, келинлар, хуш келибсизлар, — деди Ойниса.

— Хуллас, Ойнисахон гап бундоқ. Биз бир ташвиш билан келдик.

— Нима, Қобилбекка бирор нима?..

— Йўқ, эримнинг аҳволи чатоқ, бормасангиз бўлмайди. Юринг биз билан, — деди Ҳанифа кескин.

— Нима, жанжаллашиб қолдиларингми?

— Йўқ. У ўлим тўшагида ётибди, сизни сўрапти.

— Нима? Мени? Нега?!

— Хуллас, бўлар ишлар бўлиб ўтгандир. Уларнинг ҳаммасини эсимиздан чиқарайлик. Ҳозир Рустам акамни кутқариш керак. Сиз бормасангиз у ўлиб қолади, — деб Ҳанифа уввос тортиб йиғлаб юборди.

Сурайё қараса, Ойниса тушунмаяпти. Ичкарида эри бўлса керак, деб ўзи уни бир четга бошлади. Акбарали эса Ҳанифани юпатарди.

— Синглим, ўзингизни босинг. Бу ердагилар бошқача тушунмасин. Юринг, машинага ўтиринг. У боради. Биз уни кўндирамиз.

Ҳақиқатдан ҳам йиғи овозини эшитиб бир-икки қўшни аёллар шу томонга қараб кела бошлашган эди. Кўп ўтмай Ойниса кийиниб чиқди ва қўшнисига қараб деди:

— Саломатхон, қизим келса айтинг, бир қариндошимиз касалхонада оғир экан. Мен тез бориб келаман.

Ойниса орқа ўриндиққа ўтираркан, Ҳанифа ўзини унинг бағрига отди ва силтаниб-силтаниб йиғлай бошлади.

— Ишқилиб, уйда эрингиз йўқмиди, Ойнисахон? — деб сўради Сурайё.

— Йўқ, — деди Ойниса ҳам кўз ёшларини артиб.

— Мени кечиринг, Ойнисахон. Сизда мени ҳеч қанақа гинам йўқ. Рустам акам соғ қолсалар бўлгани. У ҳадеб сизнинг исмингизни айтиб чақиряпти. Юраги секинлаб қопти. Дўхтир тезда сизни топишимизни буюрди. Юрагига малҳам бўлармишсиз. Бошқа дори кор қилмасмиш, — дея зорланарди Ҳанифа пиқилаб.

У гапирардию Ойниса ҳижолатдан эзилиб борар, кўз олдига

Рустам билан кечган энг ширин лаҳзалар лип-лип ўтмоқда эди.

Шу тобда унинг қулоқларига Ҳанифанинг зорланишларию Сурайёнинг тинчлантиришлари кирмас, Рустамнинг унга олма узатаётгандаги нигоҳи, пахта тераётиб бир згатта тушиб қолганликлари, "Олма жанги"даги оғир яраланиши ва ўшанда ҳам унинг ҳозиргидек реанимацияда ўзини билмай ётгани, йигит унинг қайноқ нафасини ҳис қилиб ўзига келгани кўнглидан кечар эди.

Нима учундир ҳозир ҳам ўша талабалик давридагидек Рустам "Ойниса, мени ташлаб кетманг! Бу ифлосдан қочинг! Мен сизни севаман!.." дея алаҳсирамоқда эди. Ойниса ҳам ўзи англамаган ҳолда ўша йигирма беш йил аввалги ёшлигига қайтгандек бўлди. Унинг кўз олдида яна ўлим билан олишпаётган ўша ночор севгилиси ётарди. Ойнисанинг кўзларидан ёш дувиллади, атрофдагиларни унутди ва беихтиёр йигитнинг қўлини ушлаб маҳкам сиқди.

— Рустам ака, сизни ёмон уришдими? ...Мана мен олдингиздаман, кўзингизни очинг...

Ҳанифанинг ҳам кўзларидан дувиллаб ёш оқа бошлади. Шу пайтда пайдо бўлган Исроил ака эса оташин муҳаббат "сахна"сидан ҳайратта тушган эди.

— Ойниса... — деди яна оҳиста Рустам.

— Лаббай, Рустам ака! — деди Ойниса ва йигитнинг устига энгашиб меҳр билан боғлам тепасидан тушиб турган, оқ оралаган тўзиқ сочларини силади.

— Тура қолинг, Рустам ака. Мен Ойнисаман.

Бир маромда кичик пульс билан уриб турган юрак кардиограммасидаги чизикларда ўзгариш юз бера бошлади. Ҳамшира хурсанд бўлиб кетди ва устози Саид Собировични чақириб келгани чопди. Докторнинг ўзи ҳам шу тарафга келаётган эди. Реанимация ойнаси ортида турган бир гуруҳ томошабиннинг ҳайрат ила туришларини кўриб "Ойнисани топиб келишибди-да" дегандай мамнун кулиб қўйди.

— ... Ойниса... — дер эди Рустам бетўхтов.

— Рустам ака. Мен ёнингиздаман. Ўзимнинг шунқорим!
Қўлингиздан яна олма егим келяпти, олма...

— Қанақа олма?

— Қизил олма... Эсингиздами?

Кардиограмма чизикларида яна-да жадалланиш содир бўла бошлади.

— Эсимда... Мен кетяпман, Ойниса...

— Кетманг, қайтинг, Рустам ака!

— Сизни севаман, Ойниса...

— ... М-мен ҳам, Рустам ака...

— Мени кутинг, албатта келаман...

— Сув ичасизми, Рустам ака?

— Сув...

Ойниса дарров ҳамшира узатган пиёлани қўлга олди ва Рустамнинг қуруқшоқ лабларига томчилатди.

— Мен Ойнисаман. Қўлимдан сув ичинг.

Кардиограмма аппаратида юрак пульс чизиклари яна-да жонлана бошлади. Собир Саидович "Анави мўъжизани кўрдингизми?" дея Ҳанифага томон боқиб "Ишлар беш" дегандек бош бармоғини кўрсатиб қўйди. Йиғлаётган аёлнинг изтиробли кўз ёшлари энди қувонч ёшларига айланиб бормоқда эди. Ойниса Рустамнинг лабларига пиёлани тутди. У ниҳоят ўзига кела бошлаб, сувдан ҳўплаган бўлди. Сўнгра кўзлари пирпиради-да, хиёл очилди.

— Рустам ака, мен Ойнисаман.

— Ойниса!..

— Мени қўрқитманг!..

Рустам Ойнисанинг қўлини маҳкам қисди.

— Бу сизмисиз, Ойниса?..

— Ҳа-ҳа, бу мен. Тузукмисиз, Рустам ака?

— Мен кетяпман, Ойниса...

— Йўқ-йўқ. Ташлаб кетманг. Энди доим бирга бўламиз. Ўлсак бирга ўламиз. — Мени ташлаб кетманг, Рустам ака...

Ҳанифа чидаёлмади. Ўзидан кетди. Уни тутиб қолдилар. Собир Саидович Ойнисанинг елкасига оҳиста уриб қўйди. Бу

билан "Ҳозирча етарли, беморни қийнаманг" демоқчи бўлди. Аёл шундагина атрофдаги одамларнинг диққат билан қараб турган нигоҳларини туйди. Йигитнинг қўлини сўнгги бор "Рустам ака..." дея сиқиб, қўйиб юборди, у ҳам "Ойниса..." дея ҳолсиз қўли муаллақ қолди. "Мен шу ердаман, ҳеч қаёққа кетмайман! Сиз билан биргаман, Рустам ака" дея аёл ҳўнграб йиғлаб, реанимация хонасини тарк этди. Исроил ака унинг силкиниб турган елкасини силаб залдаги ўриндиқлардан бирига олиб борди. Кетидан Собир Саидович ҳам чиқиб келди. Унинг чеҳраси очиқ эди.

— Яхши! Ҳаммаси жойида, Рустамжон ўзига келди. Энди хавф йўқолди, — деди у беморнинг яқинларига қараб ва Ойнисанинг олдига келди-да, чўккалаб ўтириб "Раҳмат сизга, Ойниса, келганингиз учун, ёрдамнингиз учун. Нимаям қила олардик, пешонамизга ўзимиз кутмаган тақдирлар битилар экан-да. Хафа бўлманг, қизим" деди ва энди Ҳанифанинг ёнига борди.

— Табриклайман, эрингиз омон қолди! Тажрибамиз яхши натижа берди.

— Бу тажрибани ўтказишни қандай ўйлаб топдингиз, домла? — деб сўради Акбарали қизиқиб.

— Бу усулни буюк устозимиз Абу Али ибн Сино топганлар. Буни "Ишқ касаллиги" дейилади. Шунинг учун юрак шакли муҳаббат тимсоли деб қабул қилинган. Ҳозир Рустамжонга биринчи муҳаббати Ойнисадан бошқа ҳеч қанақа дори-дармон кор қилмасди, — деди у кулиб.

Ҳамманинг кайфияти кўтарилди. Рустамнинг соғайиб кетишига катта умид пайдо бўлганди. Ҳанифа келиб Ойнисани қучиб олди.

— Раҳмат сизга, опажон... Келинг энди, бизлар опа-сингил тутинайлик, — деди у йиғлаб-сиқтаб.

Бироқ тўсатдан Исроил ака секин шивирлади:

— Майли, опа-сингил тутинаверинглар, аммо қуда-анда бўлманглар.

— Нима?! — дея "ярқ" этиб қаради Ҳанифа.

Ойниса эса мўйсафидга "Бекор ундай дедингиз" дегандек валати қараб қўйди.

— Юринглар, бир четта чиқайлик. Гап бор. Ойнисахон, бу сирни синглингизга ошкор қилмасликнинг энди иложи йўқ.

— Вой, қанақа сир? — деб сўради Ҳанифа.

Исроил ака уларни касалхонанинг суҳбаттоҳига бошлади.

— Бу гапларни гапириш мен учун жуда оғир. Лекин ўртадаги балоғардонман-да... Фақат сизлардан илтимос, буни тўғри қабул қилинглар, ақл билан иш юритинглар. Чунки ҳар иккинги ҳам ойдек покиза ва фаросатли аёлсизлар.

— Гапираверинг, тушундик, — деди Ҳанифа.

— Бу гапдан Ойнисанинг хабари бор. Шунинг учун сиз, Ҳанифахон, ҳар қандай оғир гапимга тайёр туришингизга тўғри келади.

— Айтаверинг. Мен тайёрман. Агар вазиятни тўғри тушунмаганимда Ойнисахонни ўзим қидириб олиб келмаган бўлардим.

— Ҳа, тўғри айтасиз, синглим. Бу ерда сизнинг ҳам, Ойнисанинг ҳам, Рустамжоннинг ҳам ҳеч қандай айби йўқ. Бу ишлар сизгача, яъни уларнинг талабалик даврида бўлган экан.

— Ҳа, бу ҳақида Сурайёдан эшитдим. Улар бир-бирларини яхши кўришган экан. Лекин бу кишиникилар кўнишмаган эканлар.

— Гап унда эмас.

— Нимада?

— Қобилжон Рустамжоннинг ўғли бўлади, — деди мўйсафид дабдурустан.

— Нима?! Вой, ўлмасам! — деб юборди Ҳанифа ва кўзлари ола-кула бўлиб ўрнидан туриб кетди. Исроил ака тездан уни жойига ўтқазди.

Ойниса эса йиғлаб юборди.

— Ахир, қ-қизим?! — дея жовдиради Ҳанифа ва ўзидан

кетаёзди.

— Биламан, қизингиз Россияда. Лекин ҳозир у Қобилжон билан бирга эмас. Хавотир олманглар, кеча Наташа билан ўзим гаплашдим.

— Н-нима?! Унда қаерда?

— Билмадим. Излашаётганмиш.

— Вой, шўрим. Бу энди қандай кўргулик-а!...

— Қобил нима қияпти? — деб сўради Ойниса шоша-пиша.

— У акаси Нурбек билан қизни қидиришяпти.

Мўйсафид чуқур хўрсиниб қўйди.

— Тўй шунинг учун ҳам қолдирилган эди. Рустамжон шунинг учун ҳам тажанг эди, қон босими ошарди ва эҳтимол манави ҳалокат ҳам бежиз эмасдир. Қизингиз албатта топилади. Наташахон уни топилиши билан бу ёқда жўнатиб юборишга сўз берди. Хуллас, ёшларимизни Худонинг ўзи асради.

Энди аёллар бир-бирларини қаттиқ қучишиб йиғлай бошлашди. Такдирнинг бу синоатларидан улар ҳайрон эдилар.

Бегона юртда, бутунлай нотаниш жойларда юпун, деярли пулсиз қолиб кетган, бу ҳам етмагандек рус тилида яхши гапира олмайдиган Ойниса Жилино станциясида қарши томондан келадиган поездни узоқ кутди. Лекин поезд проводниклари уни дайдилардан деб ўйлаб бир оз тихирлик қилишди. Ниҳоят, бир кўнгилчан аёл унга раҳми келди шекилли, «Бир станциягача бўлса чиқа қол» деди. Қиз ўша Новоалтайск станциясига келиб тушди ва вокзалга кириб борди. Скамейкага эндигина беҳол ўтирган ҳам эдики, рўпарасида хода ютгандай, ўша уни қувлаган милиционер йигит пайдо бўлди.

— Значит, попалась, — деди йигит честь бериб. — Ану-ка, покажи документы?

Қиз сумкачасидан ўзбек паспортини олиб берди.

— Почему убежала? — деб сўради участковой хужжатни зимдан текшираркан.

— Не знаю... С поезда опоздала.

— Не ври. Ты же зашла в поезд. Может быть ты ворюга-а? Қиз «ворюга» сўзини тушунмади. Елкасини қисиб қўя қолди.

— Эҳ-ҳе, твои дела плохи, дорогая. Ты ударила беспомощную женщину. Может её обворовала. Уточним. Бродишь по поездкам и неподчинаешься органам. Еще и без прописки. Знаешь за это сколько грозит?

Қиз елкасини беихтиёр қисиб «Не понимаю» дегандай бош чайқади.

— Минимум пять лет. Если конечно потерпевшая не подаст заявление. Пошли, разберемся в отделе.

Милиционер Ойнисани олиб кета бошлади. Бу пайтда медпункт олдигаги ўриндиқда ўша йиқилиб тушган аёл мудраб ўтирарди. Унинг боши ва оёғи бинт билан боғланганди. Милиционер унинг олдига келиб тўхтади-да, «айбланувчи»ни ушлаб келганини маълум қилди.

— Ну что, потерпевшая, напишите заявление? А мы составим протокол и её посадим по соответствующим статьям.

Аёл бир оз ҳайрон бўлиб ўйланиб қолди. Қизнинг кийимига ва кўзларига боқди. Унинг жанубдан ёлланма ипга келган аёллардан бўлса керак, деб ўйлади. Лекин йиқилиб тушганидан кейин уни меҳр билан суяб олиб келгани ва чиройли қилиб чаққонлик билан биринчи ёрдам кўрсатганини эслади. «Ёмон қизга ўхшамайди. Бошига мушкул иш тушибди, шекилли. Мен ҳам саҳарлаб заҳаримга ўша юз граммни ичмаганимда бу ишлар бўлмасмиди» деган ўйга борди кампир афсусланиб ва ҳозир агар жанублик қизни ҳимоя қилмаса, уни қамаб қўйишларини кўз олдига келтирди. «Бечора яхши қиз экан, яхшигина тиббиёт ходимаси экан. Қани энди бизнинг қишлоққа шунақа шифокор бўлсайди. Мен энди қаридим. Дори-дармонга бунақа келиб кетиш ҳам малол бўлиб қолди. Ўлиб қолсам қишлоқда дўхтир қолмайди. Ё шу қизни кўндирсаммикан-а?.. Ўзи у иш қидириб келганга ўхшайди».

— Товарищ милиционер, — дея қичқирди кампир Ойнисани олиб кетаётган махсус мундирли йигитга қарата. — Я заявление

подавать не буду. Она девушка порядочная. Видимо хорошая медработница. И потом, я упала случайно. Отпустите её, пожалуйста, — деди самимий.

— Она же убежала от меня. Не подчинялась, понимаете?

— Правда что ли?

— Незнаю... — деди Ойниса тўлиқ гапира олмай.

— Ты бежала в поезд.

— Это был не мой поезд.

— Тогда где твой билет?

— ...

— Ты бродяга, да?

Қиз бир оз тушуниб қўрқиб кетди.

— Я не бригада, қўйворинглар!

— Не бригада, а бродяга. Поняла, тупица?!..

Зум ўтмай Ойниса ўзини панжара ортида кўрди. У ерда бир олифта қиз қўлини бошига тираб асабий турарди. У эгнига шим, киндиги очик калта қўйлак кийиб олган. Тақинчоқлари ярақлар, ҳатто киндигига тақиб олган зирак кўзи ҳам чироқ нурида товланарди. Сочи сап-сарик, юзига тоза ишлов берилган ва кўкраги деярли очик эди.

— Отпустите меня! Сволочи, ит эмганлар! — дея тўсатдан қичқира бошлади ва ўзбекчалаб ўзбек қизларига хос бўлмаган куракда турмайдиган гаплар билан шундай болаконадор қилиб сўкиндики, Ойниса бир чўчиб тушди.

— Эй, не ругайся-а. Сиди спокойно. Вот тебе землячку привели, — деди навбатчи милиционер йигит.

— Ҳа, сенми? Исминг нима?

— Ойниса.

— Меники Диля, то есть Дилбар.

— Ўзбекмисиз?! — дея ажабланди Ойниса.

— Ҳа. Сочим парик. Бу ерга қандай тушиб қолдинг?

Ойниса юз берган воқеани қисқача таърифлаб берди. У гапираркан Дилбар уни айлантириб қадди-қоматини кўра бошлади.

— Яхшигина экансан. Бечорагина. Бу ердан тезроқ чиқиб

кетмасанг, расво қилишади.

— Нима? Ким, милиционерларми?

— Йўқ. Уларнинг крутой гумашталари бор. Ҳар куни тўрга илинган «балиқ»ларни йиғиштириб олиб кетишади..

— Қанақа тўр?

— Биз сен билан ўшанақа тўрдаги балиқлармиз, — деди Дилбар кулиб. — Эҳ, шундай чекким келяптики. Сигаретанг йўқми?

— Йўқ. Чекмайман... Кейин, ҳалиги, нима қилишади?

Дилбар беўхшов хо-холаб кулиб юборди.

— Нима қилишарди, олдин яхшилаб тозалашади, кейин пишириб ейишади-да...

Ойниса унинг ўзини тутишидан бузуқи қизлардан эканини фаҳмлади. Шундай бўлса-да, ўзини билмаганга олди. Чунки унинг учун энг муҳими ҳозир ўзининг қаерда тургани ва бу ердан чиққач, қайси томонга бориши мумкинлигини сўраб ахборот олиши мумкин бўлган ягона ҳамюрти эди.

— Диля, сиз ўзингиз бу ерга қандай тушиб қолдингиз? — деб сўрашга ботинди у.

— Тирикчилик қилиб юрувдим. Бир сволочъ пу яқин орага ташлаб кетди. Вокзалда тонг отгунча ўтириб турарман десам, бир милиционер илакишди. Мени бир четта судради. Мен уни бошлаб тепиб қочдим. Бошқаси тутиб олди. Нападение қилганмишман.

— Нима иш қиласиз, ўзи?

— Менми, савдо қиламан, — деди Дилбар хиринглаб кулиб.

— Нима сотасиз?

Дилбар кўкракларини бир-бир кўтариб қўйиб, чиройли жилмайди.

— Нима бўларди, эл қатори-да... Менга қара, менга шерик бўл. Зўр пул топамиз. Ёлғиз отнинг чанги чиқмас экан-да. Бўптимиз, розимисан?

— Йўқ, менинг ўз касбим бор. Медикман.

— Ўҳ-хў, медиклар бу ерда жуда дефицит. Унда жуда яхши. Сени бирор медпунктга ишга жойлаб қўямиз. Ўша ерда

ишлайверасан. Керак бўлганингда «тез ёрдам»га деб олиб кетавераман. Двойной ишлайсан. Кейин ўзингниям, мениям авайлайсан. Ҳозирги замонда нима кўп, СПИД кўп.

— Йўқ. Мен қилолмайман. Қаллиғим бор.

— Подумаешь, қаллиқ. Пулинг бўлса қаллиқ тикилиб ётибди. Кейин хом терига жин урармиди, ўзинг дўхтир экансан-ку.

— У мени албатта қидириб келади.

— Ҳа-ҳа, агар топа олса. Кейин ўзини қамаб қўйишмаса, албатта.

— Сиз энди бу ердан қандай чиқиб кетмоқчисиз, ўзи?

— Айтдим-ку сенга, ўзлари опкетипади, деб. Эҳ, ҳозир бир дона сигарета бўлсайди...

Дилбар тўсатдан панжарани тарақлата бошлади.

— Эй, начальник, блин!

— Что орёшь?!

— Дай мне одну сигарету-а?

— Не положено, молчи!

Бу пайтда унинг ёнига ярадор кампир оқсоқланиб кириб келди. Ойниса Дилбарга ишора қилиб кампирни кўрсатди.

— Ана шу кампир деб поездимдан қолиб кетдим-да.

— Ой, сволоч, алкаш несчастная! — дея қичқира бошлади тўсатдан Дилбар. — Отпустите её. Она порядочная девушка, медработница. Приехала зарабатывать честно!

— Ой, молчи-а! — дея қичқирди бошлиқ.

— Йўқ, ўртоқ бошлиқ. Бу қиз тўғри гапиряпти. Мени шу қиз боғлаб қўйди. Қаранг, қандай чиройли... Мен ҳам тиббиёт ходимасиман. Қишлоғимизда биттаю битта медпункт бор, холос. Лекин мен қариб, ишга ярамай қолдим. Худо кўрсатмасин, агар мен ўлсам, қишлоқ дўхтирсиз қолади. Сендан илтимос, ўртоқ бошлиқ, ана шу қизни менга қўндириб бер. Бизда яшаб, ишласин, — деди ялинганнамо кампир ўз тилида.

— Ахир, холажон, у сизни атайин туртиб йиқитиб юборибди-ку.

— Йўқ, атайин эмас. Тасодифан бўлди. Мендаям айб бор

ўзи, озгина отиб олгандим-да. Бечора қиз, атайин жанубдан тирикчилик деб келгандир-да.

— Бунинг ҳеч иложи йўқ, холажон.

— Қишлоғимиз номидан илтимос қиламан, болам. Қишлоқда бари қариялар қолганмиз, дўхтирга жуда муҳтожмиз. Ахир аҳволимизни тушун. Мен ўзим учун сўрамаяпман.

— Хўп, опагон. Ҳозир ўзи билан гаплашиб кўрайин-чи.

Бошлиқ панжара олдига келди ва Ойнисага юзланди.

— Ты, медработница что ли?

— Да...

Бошлиқ қулфни очди.

— Тебе повезло. Только ты смотри. Если подведёш, я тебя посажу. У меня все твои данные, поняла?

Дилбар уни яна «Рози бўлавер» дегандек туртиб қўйди. Ойниса «Да» деди.

— Пожалуйста, забирайте её, матушка. Если чуточку делает нарушение, обращайтесь к нам, хорошо?

— Ой, спасибо, — дея хурсанд бўлиб кетди кампир. — Ты меня выручил. Дай бог тебе здоровье... — деди у ва ўрнидан қўзғолди.

— Иди, помогай, — деди бошлиқ Ойнисага.

Ойниса аёлнинг қўлтигидан олди.

— Вы из какой деревни, тётушка? — деб сўради бошлиқ кампирдан.

— Заозерная. Это недалеко от станции Зернаухи.

— Как раз сейчас подъедет поезд в сторону Новосибирск и мои ребята вас проводят.

— Да-да, Новосибирск, — деб юборди Ойнисанинг ҳам кўзлари порлаб. Чунки улар «Тошкент-Новосибирск» поездига ўтиришганини биларди. Бошлиқ унга ҳужжатини қайтиб берди. Улар чиқа бошладилар.

— Хайр, Дилбаржон. Кўришгунча. Сизга раҳмат.

— Хайр, сени ўзим топиб оламан. У ерни биламан! — дея қичқирди Дилбар.

...

Қобилбек билан Нурчик «Новосибирск-Олмаота» поездига ўтиришди. Чунки тахмин қилишларича Қобил Семипалатинск шаҳридан ўтишганларидан сўнг ухлаб қолган ва Барнаулни ҳам эслай олмади. Шу туфайли улар қизни Новоалтайскдан Семипалатинскгача бўлган оралиқ станцияларда бир-бир тушиб қолиб қидирув ишларини амалга оширишга қарор қилишди.

— Барнаул катта станция, — деди Нурчик. — У ер Алтай ўлкасининг маркази ҳисобланади. Шу туфайли бу ерда поезд узоқ тўхтайди. Мева-чева, юклар ҳам кўп кириб келади. У ерда ҳар хил дўконлар ҳам кўп. Шу туфайли қиз ўша станцияга тушиб дўконларни айланиб поезд юрганини сезмай қолган бўлиши ҳам мумкин. Новоалтайск станциясидан бўлса темирйўл шимол ва ғарбга ажралайди. Агар у кейинги поездга ўтирган бўлса, унда ишимиз хуржун деявер.

— Нега энди? — деб сўради Қобилбек ўта хавотирлик билан.

— Новосибирск поездлари шимол томонга бурилиб кетади. У ўтирган поезд бўлса...

— Демак, темирйўл картасини топишимиз керак экан-да.

— Албатта. У қиз борадиган жойни, яъни бизникини билармиди?

— Йўқ.

— Мабодо қўл телефони йўқмиди?

— Йўқ.

Нурчик асабийлашиб, ўтирган ўриндиқни мушги билан бир уриб қўйди. Йўловчилар «ялт» этиб шу томонга қарашди. Катта муаммога дуч келган икки йигит уларнинг ҳам эътиборини тортган ва миқ этмай ўзаро суҳбатларига қулоқ тутиб келмоқда эдилар.

— Сенгаям тан бермадим, Қобил, — деб қўйди бир пайт Нурчик. — Шунча пулим бор дейсану ўша қизга биргина қўл телефони олиб бермабсан. У сенинг рақамингни биладими, ўзи? Фақат «Йўқ» дема, илтимос...

— Й-йўқ... Мен кечагина сотиб олувдим-да. Қиз билан доим бирга эдик.

— Унда ишларимиз чатоқ экан. Бўлар иш бўпти. Лекин хавотир олма. У қизни албатта топамиз. Ишни Барнаулдан бошлаймиз. Кейинги ҳар бир станцияларга тушиб вокзалларни текшириб чиқамиз, милициядан суриштирамиз.

Шундай қилиб, улар Новоалтайскда тушишмади. Фақат Қобилбек вокзал ичига чошиб кириб ўтирганларни юзаки кўриб чиқди холос. Бу пайтда Ойниса ва кампир бир милиционер билан перроннинг нариги томонидаги йўлдан қарши томондан келаётган Новосибирск поездини кутишмоқда эди. Қобилбек пастга тушиб кетганида Нурчик вагоннинг нариги томонини ҳам кўздан кечирди. Лекин у Ойнисани танимасди. Бир ярадор кампирни қўлтиғидан олиб турган юпун кийинган бир қорача қизга унчалик эътибор бермади. Унинг тасаввурида қиз яхши кийинган ва келишган қоматли эди. Шу маҳал қарши томондаги поезд ҳам келиб тўхтаб бошлади. Қобилбек қайтиб келди. У ҳам кела солиб Нурчик қараб турган дераза томон нигоҳ ташлади. Вагонлар бир-бир лип-лип ўтиб кампирни етаклаган қиз унинг юклари билан овора бўлиб тургани кўринди. Лекин Қобилбек бу лаҳзаларни илаб олишга улгурмади. Чунки ўз поездлари ҳам ўрнидан қўзғолган эди. Бундан ташқари, Ойнисанинг қандайдир ярадор кампир билан юриши унинг етти ухлаб тушига ҳам кирмаганди.

— Қобилбек, қизинг жуда чиройлими? — деб сўради Нурчик жойларига ўтираркан.

— Ҳа, жудаям. Нимайди?

— Қанақа кийинган? Шимлими ёки юбкалими?

Қобилбек бир оз ўйланиб қолди ва вагонга чиққач, у оддий уй халатини кийиб олганини эслади.

— У оддий уй халатида эди шекилли.

— Сочлари қанақа, сариқми, қора?

— Қора, албатта.

— Қанақа турмакланган?

— Иккита кокил қилиб ўриб олинган.

— ... Шунақами! Мен ҳозиргина сен айтгандақа қизни кўргандай бўлдим. У бир ярадор кампирни қўлтиқлаб олганди.

— Қаерда?

— Манави томонда. Кейин поезд келиб қолди. Улар ўшанга ўтиришди шекилли. У Новосибирск поезди эди.

Қобил ўша томонга умид билан термудди. Лекин поезд кетиб бўлганди.

...Орадан бир ҳафталар ўтгачгина ака-укалар оталарининг уйига шумшайиб кириб келишди. Улар жанубий йўналишдаги Семипалатинскгача бўлган станцияларнинг деярли барчасини кезиб суриштириб чиқишди. Ойниса изсиз йўқолган эди. Бу орада Нурчик онаси ва ишхонаси билан ҳам телефон орқали гаплашиб турди. Наташа Қобилбекка қизнинг отаси Рустамнинг аҳволи оғирлигини маълум қилди. Шунда йигитларда эҳтимол қиз бу ҳақида эшитган бўлса, Ўзбекистонга қайтиб кетгандир, деган фикр ҳам пайдо бўлди. Бундан ташқари, яна янги муаммоларга йўлиқишди. Бу Қобилбекнинг паспорти йўқлиги ва у ҳамон ҳарбий билет билан юрганлигида эди. Агар Нурчик бўлмаганида аллақачон уни милиция шахсини аниқлаш учун қамаб қўйган бўларди. Поезда-поезд юриб билет сотиб олавериш ва ҳар тешиқда паспорт сўрайверишлари жонларига тегди. Бир милиционер ҳатто уларни бўлинмага олиб кириб «Бу Россия ҳарбий билети эмас. Демак, сен аскарликдан сўнг бирор жиноят қилиб қочиб келган бўлсанг керак» деб Қобилбекни панжара ортига қамаб ҳам қўйди. Нурчик «қуруғи»дан каттароқ узатиб уни аранг олиб чиқди.

— Россияга паспортсиз келиш, бу ғирт аҳмоқлик, — деди акаси укасига жаҳл қилиб.

Шу боис ҳам Қобилбекни бир-икки кун ўз жойлари ва ишхонаси билан таништиргач, уни Ўзбекистонга қайтариб юборишга қарор қилишди. Биринчи гада Қобилбек Ойниса ҳақида ҳамма нарсани аниқлаб бу ёқда хабар берадиган бўлди. Ойнисанинг фотосурати бўлмагани ишни қийинлаштирди. Қобил уларнинг бирга тушган суратини билмай Чирчиқ дарёсига оқизиб юборганди.

Шундай қилиб, Нурчик Қобилни Тошкент поездига бир илож қилиб ўтказди.

Ойниса кампирни поездга бир илож қилиб чиқариб, жойлаштириб олгач, вагоннинг икки тарафидаги деразалардан кўз узмади. Гўё бепоен ўрмонлару қиялик, жарликлардан, турли ёғоч биолару туганмас сўқмоқлардан ҳозир Қобилбек чиқиб келиб қоладигандек туюлаверди. Унинг юраги жўшқин ҳаяжон билан лиммо-лим эди. Чунки нима бўлсаям севгилиси билан борадиган манзиллари шу депарадага ўхшарди. Афсуски, аҳоли борадиган посёлка ёки унга яқинроқ жой номини ҳам сўраб олмаган эди.

Улар Зерниха станциясига келиб тушишди. У ерда турли қишлоқларга қатнайдиган бир от қўшилган аравалар кутиб тураркан. Аравадаги хашак устига жойлашиб олишди. Улар билан яна икки кекса аёл йўловчи ҳамроҳ бўлишди. Узоқ йўл юришди. Рус аёллари овозларини баралла қўйиб мумтоз қўшиқлардан айтиб кетишди. Ёқимли салқин ҳаво, ўрмон дарахтларидан уфуриб турадиган хушбўй ҳид элитдими, қўшиқ оҳанглари аллаловчи таъсир қилдими ёки асаблари бўшапдими, қопга суяниб олган Ойниса тез орада уйқута кетди. Қишлоққа қачон етиб келишди, билмади. Кўзини очганида 15—20 хўжалиқдан ошмаган ёғоч уйлардан иборат кичик бир рус қишлоғига келиб қолганини кўрди. Улар пештоқига “Медпункт” деб ёзиб қўйилган, деразаларига оқ дарпардалар тортилган ёғоч уй ёнида тушиб қолишди.

— Как тебя зовут? — деб сўради ярадор кампир.

— Ойниса, — деди қиз.

— Ай... Айнися, Аня, а меня Ирина Петровна. Зови меня просто тётя Ирой, хорошо? — деди кампир ҳансираб.

— Хорошо.

— Пошли. Я тут живу и работаю. Вот, теперь ты будешь мне помогать.

Улар уй ичкарасига киришди. Икки хона беморларни қабул қилиш ва муолажалар учун экан. Яна икки хонада эса кампир ёлғиз ўзи истиқомат қиларкан. Уй ёнига қўшимча ошхона ва ҳаммом қурилган бўлиб, ҳовлида омборхоналар ва мўъжазгина

қудуқ ҳам бор эди.

Яшаш хоналарида нарсалар тартибсиз сочилиб ётар, ҳовлининг қаерига боқма, ароқдан бўшаган шишалар мўл эди. Кампирнинг спиртли ичимликка рўжу қўйган аёл экани шундоқ маълуи эди.

Ойниса дарҳол уйларни тозалаш, жиҳоз ва сочилиб ётган буюмларни тартибга солиш, супуриб-сидиришга тушиб кетди.

— Аня, отдыхай, потом... — деб қўйди Ира хола.

Лекин қиз унга эътибор бермади. У паришон эди. Гўё ўзини ёт уйга тушиб қолган келинчақдай тута бошлади. Уйдан бир дунё ахлат чиқди. У энди полларни ювишга чоғланган ҳам эдики, кампир бақириб берди:

— Брось все! Потом... Давай обедат!

Қиз уни суяб ошхонага олиб кирди. Ювиқсиз идиш-товоқлар бир талай эди. Музхона тузлама газакларга бой экан. Улар аллақандай кесиб ейиладиган ёғ, мураббо ва тузламалар билан тушлик қилишди. Шундан сўнг қизнинг ёрдамида кампир уни муолажа хонасига бошлади.

— Одень мой халат. Теперь я твоя клиентка. Покажи, какая ты способная.

Ойниса тезлик билан узун ва кенг оқ халатни ва каттагина боп кийимни кийиб олди ва шифохона ойнаванд шкафларидаги мавжуд жиҳозлар, дори-дармонлар билан танишиб чиқди.

Бу ерда тиббий муолажа қилиш учун деярли энг зарурий ашё ва дорилар етарли эди. Қиз беморни кушеткага ётқизиш қўйди-да, биринчи навбатда унинг қон босимини ўлчади. Меъёридан бир оз ортиқ чиқди.

— Теперь вы больная, а я врач, да? — деб сўрашга журъат қилди қиз.

— Да, дочка.

— Не дочка, а доктор, что я скажу вы будите слушать, хорошо?

— Хорошо, — деди кампир кулиб. У ўзига хос рус тилини бузиб аранг сўзлай бошлаган шогирдининг дастлабки ҳаракатларидан мамнун эди.

— Теперь водку пить не будите.

— Хорошо, а петь можно?

— Петь? Я не поняла.

— Песню петь. Вот слушай: Ой мороз, мороз... Не морозь меня! — дея куйлади кампир ва кулиб юборди. Унинг кайфияти яхши эди. Чунки унинг хонадонига гўё бутун бир фаришта, ўша суянчиқ бўла оладиган қиз кириб келгандек бўлди. Шу туфайли у хурсандлигидан ёш болалардай эркалангиси ва қўшиқ айтгиси келаверди. Ойниса уни кушеткага ётқизиб қўйиб яраларини ечиб уларга керакли малҳам қўяётганида ҳам қандайдир халқ қўшиқларини хиргойи қилиб ётди.

Шу маҳал хонага бошқа бир аёл кириб келди ва кутилмаган воқеани кўриб унинг ҳам дили яйраб кетди. Унинг исми тётя Маша экан.

— Ой, как хорошо! Слава богу! Наконец в нашем деревне появилась настоящая медсестра, — деди Маша хола қувониб ва Ойнисанинг юзини ўпиб-ўпиб олди.

— Ой, какая ты красавица, симпатичная, черноглазая. Я сама тебе зашью новый халатик.

— Спасибо, садитесь.

— У меня постоянно спина болит, дочка. В этом деревне остались только старухи. Все наши дети нас бросили и уехали в город. Вот теперь у одного спина, у другого нога...

— И ещё одного задница... — дея қўшиб қўйди тётя Ира. Кампирлар шарақлаб кулиб юборишди.

— Есть такой Санёк-старик. Он упал с крыши прямо на бревно. Она про него говорит, — дея изохлаб қўйди тётя Маша.

Шундай қилиб, Ойниса фақат қариялардан иборат кичик бир рус қишлоғининг сеvimли шифокорига айланиб борди. Уларнинг кети узилмас, бири қўйиб, бири келаверар, медпункт улар учун гўё дам олиш, кўнгилочар жойидек масканга айланиб борарди. Ёш ва соҳибжамол Аня исми янги, ишчан, қўли энгил шифокор қизнинг оҳанрабоси уларни ўзига жалб қиларди. Улар бу ерга ул-бул егуликлар кўтариб келишар, таналарига тегишли муолажаларни олиб, ўзаро ўтган-

кетганлардан узоқ суҳбат қуриб турмуш ташвишларидан бир оз ўзларини ҳоли қилишарди. Оғирроқ — келолмайдиган беморларни эса Ойниса уйларига бориб кўриб кела бошлади. Бу ишларга у шундай киришиб кетдики, танлаган касбидан завқ оларди, шахсий ташвишларини бир оз унутди. Бу ерда ўзини гўё амалиётдаман деб ҳисоблай бошлади. У негадир ё соддаликданми, ҳар ҳолда Қобилбекнинг бир куни шу ерга қидириб келишига ва амалга ошираётган ишларини кўриб қойил қолишига ишончи комил эди: «У келиб албатта вокзалдаги милициядан суриштиради. У ердагилар эса уни шу ерга юборишади. Эҳтимол у ҳам шу ерда ишлайверар, шу ерда оила қурармиз, ўз бахтимизни топармиз. Ана, эгасиз қолган тайёр уйлар ҳам кўп экан» дея фикр қиларди ҳамшира қиз. Тётя Ира ҳам унга тинмай «Қаллифингга айт. Шу ерга келаверсин, ишларни бошқарадиган, аввалги қишлоқ мавқеини тиклайдиган одам керак. Экин экишга истаганча ер, тайёр ферма, ўрмон, трактор парки, омборлар бекор турибди» дер эди. У ҳам энди ичкиликни бутунлай ташламаган бўлса-да, ҳар ҳолда ўзича ичмай кўйди. Фақат ўша зормандани дутоналари кўтариб келиб қолишганида Ойнисадан узр сўраб озгина-озгина олар, сўнгра эса биргалашиб кўшиқ қуйлашиб завқланишарди.

Ойниса ўз ишидан ташқари кампирни ювиб-тарар, кирларини, уй жиҳозларини тозалар, ҳамма ёқни чиннидай озода, ёғ тушса ялагудек қилиб қўярди. Тётя Ирани ҳам бир ўрил, бир қизи бўлиб, улар «учирма бўлиб» ташлаб кетишган экан. Шу боис у Яратганга қариганида шу қизни юборганидан шукроналар айтиб, энди бемалол «оёқ узатиб ўлиши мумкинлиги» ҳақида кўп гапирарди. Бироқ у бир нарсадан, яъни Ойнисанинг кетиши ва она қишлоғининг шифокорсиз қолишидан жуда-жуда кўрқарди.

Ойда бир бор бу ерга туман саломатлик марказидан доридармон, ойлик маош олиб келиб ташлаб кетишарди. Бу сафар келган ҳудудий вакил йўлга қўйилган ишларни кўриб жуда хурсанд бўлди ва Ойнисани контракт асосида ишга олишларини,

ойлик маош тайинлашларини маълум қилди. Лекин Ойниса ҳозирча бу ерда амалиёт ўтаётгани ва бу ҳақида ўқиш жойига фақат маълумотнома беришларинигина сўради, холос.

— Хорошо, будет сделано, — деди ҳудудий вакил. Унинг исми-шарифи Александр Иванович бўлиб, у ҳам кекса шифокорлардан экан. — Только вы приезжайте, здесь живите и создавайте здесь свое будущее. А то от этой деревне скоро ничего не останется. Так что и привлекай других молодых, я очень прошу, дочка, — деди у. Ғамхўрлик билан келган машинасида жўнаб кетар экан.

Бироқ Қобилбек ҳадеганда Ойнисани қидириб келавермади. Ҳамма ишлар силлиқ кечавермади. Балки бир кўнгилсиз воқеа юз бердики, Ойниса учун дунё гўё остин-устун бўлиб кетди. Ҳатто у ўзини ўлдирмоқчи ҳам бўлди: вена қон томирини кесиб юборди. Бироқ уни тётя Ира қутқариб қолди ва қиз тақдирига тан бериб, энди эҳтимол, шу ерда бутунлай яшаб қолиб кетишга аҳд қилди. Тақдирининг бу қадар кескин тус олишига ўша вокзал милициясида танишиб қолган Дилбар сабабчи бўлди. Кунлардан бир куни у икки «маняк» йигитлар қуршовида уни қидириб келиб қолишди.

Дилбарни ҳамюрти сифатида қабул қилган Ойниса уларни самимий кутиб олди ва ўрмонда дам олиш ҳақидаги таклифларига «йўқ» дея олмади. «Йўқ» дегани билан барибир уни мажбур олиб кетишган бўлишарди. Чунки Дилбар унинг танасини «девица» деб алақачон сотиб бўлганди. Бу юзсиз қиз Ойнисанинг бутунлай ҳимоясиз ожиза эканидан фойдаланиб қолмоқчи бўлган эди.

...Зўрланган, хўрланган Ойнисани беҳуш ҳолда эртаси куни ўрмонга ўтин тергани борган бир мўйсафид топиб олди ва уни қишлоқ медпунктига олиб келди. Қизнинг аҳволини кўриб кечадан буён мижжа қоқмай чиққан тётя Ира ҳам ўзидан кетаёзди.

— К ней пришла землячка же?! Какая я дура, поверила... — дея ўзини айблай-айблай қизга тиббий ёрдам кўрсата бошлади. У югуриб-еларкан, худодан одам шаклидаги шайтонларнинг

жазосини беришни сўраб ёлворарди...

Ойниса эртаси ўзига келди ва караватида ётганини кўрди. Бўлиб ўтган даҳшатли ишларни эслади. Аъзойи бадани қаттиқ оғрирди. Чунки у қаршилиқ кўрсатиб бир йигитни тепиб ташлаган ва шунга яраша калтак зарблари билан тегипли жавоб олган, ёвуз куч олдида ожиз қолганди...

У оҳиста ўрнидан турди. Бу пайтда тётя Ира ташқарида «ту-ту-ту» дея товукларга дон бермоқда эди. Қиз даҳшатли, тузатиб бўлмас воқеа содир бўлганини тушунди. Бундай яшагандан кўра ўлим афзал деб билди. «Мени кечиринг, Қобил ака, — деди у пичирлаб. — Ўзимни асрай олмадим. Мен энди сиз учун нолойиқман, сиз учун энди ўлганман. Алвидо!» деди у ва муолажа хонасига кириб ўтқир тивли лезвияни қўлига олди-да, томирини қирқиб юборди...

Тётя Ира кириб келганида у қонга беланган ҳолда полда беҳуш ётарди...

...

Рустам кўп ўтмай ўзига келди. Лекин уни бутунлай соғайиб кетди, деб бўлмасди. Чунки хотираси тўлиқ тикланмай тентакнамо бўлиб қолганди. Ажабланирлиси шундаки, хотирасида фақат умрининг ёшлик палласи сақланган эди, холос. Кейинги ҳаёти, қилаётган ишлари бутунлай ёдидан фаромуш бўлган, ҳаттоки хотини Ҳанифани ҳам яқин қариндошларидан бири сифатида кўрмоқда эди. Қизи Ойниса ва унинг укаси, яъни ўғли хаёлидан кўтарилди. Унинг ёнига келган маҳбубаси Ойнисага нисбатан муносабати эса бошқача эди. У билан ўша талабалик, аскарлик даврларида қандай ҳаёт кечиришган бўлишса, шундайлигича қолган ва гўё яна давом этаётгандай туюларди.

— Ойниса, уйингиздан қочиб келиб тўғри қилибсиз. Биз энди бахтли турмуш қураимиз. Фарзандларимиз бўлади.

— Фарзандларимиз бор, — деди Ойниса атайин жавоб қайтараркан. — Уларнинг исмлари Қобилбек, Ойниса, — деди Ҳанифа ҳам шивирлаб аста.

- Қобилжон, Ойниса дедингизми?
- Ҳа. Ойниса қизимиз бўлади.
- Нима, унинг ҳам исми Ойнисами?
- Мени севганингиздек, уни ҳам жуда яхши кўрасиз.
- Қани у?
- Ҳозир у ўқишда.
- Ие, ҳали у кал-катта қизми?

Ҳанифа энди бардош бера олмади. Кўз ёшларини тўхтата олмай ташқарига отилди. Рустамнинг ортида турган Собир Саидович «Давом этаверинг, яхши» дея ишора қилди. У ўзининг амалий тажрибалари натижасидан мамнун эди.

— Қобилбек ўғлимиз армия хизматини тамомлаб қайтади,
— деди Ойниса шифокорнинг топшириғига асосан суҳбатни давом этказаркан.

- Хизматлари яхшими?
- Ҳа, албатта.
- Унинг ҳам севган қизи бордир?
- Йўқ. Биз уни уйлантиришимиз керак.
- Кимга?
- Жиянларингиздан бирининг қизига-да. Ҳой, Ҳанифахон!
«Ҳув! Мана, ҳозир» деган ташқаридан овоз келди ва «Нима гап?» дегандай аёл кўз ёшларини артиб чошиб кирди.

— Манави кишини эслайсизми?

Рустам хотинига бир оз тикилиб турди-да, сўради:

- Сиз менинг жияниммисиз?
- Ҳа, — деди Ҳанифа ҳам шифокорнинг ишорасига итоат қилиб.

— Бу Ойниса. Болаларимнинг онаси. У киши билан яқин дугона бўлинглар, хўпми?

- Хўп.
- Ўғлимизга яхши қаллиқ топинглар. Хизматдан қайтса уни уйлантириб қўйишимиз керак бўлади.
- Бўпти, акажон. Шундай қиламиз. Сиз энди дамингизни олинг. Чарчадингиз.
- Ҳа-ҳа, Рустам ака. Ёта қолинг. Энди кеч бўлди.

— Ойниса, — деди Рустам унга қўл чўзиб. — Сиз фақат кетиб қолманг. Отангиздан қўрқманг, хўпми?

— Хўп, — деди Ойниса ҳам унинг қўлини мулойим силади ва бошини ёстиққа қўйишга ёрдамлашди. — Дамингизни олинг. Мен шу ердман.

— ...Кетманг.

— Хўп, — деди Ойниса ва унинг қўлини ушлаб ёнига ўтирди.

Рустам бир оздан сўнг ухлаб қолди. Ҳанифанинг кўзларидан ёш дувиллади, у зрининг сочларини меҳр билан силаб туриб деди:

— Дадаси, тинчланинг, энди Ойниса билан доим бирга бўласизлар. Биз у билан опа-сингил туғинамиз. Яхши-ёмон кунларни бирга баҳам кўрамыз. Фарзандларимиз бахтига соф бўлсангиз бас, — деди у ва Ойнисани меҳр билан қучиб олди.

— Бўлди қилинлар. Худди театрдагига ўхшатиб жиддий тус бериб юбордингиз-ку, келинойи, — деди Собир Саидович кулиб уларни ташқарига олиб чиқаркан.

Аммо Ойнисанинг бу маҳалда қулоқларига ҳеч нима кирмас, гўё ҳозир гипноз ҳолатидагидек паришон эди.

— Йўқ, доктор. Мен қатъий аҳд қилдим. Ойнисахонни эримга чиндан ҳам олиб бермоқчиман. Улар ўртасида юз берган муҳаббат олтин каби соф эканига энди ишондим. Улар ўшанда катта орзу-ниятлар қилишган экан. Ана шу орзуларга эришишга бўлган илинж Рустам акамни ҳаётга қайтарди. Уларнинг қолган умрларини бирга кечиришга тўла ҳақлари бор.

— Раҳмат сизга. Марҳаматингизнинг чеки йўқ, синглим. Бу қарорингиз аёлларимиз учун жасорат намунасидир. Лекин Ойнисахоннинг боши очиқ эмас, деб эшиттандайман, шу тўғрими? — деб сўради шифокор паришон аёлдан.

— Н-нима?..

— Хўжайинингиз ҳозир қаердалар?

— Россияда.

— Унинг ўпа ерда уйланиб олгани тўғрими?

— ...Ҳа. Қобилжоннинг акаси ҳам бор.

— У ҳолда сизда Рустамжонни тўла ҳаётга қайтариш учун имконият бор. Ўйлаб кўринг. Мен бу фикрни беморимнинг ҳаётини сақлаб қолиш маъносида билдиришман. Унинг хотираси аста-секинлик билан тикланиб бориши мумкин.

— Дўхтир, Ойнисахон жуда ақлли аёл. Сизни жуда яхши тушуниб турибдилар. Бу ёғини энди биз — аёллар ўзимиз келишиб оламиз. Тўғрим, опагон? — деди Ҳанифа эрининг собиқ маъшуқаси елкасини меҳр билан силаб қўяркан.

Ойниса индамасди. Чуқур хўрсиниб ерга қараб олди ва зум ўтмай қаддини тик тутиб деди:

— Аввало мен хўжайинимдан жавоб олишим зарур. У киши нима десалар шу бўлади.

— Раҳмат, синглим. Борингизга шукр... — деб қўйди доктор таъсирланиб. — Лекин бу ишни пайсалга солиб бўлмайди. Ҳар хил гап-сўз кўпайиши мумкин.

— Тўғри айтасиз, — деди Ҳанифа. — Опагон. Мен сиздан чин юрагимдан илтимос қиламан. Иккимиз учун ҳам у инсон жуда қадрли. Нима қилайлик, тақдиримизга шу битилган экан-да. Бизлар энди куйиб-пишадиган, оҳ-воҳ қиладиган ёшдан ўтиб бўлганмиз. Рашк деган туйғуни умуман миямиздан чиқариб ташлайлик. Келинг, қолган умримизни бирга келишиб кечирайлик.

— Лекин ўртада болалар бор-ку. Ахир улар кап-катта, ақли-хуши жойида-ку, — дея эътироз билдирди Ойниса.

— Бунинг йўлини ҳам ўйлаб қўйганман. Шаҳардан сизларга кўп қаватли уйлاردан олиб берамиз. Кейин мен ва бошқа қариндош-уруғлар сизлардан хабар олиб турамиз. Рустам акамга аввало тинчлик, хотиржам ҳаёт керак. Сиз билан доим бирга бўлсалар, доктор акамиз айтмоқчи, ўзига тезроқ қайтар эканлар. Унинг даладаги ишларини мен ўғлим билан бажариб тураверамиз. Қизимиз ҳам келиб қолар... У тушунадиган қиз. Унга бўлган ишларни биргаликда айтиб берамиз.

Ҳанифа бошқа гапиролмади. Унинг томоғини қалбадаги ички тугёнлари бош кўтариб хипша бўғаётгандай туюлди. Кўзларидан дувиллаб ёшлар тўкилди. Шу маҳал Исроил ака келиб

қолмаганида, ким билади, икки аёлнинг бу ажабтовур хасрати яна қанча давом этарди.

— Ие-ҳа, тинчликми? — деб сўради у хавотирлик билан.

— Э, келсинлар, отахон. Келганингиз яхши бўлди. Рустамжон яхши, худо хоҳласа соппа-соғ. Фақат уни уйлантириш масаласини ҳал қилиб олсак бўлгани, — деди доктор қулиб.

— Т-тупунмадим. Ҳазилингиз қурсин...

— Бўпти, сизлар гаплашиб туринглар. Менинг ишларим бор эди, — дея кета бошлади Собир Саидович.

— Ўртоқ доктор, нима гап ўзи? — сўради мўйсафид.

— Манави опа-сингиллардан сўранг. Улар бир нимага аҳд-паймон қилишган кўринади.

Шундан сўнг улар ҳовлидаги суҳбатгоҳга боришди.

— Исроил ака, — дея гап бошлади Ҳанифа. — Рустам акамга шу кунларда жавоб беришаркан. Лекин хотиралари тўлиқ тикланмаяпти. Фақат болалик, ёшлик йилларини эслайптилар, холос. Ойнисахонни таниб у киши билан яхши суҳбат қурашптилар, лекин мени танимаяптилар...

— Хафа бўлманг, синглим. Ҳали ҳаммаси жойига келади. Буям бир кўргулик-да. Муҳими, жони омон қолди-ку.

— Ҳа. Сиз билан мен тупунган одамлармиз. Рустам акам Ойнисахонни жуда қаттиқ севган эканлар. Мана, жонлари омон қолиб, худо қолган умрларини Ойнисахон билан бирга ўтказишларига мен хайрихоҳман. Уларга шаҳардан бир уй олиб бериб, никоҳлаб қўйсак дегандим.

— Ҳай-ҳай, бу гапни ростдан сизнинг ўзингиз айтмасизми?

— деб сўради Исроил ака Ҳанифанинг кўзларига ажабланиб тикиларкан. — Лекин мен бунақасини ҳечам эшитмаганман. Сизга қойил, синглим!

— Нима бўлсаям Рустам акам омон бўлсалар, бас. Шундай қилсак тез соғайиб кетарканлар. Биз Ойниса билан опа-сингил тутунишга қарор қилдик.

— Яхши. Фақат кундошлар эмас, шундайми?

- Ҳа. Шунга сизнинг ёрдамингиз керак бўлиб қолди.
- Бемалол. Ҳалиги, нима дейди, яхши кунларингизда хизмат қилиш мен учун шараф.
- Россияга қўнғироқ қилиб берсангиз?
- Қизингизни сўрабми?
- Ҳа, униям билайлик. Кейин Ойнисахоннинг хўжайинларида гаплари бор экан.
- Э, йўқ... — деди Ойниса кўнмаган бўлиб.
- Йўқ эмас. Айтнинг, у жавобингизни берсин. Нима, у ўз ўрис хотинчаси билан маза қилиб яшаб юравераркану сиз бир умр тоқ ўтиб кетаверарканмисиз? Энди сизнинг бахтли умр кечиришга ҳақингиз бор. Бу гапни сиз айтмасангиз, мана, мен айтаман, — деди Ҳанифа жиддий ва қўшиб қўйди. — Исроил ака, бўлинг тез, қўнғироқ қилинг, илтимос...

Мўйсафид уяли телефонни олиб керакли рақамларни тераркан, унинг юз қиёфасида аёлларнинг қарорига нисбатан мамнуният ва қочоқ ёшларнинг тақдиридан хавотирлик ифода этиб турарди.

Гўшакни Нурбек кўтарди.

— Алло, ассалому алайкум. Мен Қобилбек ўғлингизнинг устози Исроилжон бўламан.

- Э, отахон, эсладим. Бормисиз, соғ-саломатмисиз?
- Худога шукр, ўзингизнинг соғлигингиз қалай?
- Раҳмат, яхши. Ўзбекистон — ватанимиз тинчми?
- Ҳа, обод. Ўтган сафар қўнғироқ қилганимда уйда фақат Натапахоним бор эканлар.
- Ҳа, айтди. Бизда ҳамон ўша ташвиш. Анави Рустамжон куда бўлмишнинг қизи топилмай ўсал қиялпти. Ўғилларим уни қидиришяпти. Рустамжоннинг аҳволи оғир деб эшитувдим, қалай бўляпти?

— Тузук-ку, фақат хотирасини йўқотган. Бир жиҳатдан шуям дуруст. Бўлмаса қизи ҳақида қайғуриб баттар бўлармиди?

- Ҳа, тўғри айтасиз. Агар эслай олса салом деб қўярсиз.
- Эслай олмайди. У фақат ёшлик даврини, севган қизини эслаяпти экан, холос.

— Ие, ҳали унинг севганиям бўлган эканми?
 — Ҳа, Нурбекжон, бўлган экан. Бўлганидаям улар бир-бирларига аҳду паймон қилган, аммо етишпа олмаган эканлар. Ўрталарида бир фарзанд ҳам бўлган экан.

— Чиқ-чиқ-чиқ-чиқ... Энди тақдир шунақа экан-да, отахон.
 — У аёлни кимлигини билишни истайсизми? Танийсиз.
 У Ойниса...

— Нима? Қайси?..
 — Сиз бир вақтлар шубҳа қилган аскар йигит ўша Рустамжон экан.

— Нималар деяпсиз?
 — Ўзингизни босинг, Нурбек. Биз сиз билан эркаклармиз. Ҳозир Рустамжоннинг ҳаёти хавф остида. Бош мияси қаттиқ чайқалган. Ойнисадан бошқа ҳеч кимни танимаяпти.

Телефонни Ҳанифа сўради.

— Мана, сиз билан ҳозир Рустамжоннинг хотини Ҳанифахон гаплашмоқчилар. Фақат илтимос, гўшакни қўйиб қўйманг.

— Алло, ассалому алайкум... Мен Рустам аканинг аёли, Қобилжон билан сизларникига кетган ўша қизнинг онаси бўламан, узр.

— Эшитаман. Бемалол гапираверинг.

— Нурбек ака, билсангиз, гап бу ерда бир инсоннинг ҳаёти устида боряпти. Рустам акам ўлим тўшагида ётиб ҳадеб "Ойниса" деб алаҳсийвердилар. Сўнгра доктор ўша "Ойниса"ни топиб келмасанглар «ундан айрилиб қоласизлар» деди. Кейин биз у кишини аранг топиб олиб келдик. Узр, лекин у сизнинг аёлингиз бўлиб чиқди. Хўжайиним унинг овозини таниб жони омон қолди, юраги ишлаб кетди. Худо умрини қайтиб берди. Худо хайрингизни берсин, сиздан илтимос, Ойнисахоннинг жавобини берсангиз. Биламан, бу ноқулай. Лекин мен ҳам эримга рухсат беряпман. Ёшликларида бир-бирларига етишиш насиб қилмаган экан. Келинг, энди уларга йўл берайлик. Яна қанча яшашади, номаълум, бу дунёдан ноумид кетишмасин. Бола-чақаларимиз бахтига омон бўлишсин.

Ҳанифа чидай олмай йиғлаб юборди. Бундай таклифни умуман ҳаёлига келтирмаган Нурбек бир оз довдираб қолди. У нима деб жавоб қайтаришга ҳайрон эди. Унинг ҳам кўз олдида ўша ёшлик дамлари, чимилдикдаги машғум воқеа, келинни ҳўрлаши, қийнашлари, Наташага бўлган муҳаббати ва ниҳоят тақдир қонуний хотини Ойнисани тақдир ҳукмига тапшлаб бутунлай кетиб қолиши ва бошқа сўнги воқеалар худди кино лентасидай бир-бир ўтиб чиқди, "Ҳақиқатдан ҳам Ойниса — ўз жияним менга тегиб қанақа рўшнолик кўрди, ўзи? Мен учун ўшанда амакимнинг васиятини бажариш, онамга қараб туриш учун эса бир хизматкор зарур эди, холос. Ойниса ҳаммасига чидади. Ҳатто ўша ўз севганидан ҳам воз кеча олди. Мен эса... Ахир у ҳам одам боласи-ку".

— Алло, узр, Нурбек ака. Сиздан ўтиниб сўрайман. Тўғри тушунган одамсиз-ку. Уй-жой, мулк, ҳеч нарса бизни қизиқтираётгани йўқ. Шу ерда бўлганингизда оёғингиз остига ўзимни таплаган бўлардим...

— Алло, Ойнисанинг ўзи ҳозир қаерда?

— Мана, ёнимда турибдилар. Биз у киши билан опасингидек бўлиб қолдик. Эрим учун йўқ деманг, илтимос, Нурбек ака.

— Хўп, Ойнисага беринг.

— Ассалому алайкум, дадаси.

— Ваалайкум. ...Шу гапларнинг ҳаммаси ростми?

— Ҳа, рост...

— Ростдан ҳам сизларнинг фарзандингиз бормиди?

— Ҳа, ўша тўйимиз куни мен ҳомиладор эдим. Ҳайдаб юборасиз деб умид қилувдим. Лекин сиз индамадингиз.

— Ҳа. Мен буни сезгандим. Шунинг учун ҳам ўзимни осмоқчиам бўлдим. Лекин сен менинг кўзимга Наташа бўлиб кўриндинг. Кейин ўз жияним бўлганинг учунми ё онамга раҳмим келдими, гап-сўз қилмай қўя қолдим. Шунинг учун ҳам Россияга тез кетвордим. Мени кечир, Ойниса...

— Биламан. Сиз босинқираб тунлари ўрисча гапирардингиз. Наташа деган хотинингиз борлигини ўшандаёқ билгандим. Лекин Рустам акам билан биз бошқа ҳечам учрашмаганмиз. Ўлай агар, менга ишонинг. Сиз бўлса ҳар доим мени рапш қилардингиз.

— ... Наҳотки Қобил?...

— Ҳа, у Рустам акамнинг ўғли эди. Лекин унинг қизи билан улар тасодифан танишиб қолишибди. Бу нарса кейин менга маълум бўлиб қолди. Шунинг учун тўйни тўхтатишга мажбур бўлувдим. Қобилбек бу гаплардан беҳабар. Биздан хафа.

— Э-ҳа, гап бу ёқда де. Демак, улар ака-сингил экан-да...

— Ҳа, уларнинг қўшилишлари асло мумкин эмас!

— ...Ё, астаффуруллоҳ. Бизни бир худо сақлабди-да. Бўлмаса мен Қобилбекни тез жўнатиб юбораман.

— Шундай қилинг, дадаси... Энди мениям жавобимни бера қолинг.

— Хўп, Ойниса. Сенга жавоб! Энди бошинг очик, ўз билганингдай яшайвер. Рустам билан яшашга тўла ҳақинг бор. Мени кечир, хайр... — деди у овози қалтираб.

Гўшакнинг оҳиста тириқлатиб қўйилгани эшитилди. Ҳозир, албатта, Нурбекнинг аҳволини тушунса бўларди. У ошхонага аранг юриб келди-да, қалтироқ қўлларини графинда қолган самагон ароғи томон узатди. Стаканни олиб уни тўлатиб тошириб тўкиб юборди. Сўнгра бир кўтаришда сипқорди-да, газак ҳам қилмади. Кўз ўнгидан Ойниса, Қобил, Наташа, Нурчик, кечирган бетайин умри бир-бир ўтаверди. Ҳозир у жуда-жуда она қишлоғида бўлишни, унинг тупроғидан тўйиб-тўйиб ҳидлашни истади. Негадир кўз олдига онасининг қабри кўриниб кетди. «Келақол, ўғлим. Бағримга кел» дея ўзига чорлагандай бўлди. ...Наташа келганида Нурбек полда чўзилиб ётарди.

— Алькаш, несчастный!.. Я крутом его проблемы решаю, а он кайфует! — дея қарғай бошлади у. Сўнгра эрини судраб олиб бориб каравотига ётқизиб қўйди.

...Ойнисанинг боши очиқлиги маълум бўлганидан сўнг эртасиёқ евроуйга совчилар келишди. Бу Ҳанифа бопчилигидаги аёллар бўлиб, қайнсингиллари ва овсинларидан иборат гўруҳ эди. Бу ерга ташриф буюрганларига қадар бўлғуси «келин-хуёв»лар истиқомат қиладиган жойни ҳам ҳал қилиб олишганди. Бу жой Фарғонанинг Ҳожиобод мавзесида бўлиб, у Ҳанифанинг укаси Исоқжонга қарашли эди. Исоқжон уни талабалик йилларида сотиб олган, ҳозирда бўм-бўш эди.

— Уй уч хонали, ҳамма шароитлари бор. Қизингиз ҳам энди қишлоққа қатнаб юрмайди. Ўқиши бир қадам. Қишлоқдаги жой Қобилжонники. У ерга келин оласиз, ўзлари япайверишади-да, — деди Ҳанифа «тўйбопилик» ташаббусини қўлдан бермай.

— Биз сизларни ташлаб қўймаймиз. Тез-тез хабар олиб турамиз. Қариндош-уруғлар ҳаммаси сиздан хурсанд айланай, — деди Сурайёхон.

— Вой, ўғлимдан бир оғиз рухсат сўрашим керак-ку ахир.

— Энди ўғлингиз ёш боламас. Мана, барибир сизни ташлаб кетмоқчи бўлган экан, Худо бир асрабди-ку, — деди қайнсингиллардан бири.

— Ҳозир ўша уйни у ёқ-бу ёғини таъмирлашяпти. Бўладиган ишни битказиб қўя қолайлик. Жума куни акамга жавоб беришаркан. Ҳаммамиз ҳашар қилиб кўчларни жойлаймиз, келаётган якшанбада улар никоҳланишади. Нима дединглар? — сўради кутилмаганда Ҳанифа.

— Ҳа, тўғри. Бўладиган ишнинг бўлгани яхши. Акс қолда эл орасида ҳар хил гап-сўз кўпайиб кетади. Розимисиз, энди Ойнисахон?

— Вой, намуноча тез? Ҳеч бўлмаса сал ўзимни эпақага солволай.

— Вой-бў, ўзи отдай, эр кўрмаган қиздайсизу...

— Рустам акамга ёқсангиз бўлди-да. Ҳой, Ҳанифахон, буларни чимилдиққа ўзингиз олиб кирасизми?

Аёллар хохолаб кулиб юборишди. Аския чиндан ҳам жиддий

тус олмоқда эди.

— Хўжайинимга бир хизмат қилсам-қилибман-да. Менга соғ бўлсалар бўлгани.

— Вой, ўзингизни соғиниб қолсалар-чи?

— Соғинсалар келавераман-да. Нима бўпти, у ер ҳам ўз уйим-ўлан тўшагим. Қариганда Ойнисахон билан бир аймоқилашиб яшайлик.

— Ҳай, бас қилинглар. Уят бўлади-я. Эшитган одам нима дейди? — деди Ҳанифанинг Хайринисо исмли қайни жияни.

Ойнисанинг хаёлида ҳозир минг хил ўйлар ҳукмрон эди. «Нима қилсам экан? Рози бўлайинми ё йўқми? Рози бўлсам Қобил, қизим нима дейишаркин? Рози бўлмасам, Рустам акамнинг аҳволи не кечади? Ахир унинг ўз хотини куйиб-пишпти-ку. Ҳатто у эримнинг жавобини ҳам олиб берди. Шу аёлнинг ҳаққи-ҳурмати рози бўлмасам бўлмас... Эҳтимол Рустам акам ҳақиқатдан ҳам соғайиб кетсалар, мен ўз бурчимни бажарган бўламан-да, керак бўлса яна уйимга қайтавераман. Хотираси секин-аста тикланиши мумкин эмиш-ку. Ахир менинг ҳам ҳеч бўлмаса бир-икки йил у киши билан қонуний эр-хотин бўлиб яшашга ҳақдим бордир? Чунки ўртамизда фарзандимиз бор. Уни уйлаб-жойлаймиз, орзу-ҳавасимизни кўрамиз. Ҳанифахон ҳақиқий мард аёл экан. Агар ўрнида бошқа аёл бўлганида ҳеч қачон бу ишга қўл урмаган бўларди. Қизик, ўзи яна бош бўлиб менинг қўлимни сўраб келибди-я...».

Ниҳоят, аёллар Ойнисани ўртага олиб унинг ҳоли-жонига қўймай рози қилишди.

— Ойнисахон, энди бир-икки ён қўшнилардан, иннайкейин бирор қариндошлардан айттириб келсангиз.

— Ҳа, ҳаммаси очиқ-ойдин бўлгани яхши-да, айланайлар, — деди Сурайёхон.

— Кейин уларниям никоҳ кунига таклиф қилайлик. Қувадан ҳам қариндошлар келишади.

— Тўй қиларканмиз-да-а, овсин?..

— Нима бўлсаям, Рустамжонимиз соғайиб кетсин.

— Ҳай, анави дўхтир аканиям айтайлик-а.

— Ҳа, тўғри. Анави Исроил тоғаям эсдан чиқмасинлар. Жа яхши инсон эканлар-да, лекин.

Шундай қилиб, тўрт аёлга яна тўрт жуфт аёл қўшилиб ишни пишитишди. Қўшниларга ва маросимга таклиф этилганларга янги манзил ёзиб берилди. Ўша кунгек уйини кўрсатиб қўймоқ учун келин пошпониям ўзлари билан ола кетишди.

Аёллар ортидан эса ҳали чимилдиқни кўришдан бенасиб бўлган, орқа девори чиндан ҳам дарз кета бошлаган, ҳали ҳеч кимнинг кўзи тушмаган ертўла қисми сувга яримлаган ҳашаматли евроуй хомуш тортиб қолаверди. Ховлидан фақат нимадандир қаттиқ безовта бўлаётган Олапарнинг бетўхтов акиллашигина эшитиларди, холос.

...

Ҳанифа эрининг шифохонадан чиқишига яхшигина «совға» тайёрлаб қўйди. Эрининг хотирасини даволаш баҳона у негадир бундан йигирма беш йиллар муқаддам бир-бирига етишиш насиб қилмаган ошиқ-маъшукларнинг ниҳоят етишишдек бахтиёр онларини кўришни, ҳаттоки эртакларда ҳам камдан-кам учрайдиган бундай яқуннинг гувоҳи бўлишни жуда-жуда истарди.

«Мен бу онларни видеотасвирга туширтириб қўйишим, ўзим эса ёнларида бўлишим керак. Қачондир эримнинг хотираси тўла тиклангач, қилган ишларимни, садоқатимни кўриб хурсанд бўладилар. Қолаверса, бу ёшларга ҳам, катталарга ҳам ибрат. Рустам акам мендан бир умр рози бўладилар» деган ажабтовур фикрлар унинг хаёлини эгаллаб олганди.

Шу туфайлими «Э, пул кетса кетар» деб шаҳардаги кафелардан бирида мўъжазгина никоҳ дастурхони уюштирди. Видеочини айттирди. Жияни Ҳолиқжоннинг чиройли иномарка машинаси бор эди. Ундан бир хизмат қилиб беришини илтимос қилди. Қува, Бағдоддан «келин-куёв»нинг кўни-қўшни, яқинларини, ўзининг ва эрининг дўстларини таклиф қилди. Шодиёнаннинг асл моҳиятидан хабарсиз

қолганлар «Бугун Рустамжоннинг соғайиб кетгани учун бир ўтириш қилиб бериляпти» деб ўйлашар, лекин нега бу ишни ҳовлиларида ўтказиб қўя қолмаганларидан ҳайрон эдилар. Бу ҳайронлик кўп ўтмай чинакам ҳайратга айланди.

...Безатилган иномарка машинасига сочлари оқариб, озиб-тўзиб кетган, янги куёвлик шим-костюми кийинтирилган, қўлига бир даста гул тутқазилган Рустам, унинг бир ёнида бошига оқ ҳарир рўмол ташлаб олган келинчак Ойниса, бир ёнида эса «куёв жўра» ўрнида хизмат қилаётган Ҳанифалар Рустамжоннинг қўлтиқларидан олган ҳолда янги уйдан оҳиста чиқиб келдилар. Видеочи ўз иштини бажара бошлади. Бироқ шофёрнинг негадир таажжубланиб қошлари чимирилди. Бу ҳолатни пайқаган Ҳанифа жиянига «Ҳайда!» дея бутурди.

— Қаерга?

— Қаерга бўларди? Келин-куёвларни ЗАГС куни қаерга олиб боришади?

— Қанақа ЗАГС?!

Ҳанифа кўзларини бир хунук олайтириб қўйганди, Ҳолиқжон жим қолди.

— Фарғонага, истироҳат боғига бўлаверадими?

— Ҳа-ҳа, яшавор, жиян.

— Қаёққа кетяпмиз, Ойниса? — деб сўраб қолди Рустам.

— Бугун сиз билан тўйимиз бўляпти. Келин-куёвлар шу маҳал қаерга боришса, бизни ҳам ўша ерга олиб боришади.

— У ерда нима қиламиз?

— Музқаймоқ еймиз, кейин анави ҳайкал бор-ку, ҳалиги, Ал-Фарғоний, ўша кишининг пойи қадамларига яхши ният қилиб манави гулдастани қўясизлар, — деди Ҳанифа "ёшларга" йўл-йўриқ кўрсатиб.

Олдинги ўриндиқда видеотасвирга олиб кетаётган тасвирчи қошлари чимирилиб таажжуб билан кетаётган шофёр йигитга жилмайиб қараб қўйди.

Ойниса бу пайтда ўзини жуда ҳам бахтиёр ҳис қилмоқда эди. "Наҳотки шу ишлар тушимда эмас, ўнгимда содир

бўлаётган бўлса. Наҳотки оҳларимни Яратган эгам эшитиб, бизларни қандай бўлмасин қовуштираётган бўлса? Наҳотки мана шу ёнимдаги йигит Рустам акам бўлсалар" дея хаёлан пичирларкан "куёв тўра"нинг кенг елкасига беихтиёр бошини қўйди. Рустам ҳам ўзини бахтиёр ҳис қила бошлади ва маҳбубасининг ҳарир рўмоли остидан чиқиб турган оппоқ сочларини меҳр билан силаб-сийпаб қўйди. Бу ҳолатга нигоҳи тушган Ҳанифанинг кўзларидан ёш дувиллаб тўкилди. Бу ҳолатини видеога олдимиз йўқми, аёл тезда "Мени олманг" дея юзини тўсди...

Улар Фаргона истироҳат боғига келишди. Аввало ўша айтилган буюк мутафаккирнинг пойи қадамига гулдаста қўйилди. Суратга тушишди. Бу ерда яна янги турмуш қураётган ёшлар ҳам бор экан. Уларга ҳамроҳлик қилаётганлар оқ сочли келин-куёвлар томон ажабланиб нигоҳ ташлаб қўйишарди. Сўнгра таомилга кўра музқаймоқ ейишди ва келин-куёв иккиси боғни сайр қилишди. Нималарни гаплашишди, нималарни орзу қилишди, бу Ҳанифа учун қоронғу эди. Лекин видеотасвирчи югуриб-елиб уларни турли томондан тасвирга тушираверди, чопаверди...

Никоҳ ўқийдиган домла бунақа ҳолатни ҳеч учратмаган экан, лол қолди. У тўпланганлардан куёв бўлмишнинг хотини борлигини ва у билан ажралмаганини эшитиб дастлаб бу никоҳга эътироз билдирди.

— Унақаси бўлмайди, яхшилар...

— Нега бўлмас экан?

— Аввало қонуний жуфти-ҳалолларининг розилигини олмоқ керак.

— Вой, мен минг марта розиман, домла! — дея қичқириб юборди шу маҳал Ҳанифа.

Йиғилганлар кулиб юборишди.

— Астаффуллоҳ... Сиз ростдан ҳам шу кишининг завжалари бўласизми?

— Биринчи хотинлари, — деди аёллардан бири.

— Биринчи эмас, бош хотинлари, — дея қичқирди кимдир. Яна кулгу кўтарилди.

— Керак бўлса яна ўнта хотин олиб бераман. Фарзандларим бахтига Рустам акам соғ бўлсалар бас, — деди Ҳанифа "Бас қилинглар!" дегандек жиддий.

Бу пайтда келин билан куёв худди тумшукларини ишқаб-ишқаб олмоқчи бўлган тўтиқушлардай бир-бирларига маҳлиё тикилиб қолгандилар.

"Наҳотки шу сиз, Рустам ака?" — дер эди хаёлан Ойниса.

"Ҳа, мен", — дея жавоб берарди Рустам.

"Кўзларимга ишонмайман".

"Мен ҳам..."

Ошиқ-маъшукларнинг узундан-узоқ "суҳбати"ни домланинг саволи бузди:

— Ҳайдарали қизи Ойниса. Сиз ўзингизни Қурбонбой ўғли Рустамжонга танмаҳрамликка бағишлагга розимисиз?

Ойниса оҳиста "Ҳа" деб жавоб берди. Рустам шундай қувониб кетдики, келинпошшони қучоқлаб, ўпиб олишига бир баҳя қолди. Яхшиямки, эрининг бу ҳаракатини Ҳанифа олдиндан сезиб қолди ва уни жон ҳалпида тортиб қолди. Йўқ, бунини у асло рашиқ қилганидан эмас, балки домла ва гувоҳлар олдида юз-истиҳолага борганидан қилди.

"Тек ўтиринг, ҳали ҳаммасига улгурасиз!.." дея куёв-эрининг қулоғига тез шивирлаб қўйди.

— Қурбонбой ўғли Рустамжон. Сиз Ҳайдарали қизи Ойнисани жуфти-ҳалолликка олишга розимисиз?

Рустам ҳозиргина қулоғига бир нималар деб шивирлаган хотини томон қараб каловланди. Унинг бу ҳаракатидан Ҳанифа "Ҳайрият, эримнинг хотирасига бу гап таъсир қилиб хижолат бўляпти, шекилли" деб ўйлади. Лекин Рустамнинг "Бошқа гашимга тегманг. Кимсиз ўзи?" дегандай олайиб қараганини кўриб юраги "шувв" этиб кетди. Аёлнинг хўрлиги келди. Бу пайтда домла яна сўради. Ҳанифага алам қилдими "Ҳой, гапиринг, домла сиздан сўраяпти", дегандек эрининг елкасини

туртиб қўйди.

— ...Ҳа-а, — деди куёв бўлмиш ниҳоят.

Сўнгра никоҳ ўқиладан бошланди. Сураларнинг ҳар бир матни Ҳанифанинг юрак бағрига игна каби санчиларди. Вайрон бўлаётган дилининг оғриғиданми, кўз ёшлари дарё каби бетўхтов оқар, лекин унинг шовуллаган шовқини эшитилмас, фақат баъзи-баъзидагина "пиқ-пиқ" деган овоз чиқиб қоларди.

* * *

Келин ва куёв даврага кириб келишганида тўкин дастурхон атрофи меҳмонлар билан тўла эди. Ўртакаш йигит уларнинг кириб келаётганини тантанали равишда эълон қилди. Машпоқлар "Ёр-ёр" қўшиғини бошлаб юборишди. Ҳанифа тўйнинг файзли ўтказиш учун эл суйган машҳур ҳофизлардан бирини айттирганди. Чунки унинг мумтоз қўшиқларини эри жуда ҳам ёқтирарди. "Эҳтимол бу қўшиқлар хўжайинимнинг хотираси тикланишига қор қилар" деб ўйларди жувон.

Ҳофиз албатта ҳозирги сонияларда ёш келин-куёвларнинг кириб келишини кутганди. Лекин сочлари оқарган, ёшлари ўтиб қолган жуфтликни кўриб қоши беихтиёр чимирилди, ижро қилаётган «ёр-ёр»ида янглишиб кетди ва уни аранг ниҳоясига етказиб олиб рўмолчаси билан пешонасида пайдо бўлган маржон-маржон терларни артаркан, ҳамон қувончдан кўзлари порлаб қарсақ чалиб турган Исроил акадан оҳиста сўрашга журъат қилди:

- Отахон, узр...
- И-ҳа, лаббай, Маъмуржон.
- Бу қанақа тўй бўляпти, ўзи?
- Хотини эрига хотин олиб берапти.
- Тушунмадим.

Бу пайтда ўртакаш олдиндан тайёрлаб келган "икки ёш"га бағишланган чиройли сўзларини айтиб бидирлай бошлаганидан фойдаланиб Исроил ака ҳофизга қисқароқ қилиб бўлган ишларни гапириб берди. Ажабтовур гапларни эпитаркан, ҳофизнинг қора қалин қошлари ўз-ўзидан кўтарилиб, оғзи ярим очилиб қолди.

— Қаранг-а.. Шунақасиям бўларканми-а?

— Бўлар экан-да, Маъмуржон. Бу ерда гап уйланишда эмас, балки инсон ҳаётини сақлаб қолишда кетяпти.

Ҳофиз "бай-бай-бай" дегандай бошини чайқаб қўйди ва жуда таъсирланиб кетганиданми, кўзлари намланди.

— Қаранг-а, майли-да... — деб қўйди у беихтиёр ва тўғри микрофон ёнига бориб аввало бугунги шодиёна сабабчиларини, шунингдек Ҳанифахонни, эзгу ният билан дастурхон атрофига йиғилган барчани қизғин муборақбод қилди-да, қўлига торини олиб Бобур ғазали билан айтиладиган "Буни умр дерлар" қўшиғини берилиб ижро эта бошлади. Ўтирганлар чурқ этмай, ул-бул ҳам емай қўшиқни сел бўлиб тинглашарди:

Буни умр дерлар, кундузли, тунли,

Буни умр дерлар, шодли, қайғули...

Орадан бир ҳафта ўтди.

Ойниса ила Рустам жуда бахтиёр эдилар. Ойниса ниҳоят эрига ўғли Қобилбек ҳақида эслата бошлади. Чунки янги уйланган куёв тўра албатта фарзанд учун курашга бел боғлаши табиий ҳол эди. Бундан ташқари, Нурбек уни тез кунларда қайтариб юборишга ваъда берган ва Ойниса ўғлининг шу кунларда келиб қолишидан умидвор эди. Шу туфайли аёл Рустамга ҳарбий хизматта кетаётган кундан аввалги туни нима содир бўлганини очиқ-ойдин эслатишга мажбур бўлди. Ҳайриятки, йигит ҳаммасини эслади.

— Унинг исми Қобилжон. Ҳозир у катта йигит бўлиб қолган. Ҳарбий хизматни тамомлади. Эртами-индин келиб қолади, — деди Ойниса.

— У кимга ўхшайди?

— Қоши-кўзи худди ўзингиз.

Ойниса «Сиз уни танийсиз. Қизингиз билан қошиқ-маъшуқ бўлган» дейишдан ўзини аранг тийиб қолди.

— Демак, ўғлим. Катта йигит бўлиб қолганми?

— Ҳа. Худо хоҳаса уни уйлантирамиз, набираларимиз бўлади.

— Қандай бахт. Худди тушга ўхшайди. Айтмоқчи, сиз ўқишни битирдингизми?

— Ҳа, ҳисобчи бўлиб ишляпман-ку.

— Унда нега ишга бормаяпсиз?

— Биз сиз билан, акажон, чиллалимиз-да...

Рустам Ойнисани бағрига босди ва оппоқ сочларини меҳр билан силади.

— Нима учун сочларингиз оқ?

— Бу ахир, ҳозир мода-ку.

— Ювиб ташланг. Ўзи қоралиги яхши эди.

— ...Эҳ! Қани энди буларни ювиб бўлсайкан.

Аёлнинг кўзларига ёш келди. Ўтган умри хотирасидан худди кино лентасидай ўта бошлади ва севгилисини яна йўқотиб қўйишдан қўрқиб, уни маҳкам қучоқлади.

Кутилган ҳол юз берди. Қобилбек Бектепага эрта тонгда етиб келди. У севгилиси Ойнисани йўқотиб қўйгани ва дадаси билан Наташа орасидаги охирги келишмовчиликлардан кўнгли жуда ранг эди. Лекин акасидан кўнгли тўқ бўлди.

— Қобил, сен бемалол кетавер. Мен қизингни ернинг тагидан бўлсаям топаман. Бунинг учун ҳамма «крутой» ўртоқларимни жалб қиламан. Топгач, сента ўзим хабар бераман, — деди.

Қобилбекнинг асаблари ҳозир шу қадар таранг эдики, йўлда дуч келган нарсани тепиб, ҳатто пахса деворларни ҳам ағдариб бузиб ташлашга тайёр эди. «Келмоқчи эмасдим. Лекин ойимдан берухсат кетган эдим. У қаттиқ норози бўлган бўлсалар керак. Эҳтимол шунинг учун ҳам ишим орқага кетгандир, Ойниса йўқолганми? Ҳа, она норози бўлган. Мен энди у кишига нима дейман? Рустам ака-чи? Унинг кўзига қандай қарайман? Ойнисасиз энди қандай яшайман? Агар унга бир гап бўлган бўлса-чи? У ҳолда мен ҳам ўзимни ўлдираман! Мен учун

япашнинг қизиги қолмайди» деган хаёлар унинг фикру ёдини чулғаб олганди.

Бироқ калладай қулф илинган евроуйларининг нақшиндор дарвозаси олдига келиб қони баттар жўш урди. Жон-жаҳди билан дарвозани тепа бошлади. Ичкаридан Олапарнинг тинимсиз ҳургани эшитиларди.

— Ҳай-ҳай, вой, Қобилжон-ку бу! — дея югуриб чиққан кўшни кампир қичқира кетди.

— Ҳой, Қобилжон, ўзингизни босиб олинг, болам. Мана, калит менда. Ахир онангиз эрга теккан бўлса, бу унинг айбимас, болам. Тақдир экан-да бу...

— Нима? Эр?! Қанақа эр?

— Вой-вой, нима, хабарингиз йўқмиди?

— ...?!

— Аввал ичкарига кирайлик, ўғлим. Сиз аскарликни ўтаб келяпсизми, ўзи?

— ...Ҳа.

Кампир дарвозани очиб қулф, калитни унинг қўлига тутқазди.

— Уйингизга хуш келибсиз, ўғлим. Мен ҳозир чой-пой дамлаб олчиқиб бераман, — уйи томон калишини шипиллатиб шошиб кета бошлади.

— ...Қанақа эр?! — дея ҳайқирди Қобилбек ҳайрон.

Кампир тўхтаб ортига боқди ва йигитнинг аянчли вазоҳатини кўриб оғиз жуфтлашга журъат қилди:

— Ўқшда ўқиб юрганларида бир севган йигити бўлган экан. Ўша йигит авария бўлиб «томи кетиб» қопти. Кейин, иннайкейин, ҳадеб «Ойниса» деб ётаверибди. Дўхтирлар «Ўша Ойнисани топиб келмасанглар ўлиб қолади» деганмиш. Кейин ўша йигитнинг хотини ўзи совчи бўп келиб, келин қилиб олиб кетди. Ўтган ҳафта тўйлари бўлди. Биз ҳам бордик. Бирам яхши тўй бўлдики... Мен ҳозир Ойнисанинг уй манзилини олчиқиб бераман. Сиз кириб бемалол дамингизни олаверинг, хўпми, ўғлим.

Кампир жаврар экан, биров Қобилбекнинг бошига гўё

тўқмоқ билан урар ва у тобора ўзини ерга кириб бораётгандай ҳис қилаёттанди. Шу маҳал қия очиқ дарвозадан арслондай Олапар чиқиб келди-да, ўзини хўжайинига ташлаб соғинчдан юз-кўзларини ялай бошлади.

— Олапар... Нима бўляпти ўзи, Олапар?! Нега ойим унақа қилади? Қайси бир эски ошиғини деб бизни расво қилибди-ку!!

Унинг ҳайқириви одамсиз евроуй айвонларию чордоқларида акс-садо берди. Ит унга жавобан тўхтовсиз ингиллаб ялтоқланарди. Тамоман тушкунликка тушган йигит ҳовли ичкарисига қадам қўйди. Қаровсиз, хас-хазонлар, чангу тўзонларга бурканган ҳовли, зах тортиб уваланиб тушаётган уйнинг деворлари, кўча бошлаган бўёқлари, ис босган шифту қандилларни кўриб Қобил баттар эзилди. Кўзи чордоқлардан бирига олиб чиқувчи зинага тушди. Негадир ўша ёққа чиққиси келди. Бир-икки поғона кўтарилди ҳам, лекин зина ўрнатилган орқа девордаги улкан ёриқни кўриб юраги орқага тортиб кетди. Уйнинг асосий девори дарз кетган ва бошдан-оёқ катта ёриқ пайдо бўлганди. «Энди бу нимаси? Наҳотки янги уй қулаётган бўлса? Ойим қаёққа қарадилар-а? Эрга теккунча ерга тегса бўлмасмиди. Аблах! Ҳаммаси ойимни йўлдан оздирган ўша одам айбдор. Мана, маром ишнинг оқибати. Мен уни ўддираман!..»

Қобилбекнинг муштраи тугилди. Онасининг кўнгли бўшлигидан фойдаланиб атайин уни ўйнаш қилиб олган, бизнинг ҳаётимизни барбод қилган, деб ўша шахси номаълум «янги дадаси»нинг шаънига Россияда ўрганиб келган евроболахонали сўкишлардан қаторлатиб ташлади. Ҳашаматли уй эса унинг сўкинишларидан гўё силкинар ва ҳозироқ босиб қолишга тайёрдек эди. Фақат содиқ итигина унга суйкалиб яланиб, ялтоқланарди ва ўз дардларини вангилаб айтмоқчи бўлар, соғинч тўла кўзлари билан ўйноқи боқарди.

Йигит итини қучоқлаб олди. Ҳозир унинг учун итидан бўлак ҳеч қандай яқин сирдош дўсти йўқ эди.

— Энди нима қиламиз, олапар?

«Билмасам» дегандек ит ингиллаган овоз чиқарди.

— Ойимни олиб келишимиз керак. Уни топаман. Анави муттахамни ўлдираман! Педараз, ифлос!...

— Ҳай, мана, ўғлим. Сизга нон-чоё опчиқдим, — дея шипилаб кириб келди кампир ва бир парча қорғозни узатди.

Йигит уни олди-да, тез кўз югуртирди.

— Шундоқ шаҳарнинг маркази, чиройли жойда экан, ўғлим.

— С-синглим-чи? У қаерда?

— Вой, ўқишда у. Ҳар шанба келиб турарди. Энди келмайдиган бўлди.

— Нимага?

— Овора бўлиб нима қиларди? Ахир ойингиз, дадангиз ўша ёқда бўлса. Уйингизга мен...

— Нима? Дадам?!...

Қобилбек шундай дедию ўрнидан шахт туриб кетди ва дарвоза томон важоҳат билан қадам ташлади. «Мен уни ўлдираман!» деди у ва дарвозани шундай қарсиллатиб ёпдики, девордаги шувоқлару бўёқлар шувиллаб тўкилди. Шу пайтда ҳеч қандай куч, ҳеч қандай қудрат уни йўлдан қайтара олмасди. Олапар ила кампир унинг ортидан «ҳай-ҳай»лаб қолаверишди. Қобилбек бир «Дамас» таксини тўхтатди-да, унга чиқиб олди. Ўз «Нексия»си ҳақида катта йўлга чиқиб келганларидагина эслади. «Барибир унга аккумулятор қўйишим керак» деди хаёлан.

ҚОРАҚОШЛИ АНЯ

Нурчик ўзининг девкелбат гавдаси ва яхши уришқоқлиги билан ҳудуд авторитетлари ичида ўзига яраша обрў-эътиборга эга эди. Ишидан икки ҳафтага жавоб олди ва яқин ўртоқлари билан мотоциклда темир йўлга яқин бўлган турли аҳоли пунктлари бўйлаб юриб Ойниса ҳақида суриштира бошладилар. Афсуски, қизнинг фотосурати йўқ эди. Фақатгина унинг исм, фамилияси, тахминий белгилари ва эғнидаги кийими ҳақида маълумот бор эди, холос.

Йигитлар мотоциклда юриб турли кафелар, тунги клублар, бозорлар, жанубдан келиб ишлаётганлар объектлари, ишлаб чиқариш цехлари, вокзаллару милиция бўлинмалари ва ҳатто яширин фоҳишахоналарни ҳам кўздан кечириб чиқа бошладилар. Улар тўғри ўша жойларнинг бошлиқлари билан учрашишар, суриштиришар, баъзан эса тушунмовчиликлар ҳам юз бериб, муштлашишиб ҳам олишарди.

Бир мўйсафид, умуман олганда, яширин цехлар ҳам кўп эканлиги ва у ерларда эмигрантлар қул сифатида олиб келиниб мажбуран ишлатилаётганликларини айтиб қолди.

— Демак, унинг ҳимоясизлигини кўриб сотиб юборишган, — деди дўсти Олег.

— Фоҳишахоналарга сотиб юборишган бўлишса, унда худо урди деявер. Қидиришимиз фойдасиз, — деди дўсти Максим ҳам «Бекор овора бўляпмиз» деган маънода.

— Бир-икки кун ана шунақа жойларни қидириб кўрайлик. Бўлмаса Қобилдан унинг суратини юборишни сўраймиз. Кейин уни расман умумий қидирувга берамиз, — деди Нурчик хулоса қилиб.

Улар энди ноқонуний, норасмий яширин цехлар, қурилиш объектлари, фоҳишахоналарни суриштира бошладилар. Бироқ уларнинг бу ҳаракати айнан ана шундай фаолият кўрсатаётганлар устидан назорат қилиб, улуш олиб турувчи мафиоз гуруҳнинг назаридан четда қолмади.

Бир гал улар яширин ароқ қадоқлаш цехига кириб қолишди. Тўғри, ёлланган қўриқлаш ходимлари уларни ўтказишмади. Лекин уч йигит цех бошлиғи ва икки қўриқчининг томоғига пичоқ тираб туришди ва «Нурчик, бор текшириб чиқ» дея қичқиришди.

Йигит ертўладаги ҳавоси оғир цехни кезаркан, бу ердаги одамларнинг иш шароитлари ва ифлосликни кўриб ачиниб кетди. Цех жанубдан келган турли ёшдаги ва жинсдаги одамлар билан тирбанд эди.

У бир коробка кўтаркан йигитни тўхтатди.

— Сен қаерликсан?

— Тожикистондан.

— Ўзбекистондан бир янги қиз кўрмадингми? Исми манави ерда ёзилган.

Йигит қорозни ўқиб кўриб йўқ дея бош қимирлатди ва бир аёлга имо қилди.

— Ана, анави аёл ўзбекистонлик.

У ҳам бош қимирлатди. Лекин унинг ўз ватани ҳақида эшитиб сўниқ кўзларида учқун алангалангандай бўлди.

— У сизнинг кимингиз бўлади? — деб сўради аёл.

— Қариндошим.

— Ака, илтимос бизни бу ердан қутқаринг. Бизни сотиб олишган. Паспортимиз, пулларимизни олиб қўйишган. Қутқармасангиз ўлиб кетамиз, — деди аёл ва кўзларидан ёш дувиллаб тўкилди. — Бир муттаҳам бизни алдаб сотиб кетди...

— Ўзбекистондан неча кишисизлар?

— Ўн тўрт киши.

— Чақиринг, кетдик.

Аёл ҳамюртларининг номини айтиб чақира бошлади. Бир зумда бир гуруҳ аёл бўлди. Улар қоровулхона томон йўналишди. Нурчик тўғри цех бошлиғининг олдига кириб келиб қичқирди:

— Мени сен нима иш билан шуғуллаётганинг қизиқтирмайди. Лекин манави ўзбекистонликларнинг паспорти ва иш ҳақларини ҳозироқ бериб қўйиб юборасан!

— Мен уларни сотиб олганман. Ҳар бирига минг доллардан тўлаб олиб кетавер.

Нурчик унинг ёқасидан олди ва бир силтаган эди, бошлиқ юввош тортиб "бўлди-бўлди, тушундим" деди-да сейфдан бир пачка паспорт ва бир талай пул олди.

— Ма, жўна ҳамманг! — деди у ва бўралиб сўкиниб қўйди.

Хуллас, шу тахлитда иш кўриб бир неча тунги клуб ва фоҳишахоналардан ҳам ўнлаб аёлларни қутқариб олиб чиқишди. Бироқ Нурчик ўзининг бундай хатти-ҳаракати билан кундан-кун ўзига кўплаб душман орттириб борарди. Шериклари бу ишларининг охири вой бўлишини эслатиб қайтиб кетишга даъват қила бошлашди.

— Бўпти, сизлар кетаверинглар. Мен ўзим яна бир-икки кун қидирай.

— Лекин бошқа дўқ-пўписа билан иш битмайди. Ари уясининг тўзитиб қўйдик, эҳтиёт бўл, — деди Олег.

— Яхшиси, тақдирга тан бериш керак. Қизни бу аҳволда топа олмаймиз.

— Бўпти, мен фақат вокзаллардаги милиционерлардан суриштирман. Сизлар кетаверинглар, ўзим поездда бораман, — деди Нурчик дўстларига қўл ташлаб хайрлашаркан.

Улар кетгач, Нурчик Новоалтайск темир йўл шоҳ бекатига борди ва бўлинма бошлиғига мурожаат қилди. Бошлиқ журнални текшириб кўрди ва тўсатдан унинг мовий кўзларида учқун пайдо бўлгандай туюлди.

— Шунақа бир қиз келувди, — деди у қўлидаги қогоз ва журналдаги ёзувларни кўриб алланималарни эсларкан.

— Йўғ-е, ростданми? Хайрият! — деди Нурчик хурсанд бўлиб.

— Қиз йўқолган уни қайси кун эди? — деб сўради милиционер.

Нурчик эслаб тахминан ўша кунни айтди.

— Тўғри келяпти, — деди бошлиқ.

— У ҳозир қаерда?

— У бир кампирни зинапоядан йиқитиб юборган экан. Кейин унга тиббий ёрдам кўрсатаман деб поезддан қолиб кетибди. Ишлагани келганлардан экан деб кампир уни ўзи билан бирга олиб кетди.

— Қаёққа?

— Билишимча, Зерниха станциясидан бориладиган Заозерное деган хуторга. У ёғини билмайман.

Нурчик Зерниха станцияси яқинидаги яширин ароқ цехига кирганларини эслади ва бир ижирганиб қўйди. “У қиз бизга шунақа яқин жойда экану. Ҳай, майли, энг муҳими, изи чиқди-ку...” деб қўйди йигит хурсанд бўлиб.

— Раҳмат сизга, ўртоқ бошлиқ. Укамни хурсанд қиладиган бўлдим. У қиз унинг қаллиғи бўлади.

— Э, шунақами? Унда тезроқ бора қол. Топ уни.

Нурчик Зерниха станциясида тушиб қолди ва маълумотномалар бўлимига келиб Заозерноега қандай борилиши ҳақида маълумот олди. Бир кафега кирди-да, овқатланиб олмоқчи бўлди. Минг афсуски, унинг опхонада ўтиргани яширин ароқ ишлаб чиқариш цехининг “жабрдийда” ходимларидан бирининг назарига тушиб қолди.

“Оббо, аблаҳ-ей. У бизни сотган бўлипти мумкин” деган ўйга борди у ва тезлик билан бошлиғига қўл телефони билан кўнғироқ қилди.

— Алло, уни асло кўздан қочирма. Мен ҳозир шефнинг одамларини юбораман. Бир ўзими ё шериклари ҳам борми? — деб сўради бошлиқ.

— Шериклари кўринмаяпти. Ўтган сафар улар мотоциклда келишувди. Бирор ёққа кетишган кўринади.

— Вой, аблаҳ-ей. Уни бошлаб таъзирини бериб қўйинглار! Қаршилиқ кўрсатса йўқ қилинглар. Бир четда, ҳамма иш силиқ бўлсин.

— Тушунарли, ўртоқ бошлиқ.

Бу пайтда Нурчик чўнтагидан қолган пулларни олиб ҳисоблаб кўра бошлади.

— Ит эмган, аблаҳ. Қаердандир пул ундирган шекилли, — деб қўйди ходим ундан кўзини узмай.

Хуллас, Нурчик таксилардан бирини гаплашиб унга ўтирди. Ортидан эса бир машина ҳам изидан тушди.

Тётя Ира Ойниса, яъни Аняни ўз қизидай кўриб қолди. Ҳар бир қадамини назоратидан четда қўймади. Ароқ ҳам ичмай қўйди. Қизнинг озодалиги, покизалиги, хушмуомалалигини кўриб ҳаваси келар, қариганида мана шундай қизни юборганидан Яраттанга шукроналар айтарди. Хутордаги барча қари-қурилар ҳам уни яхши кўриб қолишди. «Оҳ, қизим, яхшиям сен борсан» дея алқашарди бемор кампирлар. «Раҳмат, қизим, илоҳим бахтинг очилсин» деб қўярди чоллар ҳам.

Ойниса энди тақдирига тан берди ва бу ернинг ҳаёти, турмуш тарзига тез орада кўникиб кетди.

Кунлардан бир куни тётя Иранинг бир қариндоши қазо қилгани учун шаҳарга кетганди. Ўрмончи Василий амаки аравасида оғир аҳволдаги бир чалажон йигитни олиб келди. Бу Нурчик эди.

— Ўрмондан топиб олдим. Ўлик десам жони борга ўхшайди, — деди мўйсафид.

Улар йигитни медпунктга замбилга солиб олиб киришди. Ойниса унга биринчи ёрдам кўрсата бошлади.

— Калтаклашиб ташлаб кетишибди. Хуторимизда телефон қурғур ишламаяпти. Ўзинг бир илож қил. Ира хола келса бирор йўлини топар, — деди Василий амаки ва аравасини келган томонга қайтариб кета бошлади.

«Э-ҳа, тоза дабдала қилишибди-ку. Ким бўлди экан-а бу бечора?» деди қиз ўзича ва чўнтакларидан ҳужжатини излаб кўрди. Ҳеч нима топа олмади. Безорилар унинг ёнидаги ҳамма нарсани, тузган режасию Ойниса ҳақидаги маълумотларни ҳам олиб йиртиб ташлашган эди. «Шаҳси номаълум. Демак, милицияга хабар қилиш керак бўлади» деб ўйлади қиз ва йигитга ёрдам кўрсатмоқ учун керакли муолажаларни қила бошлади. Сўнгра беҳуш йигит ёнида туну кун навбатчилик қилишга тўғри келди. Аксиға олиб тётя Ира ҳам келавермади. Ниҳоят, учинчи куни маст-аласт кириб келди. «Поминка»

қилишганмиш...

Йигит анча ўзига келиб қолди. У баъзан алаҳсирар ва пешонасини маржон-маржон тер босарди. Ҳамшира эса унинг кенг пешонаси ва қошларини артиб қўяркан, Қобилбекникига ўхшаб кетишини пайқади. Баъзан каравотда бир бегона рус йигити эмас, балки Қобил ёттанидай туюлаверди. Шундай пайтда йигитнинг кенг пешонаси ва малла сочларини меҳр билан силаб қўярди. «Қаерларда қолдингиз, Қобил ака? Мендек бир шўр пешонани наҳотки қидириб ҳам келмадингиз? Энди келишингизнинг керагиям йўқ. Энди сиз учун Ойниса йўқ. У ўлган. Энди Аня бор...» дер эди у ўзига ўзи.

— Анночка, дорогая моя, золотая ты моя. Умничка. Откудашла такого кавалера, а? — деди тётя Ира эртаси эрталаб «как огурчик» чиқиб келаркан.

— Какой кавалер? Его в лесу дядя Василий нашёл.

— Я шучу, дорогая. Ты же меня знаешь... Ой, бедный, а. Такого симпатичного парня изуродовали, сволочи, — деб қўйди кампир ярадор миждознинг танасини кўздан кечираркан.

Яхшики, йигитнинг суяклари лат емабди. Бақувват экан. Бошига қаттиқ зарба олган, мушаклари ҳам таёқ зарбидан эзилган. Лаби шишиб кетган ва тишлари тўкилган эди.

Шу туфайли сувни аранг ичар, фақат парранда гўшти шўрвасидан беришарди. Ойниса беморга бутун шифокорлик масъулияти ва инсонийлик меҳри билан қаради. Уни ювиб, таради. Натижада Нурчик анчагина ўзига келиб қолди ва ҳеч бўлмаганда мустақил «ташқарига чиқиб келадиган» бўлди.

— Исмнинг нима, яхши қиз? — деб сўради у ҳамширадан.

— Аня, сизники-чи?

— Нурик. Татар қизмисан?

— Йўқ.

— Ишга келганларданми?

— Ҳа.

— Қаллигинг борми?

Ойниса Қобилбекни эслади «Ҳа» дегиси келди. Лекин бунга ўзини нолойиқ сезди ва саволга жавобан «Йўқ» деб қўя қолди.

— Гўзал экансан.

— Сиз ҳам чаккимассиз, — деди қиз кулиб. — Энди ётиб дам олинг.

— Мени бу ерга ким олиб келди?

— Ўрмончи Василий амаки.

— Неча кун бўлди?

— Беш кун.

— Вой-бў. Ота-онам мендан хавотир олишаётган бўлишса керак.

— Қаерликсиз?

— Тельменодан. Узинг-чи?

— Жуда узоқдан... Келинг, орқангизни очинг.

Йигит ёнбошини очиб уколь игнасига “Уф-ф” деб қўйди.

— Вой-бўй...

— Оғриди-да. Лекин ёқимли.

— Бўлмаса яна битта қиламан.

— Майли, фақат орқага эмас.

— Унда қаерингизга?

— Юрагимга...

Қиз йигитга “сукулманг” дегандек чиройли табассум билан нигоҳ ташлади.

— Бўлди. Тамом, — деди қиз.

— Сени севиб қолдим.

— Ҳали шунақами? — деди қиз ва юмшоқ жойининг нариги томонини очди-да, иккинчи нишини ҳам санчди. — Бу демидрол. Яхши ухлаб туринг, яхши йигит, — деди қиз ва йигитнинг юрагига чўғ ташлаб чиқиб кетди.

— Аня, юр, бир сайр қилиб келамиз, — деди Нурчик зртаси.

Қиз зерикиб ўтирганди, шунинг учун йўқ демади. Йигитнинг лунжидаги шиш анча қайтганди. Яшил майсалар, турфа гуллар таровати ёшларни ўзига чорламоқда эди. Осмон шундай чароғон, ҳаёт шундай гўзал эдики, унда ҳар қандай одамнинг маза қилиб яшагиси келарди...

Қобилбек Ҳожиобод мавзесидаги онасининг янги уйини аранг топиб келди. Эшик тутмасини асабий босиб тураверди. Ҳозир эшикни эркак киши очса, уни шартта гирибонидан олишга шай эди. Ниҳоят, эшик очилиб остонада майкачан Рустам пайдо бўлди.

- Ие... Рустам ака! Сиз шу ердამидингиз?
- К-кел, ўғлим. Ичкарига кир.
- ...Мени к-кечиринг. Ойнисани йўқотиб қўйдим.
- Ойниса шу ерда, киравер.

Қобилбекнинг кўзларидан ўт чақнаб, қулоқлари тутаб кетгандай туюлди.

- Нима? У келдими?
- Ҳа, киравер, — деди Рустам бамайлихотир.

Рустам ичкари кириб Ойнисани чақира бошлади. Ойниса ваннада кир юваётганди. Қобилбек эса қизни соғинган ва уни қучоқлаб олмоққа шай эди.

- Чика қолинг. Ўғлимиз келди.
- Вой, ростданми?

Ойниса апил-тапил ўзини эпақага келтирган бўлди-да, ўғлига пешвоз чикди ва уни бағрига босмоқ учун интилди. Қобилбек эса онасини кўриб бир лаҳза қотиб қолди.

- Сиз бу ерда нима қияпсиз, ойи?
- Даданг билан яшаяпмиз, ўғлим.
- Ахир бу киши..?

— Ҳа, бу киши сенинг ҳақиқий даданг бўлади. Россиядаги ўтай эди. Юрақол ҳаммасини тушунтириб бераман... Айланиб кетай сендан, — деди Ойниса ўғлини қучоқлаб. — Бўйларингдан ўзим ўргилай...

- Ойниса қани?

— У келмади. Сизлар бирга кетгандинглар, шекилли? — дея тўсатдан Ойниса ўғлининг елкасига ёпишди.

- Ҳа...

— Ораларингда ҳеч нима бўлмадими, ишқилиб? — дея шошиб-пишиб сўради аёл.

— Тушунмадим. Нималар деяпсиз, ойи?

— Сизлар ака-сингилсизлар! Сизларга бирга бўлиш умуман мумкин эмас. Шунинг учун ҳам тўйни қолдирувдик. Ўшанда сенга тўғрисини айтолмагандик, Нурбек дадангдан яширган эдик.

— Хизматни яхши ўтаб келдингми, ўғлим, — дея кўйлагини кийиб кирди шу маҳал Рустам.

Қобилбекнинг ранглари оқариб каловланиб қолди, у ҳеч нарсани тушунмаётганди. Ким билади, агар шу маҳал дастурхон кўтарган Ҳанифа келиб қолмаганида бу учрашувнинг қандай яқун топиши қоронғу эди. Афсуски, бу қоронғулик туфайли Қобилбекнинг ҳаёти энди зим-зиёликка юз тутди. Чунки у ўз севгилисидан бутунлай айрилди: Ойниса сингиси бўлиб чиқди. Яхшики, тақдир поезди уларни икки ёққа айирди. Энди ҳаёли сингисида бўлиб қолди. "У ҳозир қаерда экан? Ҳоли не кечди, акам уни топдимикан?.. Эҳ, нақадар шўрлепсона бўлмасам!.. Севғилимни йўқотдим, синглимни топдим деганда, энди акам менга бегона бўлиб чиқса-я... У ёққа бир қўнғироқ қилиб қўйсам бўларди" ўйларди фикрлари чалкашиб.

Тиниб-тинчимас Ҳанифа яна бир ташаббус билан чиқди. Нима эмиш, унинг ой деса ойдек, кун деса кундай, Ойнисадан ҳам гўзал сингиси бормиш. Унинг исми Ҳаётхон экан. У "Қобилбекка шу қиз жуда муносиб, бир кўрсинлар. Яхши бўларди, оилаларимиз янада жипслашарди. Маъқул бўлса, ҳамма нарса тайёр, ишни юриштириб юборардик. Ойниса қизига ҳам бу ишимиз маъқул бўларди" деб қолди. Келаси куни эса Ҳаётхонни ўзи билан бирга олиб келди.

* * *

Қобилбек энди тақдирига тан берди. Ноз-фироқ қилгани билан энди фойдаси йўқ эди. Тезроқ уйланиб бирор бизнес ишларини йўлга қўйиши ва ўзини чалғитгани маъқуллигини англади. Бу

унинг улайиб, мустақил фикр юрита бошлаганидан далолат берарди. Ҳаётхон ҳам унга ёқди. Қиз ҳақиқатдан ҳам кичик Ойнисага ўхшаб кетар ва ундан кўра латофатлироқ, фаросатлироқ экан. Чўзиб ўтиришмади. Тўй кунини ҳам белгилаб қўя қолишди. Чунки Бектепадаги евроуй хувиллаб қолган ва у ерда фақат Олапар итгина туну кун ғингшиб нола қиларди.

Лекин Қобилбек тўйни у ерда қилгиси келмади. Чунки уйнинг дарз кетганидан кўнгли нотинч эди. Келинни ҳозирча Қувага тушириб туришадиган, уйини капитал таъмирдан чиқариб бўлгач, уй тўйи ҳам қилиб кўчиб келишадиган, тўйни эса Фарғона шаҳридаги Кўксарой тўйхонасида бир ойдан сўнг ўтказадиган бўлишди. Чунки Қобилбек ёқтирадиган эстрада кўшиқчиси машҳур Маҳмуд Номозовнинг бўш вақтига қаралди. Бу орада тўйга таклифномалар тарқатишиб, яхши тайёргарлик кўрила бошланди. Россияликлар ҳам тўйга таклиф этилди. Шу баҳона ва Ойнисанинг тақдири ҳақида билиш учун Қобилбек Олтойга кўнғироқ қилди. Лекин нохуш хабар эшитди. "Қизни қидириб келаман" деб кетган Нурчик ҳамон уйга қайтмаган эмиш. Уни ҳам ҳозир излашаётганмиш.

— Ойниса қалай, яхши юрибдими? — деб сўраб қолди Наташа. У «Ўша севган қизи, демак, уйига қайтиб кетган ва у билан ниҳоят тўйлари бўлаётган экан-да» деган хулосага келган эди.

— Ҳа, яхши юрибди. Тўйга тайёргарлик кўряпти, — деди Қобилбек онаси ҳақида сўраяпти деб ўйлади ва тўйни шаҳарнинг энг нуфузли тўйхоналаридан бирида қилишадиган бўлгани ҳақида гапирди.

Наташа агар акаси қайтиб келса, албатта, тўйга биргаликда боришларини маълум қилди.

Ўн кунлар ўтгач, ниҳоят, Нурчик ўзига келиб уйига бемалол кетадиган бўлди. У қорақошли гўзал Аняни ёқтириб қолганди ва ўз халоскорларини уйига таклиф қилишни лозим топди. Тётя Ира уни бирга уйига бориб меҳмон бўлиб қайтишга

қаршилиқ қилмади. Аммо йигит қизни ёқтириб қолганидан хавотирга тушди. Чунки сариштагина, чаққонгина шогирдидан айрилиб қолиши ҳеч гап эмасди. Шунинг учун ёшларни шу ерда яшашга жалб қилиб, бу ҳақида Нурчикнинг ота-онаси билан маслаҳатлашиш керак деган қарорга келди. Яна бир йўли эса йигитни қиздан айнитиш эди. Шунинг учун Аняни зўрлаб кетилгани ҳақидаги маъшум воқеани ҳам айтиб берди.

— Аня барибир рози бўлмайди. Ўша машғум воқеадан кейин у ўзини ўлдирмоқчи ҳам бўлиб, венасини кесиб юборувди. Даволаб ўзига келтирдим. Шундан кейин у одамови бўлиб қолувди. Умуман, ватанига ҳам қайтиб кетмоқчи эмас, бир умр шу ерда қолмоқчи. У одамлардан зада бўлган, эрга ҳам тегмоқчи эмас, — деди кампир Нурчик билан ошхонада ўтираркан, ташқарида кир илаётган Ойнисага қараб чуқур хўрсиниб қўйди.

— Бу қизни бутун хутор яхши кўриб қолди...

— Ким экан ўша аблахлар?!.. — деди Нурчик мушт билан столни уриб.

— Билмадим, болам. Бир ҳамюрт дугонаси келиб ўз тилида гаплашиб олиб кетувди. Мен уларни тез қайтишар десам, у ёмон қиз экан, бир йигитга қўшиб берибди, — деди кампир кўзларига ёш олиб. — Шўрликнинг кучи етмабди, сендақа бақувват экан у ярамас.

— Хола, қизингизни мен ёқтириб қолдим. Майли, бўлар иш бўпти. Бу унинг айби эмас. Ожизанинг қўлидан нима ҳам келарди? Уни менга тегишга кўндириб беринг, илтимос.

— Йўқ. Буни ўзи ҳал қилади.

— Хўп-десангиз, менинг дадам асли ўзбекистонлик. У ёққа бориб ёшларни бу ерга келиб ишлаб — яшашга ундайман. Барибир бу ерга ҳар хил соҳа мутахассислари, фермерлар, қурувчилар, шофёр, тракторчилар керак. Нима дедингиз?

— Қанийди шуни ташкиллай олсанг, ўғлим. Менга қолса, ўзинг келиб шу ишларга бош бўлсанг, нур устига аъло нур бўларди-ку.

— Мен, албатта, бунга уриниб кўраман, бу иш қўлимдан келади. Айтинг-чи, қишлоқда ҳеч ким яшамайдиган эгасиз нечта уй бор?

— Ўнтача бор. Эҳ-е, келаман дейишса уй кўп. Ҳар бир хонадонда яшайверишади. Йигирматача уйда ёлғиз қариялар яшайди. Улар ўтиб кетишса уйлари эгасиз қолади.

— Демак, ўттизта оила келиши мумкин экан-да.

— Ҳа. Ана боғча, клуб, мактаб, почта, магазинлар, колхоз идораси, ферма хувилаб ётибди. Ерларимиздаги ўт-ўланларни кўргандирсан?

— Ҳа, ҳосилдор ерлар... Хўш, хола, нима қиламиз?

— Сенинг уйингга борайлик-чи, яримтани майдалаб ўйлашиб кўрармиз.

Нурчик ўзида йўқ хурсанд бўлиб кетди ва холасидай қадрдон бўлиб қолган тётя Ирани қучоқлаб ўпиб олди.

— Ўзимнинг ўғилгинам. Эҳ, шу қиз сенга жуда муносиб-да...

Бу суҳбатдан беҳабар Ойниса жилмайиб кириб келди.

— Ўҳ-хў, худди ҳинд киноларидаги она-боладайсизлару.

— Ҳа. Энди Нурчик ҳам менга ўғил бўлди.

— Қутлук бўлсин, хурсандман, — деди Ойниса.

— Бу ёғиниям эшит. Шу ўғлимни уйлантирмоқчиман.

— Яхши, кимга?

— Сенга.

Қиз алланечук бўлиб кетди.

— Вой, мен. Йўғ-е...

— Аня, ҳамма гаплардан хабарим бор, — деди Нурчик жиддий. — Агар рози бўлсанг, қўлингни сўрайман, — деди йигит ва қизнинг олдига тиз чўкди. — Сен менинг халоскоримсан. Бизни тақдир учраштирди. Мен сени бахтли қиламан, йўқ дема...

Қиз довдираб қолди. Бу унинг учун кутилмаган ҳол эди. Шу туфайли хонадан чиқиб, бел бўйи келадиган яшил ва бепоён майсазорлар сари чошиб кетди.

— Бор, ўғлим, бахтингнинг ортидан бор. Биламан, у

кўнмайди. Шунинг учун ўйлаб кўришга муддат бер. — деди кампир йигитни ташқарига ундаб.

Йигит чиқиб кетаркан, «Ҳой, Аняни чақир, сизларникига жўнаймиз!» дея қичқирди.

...

Нурчик ва икки аёлнинг тасодифан кириб келишларидан Наташа еру кўкка сизмади. Ира хола Ойнисага чиройли русча уст-бош кийдириб қўйганди.

— Ойи, булар менинг халоскорларим. Мени ўлимдан асраб қолишди, — деди Нурбек келибоқ уларни таништираркан. — Бу киши тётя Ира, бу киши қизлари Аня... Ойим Наташа. Ҳуванави келаётган ҳассали киши отам Нурбек. У асли ўзбекистонлик.

— Вой! — деб юборди Ойниса қувониб. — Мен ҳам Ўзбекистонданман.

— Э-ҳа, ҳамюртлар топишибсизлар-ку-а, — деди Ира хола жулиб.

Нурбекнинг ҳам қувончдан кўзлари порлади. Чунки бу ҳолат ишнинг осонроқ кўчишига сабаб бўлиши мумкин.

— Саломалайкум. Здравствуйте, уважаемые, — деб келиб қолди Нурбек ака. — Значит, наконец, мой сын объявился. Я его из милиции ищу... А что случилось?...

— Мы подрались, потом в больницу попал. Они меня лечили, поукаживали.

Нурбек аввал Ира билан, сўнгра Ойниса билан самимий сўрашди ва қизнинг кўзларига қараб «Ёпирай, сен ўзбекмисан?!» деб юборди.

— Ҳа, — деди Ойниса чиройли жилмайиб. — Қаердан билдингиз?

— Кўзингиздан. Демак, сени ўғлим топибди-да.

— Йўқ. Уни бизга оғир аҳволда олиб келишди. Беҳуш эди. Уч кундан сўнг ўзига келди. Ёмон уришган экан.

— Что вы болтаете? Давайте, гости, пожалуйста,

присаживайтесь, — деди Наташа сўнгсиз сўроқ-саволга ўзича чек қўймоқчи бўлиб.

Ҳаммалари стол атрофига давра қуришди. Ойниса фотиҳага кафтларини очиб дилига мос одамларни учратганидан «Илоҳим, ўзингга шукр» деб қўйди. Нурбек ака ҳам унга қўшилиб секин «Омин» деди. Уларнинг мусулмончилик ақидаларини ижро этишганларини кўриб рус аёллари бир-бирларига маъноли кўз қараш қилиб қўйдилар.

— Отец, познакомься, это тётя Ира, а это её приемная дочь Аня. Они меня спасли, — деди тўсатдан кичик Нурбек.

— О, хорошо. Я вам очень благодарен. Раҳмат, қизим, — деди Нурчикнинг отаси қўлини кўксига қўйиб, қуллуқ қилиб.

— Отец. Она мне нравится. Если она согласиться и вы нам дадите добро, хочу на её жениться.

— Ой, какая хорошая новость, — деди Наташа севиниб.

— Да. Давай, матушка, принеси что есть. Это дело надо обмывать.

— Хорошо. Всё сейчас организуем. Ты мне поможешь, дочка? — деб сўради у Ойнисадан.

Улар ошхонага чиқиб кетишди. Егуликлар тайёрлашар экан, Наташа қиздан баъзи тафсилотларни сўраб-суриштирмоқчилиги аён эди.

— У нашего отца есть ещё одна жена. Она узбечка. Короче, у нас есть ещё один сын. Скоро он женится и нас на свадьбу пригласили.

— А где состоится свадьба?

— В городе Фергане. Кажется в ресторане «Кук-сарай».

— А мои родители проживают в Кувинском районе. Мать учительница, а отец фермер.

— А как ты сюда попала?

— Приехала на работу. Я медик.

— Ой, как хорошо. Ну что ты, согласно выйти за Нурика?

— Если мои родители согласятся... — деди Ойниса «Кейин майли дердим» сўзини айтолмай.

— Конечно согласятся. Я же на узбека вышла и Нурик наполовину узбек же. Вот скоро у нас свадьба. И мы поедем к вам и заодно будем на тебя свататься, хорошо?!

Ойниса жилмайиб «Хорошо» деб қўйди. Наташа уни қучиб пешонасидан ўпди. Шу маҳал ошхонага гурсилаб Нурчик кириб келди ва уларнинг самимий қучишиб турганини кўриб қолиб қувониб кетди.

— Ну что, мам, ест готова? А что, все съедем и её тоже, — дея Ойнисани шарт кўтариб олди.

Қиз буни кутмаганди, «Вой ўлай, қўйворинг!» дея чинқираб юборди. Хонага ҳовлиқиб Нурбек ва Ира холалар кириб келишди. Лекин йигит қизни қўйиб юборгиси келмас, худди вальсга тушаётгандай уни ҳавода муаллақ айлантирарди. Ира холанинг эса қорни очиб кетган шекилли, бир тузламадан олиб еди-да, «Ой, горькая какая» деб юборди. Наташа ҳам унга қўшилиб «Горька!» деб қичқирди. Нурчик бу анъанавий «топшириқ»ни аъло даражада бажарди-да, қизни қўйиб юборди. Ойниса «Ўлинг, одам бўлмай» деганча қочиб чиқиб кетди.

— Что она сказала, отец? — сўради Нурчик.

— Она сказала, что ты никогда не будешь порядочным человеком.

Йигит Ойнисанинг ортидан чопди: «Я тебе обещаю, Аня! Обязательно буду твоим порядочным мужем!» дея қичқирди. Ошхонадагилар кулиб юборишди.

— Отец. Давайте, это дело серьёзно обсудим, — деди Наташа ва уларни дастурхонга таклиф қилди.

— Короче, я все узнала, оказываются у неё есть родители. Там где состоится свадьба нашего младшего сына Колю, туда и мы собираемся, за одно будем сватат Аню... Вы тоже с нами поедите, Ирина Петровна?

— Поехала бы с удовольствием, но здоровье не позволяет.

— Как? Вы же лечащий врач. Мы же поедем на поезде. Посмотрим другой мир. Я тоже ещё ни раз не была на юге.

— А как ваш младший сын там очутился?

— Это сын нашего отца, — деди Наташа Нурбекка имо қилиб.

Нурбек ота чуқур хўрсиниб қўйди. Унинг алами ичида эди. Яъни Қобил унинг ўғли эмаслигини айтмаганди. Шунинг учун ароқни қўйди-да, аёлларга ҳам узатиб, ўзи тез ичиб юборди... Кўп ўтмай учовлари қизипиб олишиб, яна баҳсни давом эттира бошлашди. Даврага ёшлар ҳам келиб қўшилишди. Ойниса кўринишдан хурсанд кўринса-да, аммо унинг ич-этини Қобилбекга бўлган муҳаббатининг тиялари аёвсиз тирнамоқда эди. «Мени кечиринг, Қобил ака» дерди у хаёлан.

— А знаете, на мою голову какой мысль пришла? — деди икки лўппи юзлари қизарган Наташа.

— Какая мысль? — деб сўради катта Нурбек.

— Что если представить оба свадьбу объединят и сразу там братьев поженят! Как?...

— Хорошая мысль. Давайте выпим за хорошую идею, — деди тётя Ира ва рюмкани кўтариб аччиқ тузламадан еб олди-да, «Ой, какая горькая» деб қўйди.

«Горька! Горька!» деган қичқириқлар бошланди. Бу сафар Ойниса тезда ўзини ўнглаб олди. Нимадир баҳона қилиб бу ароқхўрлар даврасидан қочмоқчи бўлди. Калласига келган фикрдан эса қувониб кетди.

— Отажон, хоҳлайсизми, мен ўзбекча палов дамлаб бераман. Нурбек ака бир сония тек қотиб қолди ва тилга кирди:

— Қанийди, қизим. Емаганимга анча бўлди. Бир чўқим фаргонача паловимиздан еб ўлсам ҳам рози эдим.

— Ундай деманг, мен ҳали сизга кўп палов дамлаб бераман.

— Раҳмат, қизим. Илоҳим, бахтинг очилсин.

— А что она говорит? — сўради Нурчик.

— Что, я тебе переводчик что ли? Иди, сам изучай узбекский, — деди отаси.

Ойниса бир кулди-да, ошхонага кириб кетди.

— Понял, отец. Она меня будит учит.

— Сначала учись, как готовит плов по фергански, — деб кўйди катта Нурбек кичигининг устидан кулиб..

Йигит ҳам ошхона томон югурди.

...Орадан бир неча кунлар ўтганидан сўнг улар ҳамжидатлик билан «Новосибирск-Тошкент» поездида Ўзбекистон сари йўл олишди. Поезд бир маромда чайқалар, Ойниса ойнага қараб бепоён ўрмонлару дашт-биёбонларни томоша қилиб борар, кўз ўнгидан юз берган хуш-нохуш воқеалар бир-бир ўтарди. Бир вақт оёғига боғлаб қўйилган чилвирни кимдир қаттиқ тортиб юборди. Қиз «Вой!» деб чинқирди. Купедагилар «Ҳа, нима гап!» дея чўчиб уйғонишди ва кулиб юборишди. Ойнисани тагин бирор станцияда тупшиб қолишидан чўчиган Нурчик қизга билдирмай унинг оёғини узун чилвир билан ўз оёғига боғлаб олган ва бу ҳол ёдидан кўтарилиб тепа полкадан сакраб тупшиб ташқарига отланган эди. Унинг оёғини кутилмаганда қизнинг оёғи тортиб қолганини кўриб у ҳам кулиб юборди. Бу чилвир ёшлар ўртасидаги муҳаббат ришталарини янада маҳкамроқ боғланишига ҳам сабабчи бўлди. Биттадан оёқлари кўтарилган ҳолда улар узоқ туриб қолишди. Ниҳоят қиз қиқирлаб кулиб чилвирни тортқилай бошлади ва кўп ўтмай ўзини йигитнинг бақувват қўлларида кўрди. «Наҳотки шу йигит тақдиримдаги шахзодам бўлса...» деган ўй кечарди қизнинг хаёлидан. «Наҳотки мана шу қора кўз, қора қош гўзал менинг маҳбубам бўлса...» дерди хаёлан йигит ҳам.

ИНТИҲО

Россияликлар Бектепа қишлоғига Қобилбекнинг тўйи куни, оқшом маҳали етиб келишди. Лекин салобатли евроўйнинг чироқлари ўчиқ, «қовоқлари солиқ» кўринар, ичкарида Олапар тинимсиз вингшир ва баъзан фарёд чекиб бўри боладай увиллаб нола чекар, Қўқон шамолидан эса қайси бир очиқ қолган дераза тинимсиз тарақларди. Уйда ҳеч ким йўқ, ҳашаматли дарвоза ҳалқасига катта қулф

осилган, ҳеч қандай тўйнинг нишонаси кўринмас, кўчалар ифлос ва супурги кўрмаган, эсаётган елвизакдан тўзонлар кўтарилмоқда эди.

Меҳмонларнинг келганини пайқаб югуриб қўшни кампир чиқиб келди.

— Вой, келинлар, меҳмонлар. Ие, вой, бу Нурбекжон-ку. Эссизгина-я, Қобилжон машинасини олгани келганида уйнинг калитиниям опкетиб қолибди. Бечора итгаям нонни деворнинг тепасидан ташлаб беряпман.

— Ҳечқиси йўқ, ўзингиз бардам-бақувват юрибсизми, хола. Қишлоқ, маҳалла-кўй тинчмисизлар?

— Худога шукр, болам. Тўйга етиб келибсизлар-да а.

— Биз бўлмаса, тўйхонага бора қоламиз. Бу ерга кейин келармиз, хола.

— Майли-майли, борақолинглар, болам. Қобилжонни бу қурган уйини мен негадир орзу-ҳавас қилгану, лекин ниятига етолмаган қари кампирга ўхшатавераман-да, болам. Қачон қарасам мунғайиб қараб тургани-турган.

— Энди ундай бўлмайди, хола. Бу ерга яна бир келин оламиз. Анави йигит ҳам менинг ўғлим бўлади, — деди Нурбек ака евроуйни кўчадан туриб томоша қилишаётган меҳмонлар ичидаги басавлат йигитни кўрсатиб.

— Оҳ-оҳ, қанийди шу уйнинг ҳовлиси болачаларнинг қий-чувиға тўлсайди. Қани омин, шу хонадондаям тўйларни кўриш насиб қилсин.

— А ну-ка, поехали дальше! — дея қичқирди катта Нурбек.

— Куда? Ты же говоришь, что это наш дом? — сўради Наташа.

— Да, конечно. Ключа нет. Говорят Қобил забрал.

— Кабел? Так зовут вашего сына? — дея ҳазил қилиб сўради Ира хола.

— Нет, Қобил, который женится.

— Ой, слава богу...

Ойнисадан бошқа ҳаммалари кулди. «Қобил дейдими? Қобил акам билан исмдош экан-да. Қизиқ, ҳозир қаерда экан? Мени изладимикан? Бечора. Мени деб тоза қийналди.

Ҳозир у қайтиб келгандир? Эҳтимол, учрашиб ҳам қолармиз...».

Ойнисанинг бошида турли нохуш ўйлар ҳукмрон эди. Бутун-ку тўйда бўлишади. Эртага эса уларникига боришади. Онаси, отасига қай кўз билан қарайди? "Ишқилиб отам меҳмонларнинг олдида дўппослаб қолмасайди. Нурчикнинг олдида шарманда бўламан-ку... Ўзим уйга дабдурустан кириб бормайман. Меҳмонларга уйни кўрсатиб қўйиб, ўзим Акбар амакимникига кириб тураман. Сурайё келинойимни ўртага воситачи қиламан. Ҳаммаси жойида бўлгач, сўнгра келинчақдек кириб бораман, кечириршар...".

Улар тўйхонага етиб келишганларида тўй эндигина бошланган, ҳали келин ва куёв келишмаган экан. Ичкарида мумтоз қўшиқлардан бири эшитиларди. Тўйхона олдида Рустам, акаси Акбарали, Ойбек ва Ҳанифанинг акалари қўл қовуштириб туришарди. Ойниса уларга тўсатдан кўзи тушиб довдираб, нима қилишини билмай қолди ва Нурчикнинг қора кўзойнагини шарт олиб тақиб олди. Унинг қўлтиғидан маҳкам ушлади. Йигит уни қўлларини меҳр билан силаб пешонасидан ўпиб қўйди.

Ойбек Нурбекларни кўриб қувониб кетди ва уларга пешвоз чиқди.

— Хуш келибсизлар, ассалому алайкум, здравствуйте, Наташа келин.

— Ой, Айбек что ли? Поздравляем! А где молодожены?

— Сейчас придут. Пожалуйста, проходите.

Олиб келинган совға-саломлар туширила бошланди.

— Уйга ўтсак, қулф экан, — деди Нурбек акасига норози қиёфада. — Кейин тўғри келавердик.

- Ие, калит доим қўшнида турарди-ку.
- Э... Қобилинг олиб кетиб қопти-да...
- Ҳай, майли. Тўйни ўтказиб кейин бораверасизлар.
- Ҳов, анави турган Рустамми?
- Ҳа, қудангиз. Иннайкейин...
- Соппа-соғга ўхшайди-ку, менга оғир дейишганди.
- Ҳа, шунақа бўлувди. Сал хотира чатоқ. Одамни

танаймайди.

Шундан кейин кичик Нурбек билан ҳам қучоқлашиб кўришди. Наташа билан ўлишган бўлишди. Ира хола ва русча кийинган Ойниса билан қўл бериб кўришди-да, иззат-икром билан ичкарига йўналишди. Бироқ Рустам уларга пешвоз чиқмади. Танимагани учун қўли кўксига тек қотиб тураверди.

- Рустам! — деб юборди Наташа. — Ты жив-здоров?

Рустам рус аёлни эслай олмай ҳайрон бўлди. Ойниса довдираб қолди ва Ира холани пинжига кириб ортига яшириниб ўтиб кета бошлади.

- Что случилось, дочка?

- ...Меня закройте, пожалуйста.

— Вот, говорят "земля круглая-а". Мы и встретились, — деди Наташа ҳайрон қараб.

Рустам бўлса барибир анграйиб тураверди. Катта Нурбек билан ўзи келиб қучоқлашиб кўришди.

- Соғайиб кетдингизми, овайни? Тўйга келибсиз-да а?,

- Раҳмат. Исмингиз нима эди, ака?

— Нурбекман, Олтойдан келдим. Мен ҳам Қобилининг отасиман-да, ахир.

Рустам индамади. Демак, эслай олмади.

- Ҳа, майли, тўйни ўтказайлик, яхши бўп кетасиз,

— деди Нурбек ва Наташага етиб олиб унинг қулоғига Рустам хотирасини йўқотгани ҳақида шипшиди.

- Ладно. Ты же хозяин свадьбы, с ним побудь.
- Хорошо.
- А где моя подруга?
- Сейчас найдем и вас познакомлю.

Меҳмонлар жойлашиб олишгач, Нурбек аланглаб катта Ойнисани қидира бошлади. Ниҳоят, аёллар орасида югуриб-елиб юрган бир хил кийиниб олган икки аёлга кўзи тушди. Улардан бири Ҳанифа, бири эса Ойниса эди.

Россиядан меҳмонлар келганини эшитган Ойниса бу ҳақида Ҳанифага шипшиди. Улар шу томонга қисиниб-қимтиниб кела бошлашди.

— Ассалому алайкум. Келинглар, хуш келибсизлар! — дейишди улар бараварига ва қўл бериб кўришиша бошлашди.

- Который из них твоя жена? — деб сўради Наташа.
- Оба, — деди Нурбек ҳазил қилиб.
- Чего?! — деб қўйди аёлнинг мовий кўзлари ола-кула бўлиб.

— За то, ты самая главная и самая красивая.

Наташа «суюлма» дегандек эрининг биқинига бир туртиб қўйди. У эрининг ҳазилига чиндан ишонди. «Он когда успел, а? Кобел, несчастный» деган нохуш хаёлга борди. Шу туфайли кайфияти тушиб, тумтайиб олди.

— Вы Наташа опа, да? — деб сўради Ойниса жилмайиб.

— Вы значит вторая, а она третья, да? — дея саволга савол билан жавоб берди у шу пайтда Аня билан қучоқлашиб кўришаётган Ҳанифани кўрсатиб. Ойниса эса қандай жавоб беришни билолмай елкасини қисди. Унинг назарида ҳозир ҳаммаси аралапи-қуралаш бўлиб кетганди. Нурбек аламини ичига ютиб бир оз ерга қараб турди-да, титроқ қўлларини ароқда узатиб, очиб пиёлани тўлдирди.

— Вот такой у нас отец, — деди Наташа ва бошини чангаллаб олди.

Кичик Нурбек эса парвойи-палак, ўрнидан туриб у ёқ, бу ёқ бориб тинмай укасини изларди. Унинг ўрнига ўтириб олган Ҳанифа тинмай қизини сўроқ-саволга тутар, она-боланинг кўзларидан тирқираб ёш оқарди.

— Яхши, тўйга етиб келибсан, қизим.

— Манавилар билан келдим. Танишинг, бу Наташа опа, униси Ира хола... Познакомтесь, это моя мама, Ҳанифахон, — деди Ойниса рус аёлларга онасини таништираркан.

— Как? Получается ты и моя дочь? — деб юборди Наташа беихтиёр.

— Какая дочь? — деди катта Нурбек.

— Ты же сказал, что она третья.

— Я пощутил, — деди Нурбек ва пиёладагини ичиб юборди.

— Да... Ой, слава богу. Я так волновалась, так испугалась...

— Почему?

— Если получится что она наша дочь, как её потом сватали бы? — деди Наташа кукуниб.

— Да, ты права, извини пожалуйста, — деб қўйди эри.

Бу пайтда официант йигит уларнинг ёнига келиб қадаҳларни тўлатиб чиқаётган эди. «Опа-сингиллар» ўрниларидан туриб «Кейин гаплашамиз» деб бошқа меҳмонларга пешвоз чиқиш учун кетишди.

Шу пайт таниқли эстрада қўшиқчилардан бири кириб келди ва «Қишлоғим» қўшиғини ижро эта бошлади. Ойнисанинг кўз ўнгига бегубор кечган она қишлоғи, талабалик даври, Қобилбек билан ишқий муносабатлари ва сўнгги воқеалар бир-бир ўтар эди. Кўзларидан дувиллаб ёш оқди, ўзини меҳмонлар олдига ноқулай сезиб орқа томонга чопиб чиқиб кетди-да, бир четдаги хонага кириб юм-юм йиғлай бошлади.

Кўп ўтмай уни Нурчик қидириб келди.

- Сенга нима бўлди? Ким хафа қилди?
- Ҳеч ким. Отамнинг кўзига энди қандай қарайман?..

Йигит уни тушуниб рўмолчаси билан қизнинг кўз ёшларини артди.

— Қўй, хафа бўлма. Бизлар ҳам тез орада мана шунақа тўй қиламиз. Бўлган ишларни эсдан чиқар.

— Ахир мен берухсат уйдан қочиб кетганман. Шунинг учун худо мени жазолади.

— Кел, бўлмаса бундай қиламиз. Мен ўша сени олиб қочиб кетган бўламан ва қўлингни сўраб келганимни айтаман.

Ойниса йигитининг ақллиги ва меҳрибонлиги учун миннатдорчилик белгиси сифатида унинг кенг кўксига бошини оҳиста қўйди.

— Ҳаммаси яхши бўлади. Мана кўрасан, — деди Нурчик қизнинг қора сочларини силаб.

Шу маҳал «Ёр-ёр» қўшиғи бошланди.

— Юр, кетдик. Келин-куёв келишди, шекилли. Укам бизни кўриб хурсанд бўлади. Уларни биринчи бўлиб биз табриклайлик!..

Улар чопиб кетишди. Ҳақиқатдан ҳам тўйхонага улкан миллий сўзана остида замонавий кийинган келин ва куёв — Қобил ила Ҳаётхон кириб келишмоқда эдилар.

Ойнисанинг қўлини маҳкам ушлаб олган Нурчик уларга пешвоз чиқди. Қобилнинг кўзларидан нур чақнагандай бўлди.

— Ака!...

— Братик мой!

Ойниса эса анграйиб жойида қотиб қолди. У бу ўша Қобилбек акасининг тўйи эканини у хаёлига ҳам келтирмаганди. Келин Ҳаётхон эса улар ўртасида бўлиб ўтган ишқий драмадан хабардорлиги ва Ойнисанинг холаси бўлгани учун хижолат тортди-да, «Ана, керак бўлса

олаверинг, холажон» дегандек куёвни қўйиб юбориб оқ фатасини кўтарди. Ойнисанинг ҳайрати янада ошди. Нурчик унинг қўлини маҳкам қисиб олди-да, Қобилбекка қарата деди:

— Қобил, познакомся, это моя невестка. Мы оба вас поздравляем с днём свадьбы и примите наши лучшие пожелание!

Энди оғзининг очилиш навбати Қобилбекка келган эди. У нима қиларини билмай довдираб қолди.

— Хола?.. — деб сўради Ойниса ниҳоят тилга кириб.

— О-Ойниса... — дея олди келин хижолатдан бўзариб.

Шу маҳал Ҳанифа келиб қолди ва «Ҳой, нима қилиб турибсизлар, жойларингга ўтиринглар!» деди у келин-куёвга ва бир бегона малла соч йигит қизининг қўлини маҳкам тутиб турганини кўриб жаҳди чиқди.

— Ҳой, Ойниса, бу нима қилганинг? Ким бу йигит?

— И-ҳа, ойи. Бу йигит менинг қаллиғим бўлади. М-мен шу йигитни деб Россияга кетиб қолувдим.

Ҳанифанинг ҳам, Қобилбекнинг ҳам кўзлари косаларидан хиёл «ташқари» чиқиб жойига қайтгандай туюлди. Фурсатдан фойдаланиб Ҳаётхон тез куёвнинг қўлтиғидан ушлади ва кўнгли хотиржам тортгани учунми энди дадил қадам босди. Ойниса бир оз каловланиб, сўнгра ўзини қўлга олди ва аранг деди:

— Сизларни табриклайман, Қобил ака, Ҳаётхон, бахтли бўлинглар.

— Сизлар ҳам, — деди Ҳаётхон қуруқ қилиб.

Ранги қувв ўчган Қобилбек эса ҳеч нима демай келинга итоат қилди.

— Что, ты моего брата знаешь что ли?

— Да. Он учился рядом с нашим колледжом.

Ҳанифа Ойнисанинг енгини тортқилади «Сен, қани, юр-

чи бу ёқда, жа ўзбошимча бўп кетганга ўхшайсан-а?» деди у жаҳл билан шивирлаб.

Улар четдаги бўш хоналардан бирига киришди.

— Бу нима қилиқ?! Жувонмарг бўп кетгур! Сен ахир Қобил билан кетмаганмидинг?! Анави сариқ болани қаердан топдинг, шарманда?!
— Бу Қобил акамнинг акаси бўларкан-ку ахир.

Ҳанифанинг боши айланиб кетди. «Тап» этиб ташлаб юборгиси келдию ўзини аяди.

— Сиз, дадам билан бу ерда нима қилиб юрибсизлар? Ахир қуда эмассизлар-ку, тушунмаяпман, — деди Ойниса ҳам хужумга ўтиб.

Ҳанифа нима деярини билмай бетоқат икки мартадан ўтириб яна турди. Ўқ нишонга теккан ва яна навбатдаги «отишмалар» кутилмоқда эди.

— Отанг хотирасини йўқотган, шундан хабаринг борми?

— Йўқ. Қандай қилиб?

— Ахир у сени деб аварияга учради-ку, ер ютгур!

— Туппа-тузук юрибдилар-ку!

— У билан кўришдингми?

— Йўқ.

— Юр тез!

— Йўқ!

— Аҳмоқ! Юр деяпман, сени эслармикан, хали.

Қиз қўрқиб кетди ва онасининг ортидан шошилди. «Наҳотки отам мени танимаса?» деган ўй ўтди хаёлидан.

Улар Рустамнинг олдига келишганида катта Ойниса унинг қўлларини ушлаб турарди.

— Ҳой, дадаси, юринг. Ўғлингиз билан келинингизга оқ фотиҳа берар экансиз.

— Майли, юринг, жонгинам. Бирга борамиз, — деди Рустам ва оқ сочли Ойнисанинг бурнини эркалаб қисиб қўйди. Катта Ойниса эрига маҳлиё бўлиб кичик Ойнисага қиё ҳам боқмади. Қиз анграйиб туриб қолди.

Тўй давракашининг жарангдор ва тантанавор овози янгради:

— Мана, ниҳоят, даврага куёвимизнинг дадалари Рустамбек ва оналари Ойнисахон тапширф буюрдилар. Қарсақларингиз, ўртоқлар!.. Улар ўз фарзандларига оқ фотиҳа бериб, даврани очиб берадилар. Марҳамат, Рустам ака, Ойнисахон опа! — дея қичқирди ўртакаш ва уларга микрофонни тутқазиб қўйди.

— Н-нима?! Тушунмадим. нималар бўляпти ўзи, ойи?! — дея қичқирди Ойниса.

— Шунақа ишлар бўп кетди, қизим, — деди Ханифа. Унинг кўзларидан шошқатор ёшлар дувиллаб тўкилди.

Биринчи сўзни Рустам олди:

— Хуш келибсизлар. Келин-куёв худди бизлардек бахтли бўлишсин. Ували-жували бўлишсин. Бир-бирларига садоқатли бўлишсин...

Навбатни Ойниса олди:

— Ўғлим Қобилжон, қизим Ҳаётхон. Бахтли бўлинглар. Дард кўрманглар. Оғир-аччиқ кунларингда доимо бирга бўлинглар. Ҳижрон, айрилиқ сизлар учун ёт бўлсин. Бизнинг кўрганларимизни сизлар кўрманглар... — деди Ойниса ва кўзларидан тирқираб ёш оқиб кетди. — Илоҳим қўша қаринглар!

— Раҳмат опажон, акажон. Энди бу самимий тилақларингиз тасдиғи учун даврани бошлаб берасизлар. Қани, Маҳмуджон, созингизни чалинг!

Кичик Ойниса катта Ойниса билан дадасини даврада кўриб эси оғиб қолай деди. «Нималар бўляпти, ўзи? Ахир ойим... Бунга қандай чидаяптилар?» дея ўзига савол берди у. Ёнини қаради. Онаси кўринмади.

— Ойижон! Ойи, қаердасиз?! — дея тўйхона ичи ва хоналарини бир-бир қараб чиқа бошлади. Ниҳоят, уйнинг бир бурчақтаги хонадан топди. Ҳанифа бир ўзи юм-юм йиғлаб ўтирарди.

Ойниса келиб уни қучоқлаб олди.

— Нималар бўляпти, ойи? Тушунтириб беринг.

— Гап кўп, қизим... Хуллас, Қобилжон сенинг аканг бўлиб чиқди.

— Нима?!

— Шунинг учун ҳам тўйларингта қаршилиқ қилиб оёқ тираб туриб олувдик. Ойниса дадангнинг биринчи муҳаббати экан. Шунинг учун сениям яхши кўраркан... Исмингни бекорга Ойниса қўймаган экан, қизим, — дея аёл энди хўнграб юборди.

— Йўғ-е! — хитоб қилди қиз.

— Сизларни худо ўз паноҳида асради. Сен шўрликнинг йўқолиб қолганингни эшитиб бир жиҳатдан хурсанд бўлдим, қизим.

— Нера?

— Акаси билан қўшилиб қолмасин деб худонинг зорини қилдим. Сен ўзбошимча бўлса у билан қочиб кетдинг. Даданг ортингдан машинасида кетган эди, аварияга учради. Мен сени ўшанда қаргадим, болам, қаргадим...

— Н-нима дедингиз?

— «Ит тегса тегсин, Қобил тегмасин» дедим.

— Нима?! Нималар қип қўйдингиз, ойи?!

— Нима қилибман? Гуноҳи азимга қолиб кетмайлик, деб худога илтижо қилиб ялиниб-ёлвордим-да.

— Нима қип қўйдингиз!!!

— Вой, намунча бақирасан, болам. Эшитганлар нима дейди?

— Ахир ўшанда менга ит тегди-ку!! — деди Ойниса ва чўккалаб олиб тиззаларини муштлаб, сочларини юмдалаб хўнграб йиғлай бошлади. Ҳанифа эса ўзидан кетиб йиқилди...

Бу синоатлардан беҳабар бўлган Рустам ила Ойниса муҳаббат ҳақидаги қўшиқ осмонида сокин парвоз қилишарди. У ёқдан бу ёққа пул бериб кетишар, лекин

улар пул қоғозларига парво ҳам қилишмас, қоғозлар ҳавода муаллақ қолиб сўнгра хазонлар мисоли оёқ остига тўкилар, даврада фақатгина иккаласидан бошқа ҳеч ким йўқдек эди. Ниҳоят, қўшиқ тугагачгина тўсатдан чўчиб уйғониб кетгандай бўлишди.

Давра энди ёшлар билан тўлди...

...Ойниса (кичиги) онасининг ҳушидан кетиб қолганини кўриб зудлик билан унга сув ичирди.

— Болам, бўлар иш бўпти энди... — деди аёл ва лаблари енгил титрай бошлади. — Нимаям қилардик, пешонанг шўр экан-да.

— Бўлди, ўзингизни босинг, кўп гапирманг.

— Эҳтимол отангнинг хотираси йўқолиб, сени танимагани дурустдир. Бўлмаса, бу гапларни эшитса, билмадим, нима бўларди? — деди аёл ва аста ўрнидан турди ва қизини бағрига босди. — Шўрлик қизим. Энди нима қиламиз, шарманда бўламиз-ку.

— Мени энди анави йигитга беворақолинг.

— Нима? Сенга ҳали шу текканмиди, Қобилжоннинг акаси-я?...

— Йўқ, асло, бутунлай бошқа. Унга кучим етмади, ожизалик қилдим.

— Бу йигитнинг хабари борми?

— Ҳа. Ира хола унга айтибди. Лекин у рози: «Бу иш сенинг айбингмас» деяпти.

Ханифа қизининг пешонасини меҳр билан силаб қўйди.

Унинг қисқа вақт ичида не синоатларни кўргани учун ичи ачиди. Кўзи қизининг билагидаги боғлаб қўйилган дастрўмолга тушди.

— Нега билагингни боғлаб олдинг, қизим?

Қиз бир оз жим қолди ва бўлган ишни айтиб қўя қолди.

— Ўша иш содир бўлганидан кейин мен ўз жонимга қасд қилмоқчи бўлдим. Ира хола қутқариб қолдилар. У киши мени ўз қизларидай кўрадилар.

— ...Вой, нималар деяпсан, болам. Унда сени худо қайтиб берибди-ку...

Она-бола шу куйи қучоқлашиб, сирлашиб, йиғлашиб ўтиришди. Агар уларни қидириб Ойниса (каттаси) кириб қолмаганида, ким билади, тунни тонгга улашган бўлармиди.

— Ҳа, икковларинг, бу ерга бекинволиб-а, нима қияпсизлар? Ахир келди-кетдилар бўляпти. Ҳамма қариндошларни мен танайман-ку. Рустам ака умуман...

— Бўпти, юрақол, қизим. Бўлар иш бўпти. Энди тўйхонага чиқайлик.

— Ие, бу ўша менинг исмдош қизимми?

— Ҳа, сизниям қизингиз.

Ойнисалар илк бор қучоқлашиб кўришишди.

— Дадамни асраб қолибсиз, сизга раҳмат.

— Йўқ. Дадангизни асли мен эмас, онангиз асраб қолди.

Бундай ишни ҳар ким ҳам қилолмайди. Қобил билан ака-сингил эканингиздан хабарингиз бўлдимми?

— Ҳа. Худо бир асрабди...

— Хафа бўлманг, қизим. Ҳаётингиз ҳали олдинда. Ҳали бахтингиз очилиб кетади. Сизни энди билингки, икки онангиз бор. Сизга қайнона бўлолмадим, ҳақиқий она бўлдим.

— Раҳмат, ойижон.

— Юринглар энди.

— Вой, қизим тушмагур у ёқдаям ўзига яна битта ойи топиб олганмиш.

— Шунақами? Нариги сариқ аёлми?

— Ҳа. Ира хола.

— Наташахоннинг ўғли бунингизни севиб қолганмиш. Эртага бизникига совчи бўлиб боришармиш.

— Йўғ-е, рости биланми? Нима, ўртоқ, сиз розимисиз?

— Албатта розиман.

Учовлари бирданига бир-бирларини қучоқладилар ва нурли чехра, чиройли табассум билан россиялик меҳмонлар

ўтирган стол томон йўналдилар. Аёллар даврага қўшилиб бир-бирларига ўзаро ҳақиқий илтифот кўрсата бошладилар. Ҳатто меҳмонларнинг сазаси ўлмасин деб элик-элик ҳам олиб юбориб, кайфиятлари кўтарилди.

Ўртакашнинг яна овози янгради.

— Эндиги табрик учун сўз навбатини... — деди у ва ёзувдаги сўзларни қайта-қайта ўқиб кўриб ҳайрон бўлиб,
— Кечирасизлар, агар нотўғри айтсам тўғрилаб қўясизлар.
...Сўз навбатини Қобилжоннинг катта ойлари Наташа опага ва кичик ойлари Ҳанифа опаларга ҳамда дадалари катта Нурбекка ва акалари кичик Нурбекка берамиз! Тўғри айтдимми?

Орқадан Ойбекнинг овози келди: «Тўғри!...».

— Марҳамат, азиз меҳмонлар. Улар Россиянинг Олтой ўлкасидан ташриф буюришган. Жалалуст, уважаемые гости! Вам слово.

Таклиф этилганларнинг ҳаммалари келин ва куёвни қизгин муборақбод этишди. Сўнгра улар учун шўх қўшиқлардан бири ижро этилди. Улар ўйнай бошлашди. Нурчик Ҳанифанинг олдига келди-да, деди:

— Мама, можно вашу дочку на танец пригласит?

Ҳанифа хурсанд бўлиб кетди ва йигитнинг елкасига қоқиб алқаб қўйди:

— Вой, мамочка деган тилларингдан оинг айлансин. Конечно можна, — деди рақсда давом этиб.

Нурбек (кичиги) чоғиб бориб Ойнисани (кичигини) даврага тортди, катта Нурбек эса Ирина Петровнани маҳкам ушлади. Қаердандир Ойниса (каттаси) ва Рустамни ҳам тоғиб келишди. Уларнинг бир даврада эканини кўрган Қобил келинни ҳам рақсга тушишга чорлади.

Илк бор бутун бошли катта интернационал оила рақс туша бошладилар. Уларнинг даврасига Қобилнинг синглиси, ва Ойнисанинг (кичиги) укалари ҳам қўшилишди.

Тўй шундай ажойиб ўтдики, тунги соат иккида ҳам ҳеч

кимнинг кеттиси келмади. Ниҳоят ҳаммалари чарчашди.

Шундай қилиб, тўйдан сўнг иккита дада, учта ойи, икки Нурбек ва икки Ойниса билан турна қатор бўлган машиналар колоннаси одамларга зор бўлган, захдан нураб хор бўлган Бектепадаги евроуй томон йўл олди. Бугунча у ерда тунашадиган, эртаси эса ҳаммалари тўғри Қувага кетиб совчи бўладиганлар совчи бўлишга, қўшиладиганлар чимилдиққа киришга келишишди.

Ойниса (каттаси) шундай бахтиёр эдики, ниҳоят бутун оиласи жамулжам бўлганидан, ўз севганига етишганидан, орзусидаги ўша фарахбахш онлар етиб келганидан, ҳаммаси ўз изига тушиб кетаётганидан қалби қувонч ила лиммо-лим эди.

Фарғона,
2007 — 2009 йиллар

МУНДАРИЖА

I ҚИСМ. АЛАМЛИ МУҲАББАТ

Муқаддима.....	3
Лаънати васият.....	6
Қуёвтура қиссаси.....	14
Рустам ўзи ким?.....	19
«Олма жанги».....	27
Қасам.....	32
Хизматдан қочип.....	38
Қаердасан, Ойниса?!.....	45
Чиллалиқдан сўнг.....	54
Рустамдек кўркам йигит.....	65
Она қарғиши.....	85

II ҚИСМ. ҚОБИЛБЕК ПУЛ ТОПАДИ

Йигитчанинг сафари.....	96
Дўзахи қор.....	101
Дўхни тарқ этиб.....	110
Ўзбекчани тушунмаган ит.....	120
Из қолдирмайдиган жиноятчилар.....	124
Ит етаклаган бола.....	133
Қобилбек пул топади.....	149
Бектепа янгиликлари.....	157
Муҳаббатнинг устуни.....	170
Келинчакка зор уй.....	180

III ҚИСМ. ИЗТИРОБ ВА ИНТИҲО

Тавқи лаънат таҳдиди.....	200
Олтойга йўл.....	214
Айро тақдирлар.....	236
Қора қопли Аня.....	287
Интиҳо.....	304

Набижон ҲОШИМОВ

**ЧИМИЛДИҚЛИ
УЙ НОЛАСИ**

Саргузашт роман

Муҳаррир: С. Бадалбоева

Тех.муҳар.: Ш. Ҳошимов

Бадий муҳар.: О. Фармонов

Мусахҳих: И. Қўзиев

Дизайнер: Р. Тошматов

Оператор: Н. Содикова

Теришга берилди 03.01.2012. Босишга рухсат этилди
1.06.2012. Қўроз бичими 60x84 1/16. BaltikaUZ
гарнитурасида чоп этилди. Шартли босма табоғи 20,0.
Нашр босма табоғи 20,0. Адади 5000 нусха. Буюртма №35.

Нашриёт лицензияси: АІ №183. 08.12.10.

*«Dizayn-Press» МЧЖ нашриёти босмахонасида чоп этилди.
100100. Тошкент шаҳри, Бобур кўчаси, 22 уй.*